

13/2012

Selvityksiä raiskausrikoksista

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

Selvityksiä raiskausrikoksista

14.3.2012

Julkaisun nimi Selvityksiä raiskausrikoksista**Tekijä** Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos**Oikeusministeriön
julkaisu** 13/2012
Selvityksiä ja ohjeita**OSKARI numero** OM 15/41/2011**ISSN-L** 1798-7059**ISSN (nid.)** 1798-7059**ISSN (PDF)**

1798-7067

ISBN (nid.) 978-952-259-185-2**ISBN (PDF)**

978-952-259-186-9

URN URN:ISBN:978-952-259-186-9**Pysyvä osoite** <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-186-9>**Asia- ja avain-
sanat** seksuaalirikokset, rangaistukset**Tiivistelmä** Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen oikeusministeriölle toimittamassa raportissa selvitetään raiskausrikosten viimeaikaista rangaistuskäytäntöä, rikollisuuden muutoksia sekä tapausten oikeuskäsittelyä eri viranomaisportaissa.

Aineistona on käytetty useita rekisteri- ja asiakirjatietoja. Perusaineistona ovat tuomiolauselmajärjestelmän rikosasiainrekisteristä, Sakari/Notes-järjestelmästä sekä hovioikeuksien asianhallintajärjestelmästä saadut tiedot. Tutkimuksessa on hyödynnetty myös tilastokeskuksen ylläpitämiä ja julkaisemia sarjoja. Salassa pidettävien asiakirjojen osalta hankittiin tutkimusluvut käräjä- ja hovioikeuksilta sekä korkeimmalta oikeudelta. Tuomioistuin aineistot ovat pääosin vuosilta 2006–2010.

Raportissa kerrotaan mm. rikollisuuskehityksestä ja rikosten viranomaiskäsittelystä, rikosten teonpiirteistä, sekä rangaistuksen ja korvausten määräämisestä ja näihin vaikuttavista tekijöistä. Selvityksessä hahmotellaan myös kuvaa rikosten tyyppimuodoista ja rangaistusvyöhykkeistä, sekä tarkastellaan ratkaisujen perusteluja tiivistettyjen tapauskuvausten pohjalta. Tuloksia suhteutetaan myös muita rikostyyppisiä koskeviin tietoihin ja saatavilla olevaan kansainväliseen vertailutietoon.

14.3.2012

Publikationens titel Undersökningar om våldtäktsbrott**Författare** Rättspolitiska forskningsinstitutet**Justitieministeriets publikation** 13/2012
Utredningar och anvisningar**OSKARI nummer** OM 15/41/2011

ISSN-L	1798-7059		
ISSN (häft.)	1798-7059	ISSN (PDF)	1798-7067
ISBN (häft.)	978-952-259-185-2	ISBN (PDF)	978-952-259-186-9

URN URN:ISBN:978-952-259-186-9
Permanent adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-186-9>**Sak- och nyckelord** sexualbrott, straff**Referat** Rapporten, som Rättspolitiska forskningsinstitutet presenterar för Justitieministeriet, behandlar aktuell rättspraxis gällande våldtäktsbrott, förändringar i brottsnivån samt den rättsliga behandlingen av fallen hos myndigheter på olika nivå.

Som material har man använt ett flertal register och officiella dokument. Grundmaterialet utgjordes av registret över brottsaker ur domslutsdatabasen, information ur Sakari/Notes-systemet samt hovrätternas databas över rättssaker. Man använde också Statistikcentralen dataserier. Forskningslov för bruk av sekretessbelagda dokument erhöles från underrätterna, hovrätterna samt från högsta domstolen. Domstolsmaterialet täcker åren 2006–2010.

Rapporten behandlar brottsutvecklingen och behandlingen av brotten hos myndigheterna. Därutöver behandlas brottens karakteristika och fastställandet av skadestånd samt vilka faktorer som verkar på detta. Utredningen fastställer hur ett typiskt brott ser ut och vilken del av straffskalan som typiskt används. Dessutom analyseras domsmotiveringarna genom att syna sammanfattningarna av fallen. Resultaten ställs även i relation till utvecklingen i andra brottstyper samt jämförs med internationell statistik.

ESIPUHE

Seksuaalirikosten seuraamusjärjestelmä on ollut vilkkaan julkisen keskustelun kohteena jo runsaat 10 vuotta. Rikosten rangaistussäännöksiin on tehty merkittävä joukko tiukennuksia. Vuonna 1999 raiskauksen vähimmäisrangaistus korotettiin kuudesta kuukaudesta vuoteen ja teolle säädettiin erillinen törkeä tekemuoto (HE 6/1997). Vuonna 2010 tiukennettiin vuorostaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia rangaistussäännöksiä (HE 282/2010). Myös raiskaus-säännöksiin tehtiin muutos, jolla laajennettiin tunnusmerkistön soveltamisalaa (HE 283/2010).

Käydyn julkisen keskustelun ja seuranneiden lainmuutosten yhteydessä on kaivattu myös alan tutkimustietoa. Keväällä 2010 oikeusministeri Tuija Brax antoi Oikeuspoliittiselle tutkimuslaitokselle tehtäväksi selvittää yksityiskohtaisemmin raiskausrikosten rangaistuskäytäntöä ja siinä tapahtuneita muutoksia. Nyt valmistuneen oikeusministeriön tarpeita palvelevan raportin tavoitteena on antaa kattava ja ajantasainen tilastollinen yleiskuvaus paitsi rikosten rangaistuskäytännöstä, myös rikollisuusmuutoksista ja tapausten oikeuskäsittelystä eri viranomaisportaisissa. Tuloksia suhteutetaan myös muita rikostyyppejä koskeviin tietoihin ja saatavilla olevaan kansainväliseen vertailutietoon.

Tutkimus perustuu lukuisten tilastolähteiden yhteiskäyttöön ja yhdistelyyn. Suuritoiseen aineistojen koontiin, työstämiseen ja analysointiin on osallistunut useampikin laitoksen tutkija, sen mukaan kuin tutkimusraportissa myöhemmin tuodaan ilmi. Kunkin työpanos on ollut välttämätön raportin syntymiseksi. Eri-tyisen kiitosmaininnan ansaitsee tutkija Petri Danielssonin panos poikkeuksellisen työlään tilastollisen analyysin parissa. Raportissa on hyödynnetty myös Helsingin hovioikeuden rangaistuksen määräämistä käsittelevän laatuhankeen yhteydessä koottua materiaalia. Kiitokset myös raportin anonyymeinä referee-lukijoina toimineille kahdelle ammattituomarille heidän esittämistään arvokkaista kommentteista. Allekirjoittanut vastaa raportin koostamisesta ja sisällöstä, milloin muuta ei ilmene.

Helsingissä 29.2.2012

Tapio Lappi-Seppälä
Ylijohtaja
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

SISÄLLYS

PÄÄTULOKSET.....	15
I JOHDANTO.....	21
1 Tutkimuksen tavoitteet.....	21
2 Aineisto.....	21
3 Menetelmät ja tulosten esittäminen.....	23
4 Raportin rakenne.....	24
II LAINSÄÄDÄNTÖ JA TUNNUSMERKISTÖT.....	25
1 Suomi.....	25
2 Lainsäädäntö eräissä muissa maissa.....	27
2.1 Norja.....	27
2.2 Ruotsi.....	28
2.3 Tanska.....	29
2.4 Saksa.....	29
III RAISKAUSRIKOKSET JA RIKOSTEN VIRANOMAISKÄSITTELY.....	31
1 Rikosten tietoon tulo ja selvittäminen.....	31
1.1 Tietoon tulleet rikokset ja uhrikokemukset.....	31
1.2 Rikosten selvittäminen ja syyttäjälle ilmoittaminen.....	33
2 Syyteharkinta.....	35
2.1 Syyttämättä jättäminen 2010.....	35
2.2 Syyttämättä jättämisen muutoksia 1996–2010.....	36
2.3 Vertailua muihin rikoksiin.....	37
3 Tuomioistuimen ratkaisu.....	38
3.1 Syytettä koskeva ratkaisu.....	38
3.2 Vertailuja muihin rikoksiin.....	40
3.3 Sovelletut tunnusmerkistöt.....	41
4 Prosessin kesto.....	42
4.1 Raiskausrikosten kokonaiskäsittelyaika.....	42
4.2 Raiskausrikosten käsittely käräjäoikeuksissa.....	46
4.3 Vertailuja muihin rikoksiin.....	47
5 Kokoavia havaintoja.....	50
6 Eräitä vertailuja.....	51
6.1 Poikkileikkaustiedot 2008–2009.....	51
6.2 Trenditietoja 1980–2009.....	52
6.3 Kansainväliset uhritutkimukset.....	54
IV RIKOSTEN TEONPIIRTEET.....	55
1 Tekijään ja uhuriin liittyvät piirteet.....	55
1.1 Ikä ja sukupuoli.....	55
1.2 Tekijän ja uhrin välinen suhde.....	55
1.3 Tekijän aikaisempi rikollisuus.....	56
1.4 Tekijän kansalaisuus.....	57
2 Konkurrenssi ja muut tuomioon sisältyvät rikokset.....	57
3 Tekopaikka.....	58

4	Tekotapa ja vammat	59
4.1	Käytetty väkivalta	59
4.2	Sukupuoliyhteys	60
4.3	Seuraukset: Vammat ja psyykkiset seuraukset	60
4.3.1	Psyykkiset seuraukset.....	60
4.3.2	Fyysiset vammat	61
4.3.3	Yhteistarkastelu.....	62
5	Uhrin ja tekijän päihtymys	63
5.1	Uhrin tila tekohetkellä	64
5.2	Tekijän päihtymys	64
6	Tekoon liittyviä erityispiirteitä	65
7	Koonnos teonkuvista	67
V	RAISKAUSRIKOKSET KOKONAISUUTENA.....	68
1	Yleisiä huomioita	68
1.1	Rangaistuksen määräämisen lähtökohtia	68
1.2	Aineiston osittamisesta.....	70
2	Rangaistuslajin valinta.....	71
2.1	Tekijän henkilöön liittyvät piirteet.....	71
2.2	Tekotapa	71
2.3	Vammat ja seuraukset.....	72
2.4	Muut teonpiirteet	73
3	Rangaistuksen pituus (ehdolliset ja ehdottomat).....	74
3.1	Tekotapa ja vammat.....	75
3.2	Eri teonpiirteitä	77
3.3	Tekijän ja uhrin välinen suhde.....	80
4	Tilastollisesta mallintamisesta	80
VI	TUNNUSMERKISTÖN VALINTA	82
1	Porrastusperusteet ja niiden soveltaminen.....	82
1.1	Törkeä tekomuoto	82
1.1.1	Kvalifiointiperusteet	82
1.1.2	Kvalifiointiperusteiden soveltaminen	83
1.2	Lievä tekomuoto.....	84
1.2.1	Privilegiointiperusteet	84
1.2.2	Privilegiointiperusteiden soveltaminen	85
1.3	Jatkotarkastelujen lähtökohdat	90
2	Tekotapaan liittyviä piirteitä	91
2.1	Väkivallan käyttö	91
2.2	Sukupuoliyhteys	92
2.3	Uhkaus ja aseiden käyttö	92
3	Seurauksiin liittyviä piirteitä	93
3.1	Fyysiset seuraukset	93
3.2	Psyykkiset seuraukset.....	94
3.3	Yhteisarvio	94
4	Tekijän ja uhrin suhteeseen liittyviä piirteitä	95

5 Tekopaikka ja -aika.....	96
6 Toteuttamistapaan liittyviä raskauttavia seikkoja.....	96
7 Lieventävään suuntaan vaikuttavia seikkoja?.....	97
8 Uhrin vastarinta	98
9 Kokoavia päätelmiä	99
10 Puolustuskyvyttömät uhrin ja vuoden 2011 lainmuutos	99
10.1 Uhrin puolustuskyvyttömyys	99
10.2 Arvio vuoden 2011 uudistuksen vaikutuksista	102
VII RANGAISTUKSEN MÄÄRÄÄMINEN ERI TEKOMUODOISSA.....	103
1 Raiskauksen perustunnusmerkistö (RL 20:1)	103
1.1 Yleistä.....	103
1.1.1 Rangaistuskäytännön muutokset ja vuoden 1999 lainmuutos.....	103
1.1.2 Rangaistukset 2007–2009.....	104
1.2 Rangaistuslajin valinta.....	104
1.2.1 Lajivalinnan muutokset 2000–2010.....	104
1.3 Lajinvalintaan vaikuttavat perusteet	105
1.3.1 Tekijän henkilö	105
1.3.2 Tekotapa ja teon seuraukset	105
1.3.3 Teonpiirteitä.....	107
1.3.4 Tekijän ja uhrin välinen suhde	108
1.3.5 Päätelmiä	108
1.4 Rangaistuksen pituus 2000–2010	108
1.5 Mikä vaikuttaa rangaistuksen pituuteen?.....	110
1.5.1 Ikä ja uusiminen	110
1.5.2 Tekotapa ja vammat.....	111
1.5.3 Eri teonpiirteitä	113
1.5.4 Tekijän ja uhrin välinen suhde	115
1.5.5 Päätelmiä	115
2 Törkeä raiskaus (RL 20:2)	116
2.1 Rangaistukset 2007–2009.....	116
2.2 Rangaistuslajin valinta.....	116
2.3 Rangaistuksen pituus	117
2.4 Mikä vaikuttaa rangaistuksen pituuteen?.....	118
2.4.1 Uusiminen ja ikä	118
2.4.2 Tekotapa ja vammat	118
2.4.3 Eri teonpiirteitä	121
2.4.4 Tekijän ja uhrin suhde	123
2.4.5 Päätelmiä	123
3 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3)	124
3.1 Rangaistukset 2007–2009.....	124
3.2 Lajinvalinta	124
3.3 Rangaistuksen pituus	127
3.4 Mikä vaikuttaa rangaistuksen pituuteen?.....	128
4 Päätelmiä.....	132

VIII TAPAUSSIELOSTEITA VUOSILTA 2006–2009	133
1 Ryhmittely viiteen tasoon	133
2 Kommentteja ja vertailuja	148
IX RAISKAUSRIKOSTEN TÖRKEYSARVOSTELUN PERUSTEISTA HELSINGIN HOVIOIKEUDESSA <i>Tiina-Liisa Autio ja Anna Karjala</i>	149
1 Johdanto.....	149
2 Väkivallan määrään liittyvät perustelut	150
2.1 Vähäinen väkivalta	150
2.2 Väkivalta ei vähäistä	152
2.3 Muita tilanteita	154
3 Tekijän ja uhrin välinen kanssakäyminen ennen tekoa tai sen jälkeen	156
3.1 Kanssakäyminen ja syyksilukeminen	156
3.2 Kanssakäyminen lieventävänä seikkana	157
3.3 Kanssakäymisellä ei merkitystä	158
4 Teon kestoon liittyviä perusteluja	159
4.1 Lyhyt kesto lievennysperusteena?	159
4.2 Kesto ja tekotapojen määrä ankaroittavina seikkoina	160
5 Nöyryyttävä tekotapa ja suusanallinen loukkaaminen	160
6 Suunnitelmallisuus	161
7 Asianomistajaan liittyvät seikat.....	162
7.1 Uhrin nuori ikä	162
7.2 Teolla aiheutettu kärsimys ja teon seuraukset	165
7.3 Muita tekotapaan/olosuhteisiin liittyviä raskauttavia piirteitä	164
8 Useampi tekijä.....	165
9 Lopuksi	166
X KOKONAISTRENDIT 1999–2010	167
1 Tunnuksmerkistöjen soveltaminen	167
2 Rangaistuslajin valinta.....	167
3 Rangaistuksen pituus	168
4 Tuomitut vankilavuodet	170
5 Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanotietoja.....	170
XI TIETOJA RANGAISTUSKÄYTÄNNÖN ALUEELLISESTA YHTENÄISYYDESTÄ	173
XII VAHINGONKORVAUSKÄYTÄNTÖ	176
1 Vahingonkorvauksia koskeva sääntely.....	176
1.1 Lainsäädäntö.....	176
1.2 Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukset	176
2 Korvauskäytännön kuvaus	178
2.1 Maksettavaksi määrätty korvaukset	178
2.2 Korvausten suuruus	178
2.3 Korvausten kokonaismäärä.....	179
2.4 Korvausten suuruuteen vaikuttavat tekijät.....	182

XIII RIKOSTEN VÄLISTÄ VERTAILUA.....	185
XIV KANSAINVÄLISTÄ VERTAILUA	189
1 Vertailun mahdollisuuksista	189
2 Rangaistuskäytäntöä vertailumaissa	190
2.1 Ruotsi	190
2.2 Tanska.....	191
2.3 Norja.....	192
2.4 Saksan liittotasavalta.....	192
3 Eurooppalaisia seuraamustilastoja	195
4 Tarkempia vertailuja: Pohjoismaat ja Saksan Liittotasavalta	197
4.1 Rangaistuslajit ja keskipituudet	198
4.2 Tuomitut ja tietoon tulleet rikostapaukset	199
4.3 Tuomitut vankilavuodet.....	200
Lähteet	202
Liitteet	204
Lyhenteet	212

PÄÄTULOKSET

Tietoon tullut rikollisuus ja rikosten viranomaiskäsitely

- Poliisin tietoon tulleiden ja tuomittujen raiskausrikosten lukumäärät ovat kaksinkertaistuneet viimeisen 10 vuoden kuluessa. Muutosten taustalla ovat ennen kaikkea yleinen ilmoitusherkkyiden kasvu sekä rikosten syyteoikeutta laajentaneet lainmuutokset.
- Poliisin tilastoimien rikosten ja tuomioistuimen tuomitsemien tapausten vertailun mukaan noin joka viides poliisin tietoon tullut raiskausrikos johtaa Suomessa rangaistukseen. Koska poliisitilaston ja tuomioistuintilaston tilastoyksiköt eroavat, lukua on pidettävä vain suuntaa antavana. Näin laskettu tuomittujen osuus tietoon tulleista rikoksista on Suomessa jonkin verran muita pohjoismaita korkeampi. Tuosuus on viime vuosina ollut myös kasvussa.
- Raiskausrikosten keskimääräinen kokonaiskäsitelyaika rikosprosessissa tekopäivästä lainvoimaiseen tuomioon oli 18 kuukautta vuonna 2008. Aika on selvästi pidempi kuin väkivaltarikoksissa yleensä, mutta lyhyempi kuin talousrikoksissa. Raiskausrikoksen kokonaiskäsitelyajat ovat olleet 2000-luvulla tasaisessa kasvussa. Tämä muutos koskee kaikkia rikoksia.

Teonpiirteitä

- Kolmannes kaikista raiskausrikoksista tapahtui puolisoitten tai seurustelukumppaneiden kesken, neljännes tuttavien tai ystävien välillä ja joka viides satunnaisten tuttavien kesken. Tuntemattomien tekemiä oli kuudennes. Joka kolmas tuomittu oli kansalaisuudeltaan ulkomaalainen. Suurin osa rikoksista tapahtui tekijän tai uhrin asunnossa. Ulkosalla tapahtuneiden rikosten osuus oli kaikkiaan 16 %.
- Valtaosassa tapauksia käytetty väkivalta kuvattiin kiinni pitämisenä tai erilaisena käsiksi käymisenä. Vajaa viidennes rikoksista sisältää vakavampaa väkivaltaa. Joka toisen rikoksen asiakirjoissa oli maininta erilaisista pintavammoista. Vakavampia fyysisiä vammoja nimettiin 3 %:ssa tapauksia. Enemmistöön rikoksista kerrottiin liittyneen erilaisia psyykkisiä seurauksia. Useampi kuin joka kolmas uhri oli hakeutunut hoito- ja tukipalvelujen piiriin (käynnit psykologin tai sosiaalityöntekijän luona, raiskauskriisikeskuksessa jne).

Keskirangaistukset ja rangaistuksiin vaikuttavat seikat

- Raiskauksen perustunnusmerkistön (RL 20:1) mukaisen rikoksen normaalirangaistus on noin kahden vuoden mittainen ehdoton vankeus. Vajaa kolmannes tuomitaan keskimäärin puolentoista vuoden

ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja joka seitsemäs ehdollisen vankeusrangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun yhdistelmään. Törkeän raiskauksen (RL 20:2) keskirangaistus on 3–4 vuoden ehdoton vankeusrangaistus. Pakottaminen sukupuoliyhteyteen johtaa yleensä hieman alle vuoden pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Joka kuudennessa tapauksessa tekijä tuomitaan keskimäärin runsaan vuoden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

- Rangaistuslajin valintaan ja rangaistuksen pituuteen vaikuttavia seikkoja ovat mm. tekijän aikaisemmat rikokset, rikoksen tekotapa, teon seuraukset, teon suunnitelmallisuus, aseiden käyttö, tekijöiden lukumäärä, tekijän ja uhrin välinen suhde, sekä uhrin ominaispiirteet (ikä ja mahdollinen avuttomuus). Seikoilla on vaikutusta sekä tunnusmerkistön valintaan, rangaistuslajin valintaan sekä tuomion pituuteen.
- Ratkaisuperusteiden analysointi viittaa siihen, että tuomioissa harvemmin tuodaan esille lieventävään suuntaan vaikuttavia seikkoja. Pääosa perusteluista, silloin kuin sellaisia esitetään, osoittavat raskauttavaan suuntaan. Tämä koskee muun muassa seikkoja jotka liittyvät teon keston, käytettyyn väkivaltaan, rikoksen suunnitelmallisuuteen, teon seurauksiin sekä uhrin erityispiirteisiin. Tekijän ja uhrin välinen suhde sekä osapuolten välisen tekoa edeltävä tai sen jälkeisen kanssakäymisen merkitykseen otettiin kantaa useammassakin tapauksessa. Joissain tapauksissa seikoille annettiin rangaistusta lieventävä merkitys, mutta valtaosassa tapauksia todettiin, ettei näillä seikoilla ole merkitystä teon rikosoikeudellisessa arvostelussa.
- Tilastollinen tarkastelu ei tue otaksunaa, että maan eri osissa seurattaisiin toisistaan poikkeavia tuomitsemislinjoja. Tapauskohtaiset vertailut kuitenkin osoittavat, että ratkaisut voivat vaihdella tunnusmerkistön valinnan sekä tuomitun rangaistuksen osalta ilman, että eroille löytyy tapausselesteistä selitystä. Toisaalta rangaistuskäytännön perusrakenne on johdonmukainen. Rangaistukset ankaroituvat raskauttavien seikkojen kertymisen myötä lyhyistä alle puolen vuoden ehdollisista vankeusrangaistuksista kuuden vuoden ja sen ylittäviin vankilarangaistuksiin.

Rangaistusvyöhykkeet

- Raiskausrikoksista langetettavat rangaistukset voidaan jakaa karkeasti viiteen luokkaan. Vyöhykkeet kattavat yhteensä runsaat 90 % rikoksista.
- I. Lievimmin rangaistavan ryhmän muodostavat *sukupuoliyhteyteen pakottamisesta* (RL 20:3) tuomitut 3–9 kuukauden ensikertalaisille rikosentekijöille määrätyt ehdolliset vankeusrangaistukset. Näitä on runsas kymmenesosa kaikista raiskaustuomioista. Rikokset tapahtuvat joko puolisoitten/seurustelukumppaneiden, tuttavien tai satunnais-

ten tuttavien välillä. Tekotapana on tyypillisesti kiinni pitäminen, riisuminen sekä kaataminen sängylle. Joka toisessa tapauksessa rikosta oli edeltänyt yhteinen ajanvietto asunnossa, ravintolassa taikka muussa tapaamisessa.

- II. Seuraava samaa rikosta (pakottaminen sukupuoliyhteyteen, RL 20:3) koskeva rangaistusvyöhyke sijoittuu vajaasta vuodesta vajaaseen puoleentoista vuoteen. Myös nämä rikokset tapahtuivat joko puolisoitten taikka seurustelukumppaneiden tai tuttavien välillä. Tässä ryhmässä aiemmin rangaistujen osuus oli edellistä suurempi. Ryhmän tapauksia on vajaa kymmenesosa kaikista raiskaustuomioista.
- III. *Raiskauksen perustunnusmerkistön (RL 20:1)* nojalla tuomitut lievimmät rangaistukset liikkuvat runsaan vuoden ja puoleentoista vuoden välillä. Näitä on noin 30 % kaikista raiskaustuomioista. Ryhmässä vajaa puolet tuomittiin ehdolliseen vankeusrangaistukseen, neljäsosaa ehdollisen vankeuden sekä yhdyskuntapalvelun yhdistelmään ja 30 % vankilaan. Puolet rikoksista tapahtui puolisoitten/seurustelukumppaneiden välillä ja valtaosa lopuista tuttavien tai muutoin toisensa entuudestaan tunteneiden välillä. Yksi kymmenestä oli tuntemattoman tekemä. Tyypillinen tekotapa on riisuminen, kiinni pitäminen sekä vähäisemmäksi luonnehdittava väkivalta. Myös tämän ryhmän rikosta edelsi yleensä jonkinlainen yhdessäolo joko ravintolassa taikka asunnossa.
- IV. *Raiskauksen perustunnusmerkistön (RL 20:1)* mukaisten ankarimmin rangaistavien tapauksien rangaistukset liikkuvat puolesta toista runsaaseen kahteen ja puoleen vuoteen. Tähän ryhmään kuuluvia tapauksia on noin kolmannes kaikista raiskaustuomioista. Kolme neljästä tuomittiin vankilarangaistukseen ja loput joko pelkkään ehdolliseen vankeuteen tai ehdollisen vankeuden ja yhdyskuntapalvelun yhdistelmään. Rikoksista kolmannes tapahtui puolisoitten/seurustelukumppaneiden välillä ja lähes saman verran satunnaisten tuttavien tai muutoin toisensa entuudestaan tunteneiden välillä. Uhrille ennestään tuntemattomien tekijöiden tekemiä rikoksia ryhmässä oli runsas viidesosa. Tekotapojen kuvauksissa toistuu uhrin ”retuuttaminen” ja väkivalloin aloillaan pitäminen. Kuudenneksessä tapauksista mainittiin suoranaista nyrkillä lyöminen ja/tai potkiminen, ja yhteen kymmenestä sisältyi pidempiaikaista vapaudenriistoa. Noin kolmanneksessä tapauksia edelsi yleensä jonkinlainen yhdessäolo joko ravintolassa taikka asunnossa.
- V. Rikoksen törkeimmät muodot rangaistaan *törkeinä raiskauksina (RL 20:2)*. Näitä on noin 10 % tapauksista. Kaikki tuomittiin ehdottomaan vankeuteen. Rangaistusten pituus vaihteli vajaasta kolmesta viiteen vuoteen vankeutta. Valtaosassa tapauksia tekijä oli uhrille ennestään tuntematon. Puolisoiden/seurustelukumppaneiden teke-

miä oli runsas viidennes ja loput satunnaisten tuttavien tekemiä. Te-
kotapoihin sisältyi erimuotoista väkivaltaa, uhria on saatettu lyödä
useita kertoja, kuristettu ja/tai retuutettu. Joka viidennessä tapauk-
sessa on maininta teräaseen käytöstä ja lähes yhtä usein rikoksessa
oli useampi tekijä. Vajaaseen neljännekseen liittyi useamman tunnin
kestänyt vapaudenriisto. Valtaosassa rikoksia tekotilanne oli kestä-
nyt huomattavan pitkään ja/tai se oli sisältänyt useampia yhdyntä-
muotoja.

- Kaikki rikokset eivät näy sijoittuvan näiden rangaistusvyöhykkeiden
sisään nyt kuvatuin tavoin. Aineistosta löytyy tapauksia, joiden olisi
voinut olettaa sijoittuvan päätöksessä ilmoitettujen teonpiirretietojen
perusteella joko nyt kuvattua ankarampaan tai lievempään rangais-
tusvyöhykkeeseen. Toisaalta tuomiooperustelut antoivat usein lisäva-
laistusta ensi näkemältä poikkeavilta tuntuville ratkaisuille. Kaiken
kaikkiaan vyöhykejaottelu antaa verraten kattavan kuvan rangais-
tuskäytännön perusrakenteesta. Merkittävin tarkennus kuvaukseen
koskee lapsiin kohdistuvia rikoksia. Nämä rikokset arvioidaan muita
rikoksia helpommin törkeiksi raiskauksiksi. Uhrin iän vaikutus nä-
kyy myös siinä, että alle 16-vuotiaisiin uhreihin kohdistuvia rikoksia
ei ollut kahdessa lievimmässä rangaistuskategoriassa lainkaan, luo-
kassa 1–1,5 vuotta näitä oli 7 %, seuraavassa luokassa 25 % ja va-
kavimmassa luokassa jo 34 %.

Vertailuja muihin rikoksiin

- Eri rikoksista tuomittujen rangaistusten ankaruutta voidaan verrata
vankilan käyttöosuuden sekä tuomittujen vankeusrangaistusten pi-
tuuden nojalla. Molemmat antavat pääosin saman lopputuloksen.
Vakavimmiksi rikoksiksi asettuvat täytetyt henkirikokset. Näitä seu-
raavat jokseenkin samalla tasolla törkeä raiskaus ja tapon yritys.
Seuraavia rikoksia vakavuusjärjestyksessä ovat törkeä ryöstö, törkeä
huumausainerikos sekä raiskauksen perustunnusmerkistön mukai-
nen teko. Törkeä pahoinpitely asettuu hieman raiskauksen alapuolel-
le. Pakottaminen sukupuoliyhteyteen jää talousrikosten törkeiden
tekemuotojen taakse, mutta ennen omaisuusrikosten perusmuotoja.

Maksettavaksi tuomitut korvaukset

- Raiskausrikosten yhteydessä tekijä määrätään säännönmukaisesti
maksamaan uhrille korvauksia fyysisestä vammasta ja psyykkisestä
haitasta sekä rikoksella aiheutetusta kärsimyksestä. Jokseenkin kai-
kissa tapauksissa, joissa korvauksia on vaadittu, ne on myös määrät-
ty maksettaviksi. Tavallisimmin vaadittu korvaus on korvaus kärsi-
myksestä (vaadittu ja määrätty maksettavaksi 85 %:ssa tapauksista).
Muita korvauslajeja olivat psyykinen haitta (30 % tapauksista) ja
fyysinen vamma (35 % tapauksista).

- Kaikista raiskausrikoksista (RL 20:1–3) maksettavaksi tuomittujen korvausten yhteismäärän mediaani on 6 000 euroa. Puolet korvauksista sijoittuu välille 3 600–9 000 euroa, neljännes ylittää 9 000 euroa ja neljännes alittaa 3 600 euroa.
- Tuomitut korvaukset jotakuinkin kaksinkertaistuvat tunnusmerkitön törkeysasteen kasvaessa. Sukupuoliyhteyteen pakottamisesta maksettavaksi määrätty mediaanikorvaus on 3 000 euroa (suurin 7 000 euroa), raiskauksesta määrätty 5 100 euroa (suurin 17 700 euroa) ja törkeästä raiskauksesta määrätty 12 100 euroa (suurin 34 000 euroa). Käytännössä korvaus suoritetaan ensivaiheessa rikosvahinkolain mukaisessa järjestyksessä valtion varoista, jolloin uhrille maksettava summa voi alittaa tuomioistuimen määräämän korvauksen. Korvaukset ovat linjassa henkilövahinkoasian neuvottelukunnan suositusten kanssa.

Rangaistuskäytäntöjen muutoksia 2000-luvulla

- Raiskausrikoksista tuomitut rangaistukset kiristyivät 1990-luvun jälkipuoliskolla keskimäärin puolella vuodella. Muutos oli yhteydessä vuonna 1999 toteutettuun lainmuutokseen. Tuomioistuinkäytäntö on pysynyt 2000-luvun puolella jokseenkin vakaana, joskin keskirangaistuksissa on havaittavissa hienoista nousua.
- Rangaistuskäytännöt heijastuvat myös vankitilastoihin. Kaikista RL 20 luvun seksuaalirikoksista vankilassa suoritettavaksi tulevien vankeusrangaistusten keskimääräinen pituus on 2000-luvulla kohonnut 32 kuukaudesta 40 kuukauteen. Seksuaalirikoksista suoritettavien vankeusvuosien kokonaismäärä on noussut 150 vuodesta (1998) noin 300 vuoteen (vuonna 2009).

Arvio vuoden 2011 raiskausuudistuksen vaikutuksista

- Raiskaussäännöksiin tehtiin vuonna 2011 merkittävä laajennus, jonka seurauksena raiskaussäännökset ulotettiin koskemaan kaikkia tilanteita, joissa tekijä on sukupuoliyhteydessä henkilön kanssa, joka ei eri syistä johtuvan avuttoman tilan takia kykene puolustamaan itseään. Tapaukset arvioitiin aiemmin lähinnä rikoslain 20 luvun 5 §:n mukaisena seksuaalisena hyväksikäyttönä. Näitä tapauksia on lukumääräisesti suurin piirtein saman verran kuin kaikkia raiskaustuomioita yhteensä. Tämän perusteella on odotettavissa raiskausrikoksiksi nimettyjen rikosten merkittävä lukumääräinen kasvu, joka tulee näkymään myös tuomiotilastoissa. Myös raiskauksina tuomittujen rikosten profiili muuttuu siitä, millaisena se tässä tutkimuksessa on kuvattu.

Kansainvälisiä sanktiovertailuja

- Eri maita koskeviin vertailuihin liittyy joukko virhemahdollisuuksia, joiden vuoksi rangaistuksia koskevia vertailutietoja on pidettävä lähinnä suuntaa-antavina. Kontrollijärjestelmän toiminnassa olevien erojen vuoksi vertailussa olisi myös pyrittävä hyödyntämään useampaa mittaria samanaikaisesti. Näillä varaumilla perustuloksena on, että Suomessa käytetään hieman muita maita enemmän ehdollista vankeutta ja yhdyskuntaseuraamuksia, mutta vankeusajat ovat vuorostaan verraten pitkiä.
- Ehdottomien vankeusrangaistusten osuus tuomituista tapauksista on Suomessa muita pohjoismaita alempi, mutta samalla tasolla Saksan kanssa. Vankeusrangaistusten keskipituus on Suomessa korkeampi tai samalla tasolla kuin muissa pohjoismaissa, mutta matalampi kuin Saksassa. Väestöön suhteutettuja vankilavuosia tuomitaan raiskausrikoksista Suomessa enemmän kuin Tanskassa, mutta vähemmän kuin Ruotsissa ja Norjassa. Tuomittujen vankilavuosien määrä suhteessa kaikkiin rikoksista tuomittuihin taikka poliisin tietoon tulleisiin raiskausrikoksiin on Suomessa samalla tasolla kuin muissa pohjoismaissa yleensä.
- Laajempi eurooppalainen vertailu kertoo vankilan käyttösuuden vaihtelevan eri maissa suuresti. Korkeimmat käyttösuudet löytyvät Brittein saarilta (95–100 %) ja osin pohjoismaista, matalimmat Sloveniasta, Belgiasta ja Sveitsistä (30–40 %). On tuskin olemassa tiettyä ”eurooppalaista rangaistuslinjaa”. Eri maiden – monessa suhteessa epävarmoista – luvuista laskettu vankeuden käyttösuuden yleinen keskiarvo asettuu 70 %:n vaiheille. Suomen vastaava luku asettuu 53–64 %:n tasolle, laskutavasta riippuen.

I JOHDANTO

1 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on antaa kattava kuva raiskausrikosten (raiskaus RL 20:1, törkeä raiskaus RL 20:2 ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen RL 20:3) rangaistuskäytännöstä ja siinä tapahtuneista muutoksista. Pääkohteena on siten tuomioistuinten toiminta. Tämän ohella tarkastellaan rikollisuusmuutoksia sekä tapausten prosessointia eri viranomaisportaissa. Tuloksia suhteutetaan eri vaiheissa myös muita rikostyyppisiä koskeviin vastaaviin tietoihin sekä saatavilla olevaan kansainväliseen vertailutietoon. Tutkimus on luonteeltaan kuvaileva. Normatiivi-tulkinnallisiin kysymyksiin puututaan vain siltä osin kuin se on empiiristen tulosten esittämisen ja ymmärtämisen kannalta tarpeen.

2 Aineisto

Perusaineistot. Tutkimuksen aineistona on käytetty useita rekisteri- ja asiakirjatietoja. Tutkimuksen kvantitatiivinen perusaineisto muodostettiin tuomiolauselmajärjestelmän rikosasiainrekisteristä (TLP/RAR). Tuomiolauselmajärjestelmä on Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämä tietojärjestelmä, johon tallennetaan kaikki käräjä- ja hovioikeuksissa käsiteltyjen rikosasioiden tuomiolauselmat. Tuomioiden perusteluista saatiin tiedot käräjäoikeuksien Sakari/Notes-järjestelmästä ja hovioikeuksien asianhallintajärjestelmästä. Ratkaisuja koskevia tietoja hankittiin lisäksi oikeusministeriön BO-tilastotietojärjestelmästä.

Tämän ohella tutkimuksessa on hyödynnetty tilastokeskuksen ylläpitämiä ja julkaisemia sarjoja.¹ Vertailevassa analyysissä on käytetty lisäksi vertailumaiden kansallisia tilastoja sekä alan kansainvälisiä julkaisuja.

Salassapito. Rikoksia ja niiden seuraamuksia koskeva rekisteritutkimus edellyttää usein salassa pidettävien tietojen käsittelyä. Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007, yleisten tuomioistuinten julkisuuslaki) 9 §:n 1 momentin mukaan *oikeudenkäyntiasiakirjat* ovat salassa pidettäviä muun muassa siltä osin, kuin ne sisältävät

---

¹ Tällöin lähteeksi ilmoitetaan Tilastokeskus. Kun tilastot perustuvat tuomiolauselmajärjestelmään lähteeksi merkitään OPTL. Tilastokeskuksen tiedoista poiketen mukana ovat tällöin myös hovioikeuksien antamat tuomiot, milloin asiaan on haettu muutosta. Molemmat tilastot sisältävät kaikki annetut ratkaisut, mutta hieman eriaikaisesti.

- arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista (2 k);
- tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään (3 k);
- tietoja oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, henkilötutkinnasta, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta, yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksestä ja rikosrekisteristä (4 k).²

Lisäksi tuomioistuin voi määrätä *ratkaisun* pidettäväksi tarpeellisin osin salassa esimerkiksi silloin, jos ratkaisu sisältää tietoja, joiden salassa pitämiseksi asian suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnä olematta (24.1 §). Ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat tällöinkin julkisia (2 mom.).

Koska seksuaalirikoksia koskevat ratkaisut ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat pääsääntöisesti salassa pidettäviä, on tutkimuksen toteuttamisen edellytyksenä ollut riittävien tutkimuslupien saaminen. Tutkimus käynnistyi pyytämällä tutkimuslupa jokaiselta käräjäoikeudelta ja hovioikeudelta sekä korkeimmalta oikeudelta.

Aineiston hankinta ja koodaus. Käräjä- ja hovioikeusratkaisujen poiminta toteutettiin teknisesti suoraan tuomioistuinten asianhallintajärjestelmistä yhteistyössä Oikeushallinnon tietotekniikkakeskuksen kanssa. Käräjäoikeuksien digitaalisessa muodossa saatavilla olleet ratkaisut saatiin tutkimuslaitoksen käyttöön ja koodattaviksi joulukuussa 2010.

Seuraavassa vaiheessa tekstimuotoisten tuomiolauselmien keskeiset tiedot (seuraamukset, rikokset, sovelletut lainkohdat jne.) koodattiin PHP-skriptikielellä koneellisesti SQL-tietokannaksi ns. tekstihahmojen tunnistuksen avulla. Tämän jälkeen tietokannasta muodostettiin SPSS-havaintomatriisi kaikista niistä rangaistusseuraamuksista, joihin liittyi vähintään yksi samalla tuomiolauselmalla syyksi luettu raiskausrikos.³

Tuomioiden perustelut ja syyksi luetut teot koodattiin käsin SPSS-matriisiin kahdessa vaiheessa. Tiedot koodattiin ensin käräjäoikeuksien tuomioiden perusteella. Tämän jälkeen muuttujista otettiin kopio, joka päivitettiin hovioikeuksien tuomioiden avulla.⁴

---

² Rikoksia koskevien tietojen salassapidosta eri viranomaisten rekistereissä säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24.1 §:ssä (26, 27 ja 28 kohta). Tällä perusteella salassa pidettäviä ovat esimerkiksi tuomiolauselmajärjestelmän rikosasiainrekisterin tiedot.

³ Työn tästä vaiheesta vastasi tutkija Ville Hinkkanen.

⁴ Tietojen koodauksesta vastasivat tutkija Petri Danielsson, valt. yo Henri Kunnas ja valt. yo Antti Rissanen. Tilastoajoista vastasivat suurimmaksi osaksi tutkijat Ville Hinkkanen ja Petri Danielsson.

Kerätyt tapaukset. Raiskaus on tuomioistuimissa suhteellisen harvinainen rikos. Riittävän otoskoon saaminen edellyttää, että tapauksia kerätään useammalta vuodelta. Raiskauksen perusrikosten ja lievemmin rangaistavien rikosten osalta riitti, että ratkaisut kerätään vuosilta 2007–2008. Jotta mukaan saatiin riittävä määrä törkeitä tekemuotoja, poiminta jouduttiin ulottamaan vuosille 2006–2009. Tapauksia kertyi kaikkiaan 263.⁵

Taulukko I.1 Aineiston jakautuminen tunnusmerkistön mukaan (N)

<i>Rikoslaji</i>	<i>Lkm</i>
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	33
*Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	30
Seksuaalinen hyväksikäyttö	80
*Raiskaus	88
*Törkeä raiskaus	32
Yhteensä	263

* = tarkastelujen pääkohde

Niiden tarkastelujen varalta, joissa selvitetään tapausten jakautumista eri tunnusmerkistöihin (esimerkiksi tunnusmerkistön valintaa) sekä raiskausrikosten (RL 20:1–3) yhteenlaskettua rangaistuskäytäntöä, jouduttiin kullekin tunnusmerkistölle laskemaan niiden todellista esiintyvyyttä vastaavat painot (useammalta vuodelta laskettujen törkeiden raiskauksen osuus olisi muutoin painottunut liiaksi kokonaistuloksissa).

3 Menetelmät ja tulosten esittäminen

Raportti sisältää useita tilastoaineiston pohjalta laadittuja aikasarja-analyysejä (luvut III ja X) ja vertailuja (luvut XIII ja XIV). Pääosan vievät kuitenkin tutkimusta varten koottuun primääriaineistoon perustuvat tilastolliset analyysit (luvut IV–VII). Tältä osin tutkimuksen yhtenä tavoitteena on selvittää rangaistuksen määrittämiseen ja rikosten törkeysarvosteluun vaikuttavia tekijöitä, rikoksen tyyppirangaistusvyöhykkeitä ja niistä poikkeamisen perusteita. Syyksi luettuja tekoja sekä kvalifioinnin ja mittaamisen perustelua kuvataan myös laadullisesti, ja aineistosta esitetään karkeistettuja tapauskuvauksia. Tilastollisen tarkastelun kannalta keskeisimpiä välineitä ovatkin khii-toiseen -riippumattomuustesti ja varianssianalyysi.⁶

⁵ Kvalitatiivisten tarkastelujen tarpeisiin myös pakottamistunnusmerkistön mukaisia tapauksia jouduttiin keräämään kahdelta lisävuodelta. Laajennettua otosta ei kuitenkaan enää liitetty kvantitatiivisiin tarkasteluihin.

⁶ Analyysissa käytettiin Pearsonin khii-toiseen -riippumattomuustestiä. Aineiston pienen koon takia testin ehdot eivät kuitenkaan usein täytyneet. Menetelmää hyödynnettiin sik-

Käytettyjen testien avulla on mahdollista selvittää, johtuvatko havaitut erot todennäköisesti satunnaisvaihtelusta vai ovatko tulokset (eli havaitut erot) tilastollisesti merkitseviä. Raportin loppuun on myös liitetty analyysia tarkentava tilastollinen malli.⁷

Analyyseihin sisältyvien tapausten lukumäärä (n) vaihtelee sen mukaan, mikä osajoukko analyysissa on mukana. Kaikista tapauksista ei ollut käytävissä kaikkia yksittäisiä tietoja (esimerkiksi vastaajan ja uhrin suhde), mikä rajoittaa yksittäisiin analyyseihin sisältyvien tapausten lukumäärää.

Tapausten luokittelussa on koodausvaiheessa ylipäätään jouduttu tyytymään tuomioistuinten itsensä ilmoittamiin tietoihin. Näiden yksityiskohdissa on suuria eroja. Tuomioistuimet toimivat eri tavoin sen suhteen, kuinka tarkasti tapauspiirteet kirjataan tuomioon. Milloin koodausohjeen mukaisesta seikasta ei ole lausumaa tuomiossa, tieto merkittiin puuttuvaksi. Joissain tapauksissa puuttuvalle tiedolle on jouduttu antamaan tulkinta tai luonnehdinta, joka kertoo seikan epävarmuudesta. Esimerkiksi psyykkisen vamman osalta on pyritty merkitsemään vamman vakavuutta kertovana tieto hoidon tarpeesta. Osassa tapauksia hoidosta on maininta, osassa ei. Maininnan puuttuminen ei välttämättä merkitse, etteikö vamma vaatisi hoitoa – tai edes sitä, etteikö siihen olisi annettu hoitoa. Se, ettei mikään teonkuvauksessa kerro teossa käytetyn väkivaltaa, ei sekään välttämättä kerro väkivallan puuttumisesta. Teonkuvauksiin sisältyy siten paljon ilmaisujen niukkuudesta seuraavaa tulkinnanvaraisuutta, joka tulee ottaa huomioon tulkinnoissa. Toisaalta tapauksissa, joissa hoidon tarpeesta on maininta ja väkivallan käyttö kerrotaan yksityiskohdittain, aineisto antaa mahdollisuuden arvioida näiden seikkojen ja rangaistusten ankaruuden välistä yhteyttä.

4 Raportin rakenne

Raportti jakaantuu 14 pääjaksoon. Luvussa II kuvataan keskeisten säännösten sisältö Suomessa ja vertailumaissa. Luku III antaa yleiskuvauksen rikollisuuskehityksestä ja rikosten viranomaiskäsitelystä. Seuraavassa luvussa IV selvitetään rikosten teonpiirteitä tutkimuksen tuomioistuinotoksen pohjalta. Luvut V–VII sisältävät otokseen perustuvan rangaistuksen määrittämiskäytännön kvantitatiiviset pääanalyysit. Luvuissa VIII ja IX rangais-

---

si vain osiossa, jossa tarkasteltiin kaikkia raiskausrikoksia (RL 20:1–3) yhdessä. Varianssianalyyseissa puolestaan käytettiin ei-parametrisiä, jakaumasta riippumattomia Mann-Whitneyn U -testiä sekä Kruskal-Wallisin varianssianalyysia, sekä yksisuuntaista varianssianalyysia (ANOVA) silloin kun analyysin ehdot täyttyivät.

⁷ Mallin rakentamisesta ja varianssianalyyseista on vastannut suunnittelija Petri Danielsson. Mallin kehittelystä ks. lähemmin Hinkkanen 2009, 47–48.

tuskäytäntöä, rikosten ominaispiirteitä sekä tuomioistuinperusteluja kartoitetaan kvalitatiivisen tapausanalyysien pohjalta vuosina 2006–2009 ja 2007–2010. Luku X tiivistää käytäntöjen tilastolliset kokonaistrendit 1999–2010. Luvussa XI esitellään perustietoja rangaistuskäytännön yhtenäisyydestä. Lukuun XII on koottu tiedot tuomituista vahingonkorvauksista. Kaksi viimeistä lukua pyrkivät sijoittamaan saadut tulokset laajempiin yhteyksiin. Luku XIII vertailee raiskauksesta ja muista rikoksista tuomittuja rangaistuksia keskenään. Raportin päättävään lukuun XIV on koottu eräitä kansainvälisiä vertailutietoja.

II LAINSÄÄDÄNTÖ JA TUNNUSMERKISTÖT

1 Suomi

Raiskausrikoksista säädetään rikoslain seksuaalirikoksia koskevassa 20 luvussa. Luku on kokonaisuudessaan uudistettu vuoden 1999 alusta voimaan tulleella rikoslain muuttamisesta annetulla lailla (563/1998). Rikokset on rikoslain yleisen lainkirjoitustavan mukaan porrastettu kolmeen tekemuotoon, jotka ovat raiskaus (1 §), törkeä raiskaus (2 §) ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (3 §). Lisäksi luvun 4 §:ssä kriminalisoidaan pakottaminen seksuaaliseen tekoon ja 5 §:ssä seksuaalinen hyväksikäyttö.

Raiskaus RL 20:1. Raiskauksesta tuomitaan se, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttäen sellaista väkivaltaa. Sukupuoliyhteyden määritelmä on luvun 10 §:n 1 momentissa. Sen mukaan sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan sukupuolielimellä tapahtuvaa tai sukupuolielimeen kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toiseen kehoon. Vaginaalisen ja anaalisen sukupuoliyhteyden lisäksi tässä yhteydessä tarkoitetaan oraalista sukupuoliyhteyttä. Esitöihin on kirjattu myös se merkittävä laajennus, jonka mukaan sukupuoliyhteyden tunnusmerkin täyttää myös muulla tavoin (sormin tai esinein) tapahtuva tunkeutuminen toisen sukupuolielimeen (HE 6/1997 vp, 188/II).

Aineiston tarkasteluperiodin aikaan voimassa olleen lain mukaan raiskauksena tuomittiin myös sukupuoliyhteys puolustuskyvyttömän uhrin kanssa, jos tekijä itse oli saattanut uhrin tähän tilaan. Lakiin vuonna 2011 tehdyn laajennuksen (HE 283/2010 vp.) jälkeen suoja ulotetaan kaikkiin puolustuskyvyttömiin uhreihin siihen katsomatta, kuinka he ovat tähän tilaan joutuneet. Uusitun säännöksen mukaan raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sai-

rauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. Uudistuksella raiskauksen piiriin luetut uudet tapaukset arvioitiin vanhan lain aikaan lähinnä seksuaalisena hyväksikäyttönä (rikoslain 20 luvun 5 §:n 2 mom.). Lainmuutos siirtää nämä aiemmin seksuaalisena hyväksikäyttönä tuomitut tapaukset raiskausta koskevien säännösten alaisuuteen. Tämä vaikeuttaa tutkimusasetelmaa sikäli, että aineisto on vanhan lain ajalta ja se kuvaa myös aiempaa käytäntöä. Toisaalta aineisto antaa samalla mahdollisuuden tehdä alustavia arvioita muutoksen mahdollisista vaikutuksista.

Rangaistukseksi raiskauksen perustunnusmerkistön mukaisesta teosta säädetään vankeutta vähintään yksi vuosi ja enintään kuusi vuotta. Vuoden 1999 uudistuksessa raiskauksen (aiempi väkisinmakaaminen) vähimmäisrangaistusta korotettiin kuudesta kuukaudesta nykyiseen yhteen vuoteen.

Törkeä raiskaus RL 20:2. Jos raiskauksessa 1) aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä, 3) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai 4) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, tekijä tuomitaan törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Pakottaminen sukupuoliyhteyteen RL 20:3. Raiskausrikoksen lievin tekomuoto on kysymyksessä, jos raiskaus, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty. Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tuomitaan myös se, joka muulla kuin raiskaussäännöksessä mainitulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Uhkaaminen voi olla siis muutakin kuin väkivallalla uhkaamista. Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tuomitaan vankeutta vähintään 14 vuorokautta ja enintään kolme vuotta. [Sakko ei sisälly rangaistusasteikkoon.]

Pakottaminen seksuaaliseen tekoon RL 20:4. Rikoksesta tuomitaan se, joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun seksuaaliseen tekoon kuin sukupuoliyhteyteen tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta vähintään 14 vuorokautta ja enintään kolme vuotta. Rikoslain määritelmän (RL 20:10.2) mukaan seksuaalisella

teolla tarkoitetaan sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Esimerkiksi toisen sukupuolielimen hyväilyä tai ns. suuseksin harjoittamista, johon ei liity penetraatiota, arvostellaan seksuaalisena tekona. Korkein oikeus on kielisuudelmia koskevassa ratkaisussa 2005:93 tulkinnut seksuaalisen teon käsitettä.

Seksuaalinen hyväksikäyttö RL 20:5. Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka käyttämällä hyväksi sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan tai saa hänet ryhtymään muuhun hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi. Rangaistukseksi tuomitaan sakkoa tai vankeutta vähintään 14 vuorokautta ja enintään neljä vuotta.

2 Lainsäädäntö eräissä muissa maissa

Raportin eri vaiheissa suoritetaan vertailuja sekä muihin Pohjoismaihin että Saksan liittotasavaltaan. Vertailujen taustoittamiseksi oheen on liitetty tiiviit kuvaukset näiden maiden lainsäädännöstä. Esityksen pohjana on käytetty samat vertailumaat sisältäneen vuoden 2011 uudistuksen esitöitä, tuotta esitystä kuitenkin hieman tiivistäen ja päivittäen (ks. HE 283/2010).

2.1 Norja

Raiskauksesta (voldtekt) säädetään rikoslain (straffeloven) 192 §:ssä. Raiskaus on porrastettu kolmeen tekemuotoon. Perussäännöksen mukaan rangaistaan sitä, joka hankkii seksuaalisen kanssakäymisen (seksuell omgang) väkivallalla tai uhkaavalla käytöksellä, on seksuaalisessa kanssakäymisessä tiedottoman (bevisstlös) tai muun toimintaa vastustamaan kykenemättömän kanssa taikka väkivallalla tai uhkaavalla käytöksellä saa uhrin harjoittamaan seksuaalista kanssakäymistä jonkun toisen henkilön kanssa tai itseään kohtaan. Käsitteellä ”seksuell omgang” tarkoitetaan paitsi sukupuoliyhteyttä myös sellaisia tekoja, jotka ovat Suomen rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentin mukaisia seksuaalisia tekoja. Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta vähintään 14 päivää ja enintään kymmenen vuotta.

Vähimmäisrangaistus on vuoden 2010 uudistuksen jälkeen 3 vuotta vankeutta, jos seksuaalinen kanssakäyminen on sukupuoliyhteys (samleje)

tai jos tekijä itse on aiheuttanut sen, ettei uhri pysty vastustamaan tekoa. Sukupuolilyhteys on määritelty lain 206 §:ssä ja vastaa pääpiirteissään Suomen rikoslain 20 luvun 10 §:n 1 momentin määritelmää. Toisin kuin muissa Pohjoismaissa myös eräät törkeästä huolimattomuudesta (grov uaktsomhet) tehdyt raiskausteot ovat rangaistavia enintään viiden tai kahdeksan vuoden vankeudella. Rikoslain 193 §:ssä säädetään lisäksi rangaistus sille, joka harjoittaa seksuaalista kanssakäymistä tai edistää toisen henkilön kanssakäymistä henkilön kanssa käyttämällä hyväksi tämän psyykkistä sairautta (psykiske lidelse) tai psyykkistä kehitysvammaisuutta (psykisk utviklingshemming). Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta vähintään 14 päivää ja enintään viisi vuotta.

2.2 Ruotsi

Raiskausrikokset on porrastettu kolmeen tekomuotoon, joita ovat raiskaus, törkeä raiskaus ja lievä tekomuoto, jolla laissa ei ole omaa nimitystä. Raiskauksesta tuomitaan vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi ja törkeästä raiskauksesta vähintään neljäksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Rikoksen lievästä tekomuodosta tuomitaan vankeutta vähintään 14 vuorokautta ja enintään neljä vuotta.

Raiskauksesta tuomitaan ensinnäkin se, joka pahoinpitelemällä tai muutoin väkivallalla taikka uhkaamalla rikollisella teolla pakottaa toisen sukupuolilyhteyteen, taikka pakottaa tekemään tai sietämään muunlaisen seksuaalisen teon (sexuell handling), joka ottaen huomioon loukkauksen laatu ja olosuhteet muuten on rinnastettavissa sukupuolilyhteyteen. Sukupuolilyhteyteen riittää, että miehen ja naisen sukupuolielimet ovat koskettaneet toisiinsa. Seksuaalisella teolla tarkoitetaan muita tekoja, joiden tarkoituksena on herättää tai tyydyttää toisen tai kummankin osapuolen sukupuoliviettä, esimerkiksi samaa sukupuolta olevien henkilöiden välistä sukupuolilyhteyttä, sekä tekoja, joita myös Suomen rikoslain mukaan pidetään seksuaalisena tekona.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka harjoittaa sukupuolilyhteyttä toisen kanssa tai tekee tälle sukupuolilyhteyteen rinnastettavissa olevan seksuaalisen teon käyttämällä sopimattomalla tavalla (otillbörligt) hyväksyen sitä, että toinen tajuttomuuden, unen, päihtymyksen tai muun huumeen vaikutuksen, sairauden, ruumiinvamman, psyykkisen häiriön vuoksi tai muusta syystä olosuhteiden perusteella on avuttomassa tilassa. Rangaistusvastuun kannalta on samantekevää, miten avuttomuus on syntynyt ja onko avuttomuus tilapäistä vai ei.

Jos raiskausrikosta ottaen huomioon rikokseen liittyvät olosuhteet on pidettävä vähemmän törkeänä, tekijä tuomitaan raiskauksesta lievemmän

asteikon mukaan. Säännös on tarkoitettu sovellettavaksi normaalitapauksista selvästi poikkeavissa olosuhteissa. Esitöissä ja oikeuskäytännössä säännöksen soveltamisala onkin rajattu huomattavan kapeaksi.

Rikoskaaren 6 luvun 2 §:ssä säädetään rangaistus sille, joka muissa kuin 1 §:n 1 kappaleessa tarkoitetuissa tapauksissa (raiskaus) laittomalla pakolla saa toisen tekemään tai sietämään seksuaalisen teon. Pakottamiseen rinnastetaan se, että tekijä käyttää hyväksi toisen avutonta tilaa. Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta vähintään 14 päivää ja enintään kaksi vuotta.

2.3 Tanska

Rikoslain 216 §:n mukaan raiskauksesta (voldtekt) tuomitaan se, joka hankkii itselleen (tiltvinger sig) sukupuoliyhteyden (samleje) käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla väkivallalla. Väkivaltaan rinnastetaan tila, jossa uhri on kykenemätön vastustamaan tekoa. Tältä osin edellytetään, että tekijä on aiheuttanut uhrin puolustuskyvyttömyyden. Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta vähintään seitsemän päivää ja enintään kahdeksan vuotta. Jos raiskaus on ollut luonteeltaan erityisen vaarallinen tai olosuhteet muutoin ovat erityisen raskauttavia (skaerpende), enimmäisrangaistus on 12 vuotta vankeutta. Sitä, joka hankkii itselleen sukupuoliyhteyden käyttämällä muuta luvatonta pakkoa (tvang) kuin väkivaltaa tai väkivallalla uhkaamista, rangaistaan 217 §:n mukaan enintään neljän vuoden vankeusrangaistuksella.

Lain 218 §:ssä säädetään rangaistus sille, joka on avioliiton ulkopuoliossa sukupuoliyhteydessä käyttämällä hyväksi toisen mielisairautta tai henkistä kehitysvammaisuutta (mentale retardering). Rangaistavaa on myös olla avioliiton ulkopuolisessa sukupuoliyhteydessä henkilön kanssa, joka on sellaisessa tilassa, ettei tämä pysty vastustamaan tekoa. Oikeuskirjallisuuden mukaan säännöstä sovelletaan tapauksiin, joissa tekijä ei itse ole aiheuttanut uhrin puolustuskyvyttömyyttä tilaa. Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta vähintään seitsemän päivää ja enintään neljä vuotta.

Lain 224 §:n mukaan edellä mainituissa säännöksissä sukupuoliyhteyden (samleje) rinnastetaan muu seksuaalinen kanssakäyminen (konslig omgangelse).

2.4 Saksa

Seksuaalisesta pakottamisesta ja raiskauksesta säädetään Saksan rikoslain (Strafgesetzbuch) 177 §:ssä. Se, joka väkivallalla, henkeen tai terveyteen

kohdistuvalla välittömällä uhkauksella tai käyttämällä hyväkseen tilannetta, jossa uhri on suojaton ja rikoksenteelijän vaikutuksen armoilla, pakottaa toisen henkilön sallimaan seksuaalisen teon tekemisen, on tuomittava vankeuteen vähintään yhdeksi vuodeksi ja enintään viideksitoista vuodeksi.

Erityisen vakavissa tapauksissa rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Erityisen vakava tapaus on kysymyksessä pääsääntöisesti, kun teolla erityisesti häpäistään uhria, erityisesti kun teossa tunkeudutaan kehoon (raiskaus) tai teon tekee yhdessä useampi henkilö. Vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistus on tuomittava, jos rikoksenteijä pitää mukanaan asetta tai muuta vaarallista välinettä, muuten pitää mukanaan välinettä tarkoituksessa estää väkivallalla tai sillä uhkaamisella toisen henkilön vastarinta tai asettaa uhrin vakavaan terveydelle aiheutuvan vahingon vaaraan. Vähintään viiden vuoden vankeusrangaistus on tuomittava, jos rikoksenteijä käyttää asetta tai muuta vaarallista välinettä teon aikana taikka vakavasti kohtelee kaltoin uhria teolla tai asettaa uhrin kuoleman vaaraan teolla. Vähemmän vakavaksi katsottavia tapauksia varten on säädetty lievemmät rangaistusasteikot.

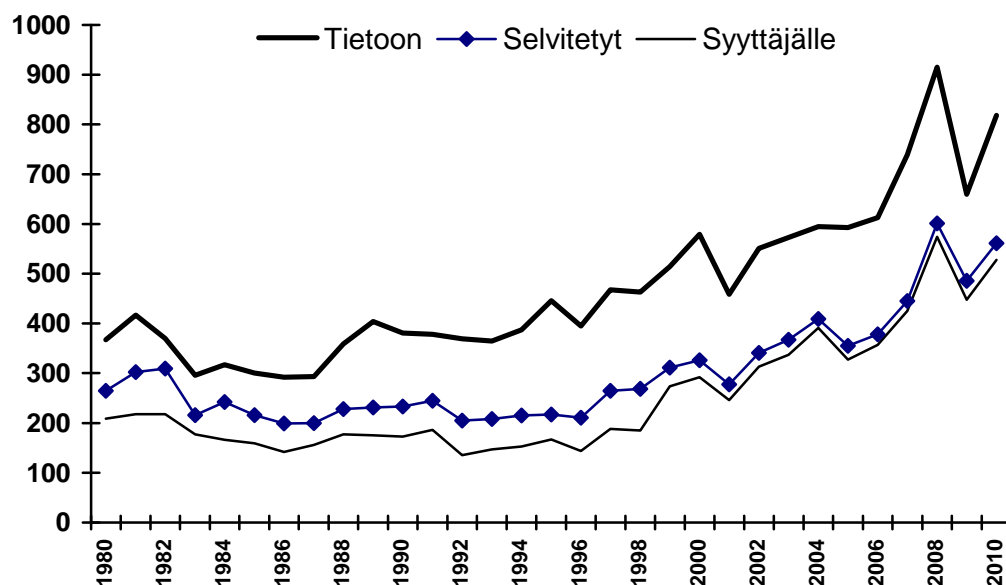
Rikoslain 179 §:ssä säädetään rangaistavaksi puolustuskyvyttömän henkilön hyväksikäyttö. Pykälää sovelletaan ensinnäkin henkisesti ja fyysisesti puolustuskyvyttömiin kohdistuviin seksuaalisiin tekoihin, jolloin vähimmäisrangaistus on kuusi kuukautta vankeutta ja enimmäisrangaistus kymmenen vuotta vankeutta. Jos teko esimerkiksi sisältää sukupuoliyhteyden tai siihen rinnastettavan seksuaalisen teon, vähimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta. Toisaalta lievimmissä tapauksissa sovelletaan rangaistusasteikkoa, jonka mukaan vankeutta on tuomittava vähintään kolme kuukautta ja enintään viisi vuotta.

III RAISKAUSRIKOKSET JA RIKOSTEN VIRANOMAISKÄSITTELY

1 Rikosten tietoon tulo ja selvittäminen

1.1 Tietoon tulleet rikokset ja uhrikokemukset

Kuvioon III.1 on merkitty poliisin tietoon tulleiden rikosten, selvitettyjen rikosten sekä syyttäjälle ilmoitettujen tapausten kehitys vuosina 1980–2010.

Kuvio III.1 Poliisin tietoon tulleet raiskaukset (RL 20:1–3), niiden selvittäminen ja ilmoittaminen syyttäjälle vuosina 1980–2010 (Lähde: Tilastokeskus)

Poliisin tietoon tulleiden raiskausten määrä on kasvanut. Vuonna 2010 poliisin tietoon tuli hieman yli 800 raiskausta, kun vuonna 1991 niitä oli alle 400. Viimeisten viiden vuoden aikana poliisille ilmoitettujen raiskausten määrä on ollut 600 ja 900 rikoksen välillä. Rikosten määrässä on ollut voimakasta vuosittaista vaihtelua, mitä selittävät pitkälti eräät poikkeukselliset tapaukset. Vuonna 2008 yhden perheen sisäinen rikossarja nosti yksinään rikoslukuja noin kahdella sadalla rikoksella. Myös vuodelta 2010 löytyy vastaava tapaus, josta tilastoitiin 150 rikosta (Kainulainen & Honkatukia 2010, 100). Vuosina 2006–2010 poliisille ilmoitettiin keskimäärin 750 raiskausta tai sen yritystä vuodessa.

Poliisitilasto ei välttämättä kerro rikollisuuden todellisesta muutoksesta. Lukuihin vaikuttaa ilmoitusherkkyys, sekä myös tilastointirutiinit (esim. rikosten yksiköinti). Todellisen rikollisuuden määrän ja muutosten mittaaminen edellyttää muita menetelmiä. Väestön uhrikokemuksia on Suomessa mitattu kansallisessa uhritutkimuksessa vuodesta 1980 alkaen. Raiskausta ja raiskauksen yritystä koskevat kysymykset liitettiin osaksi uhritutkimusta vuonna 1997, joskaan tuloksia ei ole tapausten suhteellisen harvinaisuuden vuoksi erikseen raportoitu. Vuosien 1997, 2003, 2006 ja 2009 aineistoista tämän raportin tarpeisiin erikseen lasketut uhriprevalenssit näyttävät seuraavilta.⁸

Taulukko III.1 Raiskauksen tai raiskausyrityksen kohteeksi viimeisen vuoden aikana joutuneet naiset

	%	N	Haastatellut
1997	0,23	12	5 028
2003	0,26	11	4 204
2006	0,19	8	4 247
2009	0,22	8	3 677

Lähde: Kansallisen uhritutkimuksen perusaineistot.

Noin 0,23 % kyselyihin vuosina 1997–2009 vastanneista 15 vuotta täyttäneistä naisista on kyselyä edeltäneen vuoden aikana joutunut raiskauksen tai – mikä tavallisempaa – raiskausyrityksen kohteeksi. Tuo osuus on pysynyt varsin vakaana. Havaittavat vähäiset muutokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Ne eivät myöskään indikoi selvää trendiä, joskin antavat viitteitä vähäisestä laskusta.

Yleisten uhritutkimuksen pohjalta voidaan arvioida rikollisuusmuutoksia ja niiden suuntaa. Niiden luotettavuutta naisiin kohdistuvan väkivallan (mukaan lukien raiskausrikokset) yleisyyden mittaajana on kuitenkin kritisoitu (ks. Piispa et al 2006, 4 ss). On muun muassa katsottu, ettei tutkimus paljasta läheisten tekemää väkivaltaa, koska uhri haluaa sen usein salata. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa onkin pyritty mittaamaan tarkemmin erillisillä vuosina 1997 ja 2005 toteutetuilla naisuhritutkimuksilla. Haastateltavilta kysyttiin olivatko he elämässään joskus tai viimeisen vuoden aikana joutuneet entisen tai nykyisen avo- tai aviopuolison taholta tapahtuneen seksuaaliseen kanssakäymiseen painostamisen, pakottamisen tai pakottamisen yrityksen kohteeksi. Tulokset ovat taulukossa III.2.

⁸ Tulokset on laskenut kansallisen uhritutkimuksen alkuperäisaineistosta erikoistutkija Reino Sirén. Yksikkönä tilastossa on tapahtumakerta.

Taulukko III.2 Seksuaaliseen kanssakäymiseen painostaminen, pakottaminen tai pakottamisen yritys parisuhteessa. Naisuhritutkimus (Piispa et al 2006)

	1997	2005
	%	%
1a. Nykyinen puoliso joskus	5,9*	4,3*
1b. Nykyinen puoliso vuoden aikana	2,5	2,0
2. Entinen puoliso joskus	18,7	17,3

* Tulos merkitsevä 95 %:n luottamusvälillä

Lähde: Piispa et al 2006, 46.

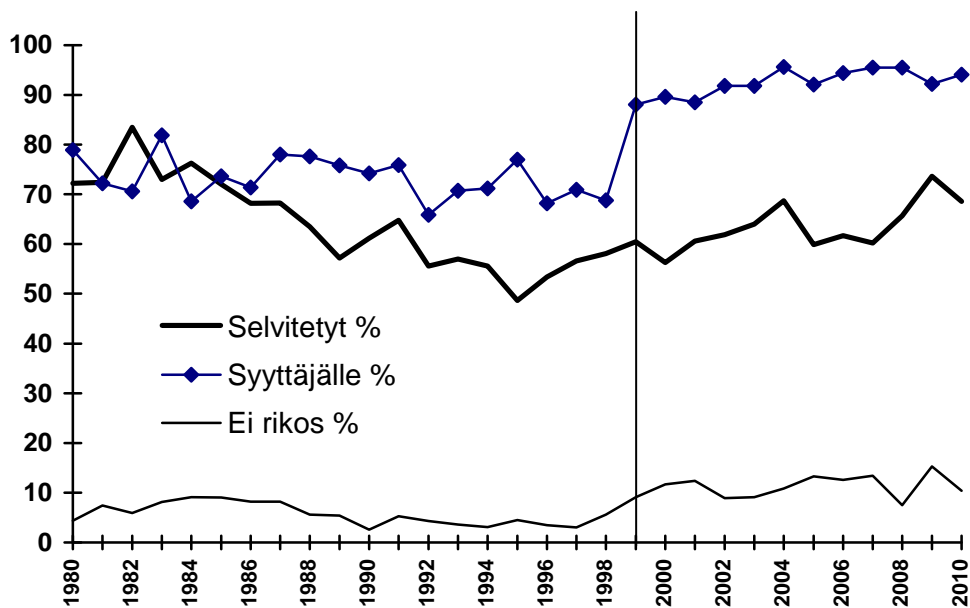
Luvut viittaavat lievään laskuun. Muutoksista ainoastaan ensimmäinen (1a) on kuitenkin tilastollisesti merkitsevä.

Kansallisen uhritutkimuksen ja naisuhritutkimuksen kuva on samansuuntainen. Seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen uhrikokemukset eivät ole lisääntyneet. Merkkejä on pikemminkin päinvastaisesta trendistä. Poliisin tilastoima raiskausrikollisuuden kasvu kertoo siten ennen kaikkea muutoksesta ilmoitusherkkydessä, ei rikollisuuden todellisesta lisääntymisestä.⁹

1.2 Rikosten selvittäminen ja syyttäjälle ilmoittaminen

Kuviosta III.2 ilmenee rikosten selvitysprosentti (vuonna X selvitetty rikoksesta samana vuonna tietoon tulleista) sekä syyttäjälle ilmoitettujen tapauksen osuus (% samana vuonna selvitetystä rikoksista).

⁹ Raiskausrikoksia jyrkempikin tilastoidun rikollisuuden muutos on havaittavissa lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Myös tämän rikollisuuden määrää mittaavat kyselytutkimukset kertovat rikollisuuden pikemminkin vähentyneen (ks. Hinkkanen 2009, 12 ja Niemi 2011).

Kuvio III.2 Rikosten selvitysprosentti sekä syyttäjälle ilmoitettujen tapausten osuus (Lähde: Tilastokeskus)

Selvitysprosentti laski 1980–1995 70 %:sta 50 %:n vaiheille, mutta on noussut siitä takaisin noin 70 %:n tasolle.

Syyttäjälle ilmoitettujen tapausten osuudessa tapahtui selvä nousu vuoden 1999 jälkeen. Muutoksen taustalla oli vuoden 1999 lainmuutos, jossa raiskauksesta tehtiin virallisen syytteen alainen rikos. Tämän seurauksena syyttäjälle ilmoitettujen rikosten osuus poliisin selvittämistä tapauksista kohosi 75 %:n tasolta 95 %:n vaiheille. Vuosina 2006–2010 poliisi ilmoitti syyttäjälle keskimäärin 94 prosenttia selvittämistään rikoksista.

Kuviosta näkyy myös niiden tapausten osuus, jotka poliisi on arvioinut ei-rikoksiksi. Myös näiden tapausten määrä ja osuus on kasvanut vuoden 1999 uudistuksen jälkeen. Vuosina 2006–2010 hieman yli joka kymmenes poliisille ilmoitettu raiskaus tilastoitiin ei-rikokseksi. (Tilastointikäytännön epäyhtenäisyydestä ks. Kainulainen 2004, 123.)

2 Syyteharkinta

Syyttäjän syyteharkinta johtaa joko syytteen nostamiseen taikka syyttämättä jättämiseen. Syyttämättä jättäminen voi perustua joko prosessuaalisiin syihin, esimerkiksi näyttö puuttuu, rikos on vanhentunut tai syyttäjällä ei ole syyteoikeutta. Syyttäjä saa määräehdoin luopua enemmistä toimenpiteistä myös silloin, kun rikos on todettu tapahtuneeksi ja epäillyn syyllisyys on selvitetty. Tällöin puhutaan *seuraamuksen luonteisesta* syyttämättä jättämisestä.

Syyttäjien toiminnasta kertova tilasto on monin tavoin puutteellinen, eikä sen tietojen yhdistäminen poliisitilastoon ole mahdollista tilastointiyksiköiden erojen vuoksi. Syyttäjätalastosta ei ilmene yksiselitteisesti esimerkiksi sitä, kuinka moni syyteharkintaan päätnyt rikos tai henkilö on asetettu syytteeseen ja kuinka moni on jäänyt syyttämättä. Nykyisellään tilasto kuvaa tarkimmin syyttämättä jättämiskäytäntöjä ja niiden kehitystä.

2.1 Syyttämättä jättäminen 2010

Syyttäjien tekemät syyttämättä jättämiskäytökäiset ja niiden perusteet vuonna 2010 näkyvät taulukosta III.3.

Taulukko III.3 Syyttämättä jättäminen. Raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen 20:1–3

	N	%
Syyttämättä jätetyt	131	
Ei rikos	2	
Ei näyttöä	116	
Syyteoikeus vanhentunut	1	
Ei syyteoikeutta	8	
Prosessuaalinen	127	96,9
Vähäisyysperuste	-	
Nuoruusperuste	-	
Kohtuusperuste	1	
Rikosten yhtymisperuste	1	
Tieliikennelain 104 pykälä 1 momentti	-	
Muu lainkohta (vakaa tahto)	2	
Seuraamusluontoinen	4	3,1
Syyttäjälle ilmoitetut rikokset	528	24,8

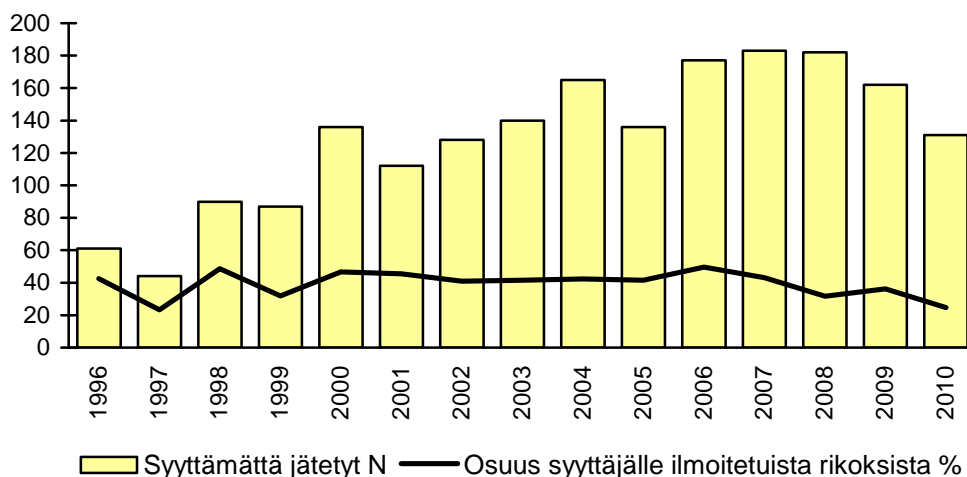
Lähde: Tilastokeskus

Raiskausrikoksesta jäi vuonna 2010 syyttämättä 131 henkilöä. Päätöksistä 97 % tehtiin prosessuaalisin perustein. Näistä selvä valtaosa (91 %) tehtiin näytön puuttumisen perusteella. Seuraamusluontoinen syyttämättä jättämi-

nen on tässä rikostyyppissä jotakuinkin vailla merkitystä. Laissa olevaa mahdollisuutta luopua syytteen nostamisesta uhrin vakaasta tahdosta esittämän pyynnön takia (RL 20:12) käytetään vain satunnaisesti (vuosina 2001–2010 keskimäärin kaksi ratkaisua vuodessa).

2.2 Syyttämättä jättämisen muutoksia 1996–2010

Edellä havaittiin, että syyttäjälle ilmoitettujen rikosten määrä lisääntyi selvästi vuoden 1999 uudistuksen jälkeen. Samalla kuitenkin myös syyttämättä jättämispäätösten määrä nousi. Suurimmassa osassa näitä tapauksia syytteen nostamisesta on luovuttu puuttuvan näytön takia. Vuosina 2001–2010 keskimäärin 87 prosenttia kaikista syyttämättä jättämisistä tehtiin tästä syystä. Kuvioista III.3 näkyy syyttämättä jättämispäätösten lukumääräinen kehitys vuosina 1996–2010. Syyttämättä jättämisen suhteellisen yleisyyden mittaamiseksi kuvioon on merkitty myös syyttämättä jätettyjen suhteellinen osuus syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista (ks. tästä vielä alempana).

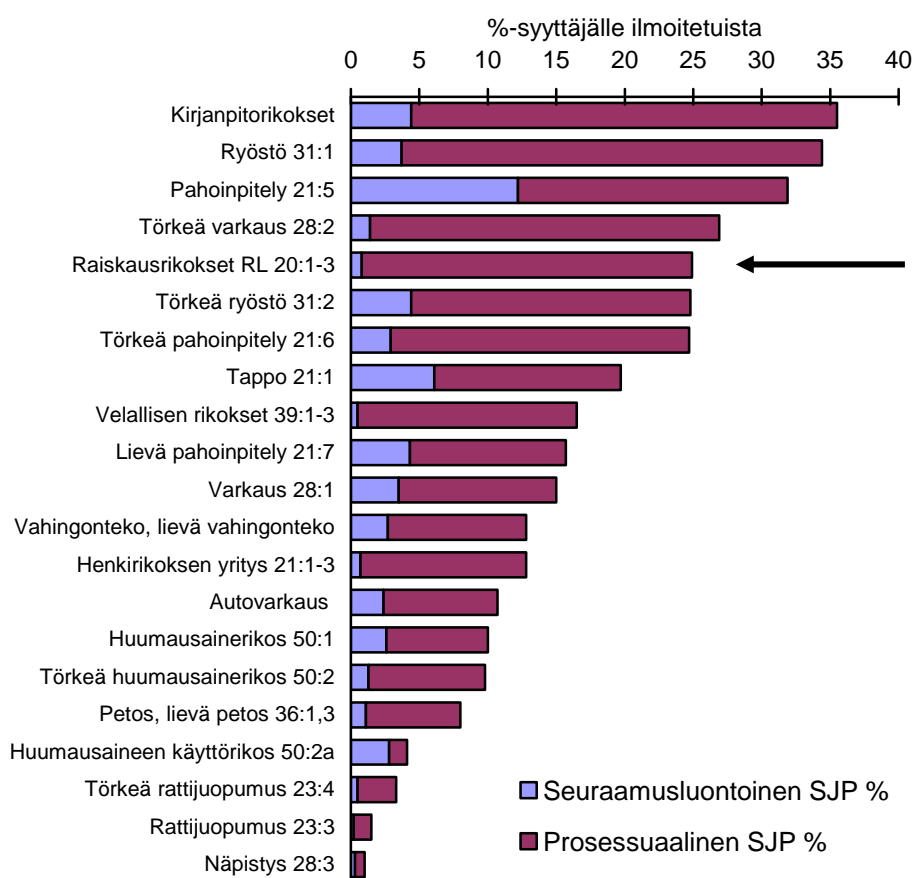
Kuvio III.3 Syyttämättä jätetyt: Lukumäärät ja osuus syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista vuosina 1996–2010 (Lähde: Tilastokeskus)

Syyttämättä jätettyjen lukumäärä kaksinkertaistui lyhyessä ajassa. Lukumääräisestä kasvusta huolimatta kyse tuskin on käytäntöjen muutoksesta. Syyttämättä jättämistä koskevien ratkaisujen suhteellinen osuus poliisin syyttäjälle ilmoittamien rikosten määrästä on näet säilynyt samalla tasolla. Vuoden 2008 jälkeen syyttämättä jätettyjen tapausten lukumäärä on kääntynyt laskuun. Suhteellista laskua on ollut havaittavissa jo vuodesta 2006 alkaen.

2.3 Vertailua muihin rikoksiin

Syyttäjätilaston perusteella ei ole mahdollista tarkasti kuvata kuinka monta raiskausrikoksista epäiltyä henkilöä on asetettu syytteeseen ja kuinka moni on jäänyt syyttämättä. Alustavasti kysymystä voi lähestyä poliisin syyttäjälle lähettämien tapausten pohjalta, kuten edellä on tehty. Niissä tilastointiyksikönä on kuitenkin yksittäinen rikos, kun taas syyttämättä jättämistä koskeva tilasto on henkilö pohjainen. Ongelmalliseksi tämän vertailun tekee se, että yhden vuoden rikostilastoon saattaa sisältyä kymmeniä (jopa satoja) yhden henkilön tekemiä rikoksia. Näillä varauksilla taulukkoon on merkitty tieto syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista vuonna 2010. Näitä oli 528, joten syyttämättä jätettyjen henkilöiden osuus ilmoitetuista rikoksista oli 25 %.

Saadun luvun (25 %) kokoluokan ja merkityksen arvioinnissa auttaa vastaava tieto muista tavallisimmista rikoksista. Tämä on tehty kuviossa III.4. Siitä ilmenee syyttämättä jätettyjen osuus syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista (edellisen mallin mukaisesti). Lisäksi kuvioista näkyy kuinka syyttämättä jättäminen on jakaantunut prosessuaalisiin ja seuraamusluontoihin ratkaisuihin.

Kuvio III.4 Syyttämättä jätettyjen henkilöiden osuus syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista sekä syyttämättä jättämisen laji vuonna 2010 eri rikoksissa (Tilastokeskus)

Raiskausrikokset kuuluvat siihen rikosryhmään, jossa syyttämättä jättäminen prosessuaalisin perustein on tavallisempaa kuin rikoksissa keskimäärin. Samaan ryhmään kuuluvat kirjanpitorikokset, ryöstöt, törkeät varkauudet ja törkeät pahoinpitelyt. Voinee pitää jossain määrin yllättävänä, että listan yläpäähän sijoittuu näinkin monta perinteistä rikoslajia.

3 Tuomioistuimen ratkaisu

Tuomioistuintilasto on lähtökohtaisesti ”päärikosperusteinen”. Yksikkönä on tuomiokerta ja sen törkein rikos. Tämän ohella pidetään tilastoa kaikista syyksi luetuista rikoksista. Tähän tilastoon lasketaan mukaan myös päärikoksen ohella tuomioon sisältyvät lievemmat rikokset. Kaikkia syyksi lukevia tuomioita löytyy lähes aina enemmän kuin päärikosperusteisia tuomioita. Seuraavassa esitellyt tiedot perustuvat molempiin mittareihin.

3.1 Syytettä koskeva ratkaisu

Viime vuosina raiskausrikoksista on asetettu vuosittain syytteeseen 120–150 henkilöä. Rangaistukseen tuomittuja on ollut 100–120. Taulukossa III.4 on yksityiskohtaiset tiedot vuoden 2009 ratkaisuista tunnusmerkistötäin

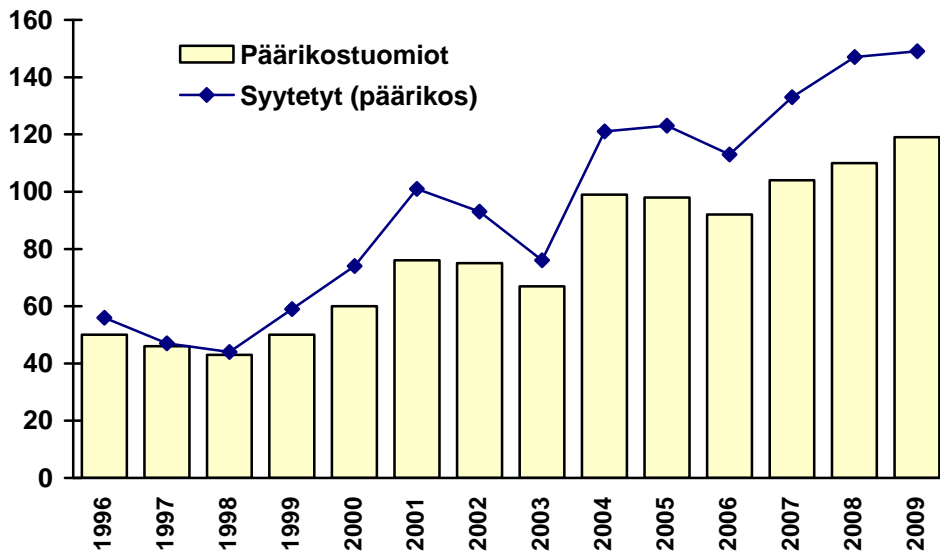
Taulukko III.4 Raiskausrikosten syytteitä koskevat päätökset 2009

	Tuomittu	Syyte hylätty	Hylky %
Raiskaus	69	18	20,7
Törkeä raiskaus	15	0	0,8
Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	18	8	30,8
Yhteensä	102	26	20,3

Lähde: Tilastokeskus

Vuonna 2009 näistä rikoksista tuomittiin 102 henkilöä. Syyte hylättiin 26 tapauksessa, mikä vastaa 20 % syytettyjen kokonaismäärästä.

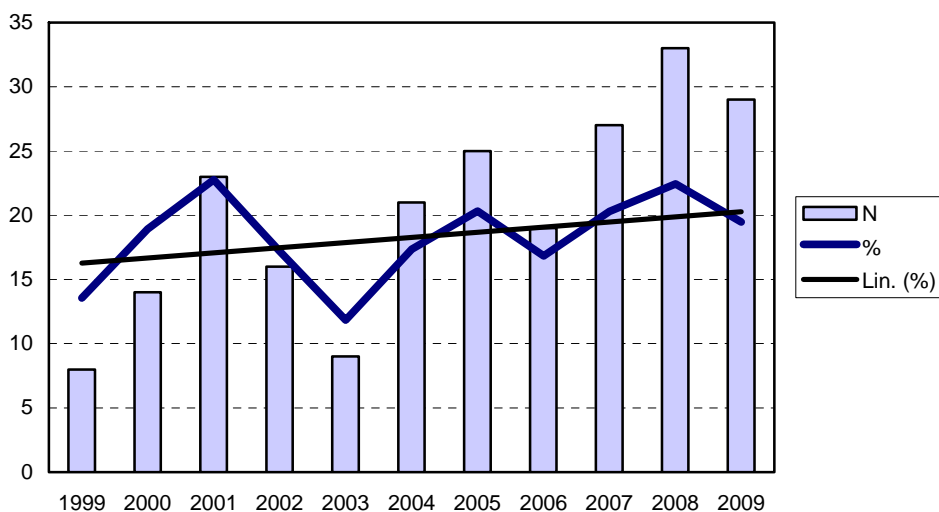
Syytettyjen sekä tuomittujen kehitys vuosina 1996–2009 näkyy kuviossa III.5 (yksikkönä on päärikosta koskeva syyte ja päärikostuomio).

Kuvio III.5 Raiskausrikoksista syytetyt ja tuomitut 1996–2009
Lähde: Tilastokeskus

Sekä syytettyjen että tuomittujen määrä alkoi kasvaa voimakkaasti vuoden 1999 uudistuksen jälkeen. Päärikoksena annettujen syyksi lukevien tuomioiden määrä on yli kaksinkertaistunut noin 50:sta yli sataan. Kaikkien syyksi lukevien tuomioiden määrä on lähes kolminkertaistunut vajaan 60:n tasosta 150:n pintaan (ks. liitetaulukko 3 sekä kuvio alla).

Kuvion perusteella on arvioitavissa, että syytettyjen määrä on kasvanut tuomittujen määrää nopeammin, mikä viittaisi myös hylättyjen syytteiden suhteellisen osuuden kasvuun. Syytteiden hylkäämistä ja hylkyprosenttia sekä näissä tapahtunutta kehitystä on havainnollistettu erikseen kuviossa III.6.

Kuvio III.6 Syytteiden hylkääminen raiskauksissa (RL 20:1–3) vuosina 1999–2009 (päärikosperusteiset tiedot, Lähde: Tilastokeskus)

Hylättyjen syytteiden määrissä on voimakasta vuosittaista vaihtelua. Näitä oli 2000-luvun alussa keskimäärin runsaat 15, vuosikymmenen puolivälissä runsaat 20 ja viime vuosina 25–30. Hylkyprosentille asetettu lineaarinen kasvukäyrä osoittaa lievää nousua 15 %:n tasosta 20 %:n vaiheilla.

3.2 Vertailuja muihin rikoksiin

Vertailukohteen saamiseksi ohessa on verrattu eräiden keskeisempien rikosten syytteiden hylkyprosentteja.

Taulukko III.5 Raiskausrikosten syytteitä koskevat päätökset 2009

	<i>Tuomitut</i>	<i>Hylätyt</i>	<i>Hylky- %</i>
KAIKKI RIKOKSET	65 588	3 323	4,8
20:3§1–2 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	18	8	30,8
20:1§1–2 Raiskaus	69	18	20,7
20:2§1 Törkeä raiskaus	15	0	0,0
39:3§ Törkeä velallisen petos	11	12	52,2
39:1a§ Törkeä velallisen epärehellisyys	90	22	19,6
36:2§1 Törkeä petos	294	68	18,8
28:5§1 Törkeä kavallus	97	15	13,4
21:7§ Lievä pahoinpitely	352	51	12,7
29:2§ Törkeä veropetos	212	30	12,4
28:4§1–3 Kavallus	267	36	11,9
21:6§1 Törkeä pahoinpitely	650	67	9,3
21:10§ Vammantuottamus	226	20	8,1
31:1§1 Ryöstö	374	31	7,7
21:5§1 Pahoinpitely	8 677	669	7,2
28:2§1 Törkeä varkaus	449	26	5,5
28:1§1 Varkaus	3 629	175	4,6
21:2§1 Murha	21	1	4,5
31:2§1 Törkeä ryöstö	69	3	4,2
28:3§1 Näpistys	1 301	52	3,8
28:9a§1 Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	580	23	3,8
21:1§2 Tapon yritys	103	1	1,0
23:4§ Törkeä rattijuopumus	10 902	52	0,5
23:3§ Rattijuopumus	8 415	38	0,4
21:1§1 Tappo	50	0	0,0

Lähde: Tilastokeskus

Hylättyjen syytteiden osuus on 4,8 % päärikostuomittujen ja hylättyjen syytteiden kokonaismäärästä. Seksuaalirikosten luku (20 %) on tätä selvästi korkeampi. Toisaalta yleistä hylkyprosenttia painaa alas liikenne- ja rikosten (1,4 %) ja huumausainerikosten (1,9 %) matala hylkyprosentti. Perinteisen omaisuus- ja väkivaltarikollisuuden hylkyprosentit ovat 8–9 %:n vaiheilla.

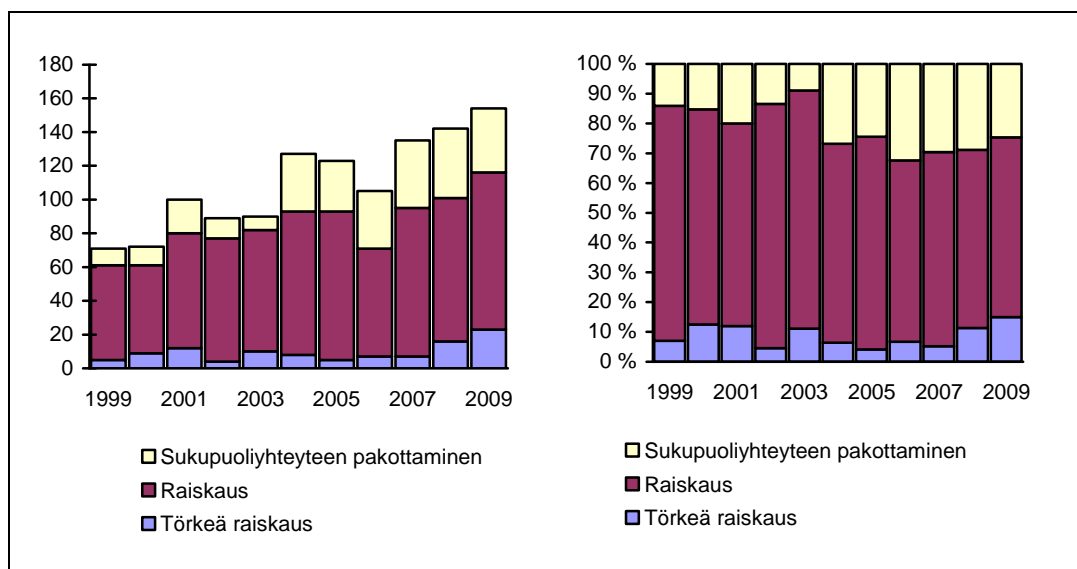

Korkeimmat hylkyprosentit löytyvät talousrikollisuuden puolella. Tässäkin vertailussa osa raiskausrikoksista on lähellä kärkeä. Pakottaminen sukupuoliyhteyteen on listan kärjessä heti törkeiden velallisrikosten jälkeen.

On toisaalta huomattava, että seksuaalirikosten hylkyprosentti on kiinteästi yhteydessä rikoksen törkeyteen. Törkeän raiskauksen syytteitä ei juuri hylätä, sen sijaan lievemmän tekemuodon osalta tilanne on toinen.

3.3 Sovelletut tunnusmerkistöt

Kuviossa tarkastellaan eri tunnusmerkistöjen esiintymistä raiskauksista annetuissa syyksi lukevissa tuomioissa. Kuvioista III.7 vasemmanpuoleinen kertoo tapausmäärät ja oikeanpuoleinen tunnusmerkistöjen suhteelliset soveltamisosuudet. Tilastoyksikkönä on kaikki syyksiluetut rikokset.

Kuvio III.7 Käräjäoikeuksissa tuomitut raiskausrikokset (RL 20:1–3) vuosina 1999–2009 tunnusmerkistöittäin (kaikki syyksiluetut rikokset)
Lähde: Tilastokeskus

Valtaosa tuomioista on annettu perustunnusmerkistön nojalla. Kuvioista näkyy kaksi muutosta. Vuodesta 2004 alkaen pakottamistunnusmerkistön mukaisten ratkaisujen määrä on kasvanut niin absoluuttisesti kuin suhteellisestikin. Törkeiksi raiskauksiksi katsottujen tekojen määrä on kasvanut vastaavasti vuosina 2008 ja 2009. Tarkemmat numeeriset tiedot näkyvät taulukosta.

Taulukko III.6 Eri raiskausrikoksista annetut kaikki syyksi lukevat tuomiot vuosina 2005–2009

	2005		2006		2007		2008		2009	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Raiskaus	88	71,5	64	61,0	88	65,2	85	59,9	93	60,4
Törkeä raiskaus	5	4,1	7	6,7	7	5,2	16	11,3	23	14,9
Sukupuoliyhteyteen pakottaminen	30	24,54	34	32,4	40	29,6	41	28,9	38	24,7
Yhteensä	123	100	105	100	135	100	142	100	154	100
<i>Muutos %</i>	-3,1		-14,6		+28,6		+5,2		+8,5	

Lähde: Tilastokeskus

Törkeiksi katsottujen raiskausten määrä on kaksin–kolminkertaistunut viime vuosina. Samalla niiden suhteellinen osuus on noussut 15 %:n pintaan. Pakottamistunnusmerkistön osuus on 25–30 %:n vaiheilla. Näin perustunnusmerkistön osuus on supistunut 60 %:n vaiheille. Muutokset viittaavat siihen, että rikoksen rangaistukset ovat nekin eriytyneet, mikä myös oli yksi vuoden 1999 uudistuksen tavoitteista.

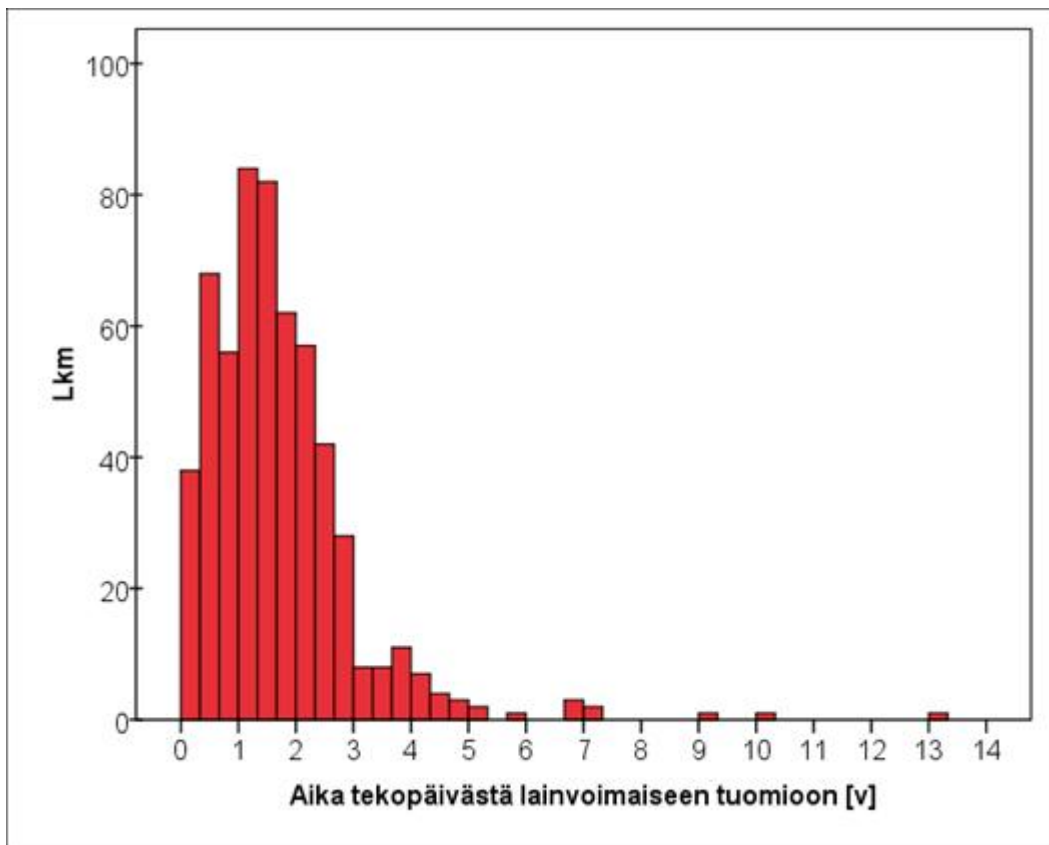
4 Prosessin kesto

Rikosasioiden kokonaiskäsittelyajoista rikoksen tekopäivästä lainvoimaiseen tuomioon ei ole nykyään saatavissa virallisia tilastoja. Tilastokeskus seuraa kattavasti ainoastaan käsittelyaikaa käräjäoikeuksissa. Lisäksi on käytettävissä tietoja hovioikeuksien ja korkeimman oikeuden käsittelyajoista, mutta nämä tilastot eivät sisällä tietoa rikoksen tekopäivästä. Seuraavassa esiteltävät tiedot perustuvat Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusrekistereistä ajettuihin rikosasioiden kokonaiskäsittelyaikoja koskeviin pilottiluonteisiin ennakkotietoihin.¹⁰ Laskennan alkupisteenä on tekoaika. Tekoaika on uhrin näkökulmasta keskeinen. Rikoksesta epäillyn ja prosessin toiminnan kannalta olisi usein perustellumpaa laskea aika rikosepäilyn tietoon tulosta. Tätä tietoa ei järjestelmä tällä hetkellä kuitenkaan kerro.

4.1 Raiskausrikosten kokonaiskäsittelyaika

Kuviossa III.8 on raiskausrikosten (RL 20:1–3) kokonaiskäsittelyajan jakauma vuosina 2005–2010.

¹⁰ Analyseista vastaa tutkija Ville Hinkkanen.

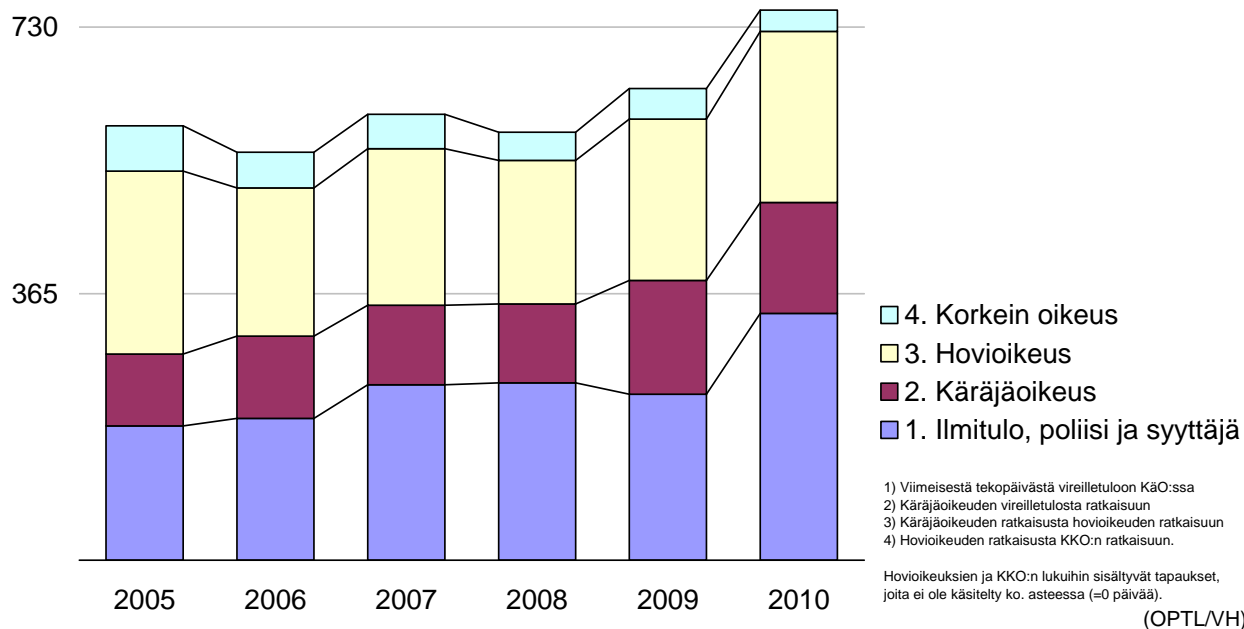

Kuvio III.8 Keskimääräinen kokonaiskäsittelyaika rikoksen tekopäivästä lainvoimaiseen tuomioon 2005–2010. Jakaumatieto (OPTL)

Kokonaiskäsittelyaika rikoksen tekopäivästä lainvoimaiseen tuomioon on keskimäärin noin 1,5 vuotta. Mediaanikäsittelyaika on samoin 1,5 vuotta, toisin sanoen puolet jutuista käsitellään puolessatoista vuodessa.

Kuviossa III.9 on raiskausrikosten (RL 20:1–3) kokonaiskäsittelyajan kehitys vuosina 2005–2010.

Rikosasioiden keskimääräinen käsittelyaika vaiheittain [pv]
(päättymisvuoden mukaan, lainvoimaiset ratkaisut)

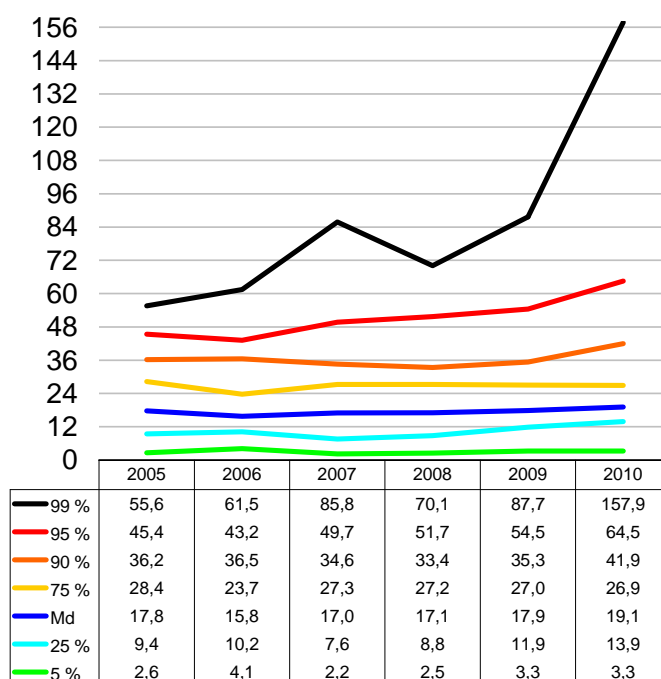

Kuvio III.9 Keskimääräinen kokonaiskäsittelyaika rikoksen tekopäivästä lainvoimaiseen tuomioon 2005–2010 (OPTL).

Käsittelyajat ovat tasaisesti kasvaneet. Voimakas keskiarvojen nousu vuonna 2010 selittyy kahdella poikkeuksellisen vanhalla rikosjutulla (toisessa rikos oli tehty vuonna 1995 ja toisessa vuonna 2002).

Vaikka suurin osa jutuista saadaan käsiteltyä alle vuodessa, ovat pisimmät käsittelyajat useita vuosia. Kuviossa III.10 esitetään käsittelyaikojen jakauma ns. persentiileinä. Ne kuvaavat, missä ajassa tietty osuus rikoksista on saatu käsiteltyä.

Aika viimeisestä tekopäivästä KäO:n/HO:n/KKO:n ratkaisuun [kk]
(päättymisvuoden mukaan, lainvoimaiset ratkaisut)

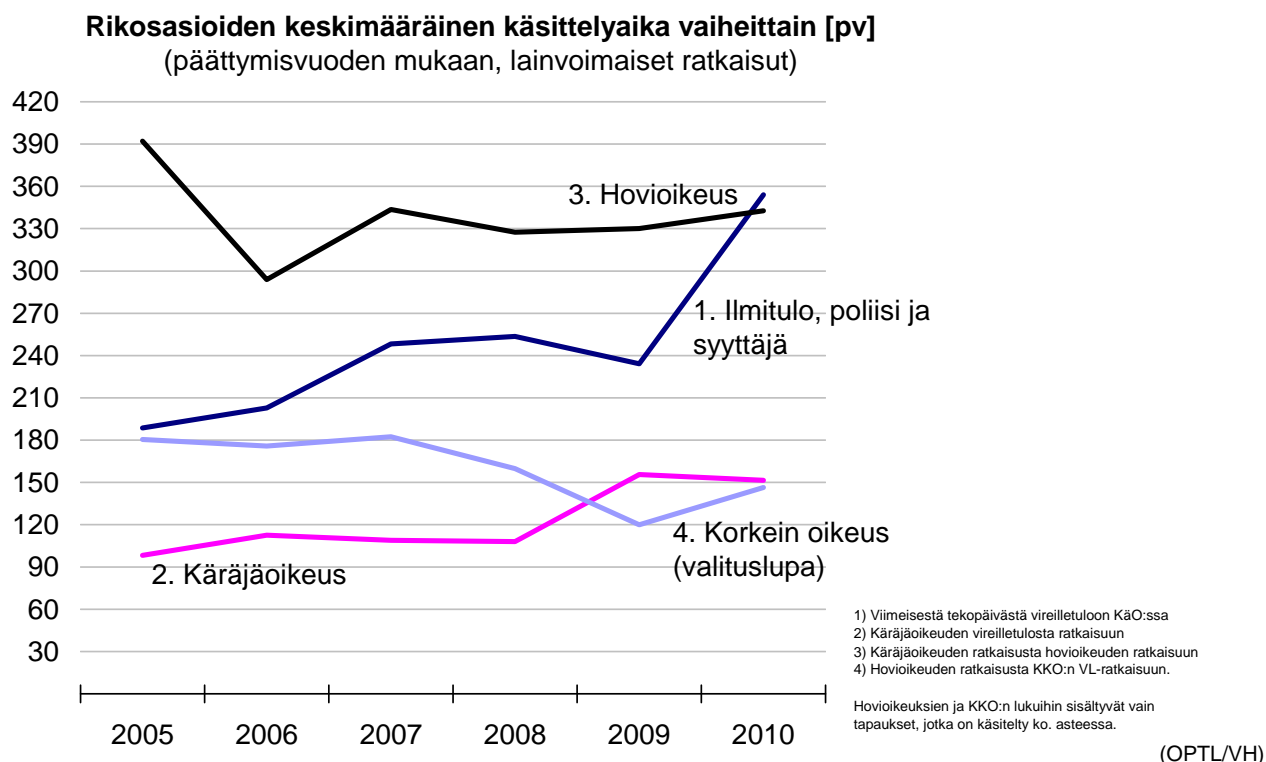
(OPTL/VH)

Kuvio III.10 Kokonaiskäsittelyaikojen jakauma rikoksen tekopäivästä lainvoimaiseen tuomioon 2005–2010 (persentiilit; Md=mediaani; OPTL)

90 prosentin persentiili on noin kolme vuotta, jossa ajassa saadaan siis käsiteltyä 90 prosenttia rikosasioista. Vastaavasti loppuissa 10 prosentissa asian käsittely rikosprosessissa kestää yli kolme vuotta. Pitkäkestoisimmassa prosentissa (99 %:n persentiili) käsittely venyy yli viiden tai kuuden vuoden mittaiseksi (60–72 kk).¹¹

Kuviossa III.11 tarkastellaan edelleen käsittelyaikaa vaiheittain.

¹¹ Kokonaiskäsittelyajan kaksinkertaistuminen tässä joukossa vuonna 2010 oli seurausta yksittäisten poikkeuksellisen iäkkäiden rikosten paljastumisesta.

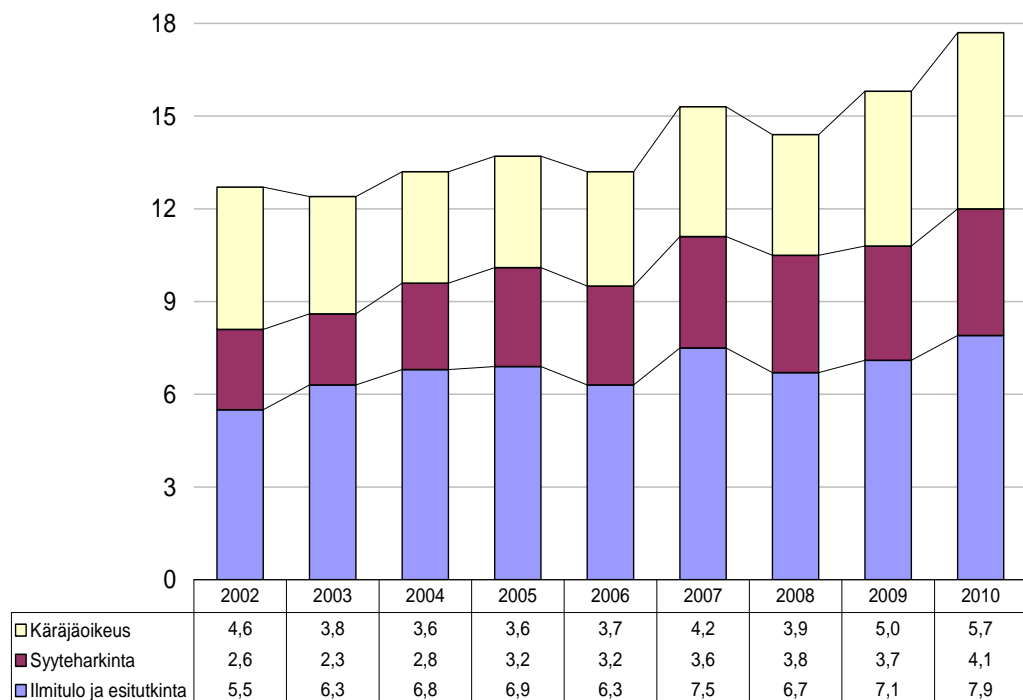
Kuvio III.11 Keskimääräinen käsittelyaika vaiheittain 2005–2010 (OPTL)

Suurin vaikutus yksittäisen asian kokonaiskäsittelyaikaan on mahdollisella käsittelyllä ylemmissä oikeusasteissa (hovioikeus ja korkein oikeus). Hovioikeuskäsittely kestää valitusaikoinen keskimäärin hieman yli 11 kuukautta, korkeimman oikeuden valituslupakäsittely noin 4–6 kuukautta.

Kokonaiskäsittelyaika on viime vuosina ollut lievässä nousussa.

4.2 Raiskausrikosten käsittely käräjäoikeuksissa

Seuraavat tiedot perustuvat Tilastokeskuksen tilastoon käräjäoikeuksien käsittelyajoista. Niistä puuttuvat siten tiedot käsittelystä hovi- ja korkeimmassa oikeudessa. Kuviossa III.12 esitetään käsittelyaikojen kehitys rikoksen tekopäivästä käräjäoikeuden tuomioon, toisin sanoen ensimmäiseen tuomioistuimen antamaan ratkaisuun.

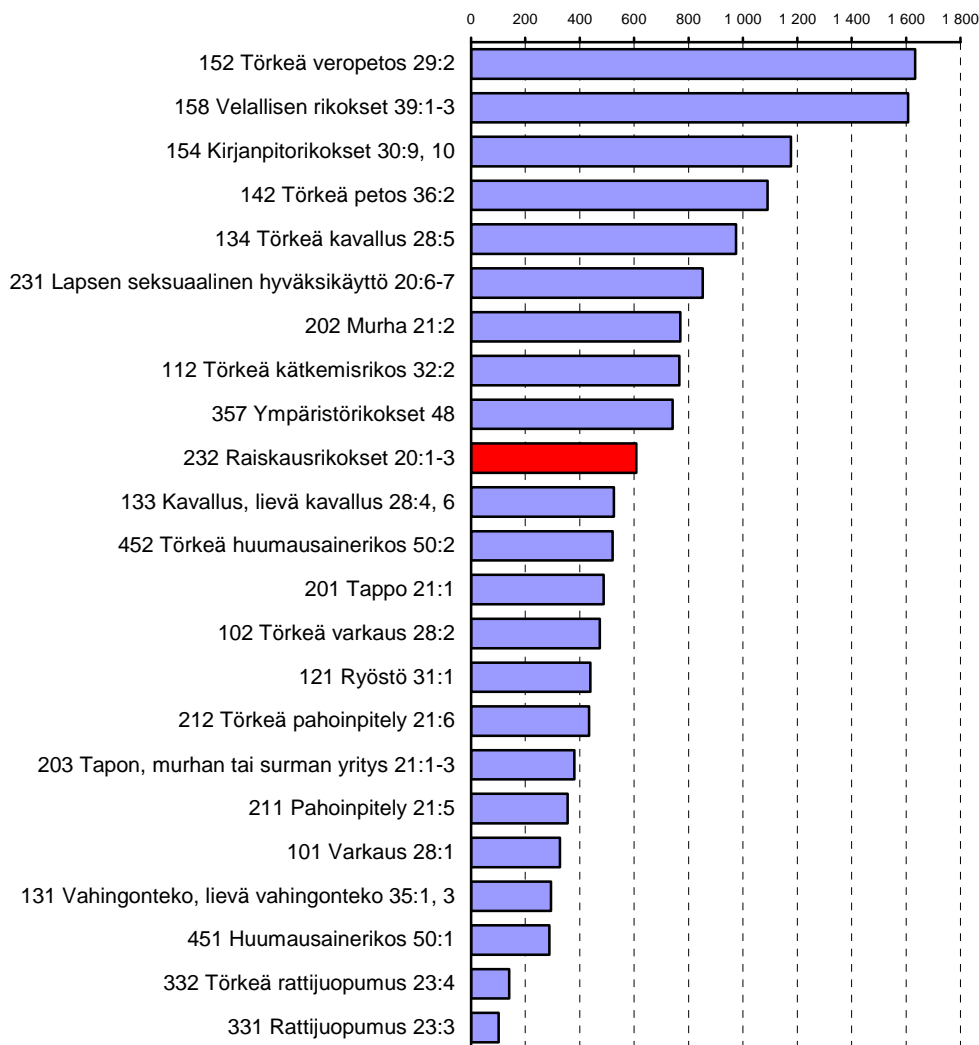

Kuvio III.12 Käsittelyajat vaiheittain rikoksen tekopäivästä käräjäoikeuden tuomioon 2002–2010 (Tilastokeskus). Raiskausrikokset RL 20:1–3

Käsittelyajat ovat kasvaneet jokaisessa hovioikeutta edeltävässä vaiheessa (kuvio III.12). Rikosten ilmituloon ja esitutkintaan käytetty aika on pidentynyt alle kuudesta kuukaudesta noin kahdeksaan kuukauteen, syyteharkinta 2,5 kuukaudesta neljään kuukauteen ja oikeudenkäynti käräjäoikeudessa runsaasta neljästä kuukaudesta vajaaseen kuuteen kuukauteen.

4.3 Vertailuja muihin rikoksiin

Kuviossa III.13 verrataan keskeisten rikosten kokonaiskäsittelyaikaa vuoden 2010 tietojen pohjalta.

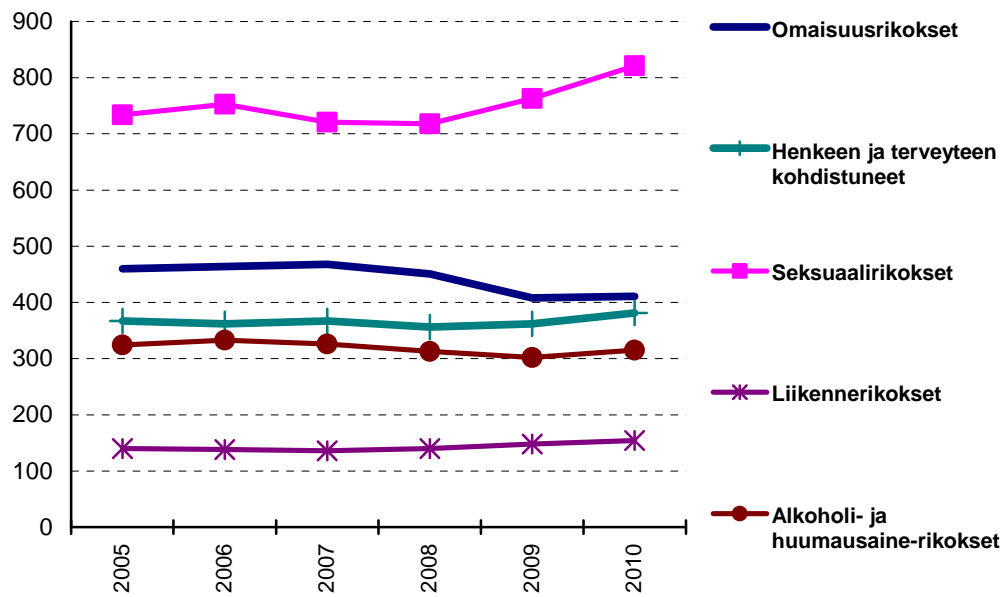

Kuvio III.13 Keskimääräinen kokonaiskäsittelyaika rikoksen tekopäivästä lainvoimaiseen tuomioon eri rikoksissa 2010 (OPTL)

Listan kärkipäässä ovat odotetusti talousrikokset. Niitä seuraa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Raiskausrikosten käsittelyn kesto ylittää selvästi muut väkivaltarikokset.

Kuviossa III.14 verrataan vielä käsittelyaikojen kehitystä rikosryhmittäin.

Kuvio III.14 Keskimääräinen kokonaiskäsittelyaika rikoksen tekopäivästä lainvoimaiseen tuomioon eri rikosryhmissä 2005–2010 (OPTL)

Seksuaalirikosten käsittelyajat ovat rikosryhmänä kasvaneet muita enemmän.

Seksuaalirikoksissa rikosprosessin pitkä kesto on erityisesti rikoksen uhria kuormittava tekijä (ks. esim. Kainulainen 2004). Seksuaalirikosten esitutkinnan pitkän keston syyksi on esitetty muun muassa viranomaisyhteistyön puutetta erityisesti poliisin ja syyttäjien välillä (Humppi & Ellonen 2010).

5 Kokoavia havaintoja

Raiskausten käsittelemisessä rikosprosessissa on vuoden 1999 uudistuksen seurauksena tapahtunut joukko muutoksia. Taulukossa III.7 tarkastellaan vertaamalla tilannetta ennen seksuaalirikosuudistusta ja sen jälkeen.¹²

Taulukko III.7 Raiskausten käsitteleminen rikosprosessissa

	1994–1998	2006–2010
Poliisi		
a) Poliisille ilmoitetut rikokset (N)	432	749
b) Poliisin selvittämät rikokset (N)	235	494
- selvitysprosentti	54,5	66,0
c) Poliisin syyttäjälle ilmoittamat rikokset (N)	167	466
- % selvitetystä rikoksista	71,1	94,4
d) Poliisin luokittelemat ei-rikokset (N)	17	86
- % poliisille ilmoitetuista rikoksista	4,0	11,5
	1994–1998	2005–2009
Syyttäjä		
e) Päätös syyttämättä jättämisestä (N)	55*	168
- % poliisille ilmoitetuista rikoksista	13,0*	23,9
Käräjäoikeus		
f) Päärikoksena nostetut syytteet (N)	55	133
g) Päärikoksena hylätyt syytteet (N)	4	27
h) Päärikoksena hylätyt syytteet (%)	7,2	20,0
i) Päärikoksena syyksi lukevat tuomiot (N)	51	105
j) Kaikki syyksi lukevat tuomiot (N)	57	132
Rikosprosessi		
k) Päärikoksena syytetyt % poliisin tietoon tulleista	12,8	18,9
l) Päärikoksena tuomitut % poliisin tietoon tulleista	11,8	14,9
m) Kaikki tuomitut % poliisin tietoon tulleista	13,2	18,7

Luvut kuvaavat jaksojen vuotuisia keskiarvoja

* tiedot vain vuosilta 1996–1998

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Ennen seksuaalirikosuudistusta lähes kolmasosa selvitetystä raiskauksista jätettiin ilmoittamatta syyttäjälle. Nytemmin tapausten osuus on alle kuusi prosenttia (c). Toisaalta poliisin ei-rikoksiksi arvioimien raiskausten määrä on lisääntynyt. Näiden osuus ilmoitetuista rikoksista on kasvanut neljästä 12 %:iin (d).

¹² Taulukon on koostanut tutkija Heini Kainulainen. Poliisin tietoon tulleita raiskauksia ja niiden etenemistä rikosprosessissa vuoden 1999 uudistusta edeltävältä ajalta on selvitetty tarkemmin tutkimuksessa Kainulainen 2004 ja sama 2009.

Nostettujen syytteiden määrä on liki kolminkertaistunut (f), mutta syyttämättä jättämiskäytösten lukumäärä on kasvanut tätäkin enemmän (e). Myös hylättyjen syytteiden määrä on kasvanut, sekä absoluuttisesti että suhteellisesti (g–h). Eräänlaisena nettotuloksena muutoksesta on, että rikoksista syytettyjen tuomittujen tapausten määrä on kasvanut absoluuttisesti kaksinkolminkertaiseksi (f, i ja j). Myös syytettyjen ja tuomittujen tapausten osuus poliisin tietoon tulleista rikoksista on kasvanut (k–m). Tämä kaikki indikoi rikosprosessin tehostumista.

6 Eräitä vertailuja

6.1 Poikkileikkaustiedot 2008–2009

Keskeiset pohjoismaita koskevat tunnusluvut vuodelta 2008 ovat taulukossa III.8. Tietoon tulleet rikokset ovat sarakkeissa A ja B (absoluuttiluvut ja väestöön suhteutetut) ja päärikosperusteiset tuomiotiedot sarakkeissa C ja D. Sarakkeeseen E on merkitty tieto päärikosperusteisten tuomioiden osuudesta laskettuna edellisvuonna poliisille ilmoitetuista rikoksista.

Taulukko III.8 Tietoon tulleet ja tuomitut raiskausrikokset Pohjoismaissa

	<i>A</i> <i>Tietoon tulleet</i>	<i>B</i> <i>Rikoksia/</i> <i>100 000</i>	<i>C</i> <i>Tuomitut</i> <i>(päärikos)</i>	<i>D</i> <i>Tuomiota /</i> <i>100 000</i>	<i>E</i> <i>Päärikos-</i> <i>tuomio %*</i>
Suomi 2008–2009	780	14,5	115	2,1	14,0
Ruotsi 2008	5 446	59,6	262	2,9	6,0
Tanska 2008	475	8,7	57	1,0	10,1
Norja 2008	944	20,0	97	2,1	10,3
Saksa 2008	14 317	17,6	2025	2,5	14,9

* Osuus laskettu edellisvuonna ilmoitetuista rikoksista.

Lähde: Kansalliset tilastot

Raiskausrikoksia ilmoitetaan Ruotsissa poliisille vuosittain runsaat 5 000 (nyt 6 000). Luku on muita pohjoismaita olennaisesti korkeampi. Tämä selittyy osaksi lainuudistuksilla, joilla on lavennettu raiskausrikoksen tunnusmerkistöä tavalla, joka myös tekee rikosten lukumäärävertailut muihin pohjoismaihin pulmallisiksi. Tuomittuja tapauksia on Ruotsissa vuosittain vajaa 250, joka sekin on muita pohjoismaita suurempi.

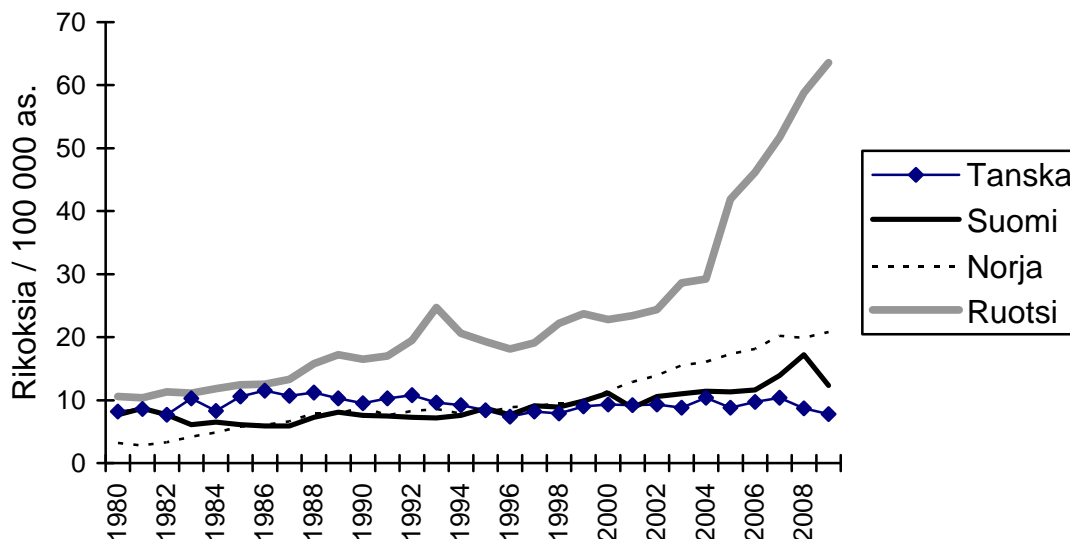
Raiskausrikoksia ilmoitetaan Tanskassa poliisille vuosittain noin 500. Luku on jonkin verran Suomen vastaavaa alempi. Tuomittuja tapauksia on vuosittain noin 60, jo selvästi vähemmän kuin Suomessa. Eroa selittää

osaksi ehkä se, että Tanskan rikoslaissa lapsen kohdistuvat raiskausrikokset tuomitaan oman tunnusmerkistön (rikoslain 222 § 2 kpl) nojalla.

Raiskausrikoksia ilmoitetaan Norjassa poliisille vuosittain runsaat 900. Luku vastaa karkeasti Suomen tasoa. Tuomittuja tapauksia on vuosittain vajaa 100, väestöön suhteutettaessa saman verran kuin Suomessa.

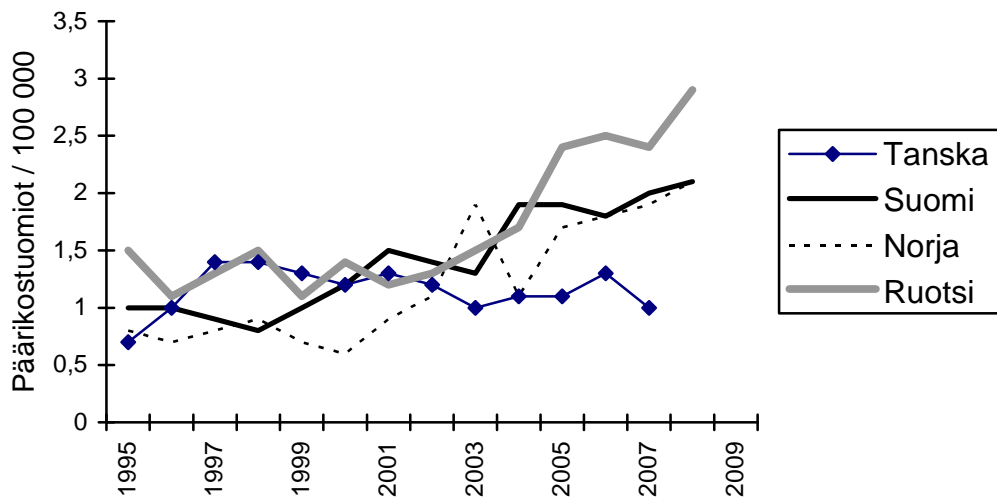
6.2 Trenditietoja 1980–2009

Ohessa tiedot poliisin tietoon tulleista raiskausrikoksista pohjoismaissa 1980–2009.

Kuvio III.15 Poliisin tietoon tulleet raiskausrikokset Pohjoismaissa vuosina 1980–2009
Lähde: Kansalliset tilastot

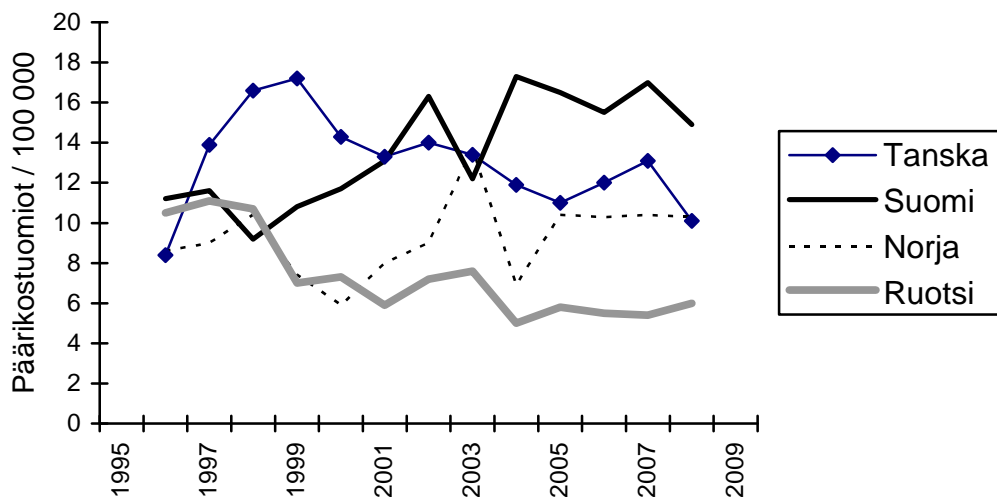
Tässä tarkastelussa Suomi sijoittuu alimpana olevan Tanskan ja Norjan väliin. Ruotsin ero muihin pohjoismaihin on kasvanut tunnusmerkistömuutosten seurauksena etenkin 2000-luvulla. Ruotsin lisäksi myös Norjan tilastoitettu rikollisuus on kääntynyt kasvuun 2000-luvulla. Kuviossa III.16 on tiedot päärikosperusteisista tuomioista vuosina 1995–2008.

Kuvio III.16 Tuomitut raiskausrikokset Pohjoismaissa vuosina 1995–2008 (päärikosperuste)
Lähde: Kansalliset tilastot

Tuomioiden määrä on kasvanut Suomessa samaan tahtiin kuin Ruotsissa ja Norjassa. Tanskassa luvut ovat taas olleet pikemminkin laskussa.

Kuviossa III.17 on vielä tiedot päärikosperusteisten tuomioiden suhteellisista osuuksista vuosilta 1996–2008.

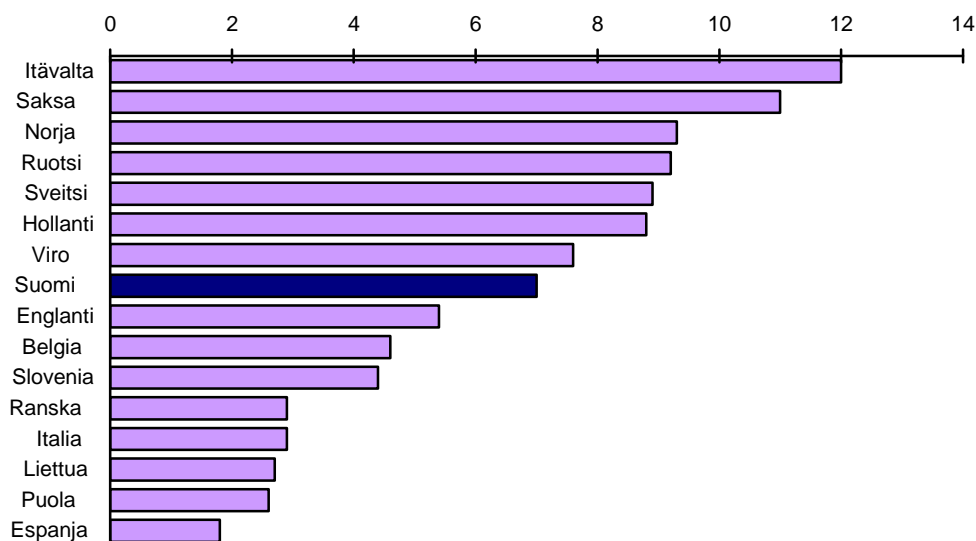
Kuvio III.17 Tuomittujen (päärikos) osuus edellisellä vuonna poliisin tietoon tulleista raiskausrikoksista Pohjoismaissa vuosina 1996–2008
Lähde: Kansalliset tilastot

Kaikki pohjoismaat lähtivät jokseenkin samalta tasolta vuonna 1996, jolloin tuomioiden osuus ilmoitetuista rikoksista oli 8–12 %. Tanskassa tuo-

mioiden osuus aluksi kohosi, mutta kääntyi sitten laskuun. Ruotsissa suunta on ollut laskeva, mikä on yhteydessä tilastoitujen rikosten jyrkkään kasvuun. Suomen profiili eroaa muista siinä, että tuomittujen osuus ilmoitetuista rikoksista on ollut tasaisessa kasvussa.

6.3 Kansainväliset uhritutkimukset

Tietoon tullutta rikollisuutta kuvaava tilasto ei kerro raiskausrikosten todellisesta määrästä ja eri maiden välillä tässä ehkä olevista eroista. Asian mittaaminen uhritutkimuksen keinoin on sekin monella tapaa pulmallista aiheen sensitiivisyyden sekä rikosten suhteellisen harvinaisuuden vuoksi. Kansainvälisessä uhritutkimuksessa teemaa on lähestytty tiedustelemalla, ovatko vastaajat joutuneet viimeisen vuoden (tai 5 vuoden) aikana seksuaalisen ahdistelun kohteeksi.

Kuvio III.18 Seksuaalista ahdistelua kokeneet (%) 5 vuoden aikana (1995–2004)
Lähde: Kansainvälinen uhritutkimus (ICVS)

Suomi sijoittuu tässä vertailussa keskivaiheille. Ruotsin luvut ovat myös näin mitaten verraten korkeita (3–4-kertaisia Liettuaan ja Espanjaan nähden). On mahdollista, että tulosta selittää myös ns. tiedostamiseksi (”awareness effect”, ks. Kangaspunta 2002), jolloin ilmiön tiedostaminen ongelmaksi nostaa myös sitä koskevien havaintojen ja kokemusten määrää (muutoin olisikin vaikea selittää, miksi väkivallan uhrikokemukset ovat usein korkeampia juuri alhaisen henkirikollisuuden maissa – ja kääntäen, ks. myös van Dijk 2008).

IV RIKOSTEN TEONPIIRTEET

Tämän luvun tehtävänä on taustoittaa lukujen V–VII rangaistuskäytäntöjä koskevia tarkasteluja. Tarkasteluun otettujen teonpiirteiden merkitystä rikoksen törkeysarvostelun kannalta kommentoidaan lähemmin myöhemmissä jaksoissa.

Lukujen IV–VII tiedot perustuvat jaksossa I esiteltyyn otantaan. Yhteenselasketut tiedot kattavat kolmen raiskausrikoksen (RL 20:1–3) tunnusmerkistöt, jollei muuta ole erikseen mainittu.

1 Tekijään ja uhriin liittyvät piirteet

Tekijästä kerättiin tiedot tekijän sukupuolesta ja iästä. Tuomiolauselmajärjestelmästä kerättiin lisäksi tiedot tekijän aikaisemmasta rikollisuudesta. Uhrista kerättiin tiedot sukupuolesta ja iästä. Lisäksi kerättiin tietoa tekijän ja uhrin välisestä suhteesta.

1.1 Ikä ja sukupuoli

Tekijöiden keski-ikä oli 34 vuotta. Uhreista 10 % oli alle 16-vuotiaita ja 12 % iältään 16–17 vuotta. Keski-ikästä ei ole tietoa, koska aikuisten ikä ei yleensä tuomioissa mainita. 98,5 %:ssa tekijänä oli mies. Uhreista 97 % oli naisia. Miesten miehiin kohdistamia rikoksia oli 3 %.

Taulukko IV.1 Tekijä ja uhri sukupuolen mukaan, RL 20:1–3 (%; N=150)

<i>Tekijän sukupuoli</i>	<i>Uhrin sukupuoli</i>		<i>Yhteensä</i>
	<i>Mies</i>	<i>Nainen</i>	
	<i>%</i>	<i>%</i>	<i>%</i>
Mies	3,0	95,5	98,5
Nainen	0	1,5	1,5
Yhteensä %	3,0	97,0	100

1.2 Tekijän ja uhrin välinen suhde

Tekijän ja uhrin välistä suhdetta määrittävänä piirteenä kerättiin tiedot avio- ja parisuhteesta, ja siitä tunsivatko osapuolet toisensa entuudestaan. Lisäksi kerättiin tieto sukulaisuussuhteesta. Taulukko IV.2 kertoo jakaumat.

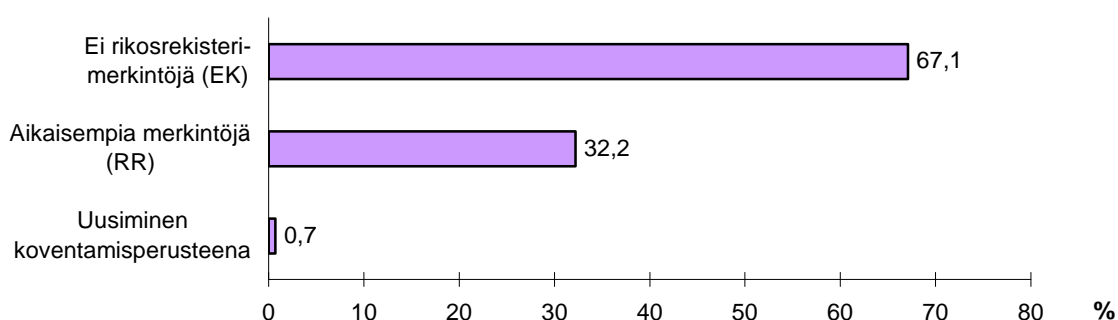
Taulukko IV.2 Tekijän ja uhrin välinen suhde, RL 20:1–3 (%)

<i>Tekijän ja uhrin välinen suhde</i>	<i>Yhteensä</i>
	<i>%</i>
Puoliso/ seurustelukumppani	34,7
Sukulainen	3,3
Tuttava/ystävä	26,7
Satunnainen tuttava	18,0
Tuntematon	17,3
Kaikki %	100
N	150

Kolmannes kaikista raiskausrikoksista tapahtui puolisojen tai seurustelukumppaneiden kesken, neljännes tuttavien/ystävien välillä ja joka viides satunnainen tuttavien kesken. Tuntemattomien tekemiä rikoksia oli kuudes kaikista.

1.3 Tekijän aikaisempi rikollisuus

Aikaisemmasta rikollisuudesta kerättiin tieto, oliko tekijällä tekoa edeltävältä viideltä vuodelta merkintä rikosrekisterissä (RR). Jos tällaista merkintää ei ollut, tekijä luokitettiin ensikertalaiseksi (EK). Erikseen vielä tarkistettiin, oliko tekijä tuomittu rikoslain uusimissäännöksen nojalla (uusiminen koventamisperusteena).

Kuvio IV.1 Tekijän aikaisempi rikollisuus (%)

Kolmannekselle tuomituista ole rikosrekisterissä merkintä teloa edeltävältä viideltä vuodelta. Tavallisimmin aiemmat tuomiot koskevat omaisuus ja rattijuopumusrikoksia. Yksi prosentti tuomittiin rikoslain uusimissäännöksen nojalla, jolloin edellytyksenä on, että aiemmat rikokset ovat lajiltaan samantyyppisiä ja osoittavat tekijässään ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.

1.4 Tekijän kansalaisuus

TLP-järjestelmä ei sisällä erillistä kansalaisuutta koskevaa tietoa. Päätelmät oli tältä osin tehtävä tekijän nimeä sekä henkilötunnusta koskevien tietojen perusteella. Tämän mukaan aineisto jakaantui henkilöihin, joilla on suomenkielinen nimi (ja henkilötunnus) sekä henkilöihin, joilla oli ulkomaan-kielinen nimi (ja mahdollisesti myös tunnustieto puuttuu). Jako ei välttämättä kaikissa tapauksissa vastaa jakoa ”suomalaisiin” ja ”ulkomaalaisiin”, mutta poikkeamat lienevät kuitenkin yksittäistapauksia.

Taulukko IV.3 Raiskausrikoksista (RL 20:1–3) tuomittujen kansalaisuus (%)

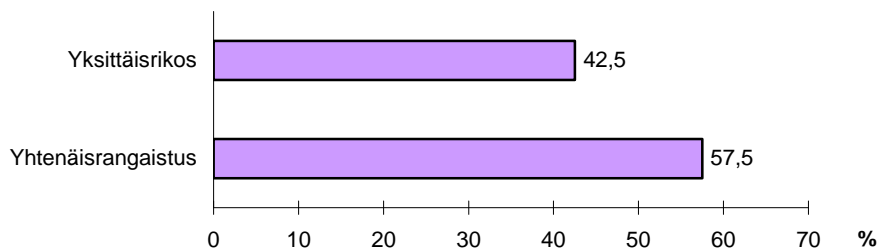
<i>Rikoslaji</i>	<i>Tekijän kansalaisuus</i>		<i>Kaikki</i>	<i>N</i>
	<i>Suomi</i>	<i>Muu</i>		
	<i>%</i>	<i>%</i>	<i>%</i>	
Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	83	17	100	30
Raiskaus*	66	34	100	87
Törkeä raiskaus	59	41	100	32
Yhteensä	75	24	100	261

* Yksi puuttuva tai epäselvä tieto

Joka kolmas raiskausrikoksista tuomituista määriteltiin ulkomaalaiseksi. Raiskauksissa näiden osuus oli 34 % ja törkeissä raiskauksissa 41 %.

2 Konkurrenssi ja muut tuomioon sisältyvät rikokset

Valtaosaan raiskaustuomioita sisältyi muita rikoksia. Noin 60 prosentissa rangaistus oli määrätty RL 7 luvun säännöksiä soveltaen.

Kuvio IV.2 Konkurrenssitilanteiden esiintyminen (%)

Tavallisimmat tuomioon sisältyvät muut rikokset ja näiden osuus kaikista tuomioista (RL 20:1–3) olivat seuraavat:

- pahoinpitely 44 kpl (29 %)
- lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 25 kpl (17 %)
- vapaudenriisto 10 kpl (7 %)

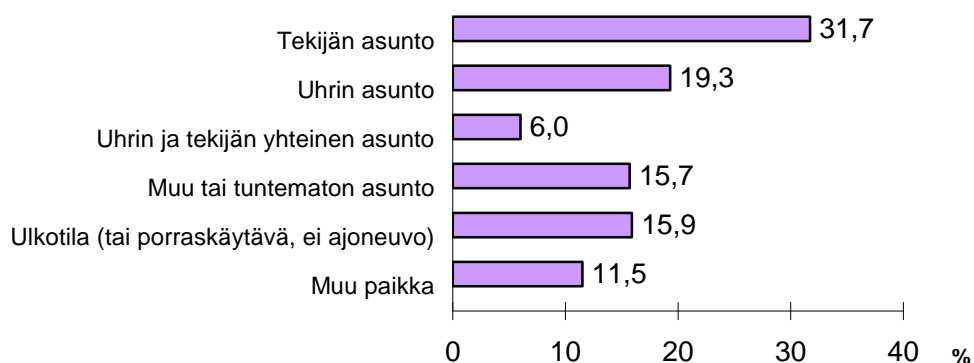
Nämä rikokset ovat eri asemassa siten, että pahoinpitelyt ovat erillisiä rikoksia ja ne kohdistuivat joko toiseen uhriin tai samaan uhriin yleensä toisessa tilanteessa. Sen sijaan vapaudenriisto ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö liittyvät samaan raiskausrikokseen, kuitenkin niin, että kyseinen olosuhde on johtanut erillisen tunnusmerkistön soveltamiseen. Tuomittaessa alle 16-vuotiaaseen kohdistuneesta raiskausrikoksesta tekijä tuomitaan siis sekä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä että raiskauksesta. Seikalla on suuri merkitys tuomittavien rangaistusten kannalta, mikä tulee ottaa huomioon myös aineiston analyysissa. Myös keskusteluissa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistustasosta on pidettävä mielissä, että tahdonvastaiset pakkoa sisältävät rikokset rangaistaan (RL 20:1–3:ssa säädettyjen edellytysten täytyessä) raiskaussäännösten, eikä vain lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien tunnusmerkistöjen nojalla. Rikoksen kohdistuminen lapseen näyttää olleen myös yksi keskeinen tekijä, joka on perustellut törkeätä tunnusmerkistöä koskevan säännöksen soveltamisen. Kun raiskauksen perustunnusmerkistön mukaisissa tapauksissa toisena sovellettuna tunnusmerkistönä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö mainittiin 15 %:ssa tapauksia, näiden osuus törkeistä raiskauksista oli 34 %.

Taulukko IV.4 Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön sisältyminen rikokseen (% ja N)

Rikoslaji	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö sisältyy rikokseen	
	%	N
Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	0	0
Raiskaus	16	14
Törkeä raiskaus	34	11

Tuomittuun rangaistukseen vaikuttaa myös ns. jälkikonkurrensi. Joka kymmenes tuomio (15/149) perustui RL 7:6:n soveltamiseen.

3 Tekopaikka

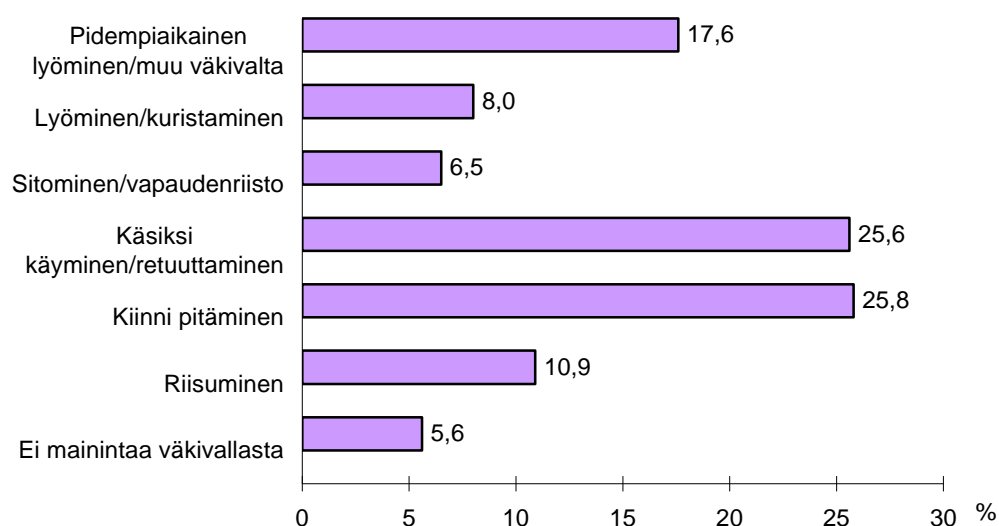
Kuvio IV.3 Rikosten tekopaikat, RL 20:1–3 (%)

Valtaosa rikoksista tapahtui joko tekijän (30 %) tai uhrin (20 %) asunnossa. Ulkosalla tapahtuneiden rikosten osuus oli kaikkiaan 16 %.

4 Tekotapa ja vammat

4.1 Käytetty väkivalta

Rikoksen tekotapaa kuvattiin muun muassa käytetyn väkivallan ja aiheutetun vamman mukaan. Teossa käytetty väkivalta jaettiin seitsemään luokkaan. Luokat ovat toisiinsa karkeassa vakavuussuhteessa alkaen tapauksista, joissa fyysisestä väkivallasta ei ole annettu mitään kuvausta, tapauksiin, jotka sisälsivät pidempiaikaista lyömistä sekä erilaisia vapaudenriiston elementtejä (mm. vapaudenriisto, lukitseminen).

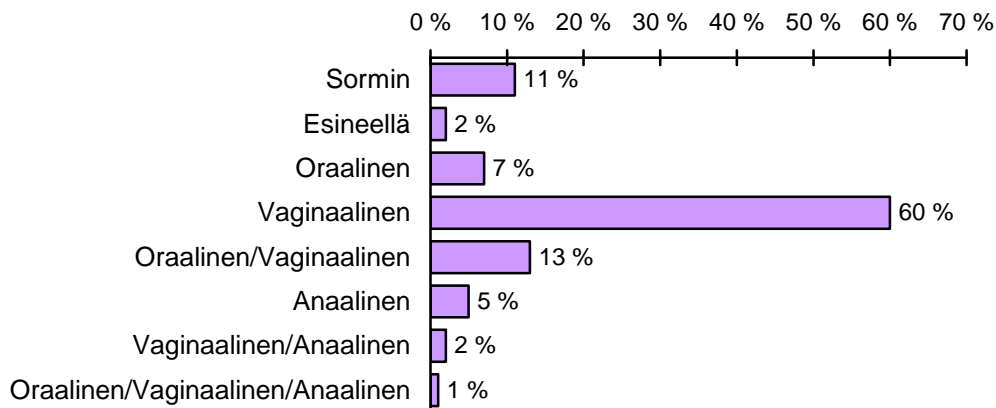

Kuvio IV.4 Käytetty väkivalta, RL 20:1–3 (%)

Tavallisin tekotapa on (esim. käsistä) kiinni pitäminen ja käsiksi käyminen (maahan kaataminen). Näitä on noin puolet kaikista raiskausrikoksista. Vajaa viidennes rikoksista sisältää vakavampaa väkivaltaa. 10 %:ssa tekotapana kuvattiin riisuminen ja 6–7 %:ssa uhrin vapautta rajoitettiin (yleensä esim. huoneeseen lukitsemalla mutta kolmessa tapauksessa sitomalla uhri).

4.2 Sukupuoliyhteys

Raiskauksen tunnusmerkistön täyttää sukupuoliyhteys. Sukupuoliyhteyden määritelmä on kuitenkin laaja, ja sen täyttää myös muu (esim. sormin) tunkeutuminen toisen sukupuolielimeen. Aineiston tapaukset koodattiin sukupuoliyhteyden osalta kahdeksaan luokkaan.

Kuvio IV.5 Sukupuoliyhteyden laji, RL 20:1–3 (%)

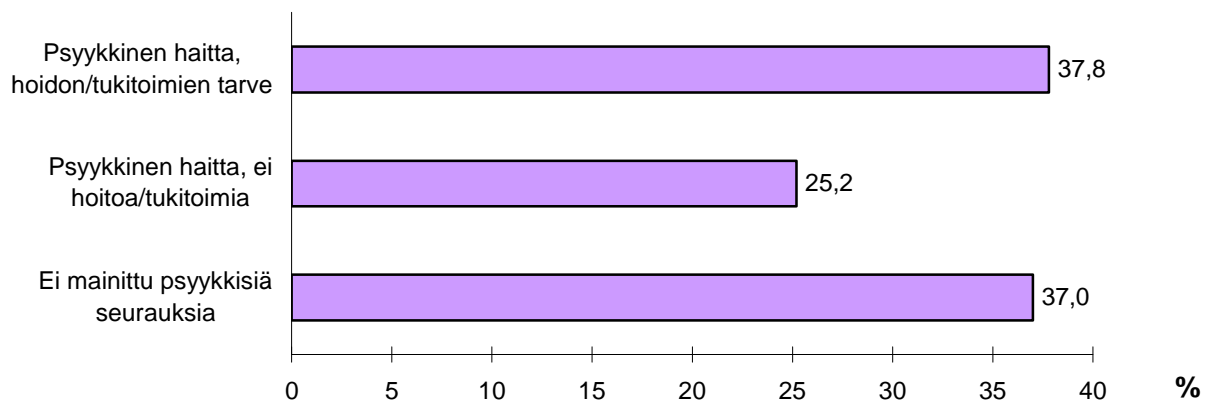
Tavanomaisin muoto oli vaginaalinen sukupuoliyhteys (60 %). Toiseksi yleisin tekemuoto oli oraalinen ja vaginaalinen (13 %). Joka kymmenes rikos tehtiin sormin tunkeutumalla. Pelkän oraalisen sukupuoliyhteyden osuus oli 7 %. Saman verran oli tapauksia, joissa mukana oli anaalinen sukupuoliyhteys. Yksi sadasta käsitti kaikki kolme muotoa.

4.3 Seuraukset: Vammat ja psyykkiset seuraukset

Teon seuraukset koostuvat sekä psyykkisestä haitasta että fyysisistä vammoista.

4.3.1 Psyykkiset seuraukset

Psyykkisiä seurauksia mainittiin 60 prosentissa tapauksista. Näistä kerättiin lisäksi erikseen tieto hoidon ja tukitoimien tarpeesta (siltä osin kuin asiasta oli maininta oikeuden päätöksessä).

Kuvio IV.6 Psyykkiset seuraukset, RL 20:1–3 (%)

Uhreilla esiintyi muun muassa seuraavia oireita ja häiriöitä:

- posttraumaattinen stressihäiriö
- mielialan muutokset, masentuneisuus ja eriaistiset masennustilat
- keskittymiskyvyn puute, ahdistus ja ahdistuneisuushäiriöt
- unettomuus, univaikeudet, painajaiset
- pelkotilat (esim. pelko liikkua ulkona pimeällä)
- stressi
- itkuisuus, raivokohtaukset
- ruokahaluttomuus
- eristäytyminen
- itsetuhoiset ajatukset
- paniikkihäiriö
- psykoosi.

Runas kolmannes kaikista tapauksista oli edellyttänyt jonkinlaista hoitoa.

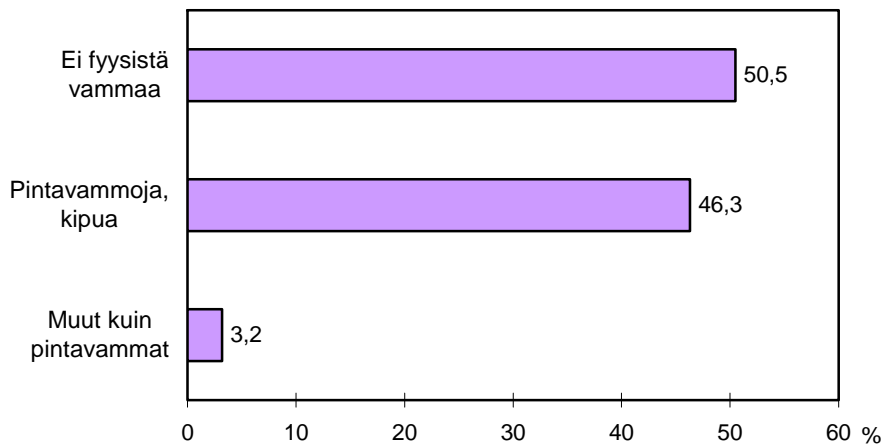
Hoito- ja tukipalveluista mainittiin muun muassa

- käynnit psykologilla
- käynnit sosiaalityöntekijän luona, raiskauskriisikeskuksessa ja sairaan-/terveydenhoitajan luona
- (kriisi)terapia
- unilääkkeet, mielialalääkitys
- käynnit psykiatrilla ja psykiatrisella poliklinikalla
- psykiatrinen laitoshoido, sairaalahoito.

4.3.2 Fyysiset vammat

Psyykkisten seurausten ohella teoilla aiheutettiin suoria fyysisiä vammoja. Ne kertovat myös rikoksen törkeysasteesta. Fyysiset vammat olivat yleensä

luonteeltaan erilaisia pintaruhjeita ja mustelmia. Tulokset kolmiportaisen luokituksen (ei ilmoitettuja vammoja, pintaruhjeita/kipua ja muut kuin pintaruhjeet) mukaiset tulokset näyttivät seuraavalta.

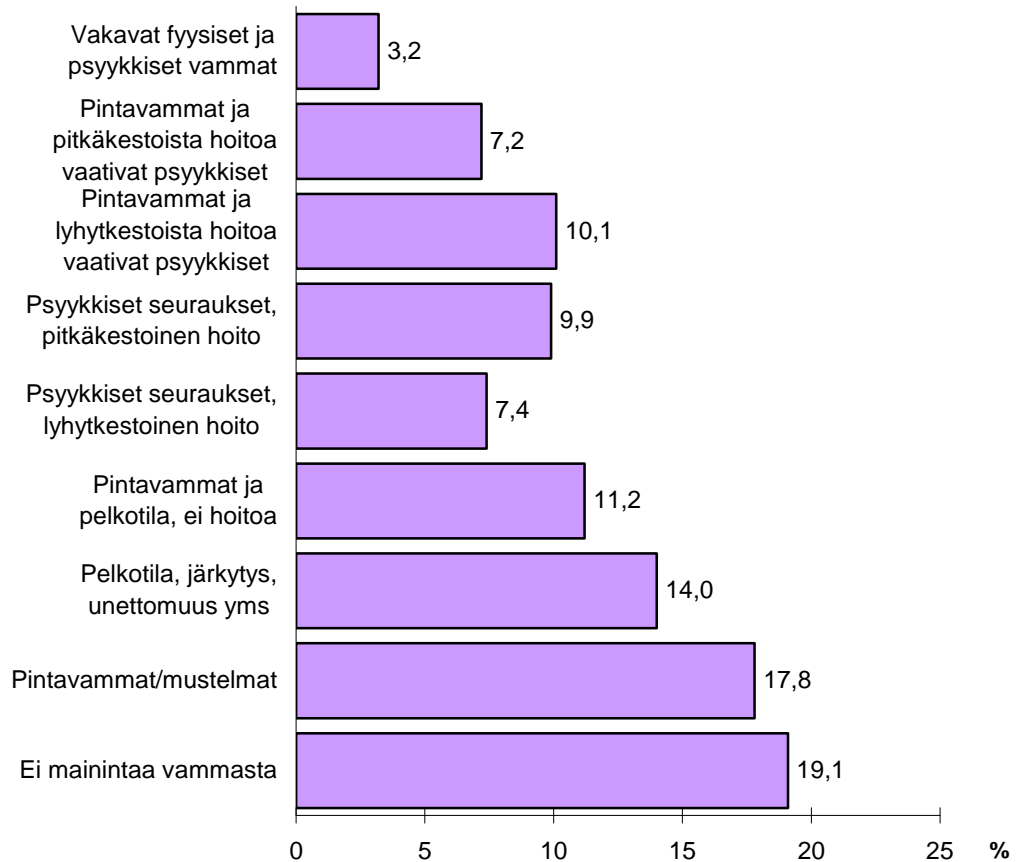

Kuvio IV.7 Fyysiset seuraukset, RL 20:1–3 (%)

Hieman yli puolessa tapauksista ei ollut mainintaa fyysisistä vammoista tai kivusta. Pintavammoja vakavammiksi luokitettavia vammoja (esim. haavoja, nenän murtuminen) oli 3 %:ssa tapauksia.

4.3.3 Yhteistarkastelu

Teon seurausten kokonaisarvottamiseksi laadittiin 7-portainen yhdistelmämuuttuja, joka kuvaa sekä psyykkisen haitan että fyysisen vamman astetta.

Kuvio IV.8 Tekojen seurauksena saadut vammat, RL 20:1–3 (%)

Vakavimpaan ryhmään (fyysinen ja psyykinen vamma + annettu hoito) kuului vajaa kymmenesosa tapauksissa. Kaiken kaikkiaan hoitoa vaativia tapauksia oli noin viidennes. Lievimpään vammaryhmään kuului noin 15 %. Vajaaseen kolmannekseen tapauskuvauksia ei liittynyt erillistä mainintaa fyysisestä vammasta tai psyykkisistä seurauksista.

5 Uhrin ja tekijän päihtymys

Tapauskuvauksista kerättiin tiedot molempien osapuolten päihtymyksestä. Lisäksi kerättiin tarkemmat tiedot uhrin mahdollisesta tiedottomuudesta, jonka syynä voi olla muukin kuin päihtymys (esim. nukkuminen).

5.1 Uhrin tila tekohetkellä

Lähes puolessa (44 %) tapauksista uhri on ollut päihtyneenä. Viidessä prosentissa tapauksista päihtymys on johtanut myös tiedottomuuteen (uhri on sammunut).

Taulukko IV.5 Uhrin päihtymys ja tiedottomuus, kaikki raiskausrikokset (RL 20:1–3; N=150)

<i>Uhri päihtynyt</i>	<i>Uhri tiedoton</i>		<i>Yhteensä</i> %
	<i>Ei</i> %	<i>Kyllä</i> %	
Ei	56,0	0	56,0
Kyllä	38,7	5,3	44,0
Yhteensä %	94,7	5,3	100,0

Seksuaalinen hyväksikäyttö on uhrin tiedottomuuden suhteen erityisasemassa. Valtaosa (73 %) tuon tunnusmerkistön mukaisista rikoksista kohdistuu (yleensä päihtymyksen vuoksi) tiedottomaan uhriin. Raiskauksessa osuus on 8 %. Muissa tarkastelun rikoksissa tiedottomien uhrien osuus on 0 %. Sama asetelma toistuu uhrin humalan yhteydessä. Seksuaalisessa hyväksikäytössä päihtyneitä uhreja oli lähes 80 %, raiskauksissa vajaa 50 % ja pakottamisessa sukupuoliyhteyteen noin 25 %.

Taulukko IV.6 Uhrin tiedottomuus ja päihtymys tunnusmerkistön mukaan, RL 20:1–5 (N=263)

<i>Rikoslaji</i>	<i>Uhri tiedoton</i> (% tapauksista)	<i>Uhri päihtynyt</i> (% tapauksista)
Seksuaalinen hyväksikäyttö	72,5	78,7
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	0,0	6,1
Pakottaminen sp-yhteyteen	0,0	26,7
Raiskaus	8,0	48,9
Törkeä raiskaus	0,0	46,9
Kaikki	36,5	56,9

5.2 Tekijän päihtymys

Tekijöistä päihtyneeksi ilmoitettiin 36 % (RL 20:1–3). Mitä vakavampi rikos, sitä suurempi osa tekijöistä oli päihtyneenä. Myös seksuaalisessa hyväksikäytössä humalaisten tekijöiden osuus on muita tunnusmerkistöjä korkeampi.

Taulukko IV.7 Tekijän päihtymys tunnusmerkistön mukaan, RL 20:1–5 (N= 263)

<i>Rikoslaji</i>	<i>Tekijä päihtynyt (% tapauksista)</i>
Seksuaalinen hyväksikäyttö	48,8
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	27,3
Pakottaminen sp-yhteyteen	16,7
Raiskaus	38,6
Törkeä raiskaus	46,9
Yhteensä	56,9

6 Tekoon liittyviä erityispiirteitä

Raiskausrikosta on tyypitetty tutkimuskirjallisuudessa muun muassa tekijän ja uhrin välisen suhteen, edeltävän tilanteen, tekopaikan ja teon kontekstin mukaan. Tältä osin voidaan erottaa esimerkiksi tuntemattoman ulkosalla tekemä ”puskaraiskaus”, rikos, jossa on kotirauhan rikkomiseen liittyviä piirteitä, päihtyneen makaamiset, tutustumistilanteessa tehdyt rikokset (”deittiraiskaukset”) ja ryhmäraiskaukset (esim. Honkatukia 2001, 35 ss). Teon törkeysarvostelussa merkitystä on muun muassa teon kestolla, sen suunnitelmallisuudella, sekä tekoon sisältyvillä vapaudenriiston tai kotirauhan rikkomisen elementeillä. Konkurensinäkökohtat taas koventavat rangaistusta, milloin rikos kohdistuu useampaan uhriin. Myös tekijän ja uhrin välisellä suhteella saattaa olla merkitystä, joskin tämänkin seikan merkityksestä voidaan esittää erisuuntaisia käsityksiä. Nämä erityispiirteet voidaan jakaa karkeasti ankarampaan suuntaan vaikuttaviin, ja kohtelua lieventäviin piirteisiin.

Raskauttavaan suuntaan vaikuttavat seikat on ryhmitelty seuraavasti (huomattakoon, että luokat ovat osin päällekkäisiä).

1. *Puskaraiskaus*. Taulukossa ”puskaraiskaus” viittaa tilanteeseen, jossa rikos on tapahtunut tuntemattoman toimesta ja ulkosalla.

2. *Suunnitelmallisuus*. Osaan tekoja liittyy suunnitelmallisia piirteitä. Tällaisina tulivat kyseeseen esimerkiksi aseistautuminen ja rikosvälineillä varustautuminen (tyrmäystipat, nippusiteet, teippi), uhrin pitkäaikainen odottaminen/seuraaminen, petollinen toiminta ja tekijän valehenkilöllisyys, murtautuminen uhrin kotiin, rikokseen liittyvät taloudelliset motiivit (velan perintä).

3. *Vapaudenriisto*. Rikokseen liittyy usein *vapaudenriiston elementtejä*. Ne voivat tulla arvioitaviksi myös itsenäisen tunnusmerkistön kautta. Tällaisina piirteinä aineistossa mainittiin esimerkiksi lukitseminen asuntoon, vapaudenriisto, kuljettaminen syrjäiseen paikkaan, josta ei ole mahdollisuutta poistua ilman autoa, avunsaannin estäminen: puhelimen poistaminen, valokuvien otto kiristystarkoituksessa (levitetään, jos ilmoittaa poliisille).

4. Kotona tapahtuviin rikoksiin voi liittyä *kotirauhan rikkominen*. Tunusmerkistö täyttyy jo siinä yhteydessä, kun uhri pyytää tekijää poistumaan asunnosta. Siten uhrin asunnossa tapahtuviin rikoksiin liittyy läheisesti mahdollisuus rangaistuksen koventamiseen konkurrenssisääntöjen nojalla. Näiden tilanteiden osalta tapauskuvauksissa todettiin yksinkertaisesti tekijän tunkeutuneen asuntoon tai kieltäytyneen sieltä poistumasta.

5. *Raiskauksen keston* merkityksestä törkeysarvostelun kannalta keskusteltiin vilkkaasti ns. ”lyhyttä raiskausta” koskevan keskustelun yhteydessä. Näkemystä, jonka mukaan rikoksen lyhyttä kestoja voisi pitää rangaistuksen lieventämisen perusteena, kritisoitiin julkisuudessa varsin laajasti. Asetelman kääntöpuoli – eli mahdollisuus koventaa rangaistusta – rikoksen jatkuessa pitkään – on ollut vähemmän kommentoinnin aihe. On vaikea puoltaa näkemystä, etteikö pitkään jatkuva rikos merkitsisi uhrille suurempaa kärsimystä, mikä myös merkitsee, että muilta osin keskenään samanlaisissa rikoksissa teon kestolla on merkitystä.

6. *Uhrien lukumäärällä* on merkitystä jo konkurrenssinäkökulmasta. Eri uhreihin kohdistuvat rikokset tulevat arvioitaviksi eri yksikköinä, joista määrätään yhteinen rangaistus rikoslain 7 luvun mukaan. Toisaalta seikalla voi arvella olevan merkitystä myös yksittäisen rikoksen törkeysarvostelussa. Saman rikoksen toistaminen useampaan uhriin voi kertoa tekijän erityisesti piittaamattomuudesta seksuaalista itsemääräämisoikeutta kohtaan.

7. *Useita tekijöitä (ryhmäraiskaus)*. *Tekijöiden lukumäärällä* on merkitys uhrin kokeman kärsimyksen kannalta. Teon loukkaavuuden ja tekoon liittyvän häpeän tunteen voi arvioida olevan sitä suuremman mitä useampi tekijä osallistuu rikoksen toteuttamiseen.

Seuraavassa eräiden tapauspiirteiden esiintyminen yhdistetyssä aineistossa (RL 20:1–3).

Taulukko IV.8 Raiskausrikosten (RL 20:1–3) eräitä teonpiirteitä

<i>Teonpiirre</i>	<i>Esiintyvyys (% kaikista tapauksista)</i>
Pidempi kesto tai useita tekoja	27,6
Uhrin kotirauhan piirissä	5,0
Vapaudenriiston elementtejä	13,2
Suunnitelmallinen	8,3
Puskaraiskaus	6,2
Useita osallisia	15,7
Useita uhreja	8,1
<i>Tekijän ja uhrin suhde</i>	
Puoliso/seurustelukumppani	36,0
Tuttava/ystävä	26,1
Satunnainen tuttava	18,6
Tuntematon	15,9

Deittiraiskauksiksi luokitettavissa olevia tapauksia (taulukossa ”satunnainen tuttava”) oli raiskausrikoksista (RL 20:1–3) kaikkiaan noin viidennes. Puskaraiskauksia oli vastaavasti vain noin 6 %. Joka kuudennessa oli osallisena useampi tekijä (yleensä kaksi). Lähes yhtä moneen tapaukseen liittyi vapaudenriiston elementtejä. Suunnitelmallisia piirteitä esiintyi noin 8 %:ssa tapauksia. Puolison tai parisuhdekumppanin tekemiä rikoksia oli runsas kolmannes kaikista ja ennestään toistensa tuntevien välillä tapahtuneita noin neljännes. Tyystin uhrille tuntemattomia tekijöistä oli noin 15 %.

7 Koonnos teonkuvista

Rikokset tehdään pääasiallisesti (2/3) tekijän tai uhrin tai molempien yhteisessä asunnossa. Yksi kuudesta tapahtui ulkotiloissa. Lähes kaikkiin raiskausrikoksiin sisältyy jonkinasteista väkivaltaa tai fyysistä käsiksi käymistä. 5 % tapauksista ei sisältänyt väkivallan käyttöä koskevaa mainintaa. Noin joka kymmenen rikoksen toteutustapana mainittiin riisuminen. Vakavampaa ja pitkäkestoisempaa väkivaltaa käytettiin runsaassa viidenneksessä tapauksia. Tyypillisin väkivallan käyttömuoto on kiinni pitäminen ja tätä astetta vakavampana käsiksi käyminen, maahan kaataminen ja myös pidempiaikainen retuuttaminen (neljännes kumpaakin).

Valtaosaan tapauksia liittyy tuomioon merkittyjä psyykkisiä seurausvaikutuksia. Kolmanneksessa kaikista tapauksista psyykkisten seurausten johdosta on hakeuduttu hoitoon tai turvauduttu tukitoimiin. Noin kolmannekseseen tapausselesteista ei ollut liitetty mainintaa tai kuvausta sen enempää fyysisestä kuin psyykkisestääkään vammasta. Vakavampien hoitoa vaativien tapauksien osuus on 10–20 %:n vaiheilla.

Päihtyneiden osuus on suuri niin uhrien (44 %) kuin tekijöidenkin (36 %) joukossa. Omana erityisryhmänään olivat tiedottomuutensa (jossa syynä usein juuri päihtymys) perusteella puolustuskyvyttömät uhrin. Nämä tapaukset tuomittiin pääsääntöisesti (3/4) seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen nojalla.

Yksi neljästä rikoksesta määriteltiin pitkäkestoiseksi (jolloin teko saattaa myös sisältää useampia osatekoja). Yhteen kuudesta liittyy vapaudenriiston elementtejä tai tekijöitä on useampi kuin yksi (yleensä kaksi). Suunnitelmallisia piirteitä liittyi 8 %:iin tapauksia, varsinaisten ”puskaraiskausten” osuus jäi 6 %:iin. Deittiraiskauksiin luettavia tapauksia oli noin viidennes, tuntemattomien tekemiä taas noin kuudennes. Toisin sanoen viidessä kuudesta tapauksesta tekijä ja uhri tunsivat toisensa.

V RAISKAUSRIKOKSET KOKONAISUUTENA

Aluksi tarkastellaan kokonaisuutena rikoslain mukaisia raiskausrikoksia. Tarkasteluihin on koottu aineistossa RL 20:1–3:n mukaan tuomitut. Tarkoituksena on antaa yleiskuva rangaistuksen määräämiseen vaikuttavista tekijöistä ja niiden merkityksestä. Seuraavissa luvussa (VI ja VII) asiaa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin eri tunnusmerkistöjen soveltamisen kannalta. Koska eri tunnusmerkistöjen mukaiset ratkaisut on laskettu yhteen, rangaistuslajien käytön ja keskirangaistusten tulokset perustuvat painotettuun aineistoon. Taulukkoihin merkityt absoluuttiluvut ovat sen sijaan todellisia.

1 Yleisiä huomioita

1.1 Rangaistuksen määräämisen lähtökohtia

Rangaistuksen määräämisessä sovellettavista periaatteista säädetään rikoslain 6 luvussa. Rangaistusta määrättäessä on otettava huomioon kaikki lain mukaan rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat perusteet sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyys. Rangaistus on myös mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa *rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen*. Rikoslain 6 luvussa säädetään lisäksi *yleisistä mittaamisperusteista ja -periaatteista*: yleisistä koventamis-, lieventämis- ja kohtuullistamisperusteista (ks. RL 6 luku, sekä laajemmin Lappi-Seppälä 1987 ja 2000, 312 ss).

Rangaistus määrätään kunkin rikoksen rangaistusasteikolta. Perustunnusmerkistön mukaisen raiskauksen (RL 20:1) rangaistusasteikko on 1–6 vuotta vankeutta. Jos tuomittavana on useita rikoksia, on näistä rikoksista tuomittava yhteinen vankeusrangaistus enintään 9 vuotta vankeutta¹³. Törkeän raiskauksen (RL 20:2) rangaistusasteikko on 2–10 vuotta vankeutta. Useista rikoksista tuomittavan yhteisen vankeusrangaistuksen maksimi on 13 vuotta vankeutta. Sukupuoliyhteyteen pakottamisen asteikko on 14 päivää–3 vuotta vankeutta, seksuaaliseen tekoon pakottamisen sakkoa tai vankeutta 14 päivää–3 vuotta ja seksuaalisen hyväksikäytön sakkoa tai vankeutta 14 päivää–4 vuotta.

---

¹³ Rikoslain 7 luvun 1 §:n mukaan jos joku on tuomittava samalla kertaa kahdesta tai useammasta rikoksesta vankeusrangaistukseen, hänet tuomitaan rikoksista yhteiseen vankeusrangaistukseen, jollei muualla laissa toisin säädetä. Yhteistä rangaistusta määrättäessä ankarimman enimmäisrangaistuksen saa ylittää enintään kolmella vuodella, jos ankarin enimmäisrangaistus on vankeutta määrääjäksi vähintään neljä vuotta (RL 7:2.1 3 k). Rangaistus ei saa olla lyhyempi kuin eri rikoksista seuraava ankarin vähimmäisrangaistus (3 mom.).

Rangaistusasteikkoon on tietyin edellytyksin mahdollista tehdä poikkeuksia. Rikoslain 6 luvun 8 §:ssä säädetään *rangaistusasteikon lieventämisestä*. Rangaistus määrätään lievennetyltä rangaistusasteikolta esimerkiksi silloin, kun tekijä on tehnyt rikoksen alle 18-vuotiaana (RL 6:8.1 1 k). Tällöin tekijälle saa tuomita enintään kolme neljännestä rikoksesta säädetyn rangaistuksen enimmäismäärästä ja vähintään rangaistuslajin vähimmäismäärän (vankeuden osalta 14 päivää). Pykälän 4 momentti sisältää säännöksen *rangaistuslajista poikkeamisesta*. Tuomioistuimien voi pykälässä tarkoitetuissa tapauksissa¹⁴ määrätä vankeuden sijasta sakkoa, jos siihen on erityisen painavia syitä.

Rikoslain 6 luvussa säädettyjen yleisten mittaamisperusteiden ohella ratkaisua ohjaavat ns. erityiset – rikoskohtaiset – mittaamisperusteet (ks. Lappi-Seppälä 1987, 289). Ne ovat tulkinnalla luettavissa rikoksen tunnusmerkistöistä. Erityisiä mittaamisperusteita ilmentävät erityisesti tunnusmerkistön porrastuksessa *kvalifiointi- ja privilegiointiperusteet*. Ne kertovat perusteista, joiden lainsäätäjän kannan mukaan tulisi olla merkityksellisiä rikoksen moitearvostelussa. Osaa näistä seikoista on käsitelty lyhyesti edellä (ks. erit. jakso 6), ja niihin palataan vielä uudelleen nyt seuraavissa luvuissa (ks. erit. luku VI). Päähuomio jatkossa tulee kuitenkin olemaan – normatiivisten tulkintasuositusten sijasta – käytännön kuvauksella.

Tekijälle määrättävään rangaistukseen vaikuttavat merkittäväksi myös ns. konkurrenssisäännökset. Jos tekijä tuomitaan samalla kertaa useammasta rikoksesta, määrätään hänelle näistä rikoksista [ns.] yhteinen rangaistus. Tuo rangaistus on lievempi kuin eri rikoksista aritmeettisesti yhteenlaskettava seuraamus olisi ollut (lievennyksen perusteita on käsitelty esimerkiksi kirjoituksessa Lappi-Seppälä 1992).

Jos rikos, joka olisi tullut tuomittavaksi samaan konkurrenssiin kuuluvana yhdessä muiden kanssa, tulee myöhemmin ilmitulleena tuomittavaksi erikseen, on rikoksesta tuomittavaa rangaistusta alennettava siten, että lopputulos vastaisi tilannetta, jossa rikos olisi tullut tuomituksi muiden rikosten kanssa. Muussa tapauksessa rikosten ilmituloon ja käsittelyyn liittyvät sattumanvaraiset seikat määräävät tuomittavan rangaistuksen ankaruuden. Tästä käytetään laissa (RL 7:6) termiä kohtuullistaminen. Asiallisesti kyse on jälkikäteisestä konkurrenssilievennyksestä.

---

¹⁴ Tekijä on tehnyt rikoksen alle 18-vuotiaana, rikos on jäänyt yritykseen, tekijä tuomitaan avunantajana tai hänen osallisuutensa rikokseen on muutoin muiden osallisuutta selvästi vähäisempi, rikos on tehty olosuhteissa, jotka läheisesti muistuttavat vastuuvapausperusteiden soveltamiseen johtavia olosuhteita taikka siihen on RL 6:6 tai RL 6:7:ssä mainituilla lieventämis- tai kohtuullistamisperusteilla taikka muilla poikkeuksellisilla perusteilla tuomiossa mainittavia erityisiä syitä.

1.2 Aineiston osittamisesta

Edellä mainituilla seikoilla voi olla tuntuvakin merkitys lopputulokseen. Nuoren iän vaikutus näkyy ennen kaikkea lajivalinnassa. Nuorille tuomi- taan ehdotonta vankeutta vain poikkeustilanteissa. Konkurensin vaikutus näkyy keskirangaistusten kohoamisena. Yksittäisistä konkurensitilanteista merkittävin on lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan tunnusmerkis- tön soveltuminen, eli tapaukset, joissa raiskausrikoksen uhri on alle 16- vuotias. Tällöin keskirangaistukset kohoavat 8:lla kuukaudella. Myös rikos- lain 7 luvun 6 pykälän soveltaminen vaikuttaa rangaistusten keskipituuk- siin.

Taulukko V.1 Tekijän iän ja eri konkurensi tilanteiden vaikutus mitaamistulokseen kaikissa raiskausrikoksissa (N=149)

	<i>Vankeutta keskimäärin (kk)</i>	<i>N</i>
<i>Nuoruus</i>		
Ei	22,8	142
Kyllä	18,7	7
<i>Konkurenssi</i>		
Yksittäisrikos	17,3	61
Yhtenäisrikos	26,3	88
<i>Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö</i>		
Ei	21,3	124
Kyllä	29,4	25
<i>Kohtuullistaminen (RL 7:6)</i>		
Ei	22,9	134
Kyllä	20,5	15

Analyysissa, joka pyrkii kartoittamaan myös teonpiirteiden merkitystä ran- gaistuksen määräämisessä, olisi mahdollisuuksien mukaan pyrittävä eli- minoimaan tekoon liittymättömien seikkojen vaikutus (jollei sitten kyse ole juuri näiden seikkojen vaikutuksen mitaamisesta). Tämän vuoksi jatkossa aineistosta ilmoitetaan paitsi kokonaisaineistoon perustuvia tuloksia, myös osittaisaineistoihin pohjaavia laskelmia, joissa muiden tekijöiden vaikutus on pyritty eliminoimaan (esim. puhdistamalla aineistosta nuoret, RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut tai tapaukset, joissa tekijä on tuomittu myös lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä).

2 Rangaistuslajin valinta

2.1 Tekijän henkilöön liittyvät piirteet

Taulukko V.2 Tekijän henkilö ja rangaistuslajin valinta, kaikki raiskausrikokset (RL 20:1–3; N=149)

	<i>Ehdollinen</i> %	<i>Ehdl/Ykp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
<i>Nuoruus</i>					
18v→	33,4	13,3	53,3	100,0	142
Nuori	70,8	9,8	19,5	100,0	7
<i>Uusiminen</i>					
Ei RikRek	46,3	15,0	38,7	100,0	100
RikRek	11,6	9,4	79,1	100,0	48
Koventamisp.	-	-	100,0	100,0	1

Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp.

Lajivalinta porrastuu selvästi niin iän kuin uusimisenkin mukaan. Ehdottoman vankeuden käyttö kohosi uusimisryhmän mukaan 40:stä 100 %:iin.

2.2 Tekotapa

Taulukko V.3 Tekotapa ja rangaistuslajin valinta, kaikki raiskausrikokset (RL 20:1–3; N=149)

<i>Tekotapa</i>	<i>Ehdollinen</i> %	<i>Ehdl/Ykp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
Ei mainintaa väkivallasta*	12,5	-	87,5	100,0	8
Riisuminen	33,8	13,8	52,4	100,0	16
Kiinni pitäminen	45,3	8,9	45,8	100,0	37
Käsiksi käyminen/retuuttaminen	44,4	20,1	35,5	100,0	37
Vapaudenriisto/-rajoittaminen	34,8	11,6	53,6	100,0	11
Lyöminen/kuristaminen	28,3	18,8	52,9	100,0	12
Pidempiaikainen lyöminen/muu väkivalta	17,1	10,9	72,0	100,0	28

Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp.

* Sisältää mm. aseellisella uhkauksella toteutettuja rikoksia.

Tekotavan vaikutus lajivalintaa näyttäytyy selvimmin siirryttäessä tekotavan vakavimpiin luokkiin.

2.3 Vammat ja seuraukset

Taulukko V.4 Teon seuraukset ja rangaistuslajin valinta, kaikki raiskausrikokset (RL 20:1–3; N=149)

<i>Vamman luonne</i>	<i>Ehdl.</i> %	<i>Ehdl/Ykp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
Ei mainintaa vammasta	38,5	24,1	37,7	100,0	26
Pintavammat/pelkotila, ei mainintaa hoidosta	37,1	10,2	52,7	100,0	63
Hoitoa vaativat vamma- ja haittatilan- teet	30,9	11,0	58,1	100,0	60
<i>Vamman luonne</i>					
Ei mainintaa vammasta	38,2	24,1	37,7	100,0	26
Pintavammat/mustelmat	36,7	8,1	55,2	100,0	26
Pelkotila, järkytys, unettomuus yms	41,3	10,3	48,4	100,0	21
Pintavammat ja pelkotila, ei hoitoa	32,4	13,4	54,2	100,0	16
Psyykkiset seuraukset, lyhytkestoinen hoito	68,7	-	31,3	100,0	11
Psyykkiset seuraukset, pitkäkestoinen hoito	22,8	22,8	54,4	100,0	15
Pintavammat ja lyhytkestoista hoitoa vaativat psyykkiset seuraukset	21,0	11,5	60,4	100,0	16
Pintavammat ja pitkäkestoista hoitoa vaativat psyykkiset seuraukset	-	10,5	68,5	100,0	10
Vakavat fyysiset ja psyykkiset vammat	-	-	100,0	100,0	8

Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp.

χ^2 -riippumattomuustesti, vamma karkea luokitus ($p=0,453$). Tarkemman vammaluokituksen osalta testin ehdot eivät täyty.

Sama pätee vamman osalta. Vankilan osuus kohoaa selvästi vasta vakavimmassa vammaluokassa.

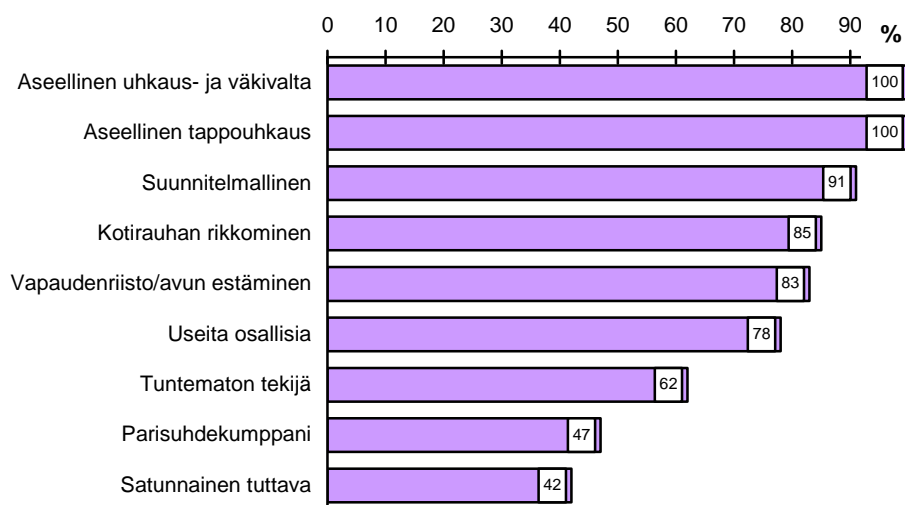
2.4 Muut teonpiirteet

Taulukko V.5 Teonpiirteet ja rangaistuslajin valinta, kaikki raiskausrikokset (RL 20:1–3; N=149)

	<i>Ehdl.</i> %	<i>Ehdl/Ykp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
<i>Teon kesto</i>					
Yksittäinen teko	35,3	15,5	49,2	100,0	103
Useita tekoja tai pitkäkestoinen teko	33,9	7,0	59,1	100,0	46
<i>Vapaudenriisto tai avun estäminen</i>					
Ei	37,9	14,6	47,5	100,0	121
Kyllä	18,8	4,9	76,3	100,0	28
<i>Kotirauhan rikkominen</i>					
Ei	36,0	13,8	50,2	100,0	141
Kyllä	15,1	-	84,9	100,0	8
<i>Suunnitelmallisuus</i>					
Ei	37,2	14,3	48,6	100,0	133
Kyllä	8,9	-	91,1	100,0	16
<i>Puskaraiskaus</i>					
Ei	34,0	14,0	52,0	100,0	139
Kyllä	49,0	-	51,0	100,0	10
<i>Useita tekijöitä</i>					
Ei	40,5	12,4	47,1	100,0	120
Kyllä	4,8	17,1	78,1	100,0	29
<i>Aseen käyttö ja uhkauksen laatu</i>					
Ei uhkausta	38,3	14,6	47,1	100,0	57
Aseeton uhkaus	36,4	7,5	56,1	100,0	8
Aseellinen uhkaus, ei tappouhkausta	19,7	19,7	60,6	100,0	4
Aseellinen tappouhkaus	-	-	100,0	100,0	11
Aseellinen uhkaus ja aseellinen väkivalta	-	-	100,0		3
<i>Tekijän ja uhrin suhde</i>					
Puoliso/seurustelukumppani	38,2	14,5	47,3	100,0	52
Sukulainen	23,5	25,5	51,0	100,0	4
Tuttava/ystävä	32,9	8,3	58,8	100,0	40
Satunnainen tuttava	43,6	14,6	41,8	100,0	27
Tuntematon	23,4	14,0	62,6	100,0	26
<i>Uhrin vastarinta</i>					
Ei	37,9	16,2	45,9	100,0	48
Kyllä	33,5	11,6	54,8	100,0	101

Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp. χ^2 -riippumattomuustesti, kesto ($p=0,351$), vapaudenriisto ($p=0,025$), useita tekijöitä ($p=0,003$), uhrin vastarinta ($p=0,560$). Muiden teonpiirteiden osalta testin ehdot eivät täyty.

Muiden teonpiirteiden ja lajivalinnan yhteys on tekotapaa ja vammaa koskeviin tuloksiin verrattaessa selvästi systemaattisempi. Vankilan osuus nousee useissa vertailuasetelmissä kaksinkertaiseksi. Päätulokset voidaan tiivistää seuraavasti.

Kuvio V.1 Vankilan osuus kaikista raiskausrikoksista (RL 20:1–3) teonpiirteiden mukaan

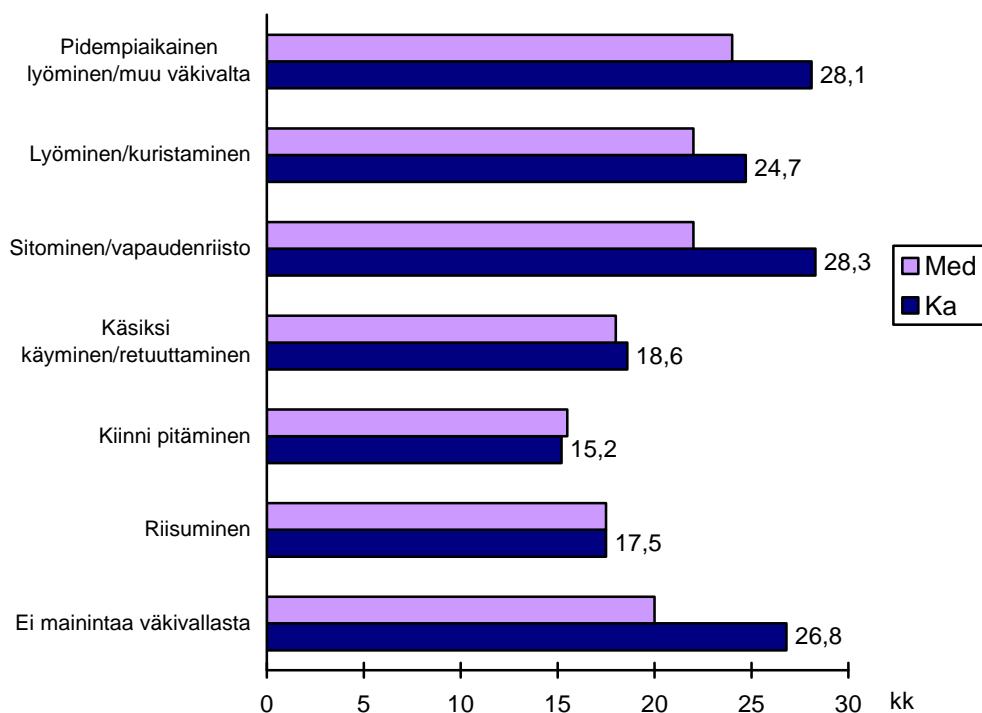
Lajivalinnan ja muiden teonpiirteiden yhteys näkyy selvänä etenkin raskaammassa tekoluokissa. Kaikki väkivaltaa sisältävät ja muita kuin pinnallisia vammoja aiheuttavat rikokset johtivat ehdottomaan vankeuteen. Sama koskee aseellisia tappouhkauksia. Ehdottoman vankeuden osuus on huomattavan korkea (80–90 %) myös tapauksissa, joihin liittyy suunnitelmallisia piirteitä, vapaudenriiston tai kotirauhan rikkomisen elementtejä tai muita kuin pinnalliseksi katsottavia vammoja tai joissa teko on toteutettu (terä)aseella uhaten. Huomattakoon, että ehdollisen käyttö on sidoksissa myös rangaistuksen keston. Yli kahden vuoden vankeusrangaistuksia ei ole mahdollista määrätä ehdollisiksi.

Myös seuraavilla seikoilla näyttää olevan ehdottoman vankeuden käyttöä keskimäärin lisäävä vaikutus, olkoonkin, että ehdottoman vankeuden käyttöosuus on edellistä ryhmää alhaisempi: Raskaamman fyysisen väkivallan käyttö, väkivallan voimakkuus, vamman aiheutuminen, tekijän ja uhrin välinen suhde ja myös uhrin vastarinta (kohtelua ankaroittavana tekijänä).

3 Rangaistuksen pituus (ehdolliset ja ehdottomat)

Vankeusrangaistuksen pituutta koskevat tulokset esitetään seuraavassa ehdollisten ja ehdottomien rangaistusten yhteenlaskettujen tunnuslukujen pohjalta. Mukana ovat sekä keskiarvo- että mediaanitiedot. Kuvioihin on merkitty selkeyden vuoksi yleensä vain keskiarvot (ja mediaanit vain, milloin ne auttavat tulosten tulkinnassa).

3.1 Tekotapa ja vammat

Kuvio V.2 Tekotapa ja keskirangaistukset (RL 20:1–3)

Taulukko V.6 Vankeusrangaistuksen pituus tekotavan mukaan, kaikki raiskausrikokset (RL 20:1–3; N=107*)

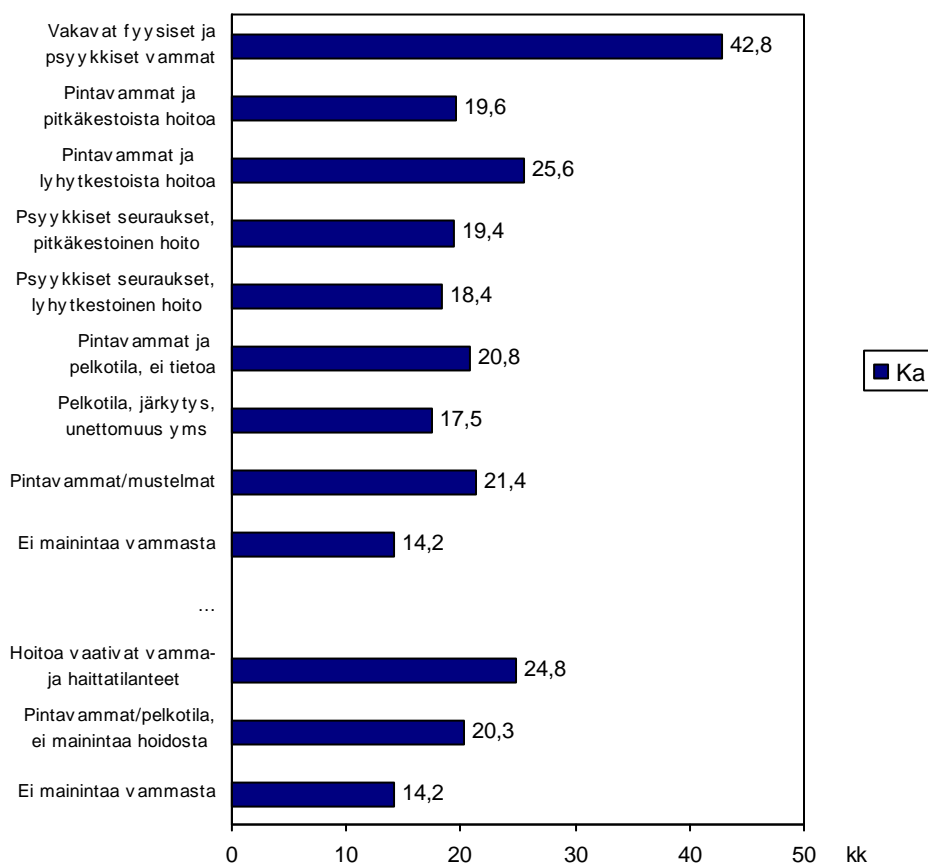
Tekotapa	Vankeus yhteensä			
	ka (kk)	med (kk)	SD	N
Ei mainintaa väkivallasta	26,8	20,0	16,4	4
Riisuminen	17,5	17,5	4,0	8
Kiinni pitäminen	15,2	15,5	6,8	26
Käsiksi käyminen/retuuttaminen	18,6	18,0	12,4	31
Vapaudenriisto/-rajoittaminen	28,3	22,0	18,5	7
Lyöminen/kuristaminen	24,7	22,0	10,2	11
Pidempiaikainen lyöminen/muu väkivalta	28,1	24,0	12,4	20

*Poislukien RL 3:2, RL 7:6, LSH ja tapon yritys.

Kruskal-Wallis H -testi (p=0,002).

Tekotapa ja väkivallan käyttö heijastuvat keskirangaistuksiin. Vakavimman ja lievimmän tekotavan välillä on keskirangaistuksissa noin vuoden ero.¹⁵

¹⁵ Kommenteista on jätetty pois ryhmän ”ei mainintaa väkivallasta”. Ryhmän ankaraa kohtelua selittää ennen kaikkea aseellisten uhkausten osuus.

Kuvio V.3 Seuraukset ja keskirangaistukset, vankeusrangaistukset yhteensä (RL 20:1–3)

Taulukko V.7 Vankeusrangaistuksen keskimääräinen pituus teon seurausten mukaan, kaikki raiskausrikokset (RL 20:1–3; N=107*)

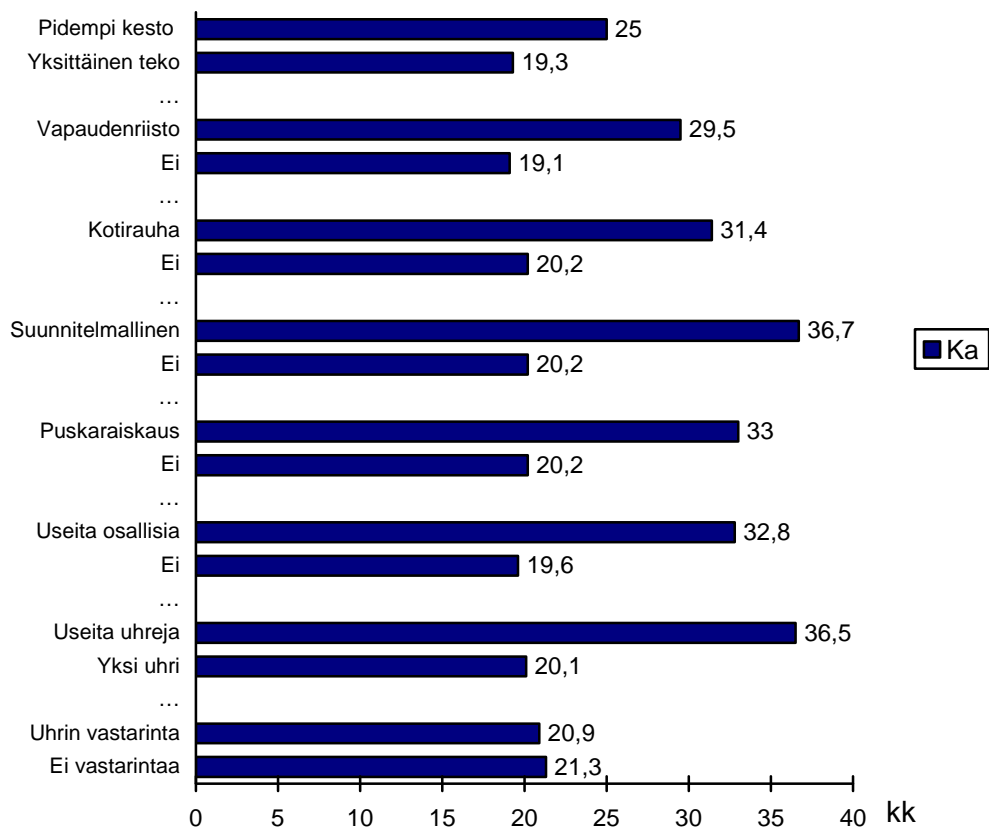
Vammat	Vankeus yhteensä			
	ka (kk)	med (kk)	SD	N
Ei mainintaa vammasta	14,2	13,0	7,1	18
Pintavammat/pelkotila, ei mainintaa hoidosta	20,3	18,0	11,2	47
Hoitoa vaativat vamma- ja haattatilanteet	24,8	21,0	13,4	42
Vammat				
Ei mainintaa vammasta	14,2	13,0	7,1	18
Pintavammat/mustelmat	21,4	17,0	14,3	22
Pelkotila, järkytys, unettomuus yms.	17,5	18,0	7,7	11
Pintavammat ja pelkotila, ei hoitoa	20,8	22,5	7,9	14
Psyykkiset seuraukset, lyhytkestoinen hoito	18,4	15,5	9,8	8
Psyykkiset seuraukset, pitkäkestoinen hoito	19,4	18,0	4,0	8
Pintavammat ja lyhytkestoista hoitoa vaativat psyykkiset seuraukset	25,6	23,0	15,8	15
Pintavammat ja pitkäkestoista hoitoa vaativat psyykkiset seuraukset	19,6	20,0	2,6	5
Vakavat fyysiset ja psyykkiset vammat	42,8	43,5	9,1	6

*Poislukien RL 3:2, RL 7:6, LSH ja tapon yritys.

Kruskal-Wallis H -testi, vamma karkea luokitus (p=0,007), vamma tarkempi luokitus (p=0,005).

Sama toistuu vamman puolella. Vakavammissa vammaluokissa keskirangaistukset ovat 6–10 kk pidemmät kuin lievemmissä luokissa.

3.2 Eri teonpiirteitä

Kuvio V.4 Seuraukset ja keskirangaistukset (RL 20:1–3)

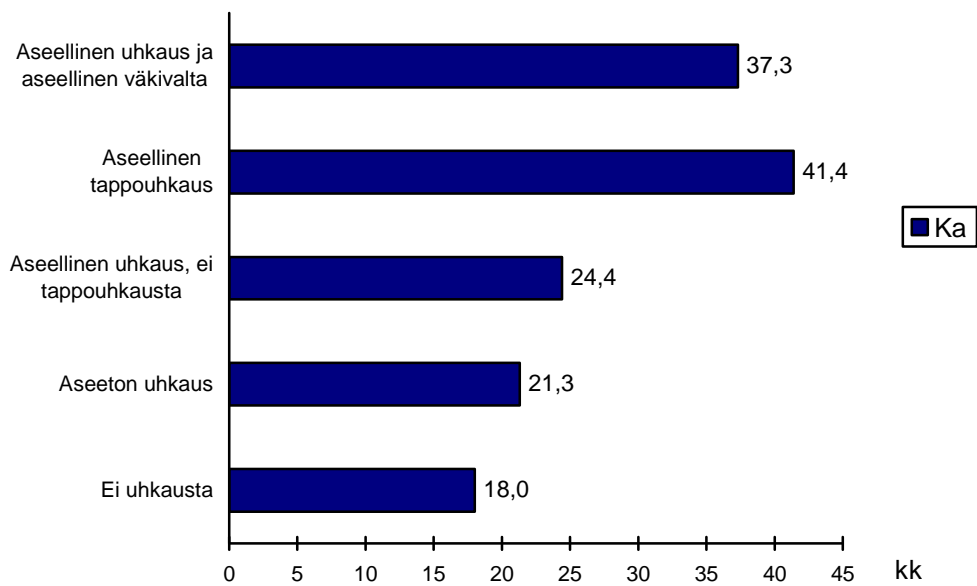
Taulukko V.8 Teonpiirteet sekä vankeusrangaistuksen pituus, kaikki seksuaalirikokset (RL 20:1–3; N=107*)

<i>Teonpiirteet</i>	<i>Vankeus yhteensä</i>			<i>N</i>
	<i>ka (kk)</i>	<i>med (kk)</i>	<i>SD</i>	
<i>Teon kesto</i>				
Yksittäinen teko	19,3	18,0	10,3	74
Pidempi kesto/useita tekoja	25,0	23,0	14,8	33
<i>Vapaudenriisto</i>				
Ei	19,1	18,0	10,4	87
Kyllä	29,5	24,0	15,4	20
<i>Kotirauhan rikkominen</i>				
Ei	20,2	18,0	11,7	99
Kyllä	31,4	30,0	13,4	8
<i>Suunnitelmallinen teko</i>				
Ei	19,6	18,0	11,0	98
Kyllä	36,7	36,0	13,0	9
<i>Puskaraiskaus</i>				
Ei	20,2	18,0	11,7	100
Kyllä	33,0	30,0	12,9	7
<i>Tekijöiden lukumäärä</i>				
Yksi	19,6	18,0	11,2	95
Useampi tekijä	32,8	28,0	13,1	12
<i>Uhrien lukumäärä</i>				
Yksi	20,1	18,0	11,5	101
Useita	36,5	33,0	11,8	6
<i>Uhrin vastarinta</i>				
Ei	21,3	18,0	11,4	33
Kyllä	20,9	18,0	12,5	74

*Poislukien RL 3:2, RL 7:6, LSH ja tapon yritys.

Mann-Whitney U -testi, kesto ($p=0,056$), vapaudenriisto ($p=0,002$), kotirauha ($p=0,014$), suunnitelmallisuus ($p<0,001$), puskaraiskaus ($p=0,009$), useita tekijöitä ($p<0,001$), useita uhreja ($p=0,002$), uhrin vastarinta ($p=0,725$).

Yksittäisten raskauttavien teonpiirteiden vaikutus keskirangaistukseen osoittautuu erittäin merkittäväksi. Suunnitelmalliset rikokset rangaistaan yli vuoden pidemmällä rangaistuksella (+15 kk). Vastaavasti tekoon liittyvät vapaudenriisto, kotirauhan rikkominen taikka tuntemattoman ulkosalla uhuriin kohdistama rikos johtaa vuotta pidempään rangaistukseen kuin vertailuryhmässä. Ainoana poikkeamana on uhrin vastarinta.

Kuvio V.5 Uhkaus, aseiden käyttö ja keskirangaistukset (RL 20:1–3)

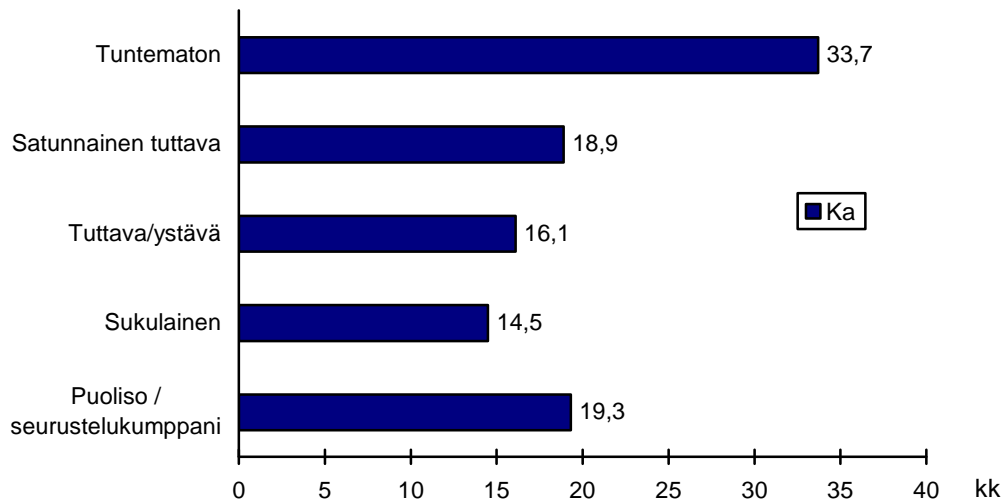
Taulukko V.9 Rangaistuksen pituus aseiden käytön ja uhkauksen mukaan, kaikki raiskausrikokset (RL 20:1–3; N=107*)

Aseiden käyttö ja uhkauksen laatu	Vankeus yhteensä			
	ka (kk)	med (kk)	SD	N
Ei uhkausta	18,0	18,0	9,6	83
Aseeton uhkaus	21,3	18,0	16,5	7
Aseellinen uhkaus, ei tappouhkausta	24,4	24,0	7,3	5
Aseellinen tappouhkaus	41,4	44,0	9,4	9
Aseellinen uhkaus ja aseellinen väkivalta	37,3	36,0	4,2	3

* Poislukien RL 3:2, RL 7:6, LSH ja tapon yritys.
Kruskal-Wallis H -testi ($p < 0,001$).

Myös aseiden käyttö (uhkauksen välineenä) johtaa rangaistusten koventumiseen 1–1,5 vuodella.

3.3 Tekijän ja uhrin välinen suhde

Kuvio V.6 Tekijän ja uhrin välinen suhde ja keskirangaistukset (RL 20:1–3)

Taulukko V.10 Rangaistuksen pituus uhrin ja tekijän välisen suhteen mukaan, kaikki raiskausrikokset (RL 20:1–3; N=107*)

Uhrin ja tekijän suhde	Vankeus yhteensä			N
	ka (kk)	med (kk)	SD	
Puoliso/seurustelukumppani	19,3	18,0	11,2	43
Sukulainen	14,5	14,5	10,6	2
Tuttava/ystävä	16,1	16,0	5,1	22
Satunnainen tuttava	18,9	18,0	10,8	21
Tuntematon	33,7	30,0	13,8	19

* Poislukien RL 3:2, RL 7:6, LSH ja tapon yritys.
Kruskal-Wallis H -testi ($p < 0,001$).

Ainoa selkeä havainto tekijän ja uhrin välisen suhteen merkityksestä on, että tuntemattoman tekijän tekemä raiskaus johtaa keskimäärin vuotta pidempään rangaistukseen.

4 Tilastollisesta mallintamisesta

Edeltävässä tarkastelussa on selvitetty yksitellen eri tekijöiden vaikutusta tuomittavan rangaistuksen määrään ja laatuun. Muiden asiassa vaikuttavien seikkojen eliminoimiseksi aineistoa on myös välillä ”puhdistettu” poistamalla aineistosta tapauksia, joiden erityispiirteet saattaisivat peittää alle kulloinkin selvitettävänä olevan tekijän vaikutuksen. Tämä kaikki on tehtävissä nyt esitettyä yksinkertaisemmalla – joskin juristille vähemmän tutulla tavalla – turvautumalla yleisesti käytettyihin tilastollisiin monimuuttujamalleihin. Liitteessä on lineaarinen regressioanalyysi vankeusrangaistuksen

pituuteen vaikuttavista tekijöistä (liite 1). Mallin etu muualla tässä raportissa käytettyyn yksisuuntaiseen varianssianalyysiin nähden on se, että analyysiin voi sisällyttää useita selittäviä muuttujia samanaikaisesti. Analyysin tulokset kertovat sen, kuinka paljon vankeusrangaistuksen pituus kuukausina muuttuu kun selittävän muuttujan arvo muuttuu yhdellä yksiköllä, muiden mallissa olevien muuttujien vaikutuksen ollessa vakioitu.

Analyysin tulokset vahvistavat edellä esiteltyt ristiintaulukointien sekä varianssianalyysien tulokset. Keskeiset rangaistuksen pituuteen vaikuttavat tekijät ovat aseellisen väkivallan käyttö sekä uhrille aiheutuneet pinnallisia vammoja vakavammat fyysiset vammat, jotka nostavat vankeusrangaistusta yli vuodella. Uhrin tiedottomuus sekä (aseeton) tappouhkaus nostavat myös rangaistusta. Uhrille aiheutuneet psyykkiset seuraukset nostavat rangaistuksen pituutta noin neljällä kuukaudella. Muiden teonpiirteiden osalta rangaistusta korottavat tilastollisesti merkitsevästi teon suunnitelmallisuus, useiden tekijöiden osallistuminen raiskaukseen sekä se, onko tekijä ollut uhrille tuntematon. Tuomiota lieventävänä seikkana nousee esille tekijän nuori ikä, tuomiota korottavana puolestaan tekijän aikaisempi rikollisuus (ks. lähemmin liite 1).

* * *

Edellä on tiivistetty tutkimuksen rangaistuksen mittaamista koskevat päätulokset. Vaikka eri tunnusmerkistöt yhteen kokoava tarkastelu antaa yleiskuvan tämän rikostyyppin törkeysarvostelussa vaikuttavista seikoista, ei tämä riitä vielä tuomioistuinten omiin tarpeisiin. Lainsoveltajaa kiinnostaa kokonaiskuvan ohella tunnusmerkistön sisällä tapahtuva mittaamisharkinta, mukaan lukien myös itse tunnusmerkistön valinta. Nämä otetaan tarkasteltavaksi seuraavissa luvuissa VI–VII.

VI TUNNUSMERKISTÖN VALINTA

Rangaistuksen määräämiseen sisältyy useita osaratkaisuja. Milloin rikos on jaettu useaan törkeysasteeseen, ensimmäisenä osaratkaisuna voidaan pitää jo sovellettavan tunnusmerkistön valintaa. Tätä seuraavat sitten rangaistuslajin valinta ja mittaaminen (lähemmin Lappi-Seppälä 2000).

1 Porrastusperusteet ja niiden soveltaminen

Vastaajalle tuomittavan seuraamuksen kannalta keskeisin kysymys on rikosnimikkeen valinta: onko kysymyksessä perustunnusmerkistön mukainen rikos (RL 20:1), törkeä raiskaus (RL 20:2) vai pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3).

1.1 Törkeä tekemuoto

1.1.1 Kvalifiointiperusteet

Kaikista raiskausrikoksista arvioitiin törkeiksi 13 %. Lain mukaan teko luetaan syyksi törkeänä raiskauksena (RL 20:2), jos raiskauksessa

- aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila
- rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä
- rikos tehdään erityisen raakaan, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai
- käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Kustakin perusteesta annetaan lain esitöissä niukat soveltamisohjeet (ks. lähemmin HE 6/1997).

Vaikea ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan osalta esitöissä viitataan törkeän pahoinpitelyn vastaavan ankaroittamisperusteen tulkintakäytäntöön. Peittämisperiaatteen mukaisesti todetaan myös, että tekijän tahallisuuden tulee ulottua myös tällaisen seurauksen aiheuttamiseen. Edellytyksenä on myös seurauksen aiheutuminen. Se, että teko tehdään vaarallisella tavalla, ei ole tässä kohdassa riittävä peruste.

Toisena ankaroittamisperusteen osalta perusteluissa täsmennetään teolla aiheutetun kärsimyksen arviointia. Erityistä henkistä kärsimystä voisi tä-

män mukaan aiheutua myös poikkeuksellisen pelottavasta tekoympäristöstä tai siitä, että tekoa seuraa muita ihmisiä, vaikka he eivät olisi tekoon osallisia. Perustelujen mukaan raiskaus voi myös aiheuttaa erityistä kipua, vaikka siitä ei jäisikään 1 kohdassa tarkoitettua seurausta.

Kolmannen perusteen (raaka, julma tai nöyryyttävä tekotapa) viitataan osaksi törkeän pahoinpitelyn vastaaviin ankaroittamisperusteisiin. Raakudessa painopiste on väkivallan fyysisessä karkeudessa. Julmuus taas voi ilmetä esimerkiksi puolustuskyvyttömään kohdistuvana väkivaltana. Erityisen nöyryyttävällä tavalla tehdystä raiskauksesta voi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun raiskaus tapahtuu uhrille läheisten ihmisten nähden tai kun raiskauksen kohdetta nöyryytetään muulla tavoin.

Neljännän perusteen (ampuma- tai teräase tai muu hengenvaarallinen väline) viitataan törkeää ryöstöä ja törkeää pahoinpitelyä koskevissa säännöksissä. Näistä poiketen ei kuitenkaan edellytä, että hengenvaarallinen väline olisi aseeseen rinnastettava. Hallituksen esityksen mukaan laajemmin sovellettavaan ankaroittamisperusteeseen on päädytty muun muassa sen vuoksi, että raiskaukseen tyypillisesti kuuluva uhkaajan ja uhatun fyysinen läheisyys pienentää aseiden ja muiden hengenvaarallisten välineiden vaarallisuuden eroa.

1.1.2 Kvalifiointiperusteiden soveltaminen

Taulukkoon on kirjattu eri perusteita koskevien mainintojen lukumäärä tuomioissa. Mainintoja oli kaikkiaan noin 120. Kun törkeiksi arvioituja tapauksia oli runsaat 30, merkitsee se, että kvalifioinnin tueksi vedotaan säännönmukaisesti useampaankin syyhyn.

Taulukko VI.1 Eri kvalifiointiperusteiden käyttö törkeän tekemuodon perusteluissa (N=32)

<i>Kvalifiointiperusteet</i>	<i>Mainintojen lkm</i>
Vakava sairaus	1
Hengenvaarallinen tila	1
Useat henkilöt tekijöinä	16
Tuntuva henkinen kärsimys	31
Tuntuva ruumiillinen kärsimys	11
Raaka/julma	14
Nöyryyttävä	27
Ampuma-ase	1
Teräase	11
Muu hengenvaarallinen väline	3
Muuten uhataan vakavalla väkivallalla	14

Kvalifiointi perustuu ennen kaikkea teolla aiheutettuun henkiseen kärsimykseen ja uhria nöyryyttävään tekotapaan. Nämä maininnat löytyivät likipitäen

jokaisesta tuomiosta. Joka toisessa törkeässä raiskauksessa kvalifioinnin perusteena oli myös useamman henkilön osallistuminen rikoksen toteuttamiseen.

Törkeiksi arvioitujen tekojen lisäpiirteenä – joka ei suoraan ilmene oheisesta taulukosta – oli niiden kohdistuminen usein nuoriin uhreihin. Alle 16-vuotiaita uhreja oli kaikista raiskausrikoksista 16 %, mutta törkeistä raiskauksista kolmannes. Nuoriin kohdistuvien rikosten voikin arvella olevan omiaan aiheuttamaan erityisen vakavia seurauksia teon uhreille. Näissä tapauksissa tekoon sovelletaan raiskaussäännösten ohella myös lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä.

Taulukko VI.2 Uhrin ikä eri tunnusmerkistön mukaisissa rikoksissa, RL 20:1–3 (%)

<i>Ikä</i>	<i>Pakottaminen sp-yhteyteen %</i>	<i>Raiskaus %</i>	<i>Törkeä raiskaus %</i>	<i>Yhteensä %</i>
alle 16 v.	-	17,0	34,4	15,8
16–17 v.	6,7	13,6	0,0	10,4
18– v.	93,3	69,3	65,6	73,8
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0
N	30	88	32	150

1.2 Lievä tekomuoto

1.2.1 Privilegiointiperusteet

Rikos tuomitaan lievemmän tunnusmerkistön nojalla, jos raiskaus, ”huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty.” Esitöiden mukaan ”erityisesti niissä tapauksissa, joissa raiskaukseen ei lainkaan liity väkivaltaa, rikos saattaa myös rikokseen liittyvät muut seikat huomioon ottaen olla kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarain vallitessa tehty.” Soveltamisohjeiden mukaan arvioinnin lähtökohtana on aina suojeleobjekti ja se, missä määrin teko loukkaa uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Väkivallan ja uhkauksen vähäisyyden ohella myös muilla seikoilla voi olla arvioinnissa merkitystä. Tällaisia muita rikokseen liittyviä seikkoja voisivat esitöiden mukaan olla tekoon liittyvät poikkeukselliset olosuhteet. Niitäkin arvioitaessa olisi kiinnitettävä erityistä huomiota myös käytetyn tai uhatun väkivallan määrään. Vakavaa väkivaltaa tai sen uhkaa sisältävän raiskauksen ei voida katsoa olevan kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarain vallitessa tehty.

Esitöissä otetaan erikseen kantaa myös tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen. Tuota suhdetta ei mainita lieventävänä perusteena, ja lausumaa vielä

täsmennetään: ”Avioliitto tai muu pysyvä parisuhde taikka väkisinmakaamista edeltänyt seurustelu eivät poista tai vähennä osapuolten seksuaalista itsemääräämisoikeutta, joten tällaiset seikat eivät osoita seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen vähäisyyttä. Toinen asia on, että rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat otetaan yleisten rikosoikeudellisten periaatteiden mukaisesti huomioon myös näissä rikoksissa. Esimerkiksi rikosta edeltänyt tekijän ja uhrin välinen kanssakäyminen yhdessä muiden teko-olosuhteiden kanssa saattaa vaikuttaa sekä rangaistuksen mittaamiseen että sen arvioimiseen, onko tekoon sovellettava 3 §:ää.” (HE 6/1997.)

1.2.2 Privilegiointiperusteiden soveltaminen

Kaikista raiskausrikoksista tuomittiin lievemmän pakottamista koskevan tunnusmerkistön nojalla kaikkiaan 20 %. Perustelumaininnat ilmenevät taulukosta VI.3.

Taulukko VI.3 Eri privilegiointiperusteiden käyttö lievän tekemuodon perusteluissa (N=29)

<i>Privilegiointiperuste</i>	<i>Mainintojen lkm</i>
Väkivallan vähäisyys	25
Vähäinen uhka	3
Muut seikat	3

Käytetyt perustelut toistavat lain sanamuotoa jokseenkin sellaisenaan. Pakottamista koskevaa säännöstä sovelletaan viittaamalla ennen kaikkea väkivallan (ja joskus uhan) vähäisyyteen. Tyypillisiä käytetyn väkivallan ilmaisuja ovat esim.

- kaatanut lattialle ja riisunut uhrin housut
- vetänyt sängylle selälleen, painanut sänkyä vasten
- läpsinyt kasvoihin, repinyt hiuksista, kaatanut maahan
- pitänyt käsillä kiinni vyötäröltä, ranteista, käsistä
- riisunut uhrin housut, maannut päällä
- painanut olkapäistä.

Käytetty väkivalta on ennen kaikkea luonteeltaan ”kiinni pitävää” ja fyysistä liikkumista, vastustelua rajoittavaa. Jos uhria on lyöty, on se kuvattu yleensä ”läpsimisenä”.

Osassa tapauksia teko on toteutettu väkivaltaa käyttämättä vain uhkauksin. Toisaalta se, ettei itse tapauskuvaus sisällä väkivaltaelementtiä, ei aina anna todenmukaista kuvaa tilanteesta, koska yksittäisissä tapauksissa tekijä

oli kohdistanut väkivaltaa uhriin aiemmin (esim. edellisenä päivänä), minkä seurauksena uhri ei ole uskaltanut vastustaa sukupuoliyhteyttä.

Esimerkkinä tilanteista, joissa rikos saattaa näyttäytyä käytetyn luokituksen perusteella vuorostaan todellista törkeämmältä, ovat tapaukset, joissa pakottamisena tuomittu rikos oli käsittänyt anaalisen sukupuoliyhteyden, mutta joissa kyse oli parikumppaneiden kesken alun alkaen vapaaehtoisena alkaneesta sukupuoliyhteydestä, jonka uhri kuitenkin tahtoi keskeyttää tekijän painostettua uhrin myös anaalisen sukupuoliyhteyteen.

Väkivallan laadun ohella arvostelussa vaikuttavat myös muut seikat, joihin viitataan myös lain perusteluissa. Niistä perusaineisto antoi vain niukalti esimerkkejä, minkä vuoksi pakottamistunnusmerkistöä koskevaa otosta laajennettiin tämän seikan osalta kahdella lisävuodella. Oheen on koottu kolme esimerkkitapausta asteikon eri vaiheilta (3 kk–1 vuosi–1 v 2 kk), joissa pakottamistunnusmerkistön soveltamista on perusteltu laajemmin (ks. myös selosteet alla luvussa VIII). Ratkaisujen yleisessä arvioinnissa on otettavan huomioon myös syytesidonnaisuus. Eli tuomioistuin on sidoksissa syyttäjän (tai asianomistajan) syytteen teonkuvaukseen. Jos syyte koskee pakottamista, ei tekijää voi tuomita raiskauksesta. Tämän vuoksi tapauksiin on kirjattu myös tieto syytteestä.

Tapauksessa A (3 kk ehdollista, syyte raiskauksesta) osapuolet olivat eläneet noin viisi vuotta riitaisessa parisuhteessa. Uhri oli yöllä ajanut mustasukkaisen tekijän ulos asunnosta, mutta kutsunut tämän tekstiviestillä sitten takaisin. Takaisin tultuaan tekijä oli ollut uhrin estelyistä huolimatta suojatussa sukupuoliyhteydessä tämän kanssa. Perusteltujen mukaan uhrin vastustelu oli jäänyt vähäiseksi, koska tämä ei tahtonut viereisessä huoneessa olevien lasten heräävän. Perusteluissa todettiin myös, että ”asianomistajan käytös on myöskin ollut jossain määrin ristiriitaista vastaajaan nähden siinä suhteessa, että asianomistaja on ensin ajanut vastaajan aamuyöllä kolmeen aikaan asunnosta ja jälleen pyytänyt hänet tekstiviestillä takaisin. Tämä asianomistajan menettely on tietysti antanut jossain määrin ristiriitaista viestiä vastaajalle ja mahdollisesti edesauttanut vastaajan häiriökäyttäytymistä.”

Ratkaisussa B (1 vuosi ehdollista, syyte raiskauksesta) ”Asianomistajan (AO) ja vastaajan (VA) kertomuksista on pääteltävissä, että VA on murtanut AO:n vastarinnan pitämällä kädellään kiinni AO:n molemmista käsistä ranteiden kohdalta ja samanaikaisesti työntänyt sukupuolielintään AO:n sukupuolielimeen. Sukupuolielimet ovat koskettaneet toisiaan, vaikka niiden välissä ovat ainakin osittain olleet hyvin ohuet läpikuultavat pikkuhousut. AO on herännyt VA:n ollessa hänen päällään eikä AO:lla ole ollut mahdollisuutta puolustaa itseään.” Näillä perusteilla käräjäoikeus katsoi, että tekijä oli pakottanut uhrin kanssaan sukupuoliyhteyteen väkivaltaa käyttämällä.

Syytteestä poiketen tekijä tuomittiin raiskauksen sijasta pakottamisesta seuraavin perusteluin: ”AO:n kertoman mukaan käsistä kiinni pitäminen ei kuitenkaan ollut aiheuttanut kipua. AO on yhdessä VA:n kanssa katsonut pornoelokuvaa. AO on vaihtanut ylleen silkkinen pantterikuvioisen yöpaidan ja vapaaehtoisesti mennyt nukkumaan VA:n viereen samaan sänkyyn. AO ei ollut pyytänyt apua samassa asunnossa olleelta X:ltä. VA ei ollut väkisin repinyt housuja AO:lta. VA on näin syyllistynyt raiskaukseen, joka huomioon ottaen väkivallan vähäisyys sekä muut edellä kerrotut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen valitessa tehty.” Tuomittu yhden vuoden vankeusrangaistus määrättiin ehdolliseksi ”koska VA:jaa ei ole aikaisemmin Suomessa tuomittu vankeuteen ja koska hänen syykseen luetun rikoksen vakavuus ja rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys eivät edellytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista.” Todettiin myös, että tekijä oli jo ennen tekoaan käännytetty pois Suomesta ja määrätty maahantulokieltoon.

Tapauksessa C (1v 2 kk ehdottomana, syyte raiskauksesta) tekijä on väkivalloin riisunut uhrin ja fyysistä kokoaan hyväksi käyttäen ollut tämän kanssa sukupuoliyhteydessä. ”Väkivallan vähäisyys ja muut rikokseen liittyvät seikat huomioon ottaen raiskaus ... on tehty lieventävien asianhaarojen vallitessa. Kokonaisarviointissa on otettu huomioon, että (asianomistaja) A oli hakeutunut (vastaaja) B:n seuraan oma-aloitteisesti. Lääkärintlausunnosta ilmenee, ettei hän ole saanut mitään fyysisiä vammoja. A ei myöskään poistunut tapahtumapaikalta välittömästi raiskauksen jälkeen, vaikka hänellä olisi ollut siihen mahdollisuus. Hän on jäänyt C:n asuntoon nauttimaan alkoholia useiden henkilöiden kanssa.”

Näytöltään ongelmallisiin tapauksiin yhdistyy usein seikkoja, joilla on merkitystä nimenomaan pakottamistunnusmerkistön soveltamisen kannalta. Ohessa poikkeuksellinen tarkasti perusteltu ratkaisu (tapaus D) näytöllisestä raja-tapauksesta, jossa myös syyksilukemiseen ja näytölliseen arviointiin liittyi joukko lieventävään suuntaan vaikuttavia seikkoja. (ks. asetelmasta myös luku IX jakso 3.1.). Tapaus on valittu esimerkiksi ennen kaikkea sen vuoksi, että siinä tuodaan hyvin esille seikkoja, joihin arviointi joudutaan perustamaan tilanteissa, joissa tapauksella ei ole ns. ulkopuolisia todistajia. Tapauksessa syyttäjä syytti pakottamisesta sukupuoliyhteyteen mutta asianomistaja raiskauksesta.

Näyttöä koskevat perustelut kuuluivat (hieman lyhennettyinä) seuraavasti.

Tapaus D. Asianosaisten kertomusten perusteella on osoittautunut riidattomaksi, että asianomistaja ja vastaaja, jotka olivat hiukan aikaisemmin sinä iltana tavanneet ohimennen ... ravintolassa, mutta olleet muutoin toisilleen entuudestaan tuntemattomat, olivat yöllä

kotimatalla osuneet molemmat kadulle... Asianosaiset olivat kadulla jonkin aikaa juteltuaan menneet vastaajan kotitalon porraskäytävään (jossa) asianosaiset olivat molempien asianosaisten kertoman mukaan jonkin ajan kuluttua alkaneet keskenään yhteisymmärryksessä suudella ja ilmeisesti hyväilleekin toisiaan. Sen jälkeen asianosaiset olivat vastaajan ehdotuksesta nousseet portaita ylöspäin ja menneet vastaajan perheen asuntoon, jossa syytteenalainen sukupuoliyhteys oli tapahtunut. Riidanalaista asiassa on nimenomaan se, oliko puheena oleva yhdyntä tapahtunut molempien osapuolten suostumuksin vai oliko asianomistaja pakotettu siihen syytteessä tarkoitettua väkivaltaa käyttäen.

Arvioitaessa sitä, pitikö asianomistajan ilmoitus vapaaehtoisuuden puuttumisesta, konkreettisesta vastustamisesta ja väkivallasta yhdynnän suhteen paikkansa, on asiassa keskeinen merkitys sillä, voidaanko asianomistajan kertomusta pitää luotettavana. Sitä tarkasteltaessa on voitu tehdä seuraavia havaintoja:

Se, että asianomistaja oli soittanut poliisille vastaajan asunnosta poistuttuaan ja mennyt poliisin suosituksesta oikeuslääketieteellisiin tutkimuksiin, tuo kiistattomasti uskottavuutta asianomistajan kertomukselle. Uskottavuutta lisää hätäkeskuspuhelunauhoitteesta kuuluttavissa oleva asianomistajan itkuisuus. Asianomistajan äänensävyssä ja ilmoituksen sisällössä ei vaikuta olevan mitään viitteitä teeskentelestä. Asianomistaja oli kertonut tapahtumista oikeudessa ikäiselleen nuorelle 19-vuotiaalle tytölle tyypillisellä tavalla ollen useiden yksityiskohtien suhteen epävarma ja muistaen joitakin asioita oikeudenkäyntivaiheessa huomoinnakin kuin esitutkinnassa, mutta pysynyt silti olennaisten asioiden osalta johdonmukaisesti kertomuksessaan. Kertomus oli ollut luontevan, uskottavan ja liioittelemattoman tuntuihin. Juuri se, että humalassa tapahtumahetkellä ollut asianomistaja oli ollut tapahtumienkulun suhteen joiltakin osin epävarma, on ennemminkin lisännyt kuin vähentänyt asianomistajan kertomuksen uskottavuutta. On selvää, että myös oikeudenkäynnin ajoittuminen vasta noin vuoden päähän tapahtumista on omiaan vaikuttamaan muistikuvien tarkkuuteen. Mikäli asianomistajalla olisi ollut syystä tai toisesta motiivi tehdä vastaajasta perätön seksuaalirikosilmoitus, olisi oletettavaa, että asianomistajan kertomus olisi ollut etukäteen ulkoa opeteltu ja sujuvampi. Nyt asianomistaja oli päinvastoin tuonut kertomuksensa myötä esiin avoimen tuntuisesti yhtä lailla itselleen epäedullisia asioita kuin vastaajalle epäedullisiakin. On yleisen elämäkokemuksenkin perusteella varsin uskottavaa, vaikkakaan ei tietysti lainkaan poissuljettua, ettei asianomistaja ryhtyisi esitetyllä tavalla vapaaehtoisesti oikopäätä suojaamattomaan sukupuoliyhteyteen hänelle käytännössä täysin tuntemattoman nuoren miehen kanssa, vaikka olisikin tästä kiinnostunut. Se, että asianomistajan kertomaksi poliisille ja oikeuslääkärille oli tuoreeltaan kirjattu ”suppeampi” tapahtumienkulku kuin sittemmin poliisikuulustelussa ja oikeudessa, oli sinänsä luontevaa, koska poliisin puhutuksen ja oikeuslääkärin tutkimusten tapahtuma-aikaan asianomistajan kanssa oli epäi-

lemättä voitu käydä läpi vain tapahtumien pääkohdat, sekä ottaen huomioon myös sen, että asianomistaja oli tuolloin vielä ollut alkoholin vaikutuksen alaisena. Oikeuslääkäri ei ollut lausuntonsa mukaan nähnyt asianomistajan kertomien esitietojen ja tutkimuslöydösten välillä ristiriitaa. Oikeuslääkäriin toteamat oikean olkavarren ja oikean reiden mustelmat, sukuelinalueen limakalvoihorikko sekä ennen kaikkea asianomistajan kaulalla ollut punainen ihonaarmu sopivat hyvin asianomistajan kertomukseen väkivallankäytön vaiheista. Sanotut vammat eivät käräjäoikeuden mielestä voi selittyä vastaajan vetoamalla mahdollisella kaatumisella porraskäytävässä, jalan painamisella tai kynnellä.

Käräjäoikeus ei edellä esiin tuodut kaikki seikat ja asianomistajasta oikeudessa tehdyt havainnot huomioon ottaen näe syytä epäillä sitä, etteikö asianomistajan kertomus tapahtumienkulusta pidä olenmaisilta osin paikkansa.

Seuraavaksi otetaan kantaa eräisiin asianomistajan kertomuksessa esiintyviin epäjohtonmukaisuuksiin (joihin myös puolustus on ilmeisesti puuttunut), ja niiden merkitykseen kokonaisarvioinnissa.

Asianomistajan oma käyttäytyminen tapahtumayönä ei ole sinänsä ollut loogisen tuntuista siihen nähden, että asianomistaja oli ollut aluksi halukas lähtemään vastaajan mukaan porraskäytävään, jossa asianosaiset olivat ainakin suudelleet, ja sitten vastaajan kotiinkin samalla kun asianomistaja oli ilmeisestikin yrittänyt korjata maahan pudonnutta gsm-puhelintaan. Asianomistaja oli sitä ennen ”kadottanut” ystävättärensä, jonka kanssa asianomistaja oli ollut menossa yhteiseen yöpymispaikkaan Y-kadulle, ja sitä asiaa sitten yön aikana puhelimitse selvittänyt ollen edelleen vastaajan asunnostakin lähdössä Y-kadulle. Myöskään se, että asianomistaja ei ollut vastaajan alla patjalla ollessaan huutanut apua, ei lähtökohtaisesti tunnu loogiselta, mutta ei silti käräjäoikeuden mielestä horjuta asianomistajan kertomuksen uskottavuutta, kun huomioon ottaa tapahtumahetkellä 18-vuotiaan asianomistajan nuoren iän, sen, että asianomistaja, joka oli tapauksen jälkeen vielä kello 10.40 aikaan oikeuslääkäriin vastaanotolla puhaltanut alkometriin 0,92 promillen lukeman, oli tapahtumahetkellä ollut selvästikin melko vahvasti humalassa, sekä sen, että asianomistajan oma kertomus siitä, että hän ei vastaajan huoneessa oltaessa ollut uskaltanut huutaa vastaajan nimenomaan painotettua sitä, että asunnossa piti olla hiljaa, ja koska hän oli pelännyt väkivallankäytön pahenevan, jos hän alkaa huutaa, tuntuu uskottavalta.

Tämän jälkeen siirrytään rikosoikeudelliseen arviointiin esitetyn näytön pohjalta.

Rikoslain 20 luvun seksuaalirikossäännösten valossa on selvää, että henkilöä ei saa pakottaa seksuaalisiin tekemisiin siinäkään tapaukses-

sa, että asianomainen henkilö on sitä ennen osoittanut olevansa halukas seksuaaliseen kanssakäymiseen. Seksuaalista aktiivisuutta osoittanut henkilö saa ”muuttaa mielensä” ja hänellä tulee olla oikeus päättää seksuaalisen itsemääräämisoikeutensa mukaisesti jatkaako hän seksuaalista kanssakäymistä, vaiko ei.

Käräjäoikeus katsoo edellä selostetuin perustein tulleen riittävän luotettavalla tavalla selvitetyn, että yhdyntä ei ollut tapahtunut asianomistajan suostumuksin ja että asianomistaja ei ollut itse riisuuntunut, vaan että asianomistaja oli yhdyntään pakotettu asianomistaja patjalle kaatamalla sekä pitämällä vastustelelevasta asianomistajasta kiinni ja tätä painamalla syytteessä kerrotulla tavalla, kaulasta puristamalla ja hiuksista vetämällä. Vastaajan on siten näytetty menetelleen vastoin kiistämistään syytteessä kerrotulla tavalla. Menettely, joka on käsittänyt melko vähäistä kiinnipitämis- ja painamispainotteista väkivaltaa, ei käräjäoikeuden mielestä vallinneet olosuhteet ja edeltäneen tapahtumienkulun huomioon ottaen täytä raiskausrikoksen tunnusmerkistöä, johon asianomistaja itse oli asiassa vedonnut, mutta raiskausrikoksen lievemmän tekemuodon, sukupuoliyhteyden pakottamisen tunnusmerkistön se kyllä täyttää.

Vastaajaan kohdistettu syyttäjän syyte pakottamisesta sukupuoliyhteyden on tullut toteennäytetyksi.

Tuotiin siis esille mm. periaate, jonka mukaan edeltänyt kanssakäyminen ei vaikuta seksuaalisen itsemääräämisoikeuteen. Toisaalta tekijän käyttäytymisellä sekä tekijän ja uhrin välisellä tekoa edeltävällä kanssakäymisellä näyttäisi olleen osamerkityksensä arvioitaessa sovellettavaa tunnusmerkistöä. Tässä arvostelussa pääpaino näyttää kuitenkin olleen käytetyn väkivalan vähäisyydellä (”kiinnipitämis- ja painamispainotteista väkivaltaa”). Tuomioistuinten törkeysarvostelussa esiintuomiin ratkaisuperusteluihin palataan erikseen luvuissa IX (ja osin myös luvussa VIII).

1.3 Jatkotarkastelujen lähtökohdat

Edellä esiteltyjä tapauksia on luettava ennen kaikkea perusteluesimerkkeinä. Ne valottavat erityisesti esitöissäkin mainittujen muiden mahdollisten seikkojen roolia mittaamisharkinnassa. Näiden tapausten pohjalta ei tule tehdä päätelmiä rikosten rangaistustasosta. Kaikki arvioissa vaikuttavat seikat eivät välttämättä ole tulleet kirjatun edellä otettuihin lainauksiin, mihin voi viitata myös rangaistusten hajonta 3 kuukauden ehdollisesta vankeudesta vuoden ja kahden kuukauden ehdottomaan tuomioon ulkoisesti toisiaan muistuttavissa teonkuvauksissa. Kokonaiskuvan hahmottaminen rikoksen eri vakavuusasteista ja niitä vastaavista rangaistuksista edellyttää systemaattista askeltavaa tarkastelua, joka tullaan suorittamaan nyt seuraa-

vissa jaksoissa 2–10 ja luku VII. Tuloksia lukiessa on kuitenkin pidettävä mielissä alhaiset tapauslukumäärät ja se, että tarkasteltaessa tapauksia yksittäisten piirteiden kannalta analyysi ei kykene ottamaan huomioon muita arvostelussa vaikuttavia seikkoja. Niiden huomioiminen edellyttää monimuuttujamenetelmien käyttöä, sen mukaan kun liitteessä on hahmotettu.

2 Tekotapaan liittyviä piirteitä

Tekotavan merkitys on kirjattu lakiin törkeän raiskauksen kvalifiointiperusteiden kautta. Rikoksen tekee törkeäksi ”erityisen tuntuva kärsimystä” aiheuttava sekä ”raaka, julma ja nöyryyttävä” tekotapa. Tekotapaa voidaan määrittää muun muassa sen suhteen, millaista väkivaltaa teossa on käytetty. Tällöin tekotapa on yhteydessä myös teon seurauksiin ja aiheutettuihin vammoihin.

2.1 Väkivallan käyttö

Taulukko VI.4 Rikosnimikkeen valinta raiskausrikoksissa (RL 20:1–3) väkivallan käytön mukaan (%)

Väkivallan laatu	<i>Pakottaminen</i>	<i>Raiskaus</i>	<i>Törkeä</i>	<i>Yhteensä</i>
	<i>sp-yhteyteen</i>		<i>raiskaus</i>	
	%	%	%	%
Ei mainintaa väkivallasta	6,7	5,7	3,1	5,6
Riisuminen	3,3	13,6	9,4	10,9
Kiinni pitäminen	40,0	22,7	18,7	25,8
Käsiksi käyminen/retuuttaminen	46,7	21,6	12,5	25,6
Vapaudenriisto/-rajoittaminen	3,3	5,7	15,6	6,5
Lyöminen/kuristaminen	-	10,2	9,4	8,0
Pidempiaik. lyöminen/muu väkivalta	-	20,5	31,2	17,6
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0
N	30	88	32	150

Raiskauksina tuomitut tapaukset sisältävät yleensä jonkinasteista ruumiillista väkivaltaa. Tyypillisinä kuvauksina ovat käsiksi käyminen, kaataminen, painiminen tms. Pakottamisessa väkivallan käyttö rajautuu asteikon lievempiin muotoihin. Raiskauksissa raskaamman väkivallan käyttö kattaa jo noin 30 % tapauksista ja törkeissä raiskauksissa noin puolet. Eroja eri tunnusmerkistöjen välillä syntyy myös, kun käsiksi käymisestä siirrytään (nyrkillä) lyömiseen. Näissä pakottamistunnusmerkistö syrjäytyy ja teot arvioidaan raiskauksina.

2.2 Sukupuoliyhteys

Sukupuoliyhteyden muodon ja tunnusmerkistön valinnan yhteys näyttää seuraavalta.

Taulukko VI.5 Rikosnimikkeen valinta raiskausrikoksissa (RL 20:1–3) sukupuoliyhteyden muodon mukaan (%)

<i>Sukupuoliyhteys</i>	<i>Pakottaminen</i>	<i>Raiskaus</i>	<i>Törkeä</i>	<i>Yhteensä</i>
	<i>sp-yhteyteen</i>		<i>raiskaus</i>	
	%	%	%	%
Sormin	10,7	12,0	3,1	10,6
Esineellä	-	2,4	3,1	2,0
Oraalinen	10,7	6,0	6,2	7,0
Vaginaalinen	67,9	57,8	56,2	59,7
Oraalinen/Vaginaalinen	3,6	13,3	21,9	12,5
Anaalinen	7,1	4,8	3,1	5,1
Vaginaalinen/Anaalinen	-	2,4	3,1	2,0
Oraalinen/Vaginaalinen/Anaalinen	-	1,2	3,1	1,2
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0
N	28	83	32	143

Sukupuoliyhteyden muodolla ei näy olevan sanottavaa vaikutusta tunnusmerkistön valintaan. Ainoa merkittävämpi ero on, että pakottamisissa sormin tehtyjen tekojen sekä oraalisen sukupuoliyhteyden osuus on hieman suurempi.

2.3 Uhkaus ja aseiden käyttö

Tapauksista kerättiin erikseen tieto myös aseiden käytöstä ja uhkauksen laadusta

Taulukko VI.6 Rikosnimikkeen valinta raiskausrikoksissa (RL 20:1–3) uhkauksen ja aseiden käytön mukaan (%)

<i>Uhkauksen ja aseiden käyttö</i>	<i>Pakottaminen</i>		<i>Törkeä</i>	<i>Yhteensä</i>
	<i>sp-yhteyteen</i>	<i>Raiskaus</i>	<i>raiskaus</i>	
	%	%	%	%
Ei uhkausta	90,0	81,8	53,1	79,8
Aseeton uhkaus	10,0	11,4	3,1	10,0
Aseellinen uhkaus, ei tappouhkausta	-	4,5	6,2	3,8
Aseellinen tappouhkaus	-	2,3	28,1	5,2
Aseellinen uhkaus ja aseellinen väkivalta	-	0	9,4	1,2
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0
N	30	88	32	150

Kaikki aseellisen uhkauksen sisältävät rikokset (yleensä teräase) siirtyvät raiskaussäännösten (RL 20:1–2) puolelle (näistä myös puolet arvioitiin törkeiksi raiskauksiksi). Lähes joka toiseen törkeään raiskaukseen liittyy jonkinlainen aseellinen uhkaus. Mitä vakavampi uhkauksen laatu on, sitä useampi tapaus tuomittiin törkeinä. Kolme neljästä teräaseella tehostetusta tappouhkauksesta arvioitiin törkeiksi raiskauksiksi.

3 Seurauksiin liittyviä piirteitä

Seurausten merkitys on kirjattu lakiin. RL 20:2:n mukaan rikoksen tekee törkeäksi se, että teolla aiheutetaan ”vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila”. Tapauksia aineistosta löytyi kaikkiaan 2. Mutta rikoksen kvalifioi myös erityisen tuntuva henkinen tai ruumiillinen kärsimys. Rikoksen seuraukset painottuvatkin psyykkisten seurausten puolelle. Tähän ulottuvuuteen liittyvät myös kvalifiointiperusteissa olevat tekotapamääreet (raaka, julma tai nöyryyttävä tekotapa).

3.1 Fyysiset seuraukset

Taulukko VI.7 Rikosnimikkeen valinta raiskausrikoksissa (RL 20:1–3) fyysisen vamman mukaan (%)

<i>Fyysisen vamman laatu</i>	<i>Pakottaminen</i>		<i>Törkeä</i>	<i>Yhteensä</i>
	<i>sp-yhteyteen</i>	<i>Raiskaus</i>	<i>raiskaus</i>	
	%	%	%	%
Ei fyysistä vammaa	60,0	50,0	37,5	50,5
Pintavammoja/kipua	40,0	50,0	37,5	46,3
Muut kuin pintavammat	-	-	25,0	3,2
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0
N	30	88	32	150

Fyysisen vamman ja tunnusmerkistön valinnan yhteys näkyy lähinnä siinä, että törkeiden raiskausten ryhmässä on selvästi enemmän vakavampia vamma tapauksia.

3.2 Psykkiset seuraukset

Taulukko VI.8 Rikosnimikkeen valinta raiskausrikoksissa (RL 20:1–3) psyykkisten seurausten mukaan (%)

<i>Psyykkisen vamman laatu</i>	<i>Pakottaminen</i>		<i>Törkeä</i>	<i>Yhteensä</i>
	<i>sp-yhteyteen</i>	<i>Raiskaus</i>	<i>raiskaus</i>	
	%	%	%	%
Ei mainittu psyykkisiä seurauksia	46,7	37,5	18,8	37,0
Psyykinen haitta, ei hoitoa	30,0	25,0	18,8	25,2
Psyykinen haitta, hoidon tarve	23,3	37,5	62,5	37,8
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0
N	30	88	32	150

χ^2 -riippumattomuustesti (p=0,108).

Psyykkisten seurausten ja tunnusmerkistön valinnan välillä on johdonmukainen yhteys. Yli puolet törkeän raiskauksen soveltamisalaan kuuluvista tapauksista sijoittui vakavimpaan vammaluokkaan.

3.3 Yhteisarvio

Seuraaviin taulukoihin on yhdistetty fyysisiä ja psyykkisiä seurauksia koskevat kuvaukset.

Taulukko VI.9 Rikosnimikkeen valinta raiskausrikoksissa (RL 20:1–3) vamman ja seurausten mukaan (%)

<i>Vamma/seuraus</i>	<i>Pakottaminen</i>		<i>Törkeä</i>	<i>Yhteensä</i>
	<i>sp-yhteyteen</i>	<i>Raiskaus</i>	<i>raiskaus</i>	
	%	%	%	%
Ei mainintaa vammasta	26,7	19,3	6,3	19,1
Pintavammat/pelkotila, ei mainintaa hoidosta	50,0	43,2	31,3	43,0
Hoitoa vaativat vamma- ja haittatilanteet	23,3	37,5	62,5	37,8
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0
N	30	88	32	150

χ^2 -riippumattomuustesti (p=0,063).

Seurausten ja tunnusmerkistön valinnan yhteys vahvistuu entisestään kaikkien tunnusmerkistöjen luokissa. Toisaalta vamma tapauksien osuus on verraten korkea myös tapauksissa, joihin on sovellettu pakottamista koskevaa säännöstä. Seuraavassa vertailussa seuraukset on luokiteltu tarkemmin.

Taulukko VI.10 Rikosnimikkeen valinta raiskausrikoksissa (RL 20:1–3) vamma- ja seurausten mukaan (%)

Vamma/seuraus	Pakottaminen		Törkeä	Yhteensä
	sp-yhteyteen	Raiskaus	raiskaus	
	%	%	%	%
Ei mainintaa vammasta	26,7	19,3	6,2	19,1
Pintavammat/mustelmat	20,0	18,2	12,5	17,8
Pelkotila, järkytys, unettomuus yms.	23,3	11,4	12,5	14,0
Pintavammat ja pelkotilat, ei hoitoa	6,7	13,6	6,2	11,2
Psyykkiset seuraukset, lyhytkestoinen hoito	10,0	6,8	6,2	7,4
Psyykkiset seuraukset, pitkäkestoinen hoito	-	12,5	12,5	9,9
Pintavammat ja lyhytkestoista hoitoa vaativat psyykkiset seuraukset	13,3	8,0	15,6	10,1
Pintavammat ja pitkäkestoista hoitoa vaativat psyykkiset seuraukset	-	10,2	3,1	7,2
Vakavat hoitoa vaatineet fyysiset ja psyykkiset vammat	-	-	25,0	3,2
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0
N	30	88	32	150

Teon seurausten ja tunnusmerkistön valinnan välinen yhteys on samansuuntainen kuin yllä. Pitkäkestoista hoitoa vaativien sekä vakavien tapausten osuus kasvaa siirryttäessä kohden törkeämpiä tunnusmerkistöjä.

4 Tekijän ja uhrin suhteeseen liittyviä piirteitä

Tekijän ja uhrin välisellä suhteen ja tunnusmerkistön valinnan yhteyttä tarkastellaan taulukossa VI.11.

Taulukko VI.11 Rikosnimikkeen valinta raiskausrikoksissa (RL 20:1–3) tekijän ja uhrin välisen suhteen mukaan (%)

Tekijän ja uhrin suhde	Pakottaminen		Törkeä	Yhteensä
	sp-yhteyteen	Raiskaus	raiskaus	
	%	%	%	%
Puoliso/seurustelukumppani	46,7	35,2	21,9	35,9
Sukulainen	3,3	3,4	3,1	3,4
Tuttava/ystävä	33,3	23,9	28,1	26,4
Satunnainen tuttava	16,7	19,3	15,6	18,3
Tuntematon	0,0	18,2	31,2	16,1
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0
N	30	88	32	150

Tekijän ja uhrin välinen suhde näyttäisi peilautuvat myös tunnusmerkistön valinnassa. Lähes puolet seurustelukumppaneiden/puolisoiden välisistä rikoksista arvioidaan pakottamissäännöksen nojalla. Tuntemattomien välillä tapahtuneista rikoksista tähän ryhmään ei kuulunut ainoatakaan. Vastaavasti joka kolmas törkeä raiskaus tapahtui ennestään tuntemattomien kesken.

Kaiken kaikkiaan joka neljäs tuntemattomien kesken tehdyistä rikoksista tuomittiin törkeinä.

5 Tekopaikka ja -aika

Tekopaikan merkitys törkeysarvostelussa on monella tapaa diffuusi. Ulkona taikka julkisella paikalla tapahtuva teko voi olla uhrille erityisen nöyryyttävä. Syrjäisessä paikassa tapahtunut rikos voi taas antaa uhrille erityisen aiheen olla peloissaan myös henkensä puolesta. Omassa kodissa tapahtunut rikos voi sekin sisältää raskauttavaan suuntaan vaikuttavia seikkoja erityisesti siihen sisältyvän kotirauhan rikkomiseen liittyvien elementtien osalta.

Taulukko VI.12 Rikosnimikkeen valinta raiskausrikoksissa (RL 20:1–3) ja tekijän ja uhrin välisen suhteen mukaan (%)

<i>Tapahtumapaikka</i>	<i>Pakottaminen</i>		<i>Törkeä</i>	<i>Yhteensä</i>
	<i>sp-yhteyteen</i>	<i>Raiskaus</i>	<i>raiskaus</i>	
	%	%	%	%
Uhrin asunto	26,7	17,0	18,7	19,3
Tekijän asunto	33,3	31,8	28,1	31,7
Uhrin ja tekijän yhteinen asunto	3,3	6,8	6,2	6,0
Muu tai tuntematon asunto	16,7	14,8	18,7	15,7
Ulkotila (tai porraskäytävä, ei ajoneuvo)	3,3	19,3	18,7	15,9
Muu paikka	16,7	10,2	9,4	11,5
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0
N	30	88	32	150

Tekopaikan yhteys tunnusmerkistön valintaan oli verraten heikko, kuitenkin siten, että pakottamistunnusmerkistön soveltaminen rajoittuu ennen kaikkea sisätiloissa tapahtuneisiin rikoksiin.

Tekopaikalla on yhteytensä myös tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen sekä muihin teon taustoihin. Tuntemattoman tekijän tekemä ”puskaraiskaus” tapahtuu jo sanansa mukaisesti ulkona, kun taas ennestään tuttujen tai seurustelukumppaneiden kesken tapahtuvat rikokset joko uhrin tai tekijän asunnossa.

6 Toteuttamistapaan liittyviä raskauttavia seikkoja

Aineisto antaa mahdollisuuden tarkastella erikseen joukkoa raskauttavaan suuntaan vaikuttavia seikkoja. Ne on esitelty jo edellä. Olosuhteita eroteltiin kaikkiaan seitsemän: puskaraiskaus, suunnitelmallisuus, vapaudenriisto, kotirauhan rikkominen, teon kesto, uhrien ja tekijöiden lukumäärä.

Taulukko VI.13 Raskauttavien seikkojen esiintyminen tunnusmerkistöittäin, RL 20:1–3 (%; N=149)

<i>Raskauttava tekijä</i>	<i>Pakottaminen sp-yhteyteen %</i>	<i>Raiskaus %</i>	<i>Törkeä raiskaus %</i>
Pidempi kesto	33,3	19,3	59,4
Kotirauha	-	5,7	9,4
Vapaudenriisto	10,0	10,2	50,0
Suunnitelmallisuus	3,3	3,4	40,6
Puskaraiskaus	-	6,8	12,5
Useita osallisia	-	12,5	56,3
Useampi uhri	-	9,1	15,6

Raskauttavien seikkoja esiintyy selvästi useimmin törkeän tunnusmerkistön soveltamistilanteissa. Näistä 60 % arvioitiin kestoltaan pitkäksi, joka toisessa oli useampi osallinen ja/tai tekoon liittyi vapaudenriiston elementtejä. Myös suunnitelmallisten tapausten osuus on tässä ryhmässä muita selvästi suurempi (41 %).

7 Lieventävään suuntaan vaikuttavia seikkoja?

Raiskaus on rikos, johon – erään luonnehdinnan mukaan – voi liittyä vain raskauttavia piirteitä. Tämä kävi ilmeiseksi ns. ”lievää raiskautta” koskevan keskustelun yhteydessä uudistettaessa raiskaussäännöksiä vuonna 1999. Rikoslain kolmiportaisen tunnusmerkistorakenteen soveltaminen johti tämän rikoksen yhteydessä antamaan rikoksen privilegioidun tunnusmerkistön nimeksi ”pakottaminen sukupuoliyhteyteen” (vastaavaa tekniikkaa noudatettiin myös henkirikosten porrastukseksi, jossa tapon privilegioitu muoto – aiempi erittäin lieventävien asianhaarain vallassa tehty tappo nimettiin ”surmaksi”). Ruotsissa vastaava tekemuoto on tyystin vailla omaa nimeä.

Puhtaan systematiikan kannalta on kuitenkin kiistatonta, että raskauttavien seikkojen puute lieventää kohtelua verrattuna tilanteeseen, jossa nuo seikat ovat käsillä. Kun väkivallan määrä koventaa rangaistusta, väkivallan puute sitä lieventää, milloin vertailtavina ovat muilta osin samanlaiset tapaukset. Sama pätee teon seurauksiin, fyysisiin tai psyykkisiin vammoihin tai niiden puuttumiseen.

Yleiset rangaistuksen mittaamisessa vaikuttavat rikosoikeudelliset periaatteet ja perusteet koskevat nekin myös raiskausrikoksia. Näihin kuuluvat tekijän syyllisyys, teon motiivit, kuin myös tekoon johtanut tilanne. Näiden seikkojen arviointi on tämän rikoksen yhteydessä tavanomaistakin vaikeampaa. Tekijän heikentynyt lainnoudattamiskyky on yleinen syyllisyysarvoste-

lua alentava seikka, niin myös tekoon johtanut äkkiväimän houkutus. Uhrin myötävaikutusta on sitäkin pidetty seikkana, joka lieventää tekijään kohdistuvaa moitearvostelua (ks. kriittisiä tarkasteluja teoksessa Hahto 2004 467 ss).

Tämänkaltaisten seikkojen esittely raiskausrangaistusta lieventävinä teonpiirteinä kohtaa kuitenkin usein vastustusta, mikä kertoo osin myös rikoksen vahvoista kytkennöistä moraalisiin ja periaatteellisiin näkökohtiin. Näihin seikkoihin ei myöskään perusteluissa ole vedottu, olkoonkin, että tapauskuvauksiin on kirjattu olosuhteita, joiden voi katsoa kytkeytyvän niin uhrin myötävaikutukseen kuin tekijän lainnoudattamiskykyyn (esimerkiksi pornoelokuvien katsominen yhdessä ennen tekoa tai aamutakkiin pukeutuneen uhrin ”vilauttelu” asuntoon kokoontuneelle miesseurueelle).

Edeltävä tapausvertailu osoittaa, että privilegoidun säännöksen soveltamistilanteille on ennen kaikkea tunnusomaista se, ettei tekoon liity eräitä törkeämmille tekemuodoille tunnusomaisia piirteitä. Lievemmin rangaistaviin rikoksiin ei sisälly ulkotiloissa tapahtuneita tekoja, niiden tekijänä ei ole uhrille tuntematon, ne eivät sisällä suunnitelmallisia tai vapaudenriistoon kytkeytyviä piirteitä, ja tekijöitä ja uhreja on aina vain yksi.

8 Uhrin vastarinta

Myös uhrin vastarinnan merkityksestä teon törkeysarvostelussa voidaan esittää erisuuntaisia käsityksiä. On ajateltavissa, että uhrin vastarinnan murtaminen kertoo tekijän erityisestä päättäväisyydestä ja vakaasta pyrkimyksestä rikoksen toteuttamiseen. Vastarinnan murtaminen edellyttää myös väkivallan käyttöä, mikä taas on omiaan pahentamaan teon seurauksia. On edelleen ajateltavissa, että joissain tilanteissa vastarinnan puute on saattanut johtaa tekijän (virheellisesti) päättämään uhrin antaneen suostumuksensa, millä saattaisi yleisten erehdysperiaatteiden valossa olla kohtelua lieventävä vaikutus. Mutta yhtäläillä on huomautettu, että vastarinnan puute voi olla myös merkki uhrin lamaantumisesta, mikä taas kertoisi rikoksen erityisen traumatisoivasta vaikutuksesta. Tai sitten vastarinnan puute kertoo vain uhrin itsesuojeluvaistosta ja keinosta välttää suuremman väkivallan käyttö. Tämän rikoslajin moitittavuusarviointiin vaikuttavista perusteista on vaikea esittää yksiselitteisiä ja selkeitä tulkintoja.

Aineisto antaa mahdollisuuden lyhyesti tarkastella uhrin vastarinnan ja eri tunnusmerkistöjen soveltamisen välistä yhteyttä. Tapauksista kerättiin erikseen tuomioon kirjattu tieto uhrin vastarinnasta.

Taulukko VI.14 Rikosnimikkeen valinta raiskausrikoksissa (RL 20:1–3) ja uhrin vastarinta (%)

<i>Uhrin vastarinta</i>	<i>Pakottaminen</i>		<i>Törkeä</i>	<i>Yhteensä</i>
	<i>sp-yhteyteen</i>	<i>Raiskaus</i>	<i>raiskaus</i>	
	%	%	%	%
Ei merkintää vastarinnasta	26,7	35,2	28,1	32,5
Uhri vastustanut	73,3	64,8	71,9	67,5
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0
N	30	88	32	150

χ^2 -riippumattomuustesti (p=0,514).

Uhrin vastarinnalla tai sen puutteella ei näyttäisi olevan vaikutuksia tunnusmerkistön valintaan. Kahteen kolmesta tuomioista liittyy maininta uhrin vastarinnasta.

9 Kokoavia päätelmiä

Methodisten rajoitteidenkin puitteissa tuloksista on lupa päätellä, että tunnusmerkistön valinta seuraa keskeisissä kohdin lakiin kirjattuja porrastusperusteita.

Törkeätä raiskausta koskevan säännöksen yleinen soveltamisosuus aineistossa on 14 %. Raskauttavien piirteiden myötä tuo luku kohoaa olennaisesti. Tapauksista, joissa tekijöitä on useampia tai joihin liittyy vapaudenriiston piirteitä puolet arvioidaan törkeiksi, pitkään kestävästä rikoksista noin kolmannes ja useampaan kuin yhteen uhriin kohdistuvista rikoksista noin joka neljäs tuomitaan törkeänä raiskauksena.

Sukupuoliyhteyteen pakottamista koskevaa rikoslain säännöstä sovelletaan viidenneksessä tapauksista. Tuo osuus kuitenkin kasvaa, milloin tekkoon liittyy lievempään suuntaan vaikuttavia piirteitä (tai milloin siihen ei liity raskauttavampaan suuntaan vaikuttavia seikkoja).

10 Puolustuskyvyttömät uhrin ja vuoden 2011 lainmuutos

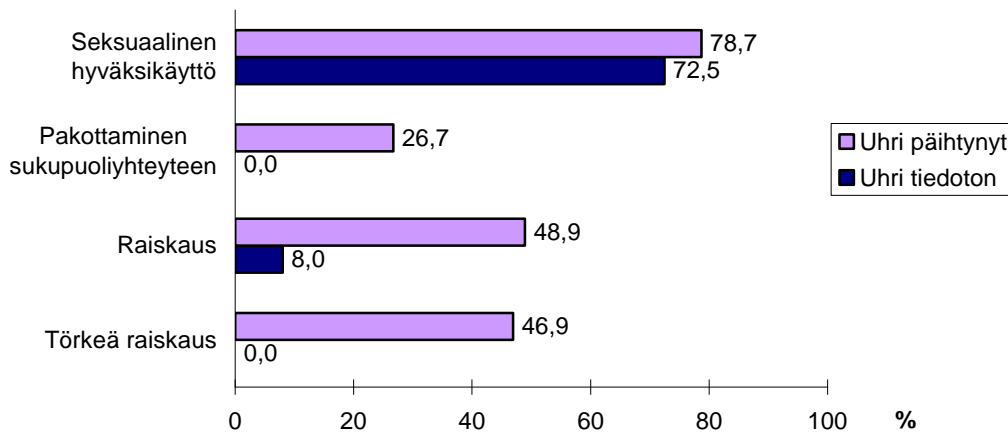
10.1 Uhrin puolustuskyvyttömyys

Vuoden 2011 uudistuksen myötä myös puolustuskyvyttömiin uhreihin kohdistuvat rikokset tuomitaan raiskaussäännöksen nojalla. Ennen uudistusta ainoastaan ne tapaukset, joissa tekijä oli saattanut uhrin puolustuskyvyttömään asemaan, tuomittiin raiskaussäännöksen nojalla.

Uhrin puolustuskyvyttömyyttä mitattiin usealla eri muuttujalla. Yksi näistä oli päihtymys. Raiskauksen uhreista (RL 20:1 ja 2) noin puolet oli

päihtyneitä. Pakottamistunnusmerkistön mukaisissa tapauksissa päihtyneiden osuus oli huomattavasti vähäisempi (27 %). Sen sijaan seksuaalisen hyväksikäytön uhreista oli päihtyneitä lähes 80 %.

Päihtymystä vahvempi puolustuskyvyttömyyden mittari on uhrin tiedottomuus. Raiskauksen (RL20:1) uhreista tiedottomia oli 8 %. Muissa rikosryhmissä ei ainoatakaan. Merkittävänä poikkeuksena kuitenkin seksuaalinen hyväksikäyttö, jonka uhreista tiedottomia oli peräti 73 %.

Kuvio V.7 Uhrin päihtymys ja tiedottomuus tunnusmerkistön mukaan (%)

Ennen vuoden 2011 uudistusta sukupuoliyhteys tiedottoman uhrin kanssa kattoi 5 % (7/150) raiskaussäännösten (RL 20:1–3) soveltamisalueesta, mutta 73 % seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavista teoista. Mikäli aiemmin seksuaalisen hyväksikäyttönä rangaistavat tiedottomiin uhreihin kohdistuvat teot siirretään suoraan raiskaussäännösten alaisuuteen, tulee tämä lisäämään olennaisesti raiskauksina tuomittavien rikosten määriä (ks. alla).

Tiedottomuus ei toisaalta ole ainoa puolustuskyvyttömyyden syy. Muita syitä voivat olla esimerkiksi vammaisuus tai vahva pelkotila. Kaiken kaikkiaan eri syistä puolustuskyvyttömiksi arvioitujen osuus eri tunnusmerkistöjen soveltamistilanteissa vaihteli 20 %:sta (pakottaminen) 96 %:iin (seksuaalinen hyväksikäyttö). Raiskauksen perustunnusmerkistön mukaisissa teoissa uhri katsottiin puolustuskyvyttömäksi 36 %:ssa tapauksia.

Taulukko VI.15 Rikosnimikkeen valinta raiskausrikoksissa (RL 20:1–5) ja uhrin puolustuskyvyttömyys (%)

<i>Uhrin puolustuskyvyttömyys</i>	<i>Raiskaus</i>					<i>Yhteensä</i>
	<i>RL 20:1</i>	<i>RL 20:2</i>	<i>RL 20:3</i>	<i>RL 20:4</i>	<i>RL 20:5</i>	
	%	%	%	%	%	%
Puolustuskyvytön	36,4	65,6	20,0	100,0	96,2	61,5
Ei puolustuskyvytön	63,6	34,4	80,0	-	3,8	38,5
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	88	32	30	33	32	263

RL 20:1 = Raiskaus

RL 20:2 = Törkeä raiskaus

RL 20:3 = Pakottaminen sukupuoliyhteyteen

RL 20:4 = Pakottaminen seksuaaliseen tekoon

RL 20:5 = Seksuaalinen hyväksikäyttö

χ^2 -riippumattomuustesti ($p < 0,001$).

Aineistossa pyrittiin selvittämään myös erikseen puolustuskyvyttömyyden syitä.

Taulukko VI.16 Uhrin puolustuskyvyttömyyden syy eri raiskausrikoksissa, taulukossa vain puolustuskyvyttömät (RL 20:1–3, RL20:5)

<i>Puolustuskyvyttömyys</i>	<i>Raiskaus</i>	<i>RL</i>	<i>RL</i>	<i>RL</i>	<i>Yhteensä</i>
	<i>RL 20:1</i>	<i>20:2</i>	<i>20:3</i>	<i>20:5</i>	
	%	%	%	%	%
Tiedoton, alkoholi (=sammunut)	-	-	-	14,3	10,5
Tiedoton, huumeaineet	3,1	-	-	1,3	1,5
Tiedoton, rauhoittavat lääkkeet	-	-	-	2,6	1,9
Nukkuu, päihtynyt	15,6	-	-	49,3	39,1
Nukkuu, ei päihtynyt	3,1	-	-	3,9	3,4
Nukkuu, päihtymyksestä ei tietoa	-	-	-	3,9	2,9
Pelkotilassa	65,6	66,7	100,0	-	18,2
Muutoin puolustuskyvytön	3,1	19,0	-	-	1,7
Vammainen, puolustuskyvytön	-	-	-	9,1	6,7
Avuton, vahva päihtymys (ei tiedoton)	-	-	-	11,7	8,6
Muu avuton tila	-	-	-	3,9	2,9
Tiedoton, syy tuntematon	9,4	14,3	-	-	2,5
Kaikki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	32	21	6	77	136

RL 20:1 = Raiskaus

RL 20:2 = Törkeä raiskaus

RL 20:3 = Pakottaminen sukupuoliyhteyteen

RL 20:5 = Seksuaalinen hyväksikäyttö

Raiskaussäännösten nojalla tuomittaessa puolustuskyvyttömyyden syynä oli säännönmukaisesti uhrin pelkotila. Hyväksikäyttötapauksissa syynä oli joko alkoholin aiheuttama tiedottomuustila tai (päihtyneenä) nukkuminen.

10.2 Arvio vuoden 2011 uudistuksen vaikutuksista

Ennen vuoden 2011 uudistusta raiskausäännöksen nojalla tuomittiin tapaukset, joissa tekijä oli saattanut uhrin puolustuskyvyttömäksi. Tapaukset, joissa puolustuskyvyttömyys perustui päihteiden tarjoamiseen tekijän taholta, olivat vuosittaisia yksittäistapauksia. Vuoden 2011 uudistuksella tilanne kuitenkin muuttui monella tavoin. Nyt raiskaussäännös soveltuu kaikkiin puolustuskyvyttömiin uhreihin. Näistä yhtenä tyyppimuotona ovat aiemmin seksuaalista hyväksikäyttönä (RL 20:5) rangaistut tilanteet, joissa uhri ei päihetyksensä vuoksi kykene puolustamaan itseään. Näitä on ollut noin 70 % seksuaalista hyväksikäyttöä koskevista ratkaisuista. Mutta uusittu raiskaussäännös kattaa myös muut puolustuskyvyttömyystilanteet. Näitä on ollut kaikkiaan 96 % aiemman RL 20:5:n nojalla rangaistuista tapauksista. Vuositasolla tämä merkinnee noin 70–80 tapauksen lisäystä raiskaustuomioihin, eli tuomioiden lukumääräistä kaksinkertaistumista. Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitut rangaistukset ilmenevät taulukosta.

Taulukko VI.17 Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitut vuonna 2009 (N ja %)

<i>RL 20:5 (2009)</i>	<i>N</i>	<i>Yhteensä %</i>
Sakko	10	13,2
Ehdollinen	59	77,6
YKP	3	3,9
Vankila	4	5,3
Kaikki	76	100,0

Lähde: Tilastokeskus

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä on tuomittu vuosittain vajaat 80 tapausta, eli lähes yhtä paljon kuin kaikista (RL 20:1–3) raiskausrikoksista. Rangaistuksista 5 % on ollut ehdottomia. Tunnusmerkistörajojen muutosten vaikutus tuomittujen rangaistusten tasoon jää suuresti riippumaan siitä, minkä tunnusmerkistön alaan tapaukset tullaan arvioimaan. Yhtäkaikki, on selvää, että vuoden 2011 uudistuksen jälkeen raiskausrikoksina tuomittujen tapausten joukko kasvaa, samalla muuttuu tapausten profiili. Seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön alaan jäävien tapausten lukumäärän voi vastavasti odottaa olennaisesti supistuvan.

VII RANGAISTUKSEN MÄÄRÄÄMINEN ERI TEKO- MUODOISSA

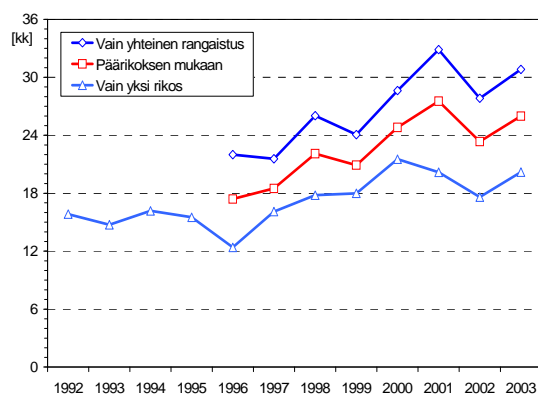
1 Raiskauksen perustunnusmerkitö (RL 20:1)

1.1 Yleistä

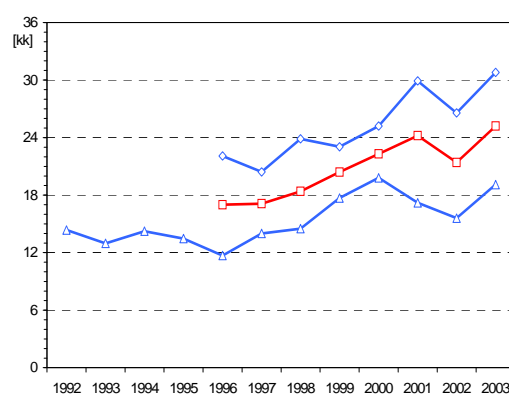
1.1.1 Rangaistuskäytännön muutokset ja vuoden 1999 lainmuutos

Vuoden 1999 uudistus muutti raiskausrikosten systematiikkaa tavalla, joka mutkisti rangaistuskäytäntöjen muutosten seurantaan. Aiempi yksiportainen rikos hajaantui useampaan portaaseen. Samalla tunnusmerkitöjen soveltamisaluetta muutettiin. Aihetta on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin julkaisussa Lappi-Seppälä ja Hinkkanen 2004. Tuossa tutkimuksessa kuvataan myös keskirangaistusten muutokset eri rikosyhdistelmissä tavalla, joka mahdollisesti vuoden 1999 uudistusta edeltäneen ja sitä seuranneen käytännön lähemmän vertaamisen. Perustulos kuvataan alla.

**Yhdistelmä I – Raiskaus ja törkeä raiskaus
(RL 20:1 ja RL 20:1–2)**

**Yhdistelmä III – Raiskaus, törkeä raiskaus
ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen
(RL 20:1–2.1 ja RL 20:1–3)**

Kuvio VII.1 Ehdollisen ja ehdottoman vankeuden yhteinen keskipituus väkisinmakaamis- ja raiskausrikoksissa 1992–2003. Päärikoksia koskevat tiedot puuttuvat ajalta ennen vuotta 1996, ts. ensimmäinen keskiarvo on laskettu ajalta 1996–1997. Lähde: Tilastokeskus

Vuoden 1999 uudistuksen jälkeen rangaistusten pituudet kasvoivat kaikissa tunnusmerkitöyhdistelmissä. Nousua oli keskimäärin puoli vuotta (ks. lähemmin Lappi-Seppälä ja Hinkkanen 2004). Tunnusmerkitöjen eriytyminen vuoksi myöhempää kehitystä on syytä tarkastella erikseen kussakin tunnusmerkitöluokassa. Yhteistarkasteluihin palataan jakson lopuksi.

1.1.2 Rangaistukset 2007–2009

Taulukko VII.1 Raiskauksen (RL 20:1) rangaistukset vuosina 2007–2009 (kk)

	<i>N</i>	%	<i>Keskiarvo</i>	<i>Mediaani</i>	<i>1. kvartiili</i>	<i>3. kvartiili</i>
Vankila	104	59,1	24,4	23,3	19,3	28,2
Ykp	-	-	-	-	-	-
Ehdollinen+Ykp	20	11,4	18,3	17,8	16,5	20,3
Ehdollinen	52	29,5	17,3	17,3	15,3	19,3
Sakko	-	-	-	-	-	-
Kaikki	176	100,0				
Hylätty	59	25,1				

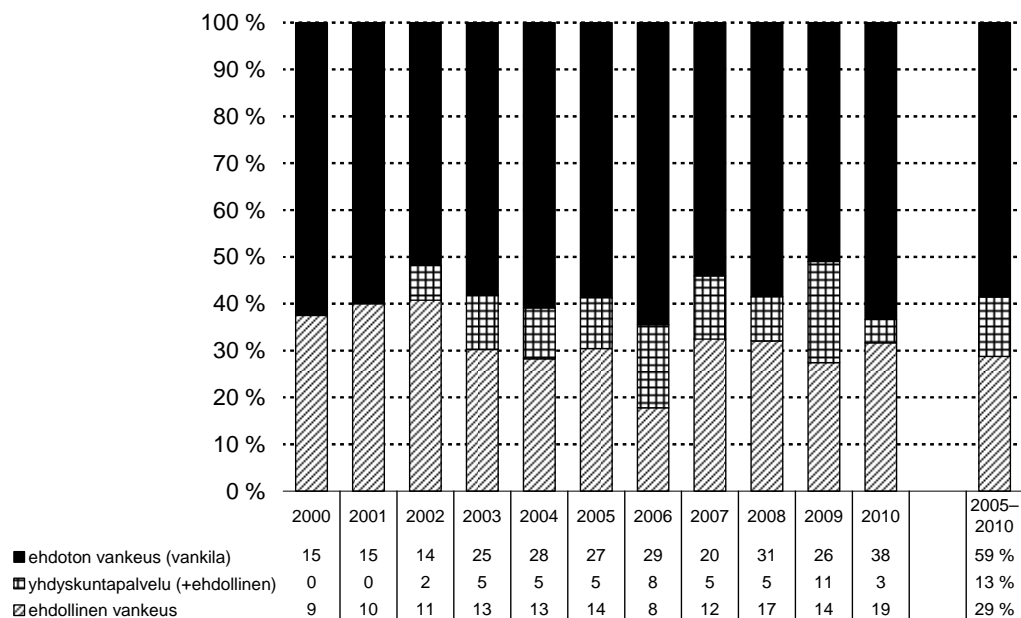
Lähde: Tilastokeskus

Normaalirangaistuslaji (59 %) on ehdoton vankeus. Loput n. 40 % tuomi-
taan ehdolliseen vankeuteen. Näistä joka neljänteen liitetään tehosteeksi
yhdyskuntapalvelu. Yhdyskuntapalvelua ei yksinään käytetä näiden rikos-
ten rangaistuksena.

Ehdottoman vankeuden keskipituus on kaksi vuotta ja ehdollisen 1,5
vuotta. Ehdottoman vankeuden normaalirangaistusvyöhyke (50 % tapauk-
sista) sijoittuu välille 19–28 kk.

1.2 Rangaistuslajin valinta

1.2.1 Lajivalinnan muutokset 2000–2010

Kuvio VII.2 Raiskauksen perustunnusmerkistö 2000–2010, rangaistuslajin valinta (RL 20:1, päär rikoksen mukaan)

Noin 60 prosentissa tapauksista rikoksesta tuomitaan ehdotonta vankeutta ja loput 40 prosenttia ehdolliseen vankeuteen tai ehdollisen vankeuden ja yhdyskuntapalvelun yhdistelmään. Yhdistelmän käyttö on lisääntynyt 2000-luvulla. Vuosina 2005–2010 joka kolmanteen ehdolliseen on liitetty tehosteeksi yhdyskuntapalvelu.

1.3 Lajinvalintaan vaikuttavat perusteet

1.3.1 Tekijän henkilö

Kaksi keskeisintä lajivalintaan vaikuttavaa perustetta ovat tekijän ikä ja aikaisempi rikollisuus.

Taulukko VII.2 Rangaistuslajin valinta, raiskauksen perustunnusmerkistö (RL 20:1; N=88)

	<i>Ehdollinen</i> %	<i>Ykp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
<i>Nuoruus</i>					
18v→	27,1	17,6	55,3	100,0	85
Nuori	100,0	-	-	100,0	3
<i>Uusiminen</i>					
Ei RikRek	39,0	20,3	40,7	100,0	59
RikRek	10,7	10,7	78,6	100,0	28
Koventamisp.	-	-	100,0	100,0	1

Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp.

Aineistossa oli vain kolme nuorta henkilöä. Kaikki tuomittiin ehdolliseen vankeuteen. Uusimisen astetta mitattiin aikaisemmalla rikosrekisterillä ja rikoslain 6 luvun uusimissäännöksen soveltamisella. Kaksi kolmesta tuomituista oli ensikertalaisia (ei aiempaa rikosrekisteriä). Vain yksi tuomittiin rikoslain uusimissäännöksen nojalla. Uusimisella oli selvä yhteys lajin valintaan. Ensikertalaisista lähes 40 % tuomittiin ehdolliseen ja 20 % ehdollisen ja yhdyskuntapalvelun yhdistelmään. Rikosrekisteriryhmässä kummankin rangaistuslajin osuus oli noin 10 %.

1.3.2 Tekotapa ja teon seuraukset

Taulukoon VII.3 on koottu lajivalinta tekotavan ja vamman mukaan.

Taulukko VII.3 Tekotapa ja lajivalinta, raiskauksen perustunnusmerkistö (RL 20:1; N=88)

<i>Tekotapa</i>	<i>Ehdollinen</i> %	<i>Ehdlykp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
Ei mainintaa väkivallasta	-	-	100,0	100,0	5
Riisuminen	33,3	16,7	50,0	100,0	12
Kiinni pitäminen	35,0	15,0	50,0	100,0	20
Käsiksi käyminen/retuuttaminen	26,3	26,3	47,4	100,0	19
Vapaudenriisto/-rajoittaminen	60,0	20,0	20,0	100,0	5
Lyöminen/kuristaminen	33,3	22,2	44,4	100,0	9
Pidempiaikainen lyöminen/muu väkivalta	22,2	11,1	66,7	100,0	18

Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp.

Vähäiset tapausmäärät vaikeuttavat päätelmiä. Kaiken kaikkiaan tekotavan ja lajivalinnan välinen yhteys näyttää verraten heikolta. Kuitenkin niin, että vakavimmassa tekotapaluokassa vankilan käytön osuus on selvästi muuta tapausjoukkoa suurempi.

Seurausten ja lajivalinnan yhteyttä kartoitetaan kahden eri vammaluokituksen avulla.

Taulukko VII.4 Teon seuraukset ja rangaistuslajin valinta, raiskauksen perustunnusmerkistö (RL 20:1; N=88)

<i>Vamman luonne</i>	<i>Ehdl.</i> %	<i>Ehdl/Ykp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
Ei mainintaa vammasta	23,5	35,3	41,2	100,0	17
Pintavammat/pelkotila, ei mainintaa hoidosta	31,6	10,5	57,9	100,0	38
Hoitoa vaativat vamma- ja haittatilanteet	30,3	15,2	54,5	100,0	33
<i>Vamman luonne</i>					
Ei mainintaa vammasta	23,5	35,3	41,2	100,0	17
Pintavammat/mustelmat	31,3	6,3	62,5	100,0	16
Pelkotila, järkytys, unettomuus yms.	40,0	10,0	50,0	100,0	10
Pintavammat ja pelkotila, ei hoitoa	25,0	16,7	58,3	100,0	12
Psyykkiset seuraukset, lyhytkestoinen hoito	66,7	-	33,3	100,0	6
Psyykkiset seuraukset, pitkäkestoinen hoito	27,3	27,3	45,5	100,0	11
Pintavammat ja lyhytkestoista hoitoa vaativat psyykkiset seuraukset	14,3	14,3	71,4	100,0	7
Pintavammat ja pitkäkestoista hoitoa vaativat psyykkiset seuraukset	22,2	11,1	66,7	100,0	9

Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp.

Karkeamman vammaluokituksen ja lajivalinnan välillä ei näyttäisi olevan johdonmukaista yhteyttä. Kuva ei paljoakaan muutu hienojakoisemmassa vammaluokituksessa.

1.3.3 Teonpiirteitä

Taulukoon VII.5 on koottu lajivalinta eräiden keskeisten teonpiirteiden mukaan.

Taulukko VII.5 Teonpiirteet ja rangaistuslajin valinta, raiskauksen perustunnusmerkitö (RL 20:1; N=88)

	<i>Ehdl.</i> %	<i>Ehdl/Ykp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
<i>Teon kesto</i>					
Yksittäinen teko	29,6	18,3	52,1	100,0	71
Useita tekoja tai pitkäkestoinen teko	29,4	11,8	58,8	100,0	17
<i>Vapaudenriisto tai avun estäminen</i>					
Ei	30,4	17,7	51,9	100,0	79
Kyllä	22,2	11,1	66,7	100,0	9
<i>Kotirauha</i>					
Ei	30,1	18,1	51,8	100,0	83
Kyllä	20,0	-	80,0	100,0	5
<i>Suunnitelmallisuus</i>					
Ei	30,6	17,6	51,8	100,0	85
Kyllä	-	-	100,0	100,0	3
<i>Puskaraiskaus</i>					
Ei	26,8	18,3	54,9	100,0	82
Kyllä	66,7	-	33,3	100,0	6
<i>Useita tekijöitä</i>					
Ei	32,5	15,6	51,9	100,0	77
Kyllä	9,1	27,3	63,6	100,0	11
<i>Aseen käyttö ja uhkauksen laatu</i>					
Ei uhkausta	30,6	18,1	51,4	100,0	72
Aseeton uhkaus	30,0	10,0	60,0	100,0	10
Aseellinen uhkaus, ei tappouhkausta	25,0	25,0	50,0	100,0	4
Aseellinen tappouhkaus	-	-	100,0	100,0	2
<i>Uhrin vastarinta</i>					
Ei	29,0	22,6	48,4	100,0	31
Kyllä	29,8	14,0	56,1	100,0	57

Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp.

Rikoksista, joihin liittyy vapaudenriiston ja kotirauhan rikkomisen elementtejä, suunnitelmallisuutta tai useamman osallistumista, tuomitaan jonkin verran useammin vankeutta. Jälleen on pidettävä mielessä pienet ta-pausmäärät.

Oheen on vielä liitetty tiedot sukupuoliyhteyden muodon ja rangaistus-lajin välisestä yhteydestä.

Taulukko VII.6 Sukupuoliyhteys ja lajivalinta, raiskauksen perustunnusmerkistö (RL 20:1; N=87)

<i>Sukupuoliyhteys</i>	<i>Ehdollinen</i> %	<i>EhdlYkp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
Sormin/esineellä	30,8	46,2	23,1	100,0	13
Oraalinen	40,0	-	60,0	100,0	5
Vaginaalinen	32,7	14,3	53,1	100,0	49
Oraalinen/Vaginaalinen	27,3	-	72,7	100,0	11
Muut	11,1	22,2	66,7	100,0	9

Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp.

Rikokset, jotka tehdään sormin, johtavat muita harvemmin ehdottomaan vankeuteen. Muilta osin sukupuoliyhteyden muodolla ei näytä olevan yhteyttä lajivalintaan.

1.3.4 Tekijän ja uhrin välinen suhde

Taulukko VII.7 Tekijän ja uhrin välinen suhde, raiskauksen perustunnusmerkistö (RL20:1; N=88)

<i>Tekijän ja uhrin suhde</i>	<i>Ehdl.</i> %	<i>Ehdl/Ykp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
Puoliso/seurustelukumppani	29,0	19,4	51,6	100,0	31
Sukulainen	-	33,4	66,6	100,0	3
Tuttava/ystävä	28,6	9,5	61,9	100,0	21
Satunnainen tuttava	35,3	17,7	47,1	100,0	17
Tuntematon	31,3	18,8	50,0	100,0	16

Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp.

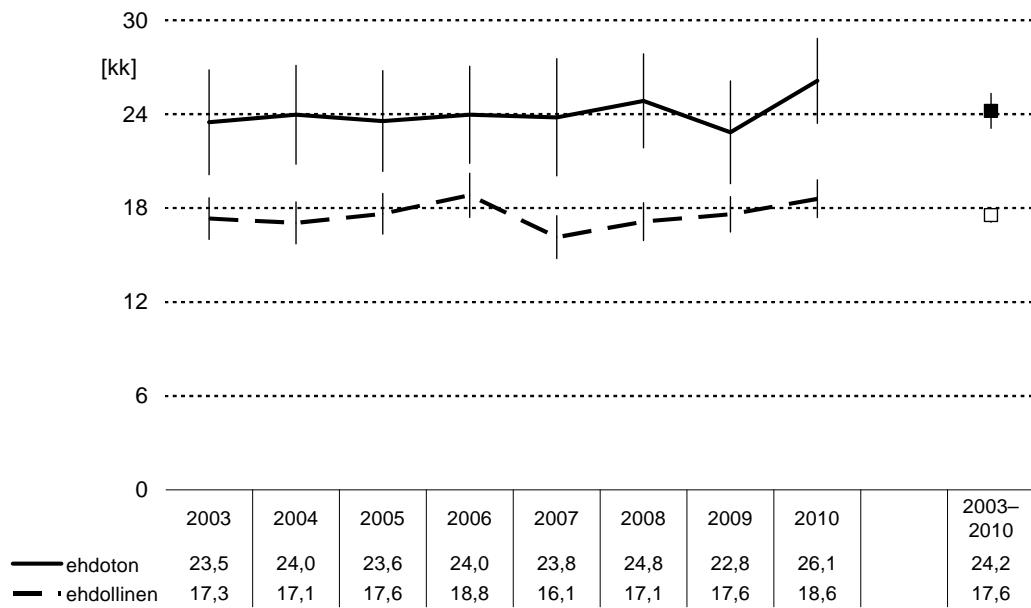
Tekijän ja uhrin välisellä suhteella ei näyttäisi olevan yhteyttä raiskauksen perusmuodosta tuomittujen rangaistusten lajiin.

1.3.5 Päätelmiä

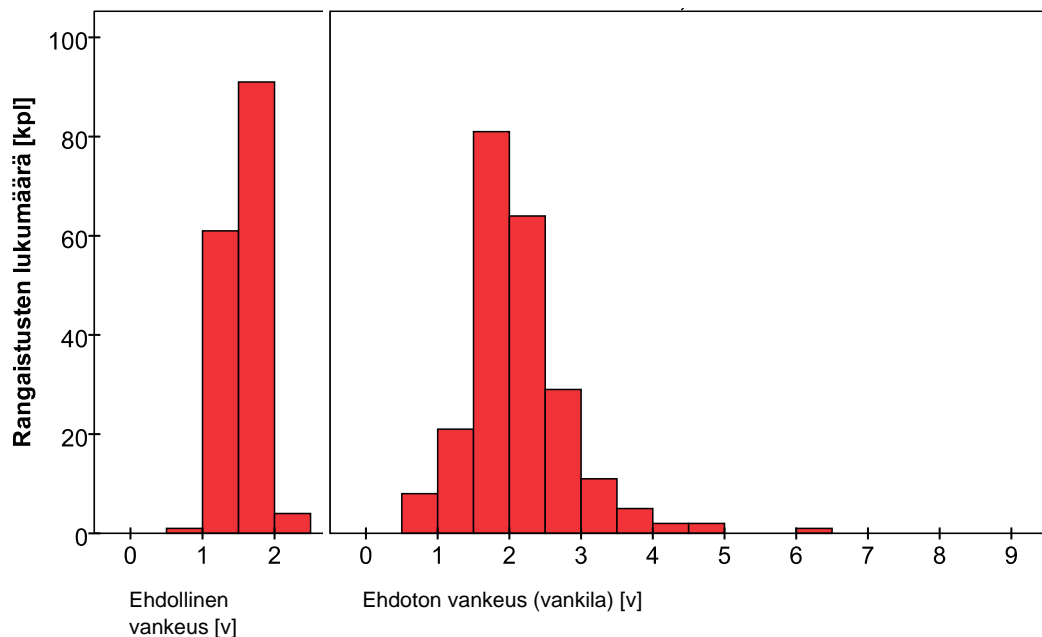
Tapausten vähäinen lukumäärä sekä se, että lajivalintaa ohjaavat voimakkaasti henkilöön liittyvinä seikkoina tekojen uusiminen ja ikä (joita tarkasteluissa ei aineiston pienuuden vuoksi ole voitu vakiodia) vaikeuttavat päätelmien tekoa. Näillä varauksilla tulokset viittaavat siihen, että – uusimisen ohella – verraten harvoilla seikoilla tuntuu olevan vaikutusta lajivalintaan. Painavimpina tekijöinä ehdottoman vankeuden suuntaan tuntuu vaikuttavan nimenomainen tappouhkaus, tekoon liittyvät suunnitelmalliset piirteet, kotirauhan rikkominen ja vapaudenriisto.

1.4 Rangaistuksen pituus 2000–2010

Kuvio VII.3 kertoo raiskauksen keskirangaistuksen muutokset vuosina 2003–2010 (päärikosperuste). Vankeusrangaistuksen pituuden jakauma on kuviossa VII.4.

Kuvio VII.3 Raiskauksen perustunnusmerkistö 2003–2010 (RL 20:1, päärikoksen mukaan), vankeusrangaistuksen keskipituus (95 %:n luottamusvälit)

Kuvio VII.4 Raiskauksen perustunnusmerkistö (RL 20:1), täytäntöönpanokelpoiset ratkaisut 2003–2010

Raiskauksesta tuomittavan ehdottoman vankeusrangaistuksen keskipituus on kaksi vuotta. Vuoden 1999 uudistuksen jälkeen – jolloin rangaistuksiin tuli noin puolen vuoden korotus – keskipituudet ovat pysytelleet samalla tasolla.

1.5 Mikä vaikuttaa rangaistuksen pituuteen?

1.5.1 Ikä ja uusiminen

Taulukko VII.8 Rangaistuksen pituuden keskiarvot tekijän iän ja rikoksen uusimisen mukaan raiskauksen perustunnusmerkistössä (RL 20:3; N=77*)

	<i>Rangaistuslaji</i>		<i>Yhteensä</i>	<i>N</i>
	<i>Eton</i>	<i>Ehdl</i>		
	<i>ka (kk)</i>	<i>ka (kk)</i>	<i>ka (kk)</i>	
<i>Nuoruus</i>				
Ei	25,5	17,6	21,6	74
Kyllä	-	15,3	15,3	3
<i>Uusiminen</i>				
Ei aik. vankeusrangaistuksia	25,1	17,5	20,4	57
Aikaisempia rangaistuksia	26,2	17,4	24,0	20
Uusiminen kov.perusteena	-	-	-	-

* Poislukien RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut.

Mann-Whitney U -testi, nuori: ehdollinen (exact, $p=0,273$), vankeus yht. (exact, $p=0,058$); uusiminen: ehdollinen (exact, $p=0,874$), ehdoton (exact, $p=0,491$), vankeus yht. ($p=0,182$).

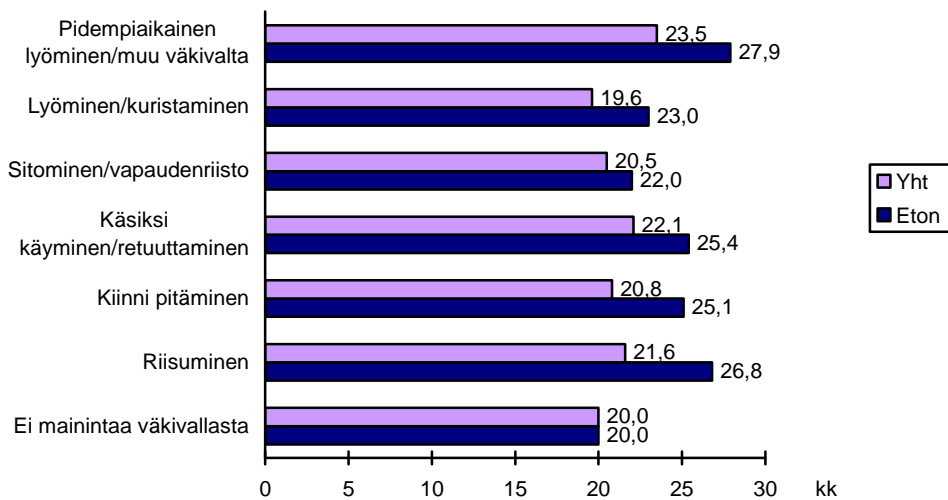
Nuori ikä lyhentää rangaistuksen kestoa, joskaan tämän aineiston perusteella ei ole mahdollista tehdä arviota tuon vaikutuksen suuruudesta. Uusimisella ei sen sijaan näyttäisi olevan vaikutusta keskirangaistuksen pituuteen, sen enempää ehdollisten kuin ehdottomienkaan vankeusrangaistusten ryhmässä (jollei kyse sitten ole RL 6 luvun koventamisperusteen nojalla tuomituista). Uusimisen merkitys näyttäytyykin ennen kaikkea lajivalinnassa.

Koska rangaistuksen pituus on voimakkaasti yhteydessä vankeuden lajiin (johon vuorostaan vaikuttaa ennen kaikkea uusiminen), teonpiirteiden ja vankeuden pituuden välisiä yhteyksiä tarkastellaan seuraavassa erikseen ehdottoman vankeuden ja kaikkien vankeusrangaistusten luokissa. Kaikkiin päätelmiin on liitettävä tapausten pieniin lukumääriin liittyvät vaurat.

Aineistosta on ensivaiheessa puhdistettu RL 7:6:n kohtuullistamissäännöksen nojalla tuomitut sekä nuoret henkilöt. Tämänkin jälkeen tapausjoukko on varsin heterogeeninen siten, että lopputulokseen voivat vaikuttaa merkittävät sivurikokset. Tässä erityisen merkitykselliseksi osoittautui lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan tunnusmerkistön soveltaminen. Jotteivät uhrin iässä tapahtuvat vaihtelut peittäisi taakseen muiden seikkojen merkitystä, on kokonaisuaineiston ohella tarkasteltu erikseen tapauksia, joihin ei ole sovellettu lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Tulokset esitetään kaksivaiheisesti. Kuvioihin on merkitty keskirangaistustiedot tapauksista, joista on poistettu nuoret ja RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut. Taulukoihin on lisäksi merkitty tiedot tapauksista, joista on lisäksi poistettu lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitut.

1.5.2 Tekotapa ja vammat

Kuvioon VII.5 on tiivistetty tekotavan ja keskirangaistusten yhteys. Kuvion yläosan tiedot perustuvat aineistoon, josta on puhdistettu nuoret henkilöt ja RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut. Kuvion alaosan taulukosta on puhdistettu lisäksi tapaukset, joissa tekijä on tuomittu raiskauksen ohella lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Taulukon antama kuva LSH-tapausten puhdistamisen vuoksi lähtökohtaisesti luotettavampi. Kaikkein luotettavin tieto on saatavissa ehdotonta vankeutta koskevasta sarakkeesta, joka vakioi lisäksi uusimisen vaikutusta. Ongelmaksi luonnollisesti jää lukumäärä, joka käy sitä pienemmäksi, mitä pidemmällä tapausjoukkoa vakioidaan.

Kuvio VII.5 Vankeuden pituus ja tekotapa

Taulukko VII.9 Rangaistuksen keskimääräinen pituus tekotavan sekä rangaistuslajin mukaan raiskauksissa (RL 20:1; N=63*)

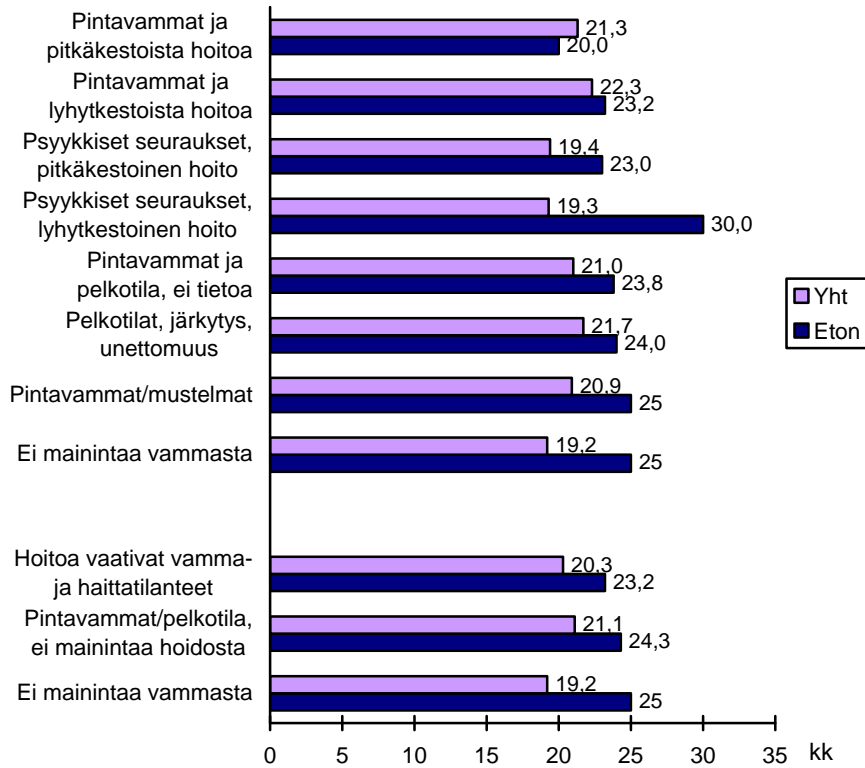
Tekotapa	Ehdoton		Vankeus yhteensä	
	ka (kk)	N	ka (kk)	N
Ei mainintaa väkivallasta	20,0	2	20,0	2
Riisuminen	23,0	2	18,3	7
Kiinni pitäminen	20,3	6	17,8	14
Käsiksi käyminen/retuuttaminen	25,6	7	22,5	14
Vapaudenriisto/-rajoittaminen	22,0	1	20,5	4
Lyöminen/kuristaminen	23,0	3	19,6	8
Pidempiaikainen lyöminen/muu väkivalta	27,4	8	22,9	14

* Poislukien RL 3:2, RL 7:6 ja LSH

Kruskal-Wallis H -testi, ehdoton (p=0,293), vankeus yht. (p=0,253).

Kuvion yläosan silmämääräinen tarkastelu kertoisi korkeintaan heikosta yhteydestä tekotavan ja keskirangaistusten välillä. Taulukon tiedot täsmenävät kuvaa siten, että pitempiaikaiseen väkivaltaan näyttäisi liittyvän selvästi myös pidemmät tuomiot (27 kk verr. 20 kk). Erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä.

Vammojen ja mittaamisen yhteyttä on tarkasteltu saman mallin mukaan kuviossa VII.6.

Kuvio VII.6 Vankeuden pituus rangaistuslajin ja vammojen mukaan

Taulukko VII.10 Rangaistuksen keskimääräinen pituus uhrin vammojen sekä rangaistuslajin mukaan raikauksissa (RL 20:1; N=63*)

Vammat	Ehdoton		Vankeus yht.	
	ka (kk)	N	ka (kk)	N
Ei mainintaa vammasta	25,0	4	19,9	10
Pintavammat/pelkotila, ei mainintaa hoidosta	24,3	15	20,9	29
Hoitoa vaativat vamma- ja haattatilanteet	23,2	10	20,0	24
<i>Vammat</i>				
Ei mainintaa vammasta	25,0	4	19,2	10
Pintavammat/mustelmat	25,0	6	20,9	12
Pelkotila, järkytys, unettomuus yms.	24,0	4	21,7	7
Pintavammat ja pelkotila, ei tietoa hoidosta	23,8	5	21,0	10
Psyykkiset seuraukset, lyhytkestoinen hoito	30,0	1	19,3	4
Psyykkiset seuraukset, pitkäkestoinen hoito	23,0	2	19,4	8
Pintavammat ja lyhytkestoista hoitoa vaativat psyykkiset seuraukset	23,2	5	22,3	7
Pintavammat ja pitkäkestoista hoitoa vaativat psyykkiset seuraukset	20,0	2	19,6	5

*Poislukien RL 3:2, RL 7:6 ja LSH

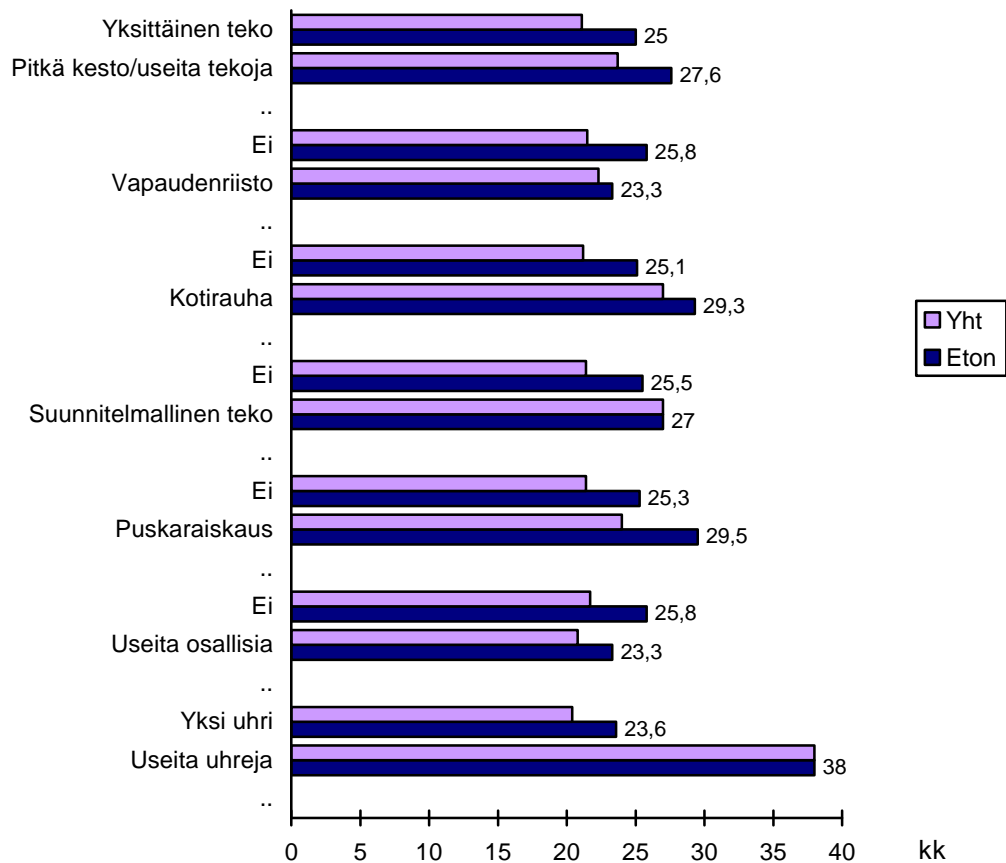
Kruskal-Wallis H -testi, vamma karkea luokitus: ehdoton vankeus (p=0,680), vankeus yht. (p=0,712); vammat tarkempi luokitus: ehdoton vankeus (p=0,608); vankeus yht. (p=0,551).

Raiskauksen perustunnusmerkistön sisällä aiheutetun vamman ja tuomittujen rangaistusten pituuden välillä ei näyttäisi vallitsevan systemaattista yhteyttä.

1.5.3 Eri teonpiirteitä

Eri teonpiirteiden ja keskirangaistusten välinen yhteys on tiivistetty kuvioon VII.7.

Kuvio VII.7 Vankeuden keskimääräinen pituus (kk) rangaistuslajin sekä teonpiirteiden mukaan.

Taulukko VII.11 Rangaistuksen keskimääräinen pituus teonpiirteiden mukaan raiskauksissa (RL 20:1)

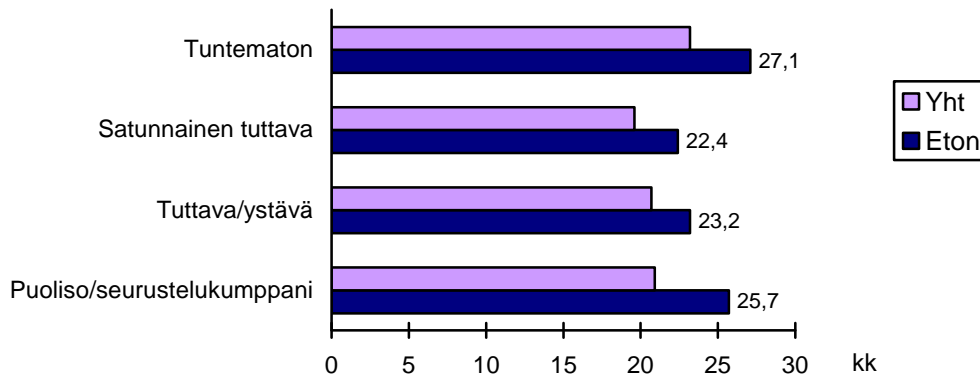
<i>Teonpiirteet</i>	<i>Ehdoton (n=29*)</i>		<i>Vankeus yhteensä (n=63*)</i>	
	<i>ka (kk)</i>	<i>n</i>	<i>ka (kk)</i>	<i>n</i>
<i>Teon kesto</i>				
Yksittäinen teko	22,7	21	19,6	49
Pidempi kesto/useita tekoja	27,6	8	23,7	14
<i>Vapaudenriisto</i>				
Ei	24,4	24	20,3	55
Kyllä	22,2	5	21,8	8
<i>Kotirauhan rikkominen</i>				
Ei	23,2	25	19,9	58
Kyllä	29,3	4	27,0	5
<i>Suunnitelmallinen teko</i>				
Ei	23,8	27	20,3	61
Kyllä	27,0	2	27,0	2
<i>Puskaraiskaus</i>				
Ei	23,6	27	20,3	59
Kyllä	29,5	2	24,0	4
<i>Tekijöiden lukumäärä</i>				
Yksi	24,2	25	20,4	57
Useampi tekijä	23,3	4	21,7	6
<i>Uhrien lukumäärä</i>				
Yksi	22,4	25	19,6	59
Useita	34,0	4	34,0	4

*FILTER RL 3:2, RL 7:6, LSH

Mann-Whitney U -testi, kesto: ehdoton (exact, $p=0,200$); vankeus yht. ($p=0,041$); vapaudenriisto: ehdoton (exact, $p=0,594$), vankeus yht. ($p=0,109$); kotirauha: ehdoton (exact, $p=0,879$), vankeus yht. ($p=0,294$); suunnitelmallisuus: ehdoton (exact, $p=0,241$), vankeus yht. (exact, $p=0,050$); puskaraiskaus: ehdoton (exact, $p=0,059$), vankeus yht. (exact, $p=0,169$); useita tekijöitä: ehdoton (exact, $p=1,000$), vankeus yht. (exact, $p=0,183$); useita uhreja: ehdoton vankeus (exact, $p=0,025$), vankeus yht. ($p=0,001$).

Useimmat tarkasteluun poimituista teonpiirteistä näyttäisivät olevan yhteydessä tuomittavan rangaistuksen pituuteen. Näitä olivat teon kesto, kotirauhan rikkominen, suunnitelmallisuus, puskaraiskaus ja uhrin lukumäärä. Vain osa eroista on kuitenkin tilastollisesti merkitseviä.

1.5.4 Tekijän ja uhrin välinen suhde

Kuvio VII.8 Vankeuden pituus sekä tekijän ja uhrin suhde

Taulukko VII.12 Rangaistuksen keskimääräinen pituus tekijän ja uhrin suhteen mukaan raiskauksissa (RL 20:1)

Tekijän ja uhrin suhde	Ehdoton (n=29*)		Vankeus yht.(N=63*)	
	ka (kk)	N	ka (kk)	N
Puoliso/seurustelukumppani	26,3	10	21,0	25
Tuttava/ystävä	20,9	8	18,8	14
Satunnainen tuttava	22,4	5	19,6	13
Tuntematon	25,8	6	22,7	10

*Filter: RL 3:2, RL 7:6, LSH

Kruskal-Wallis H -testi, ehdoton vankeus (p=0,225), vankeus yht. (p=0,447).

Rangaistusten keskipituus vaihtelee tekijän ja uhrin välisen suhteen mukaan, joskaan ei suoraviivaisesti. Tuntemattoman tekijän tekemien ja parisuhteessa tapahtuvien rikosten keskirangaistukset ovat samalla tasolla. Tuttavien välillä tapahtuvien rikosten rangaistukset ovat hieman alempana. Erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä.

1.5.5 Päätelmiä

Metodisten rajoitusten vuoksi päätelmiin on suhtauduttava varoen. Päälimmäinen havainto kuitenkin on, että keskirangaistuksissa on varsin vähän vaihtelua eri tekotapa- ja vammaryhmissä. Tarkemmassa vertailussa kuitenkin eroja löytyy. Lyhimmät rangaistukset on tuomittu tapauksissa, joissa ei ole käytetty ruumiillista väkivaltaa tai jotka ovat tapahtuneet (satunnaisen) tuttavien kesken. (Entisten) puolisoisten väliset rikosten rangaistukset eivät kuitenkaan eroa yleisesti keskitasosta. Sen sijaan uhrille ennestään tuntemattomien tekemä rikos (erit. ”puskaraiskaus”), samoin kuin kestoltaan pidempään jatkunut tai useampaan uhriin kohdistuneet rikokset on arvioitu keskimääräistä ankarammin. Sellaisenaan tulos seurailee jo aiemmin tunnusmerkistön valinnassa havaittuja säännönmukaisuuksia.

2 Törkeä raiskaus (RL 20:2)

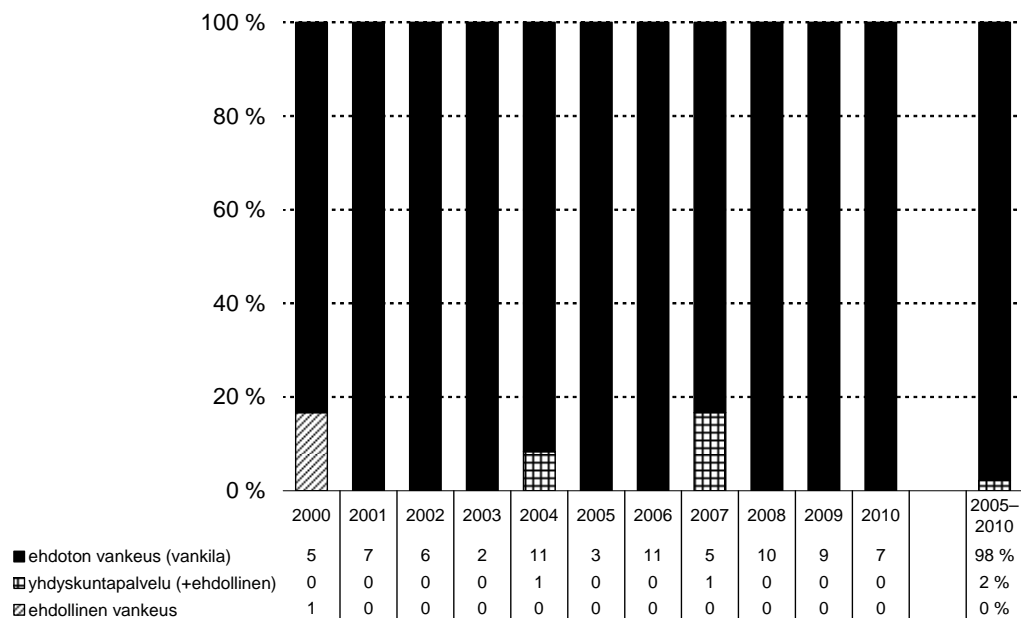
2.1 Rangaistukset 2007–2009

Taulukko VII.13 Törkeän raiskauksen (RL 20:2§1) rangaistukset vuosina 2007–2009

	<i>N</i>	%	<i>Keskiarvo</i>	<i>Mediaani</i>	<i>1. kvartiili</i>	<i>3. kvartiili</i>
Vankila	32	97,0	48,5	46,0	36,0	59,0
Ykp	0	0,0				
Ehdl+Ykp	1	3,0	19,0	19,0		
Ehdl	0	0,0				
Sakko	0	0,0				
Kaikki	33	100,0				
Hylätty	2	5,7				

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuosina 2007–2009 tuomittiin kaikkiaan 33 syytettyä törkeästä raiskauksesta. Keskirangaistus oli 49 ja mediaani 46 kuukautta. Puolet rangaistuksista sijoittui välille 36–59 kk.

2.2 Rangaistuslajin valinta

Kuvio VII.9 Törkeä raiskaus 2000–2010, rangaistuslajin valinta (RL 20:2, päär rikoksen mukaan)

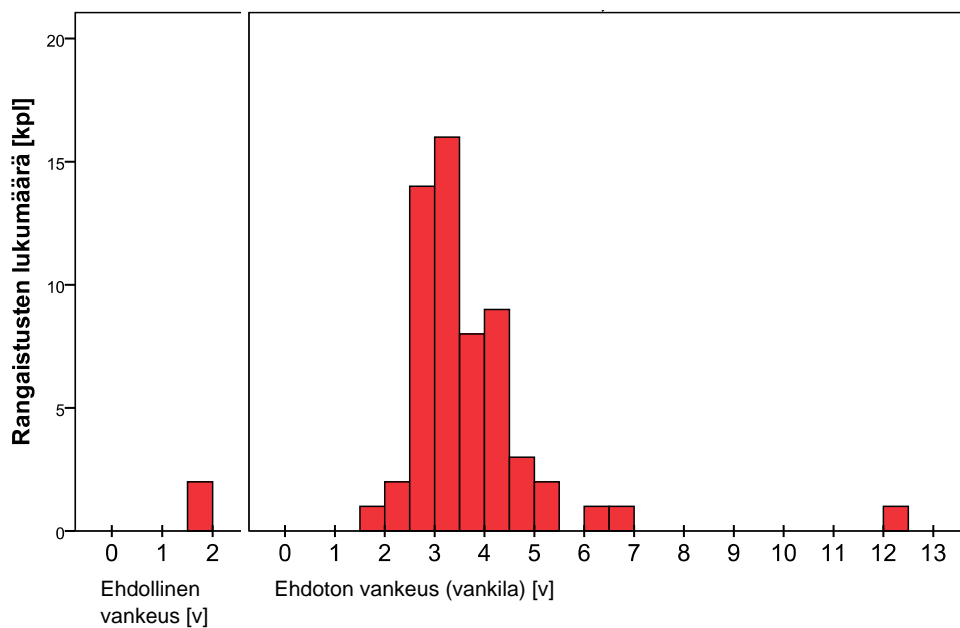
Törkeästä raiskauksesta tuomitaan käytännössä vain ehdotonta vankeutta. 2000-luvulla on tuomittu ehdollista kolmessa yksittäistapauksessa. Mo-

lempiin vuoden 2000 jälkeen annettuun ehdolliseen (jolloin yhdistelmä tuli käyttöön) liitettiin tehosteeksi yhdyskuntapalvelu.

2.3 Rangaistuksen pituus

Kuvio VII.10 Törkeä raiskaus 2003–2010 (RL 20:2, päärikoksen mukaan), vankeusrangaistuksen keskipituus (95 %:n luottamusvälit)

Kuvio VII.11 Törkeä raiskaus (RL 20:2), täytäntöönpanokelpoiset ratkaisut 2003–2010

Törkeän raiskauksen keskirangaistus on neljä vuotta vankeutta. Vaihteluväli ulottuu vajaasta kahdesta vuodesta aina 12 vuoteen. Rikoksen säännömukainen rangaistus asteikko on 2–10 vuotta, mutta se on voitu alittaa asteikosta poikkeamisperusteen nojalla ja vastaavasti ylittää konkurrenssi-sääntöjen nojalla. Perusvyöhyke sijoittuu 2,5–4,5 vuoden välille.

2.4 Mikä vaikuttaa rangaistuksen pituuteen?

2.4.1 Uusiminen ja ikä

Taulukko VII.14 Uusiminen ja vankeusrangaistuksen pituus (ehdoton vankeus), törkeä raiskaus (RL20:2; N=28*)

	<i>Ehdoton</i>	
	<i>ka (kk)</i>	<i>N</i>
<i>Ikä</i>		
18 v->	42,4	26
Alle 18 v.	32,0	2
<i>Uusiminen</i>		
Ei aik. vankeusrangaistuksia	44,9	17
Aikaisempia rangaistuksia	36,6	11

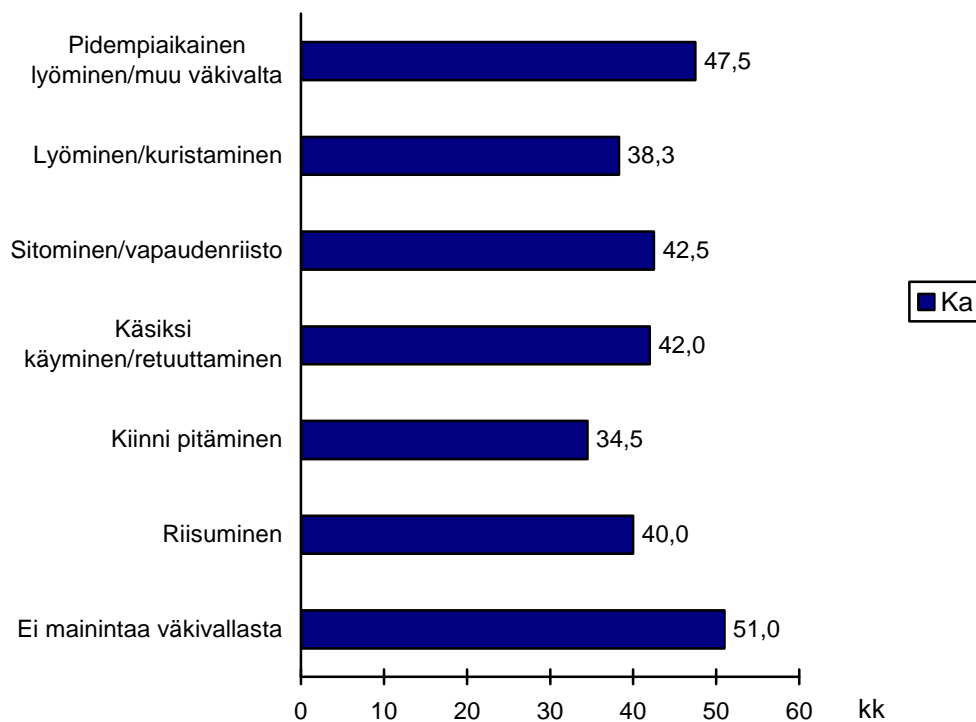
* Poislukien RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut.

Mann-Whitney U -testi, nuori (exact, p=0,190), uusiminen (exact, p=0,091).

Aineistossa mukana olleelle kahdelle nuorelle henkilölle määrättiin noin neljännes muita lievempi rangaistus. Uusijoille ja ensikertalaisille tuomittujen rangaistusten keskipituudet eroavat, mutta siten, että uusijoiden rangaistukset ovat lyhyempiä. Tulos viittaa siihen, että näin törkeässä rikoslajissa tekijän aiemmalla rikollisuudella, joka yleensä koostuu omaisuus- ja rattijuopumusrikoksista (mukana ei ollut ainoatakaan uusijaa, johon olisi sovellettu rikosten samankaltaisuuteen perustuvaa rikoslain uusimissäännöstä), ei juurikaan ole merkitystä.

2.4.2 Tekotapa ja vammat

Tekotavan ja vankeuden keskipituus on tiivistetty kuvioon VII.12 ja siihen liitettyyn taulukkoon aiemman mallin mukaan.

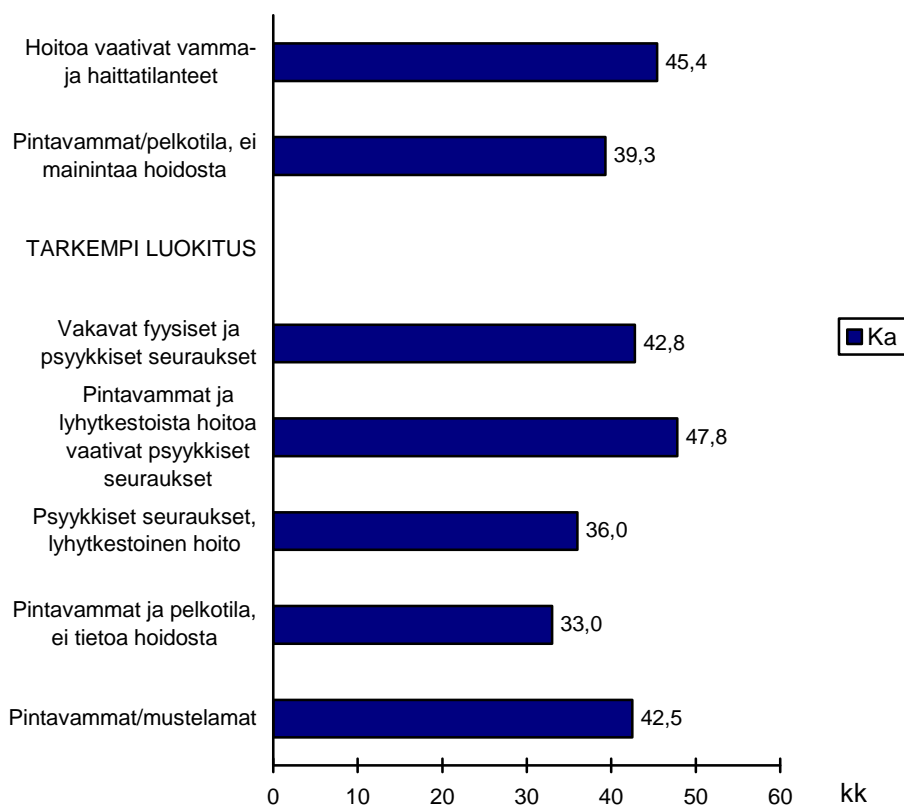
Kuvio VII.12 Rangaistuksen keskimääräinen pituus (ehdoton) tekotavan mukaan törkeissä raiskauksissa (RL 20:2)

Taulukko VII.15 Rangaistuksen keskimääräinen pituus (ehdoton) tekotavan mukaan törkeissä raiskauksissa (RL 20:2; n=17*)

Tekotapa	Ehdoton		
	ka (kk)	SD	N
Ei mainintaa väkivallasta	51,0	-	1
Riisuminen	-	-	-
Kiinni pitäminen	36,0	-	1
Käsiksi käyminen/retuuttaminen	42,0	5,9	4
Vapaudenriisto/-rajoittaminen	54,0	8,5	2
Lyöminen/kuristaminen	38,3	7,8	3
Pidempiaikainen lyöminen/muu väkivalta	40,3	8,4	6

* Poislukien RL 3:2, RL 7:6, LSH ja tapon yritys
Kruskal-Wallis U -testi (p=0,343).

Tapausten vähäisen lukumäärän vuoksi tulokset ovat vain suuntaa antavia. Tämä koskee erityisesti taulukon tietoja. Kun jätetään pois luokka ”ei mainintaa väkivallasta”, (jossa oli vain yksi tapaus), eroja löytyy siten, että pidempiaikaisen väkivallan käyttö johtaisi noin vuotta pidempään rangaistukseen verrattuna pelkkään kiinni pitämiseen.

Kuvio VII.13 Rangaistuksen pituus uhrin vammojen mukaan, törkeä raiskaus (RL 20:2)

Taulukko VII.16 Rangaistuksen pituus uhrin vammojen mukaan, törkeä raiskaus (RL 20:2; N=17*)

Vammat	Ehdoton vankeus		
	ka (kk)	SD	N
Ei mainintaa vammasta	-	-	-
Pintavammat/pelkotila, ei mainintaa hoidosta	39,3	6,3	6
Hoitoa vaativat vamma- ja haattatilanteet	42,8	9,1	11
<i>Vammat</i>			
Ei mainintaa vammasta	-	-	-
Pintavammat/mustelamat	42,5	5,0	4
Pelkotila, järkytys, unettomuus yms.	-	-	-
Pintavammat ja pelkotilat, ei tietoa hoidosta	33,0	1,4	2
Psyykkiset seuraukset, lyhytkestoinen hoito	36,0	-	1
Psyykkiset seuraukset, pitkäkestoinen hoito	-	-	-
Pintavammat ja lyhytkestoista hoitoa vaativat psyykkiset seuraukset	47,8	9,8	4
Pintavammat ja pitkäkestoista hoitoa vaativat psyykkiset seuraukset	-	-	-
Vakavat fyysiset ja psyykkiset seuraukset	42,8	9,1	6

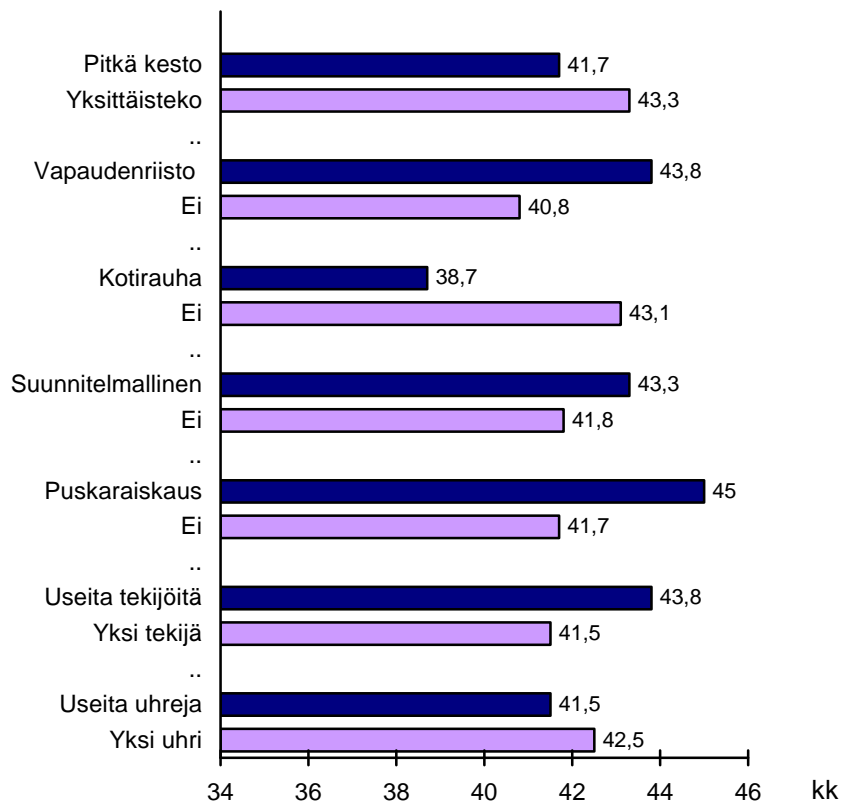
* Poislukien RL 3:2, RL 7:6, LSH ja tapon yritys.

Mann-Whitney U -testi, vamma karkea luokitus (exact, p=0,256); Kruskal-Wallis H -testi, vamma tarkempi luokitus (p=0,255).

Vamman ja keskirangaistusten välillä vallitsee verraten johdonmukainen suhde. Vakavimmassa vammaluokassa keskirangaistukset olivat 50 kk:n vaiheilla ja lievimmässä vastaavasti 33–36 kk:n paikkeilla.

2.4.3 Eri teonpiirteitä

Kuvio VII.14 Rangaistuksen keskimääräinen pituus teonpiirteiden mukaan törkeissä raiskauksissa (RL 20:2)

Taulukko VII.17 Rangaistuksen keskimääräinen pituus teonpiirteiden mukaan törkeissä raiskauksissa (RL 20:2; n=17*)

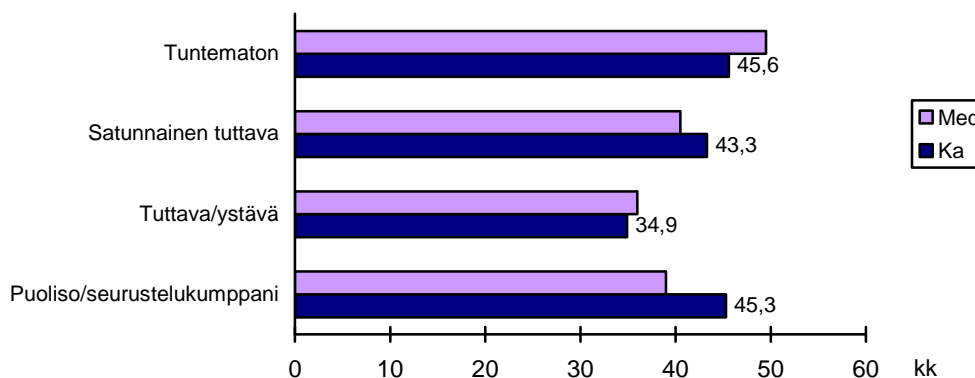
<i>Teonpiirteet</i>	<i>Ehdoton vankeus</i>		
	<i>ka (kk)</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
<i>Teon kesto</i>			
Yksittäinen teko	43,3	10,2	7
Pidempi kesto/useita tekoja	41,7	7,2	10
<i>Vapaudenriisto</i>			
Ei	40,8	7,2	8
Kyllä	43,8	9,4	9
<i>Kotirauhan rikkominen</i>			
Ei	43,1	8,8	14
Kyllä	38,7	4,6	3
<i>Suunnitelmallinen teko</i>			
Ei	41,8	8,0	11
Kyllä	43,3	9,6	6
<i>Puskaraiskaus</i>			
Ei	41,7	8,6	14
Kyllä	45,0	7,9	3
<i>Tekijöiden lukumäärä</i>			
Yksi	41,5	8,5	11
Useampi tekijä	43,8	8,6	6
<i>Uhrien lukumäärä</i>			
Yksi	42,5	8,7	15
Useita	41,5	7,8	2

* Poislukien RL 3:2, RL 7:6, LSH ja tapon yritys.

Mann-Whitney U -testi, kesto (exact, p=0,962), vapaudenriisto (exact, p=0,481), kotirauha (exact, p=0,591), suunnitelmallisuus (exact, p=0,733), puskaraiskaus (exact, p=0,432), useita tekijöitä (exact, p=0,733), useita uhreja (exact, p=0,941).

Tulokset eri teonpiirteryhmissä vaihtelevat jonkin verran sen mukaan ovatko mukana myös LSH-tapaukset. Pääsääntöisesti yhteydet ovat perusole-
tusten mukaisia siten että pitkä kesto, vapaudenriisto, suunnitelmallisuus ja
tuntemattoman ulkona tekemä yllättävä raiskaus (puskaraiskaus) johtavat
vertailuryhmiä ankarampaan tuomioon.

2.4.4 Tekijän ja uhrin suhde

Kuvio VII.15 Vankeuden pituus sekä tekijän ja uhrin suhde

Taulukko VII.18 Vankeuden pituus tekijän ja uhrin suhteen mukaan törkeissä raiskauksissa (RL 20:2; n=17*)

Tekijän ja uhrin suhde	Ehdoton		
	Ka (kk)	SD	N
Puoliso/seurustelukumppani	38,8	3,9	5
Satunnainen tuttava	37,7	8,1	3
Tuntematon	45,6	9,2	9

* Poislukien RL 3:2, RL 7:6, LSH ja tapon yritys
Kruskal-Wallis H -testi ($p=0,134$).

Ainoa verraten johdonmukainen havainto aineistosta on, että tuntemattoman tekemä rikos johtaa muutaman kuukauden ankarampaan rangaistukseen kuin toisensa tunteneiden osapuolten välinen teko.

2.4.5 Päätelmiä

Asetelma muistuttaa monessa kohdin perustunnusmerkistön mukaista tilannetta. Keskirangaistukset vaihtelevat useissa tekoryhmissä ilman selvää rakennetta. Näihin eroihin voivat osaltaan vaikuttaa myös tässä tarkastelussa piiloon jäävät teonpiirteet, mukaan lukien tekijän henkilöön liittyvät seikat, joita edellä ei ole vakioitu. Aineiston koko asettaa kuitenkin rajoitukset tätä tarkemmalle luokitukselle.

Toisaalta yksityiskohtainen tarkastelu paljastaa myös jo aiemmasta esityksestä tuttuja säännönmukaisuuksia. Rikokset, joihin sisältyy tappouhkaus, on rangaistu selvästi muita ankarammin (eroa on noin vuosi). Myös vapaudenriiston elementtejä sisältävät rikokset ovat johtaneet ankarampaan rangaistukseen. Vastaavasti tuntemattoman tekijän tekemä rikos johtaa noin vuotta ankarampaan rangaistukseen verrattuna tilanteeseen, jossa tekijänä on tuttava. Parisuhteessa ja entisten puolisoitten välillä tapahtuvien rikosten rangaistukset eivät eroa yleisestä perustasosta.

3 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3)

3.1 Rangaistukset 2007–2009

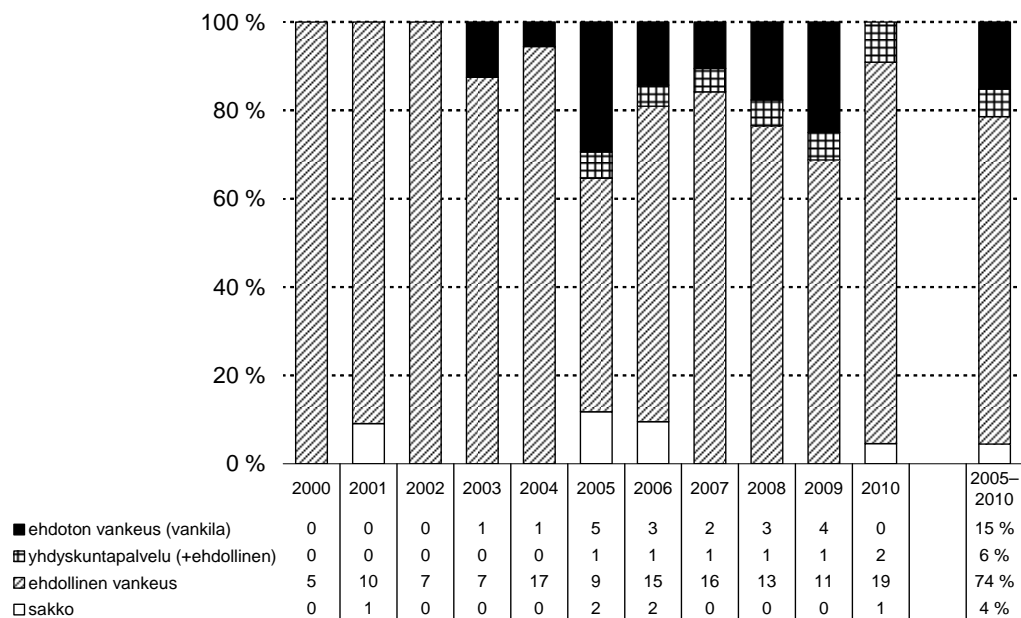
Taulukko VII.19 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3), rangaistukset vuosina 2007–2009

	<i>N</i>	%	<i>Keskiarvo</i>	<i>Mediaani</i>	<i>1. kvartiili</i>	<i>3. kvartiili</i>
Vankila	9	15,8	15,3	15,0	12,5	18,0
Ykp	1	1,8	65,7	65,7	65,7	65,7
Ehdl+Ykp	2	3,5	9,0	9,0	9,0	9,0
Ehdl	45	78,9	8,7	7,8	6,0	11,3
Sakko	0	0,0				
Yhteensä	57	100,0				
Hylätty	17	23,0				

Lähde: Tilastokeskus.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuosina 2007–2009 tuomittiin kaikkiaan 57 syytettyä pakottamisesta sukupuoliyhteyteen. Neljä viidestä tuomittiin ehdolliseen vankeuteen (keskiarvo 9 kk), kuudennes vankilaan ja loput noin 5 % yhdyskuntapalveluun (yleensä ehdollisen osana).

3.2 Lajinvalinta

Kuvio VII.16 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen 2000–2010, rangaistuslajin valinta (RL 20:3, päärikoksen mukaan)

Ehdottomien vankeusrangaistusten käyttö näyttäisi hieman lisääntyneen. Vuosina 2005–2010 joka kuudes tuomittiin ehdottomaan vankeuteen ja neljä viidestä ehdolliseen. Joka kymmenenteen ehdolliseen liittyy tehos- teeksi yhdyskuntapalvelu. Yksittäiset sakkorangaistukset ovat perustuneet rangaistussäännöksestä poikkeamista koskevan säännöksen soveltamiseen.

Taulukko VII.20 Tekijän henkilö ja rangaistuslajin valinta, pakottaminen sukupuoliyh- teyteen (RL 20:3; n=30)

	<i>Ehdollinen</i> %	<i>Ehdl/Ykp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
<i>Nuoruus</i>					
18v->	72,4	6,9	20,7	100,0	29
Nuori	100,0	-	-	100,0	1
<i>Uusiminen</i>					
Ei RikRek	90,9	4,5	4,5	100,0	22
RikRek	25,0	12,5	62,5	100,0	8
Koventamisp.	-	-	-	-	-

Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp.

Aineistossa oli mukana vain yksi nuori. Valtaosa tuomituista (73 %) oli en- sikertalaisia. Uusiminen on keskeinen lajivalintaperuste. Ehdottomat van- keusrangaistukset tuomitaan jokseenkin poikkeuksetta henkilöille, joilla on merkintöjä rikosrekisterissä.

Muiden teonpiirteiden yhteys lajivalintaan on koottu taulukkoihin VII.21 ja VII.22.

Taulukko VII.21 Tekotapa ja rangaistuslajin valinta, pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3; n=30)

<i>Tekotapa</i>	<i>Ehdollinen</i> %	<i>Ehdl/Ykp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
Ei mainintaa väkivallasta	50,0	-	50,0	100,0	2
Riisuminen	100,0	-	-	100,0	1
Kiinni pitäminen	75,0	-	25,0	100,0	12
Käsiksi käyminen/retuuttaminen	78,6	14,3	7,1	100,0	14
Vapaudenriisto/-rajoittaminen	-	-	100,0	100,0	1
Lyöminen/kuristaminen	-	-	-	-	-
Pidempiaikainen lyöminen/muu väkivalta	-	-	-	-	-

Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp.

Pienten tapauslukumäärien vuoksi aineisto ei anna mahdollisuuksia enem- piin päätelmiin.

Asetelma on paljolti samaa kuin yllä. Näyttää vahvasti siltä, ettei lajiva- lintaa voi selittää tekotavan ja seurausten pohjalta.

Taulukko VII.22 Teonpiirteet ja rangaistuslajin valinta, pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3; N=30)

	<i>Ehdl.</i> %	<i>Ehdl/Ykp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
<i>Teon kesto</i>					
Yksittäinen teko	70,0	10,0	20,0	100,0	20
Useita tekoja tai pitkäkestoinen teko	80,0	-	20,0	100,0	10
<i>Vapaudenriisto tai avun estäminen</i>					
Ei	74,1	7,4	18,5	100,0	27
Kyllä	66,7	-	33,3	100,0	3
<i>Kotirauha</i>					
Ei	73,3	6,7	20,0	100,0	30
Kyllä	-	-	-	-	-
<i>Suunnitelmallisuus</i>					
Ei	72,4	6,9	20,7	100,0	29
Kyllä	100,0	-	-	100,0	1
<i>Puskaraiskaus</i>					
Ei	73,3	6,7	20,0	100,0	30
Kyllä	-	-	-	-	-
<i>Useita tekijöitä</i>					
Ei	73,3	6,7	20,0	100,0	30
Kyllä	-	-	-	-	-
<i>Aseen käyttö ja uhkauksen laatu</i>					
Ei uhkausta	74,1	7,4	18,5	100,0	27
Aseeton uhkaus	66,7	-	33,3	100,0	3
Aseellinen uhkaus, ei tappouhkausta	-	-	-	-	-
Aseellinen tappouhkaus	-	-	-	-	-
<i>Uhrin vastarinta</i>					
Ei	100,0	-	-	100,0	8
Kyllä	73,3	6,7	20,0	100,0	22

Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp.

Lajivalinnan ja teonpiirteiden väliltä on vaikea löytää systemaattisia yhteyksiä. Näin jo senkin vuoksi, että pakottamiseen sukupuoliyhteyteen ei juuri liittynyt sellaisia raskauttaviksi katsottavia piirteitä, joiden vaikutuksia on ollut mahdollista kartoittaa muiden tunnusmerkistöjen yhteydessä. Ainoat luokat, joissa on riittävästi havaintoja, koskivat teon kestoa ja uhrin vastarintaa. Kesto ei ollut yhteydessä lajivalintaan. Sen sijaan näyttäisi siltä, että myös uhrin vastarinta vaikuttaisi raskauttavaan suuntaan lajivalinnassa. Tämä kuitenkin sillä yleisellä varaumalla, että jotta teko johtaisi ehdottomaan vankeuteen, rikoksenteijällä täytyy tässä rikoksessa olla takanaan myös aikaisempaa rikollisuutta.

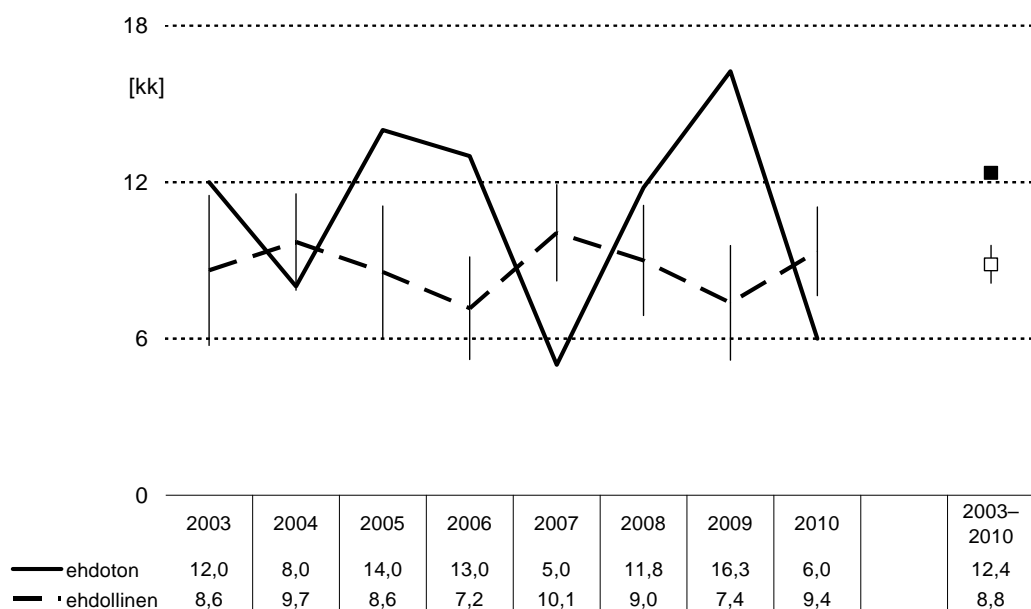
Taulukko VII.23 Tekijän ja uhrin välinen suhde ja rangaistuslajin valinta (RL20:3; N=30)

<i>Tekijän ja uhrin suhde</i>	<i>Ehdl.</i> %	<i>Ehdl/Ykp</i> %	<i>Vankila</i> %	<i>Kaikki</i> %	<i>N</i>
Puoliso/seurustelukumppani	71,4	7,1	21,4	100,0	14
Sukulainen	100,0	-	-	100,0	1
Tuttava/ystävä	60,0	10,0	30,0	100,0	10
Satunnainen tuttava	100,0	-	-	100,0	5
Tuntematon	-	-	-	100,0	-

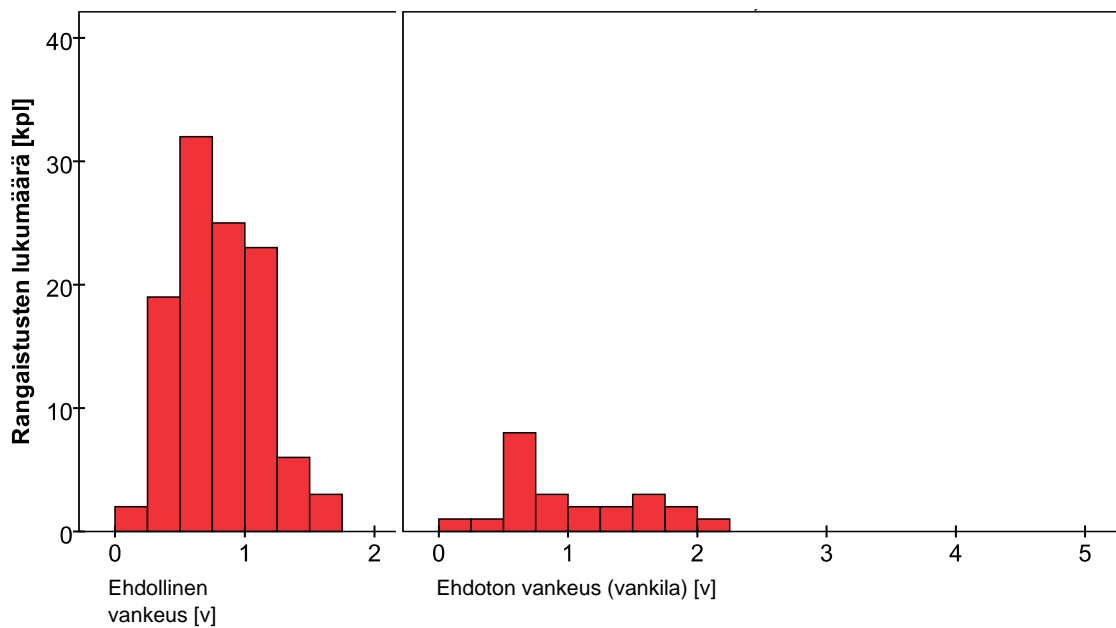
Koko aineisto. Yhdyskuntapalvelu sisältää yhdistelmät ehdollinen ja ykp.

Tulokset eivät viittaa systemaattiseen yhteyteen.

3.3 Rangaistuksen pituus

Kuvio VII.18 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen 2003–2010 (RL 20:3, päärikoksen mukaan), vankeusrangaistuksen keskipituus (ehdollisen vankeuden 95 %:n luottamusväli)

Kuvio VII.19 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3), täytäntöönpanokelpoiset ratkaisut 2003–2010

Rikoksesta tuomittavan ehdollisen vankeuden keskipituus on yhdeksän kuukauden paikkeilla ja ehdottoman vankeuden pituus noin vuoden vaiheilla. Kummassakaan ei näy tapahtuneen systemaattisia muutoksia 2000-luvulla.

3.4 Mikä vaikuttaa rangaistuksen pituuteen?

Teonpiirteiden ja keskirangaistusten vertailu ei tuottanut systemaattiseksi luonnehdittavia havaintoja. Suurimpana syynä voi pitää alhaisia tapauslukumääriä (useimpiin luokkiin sijoittui vain 1–2 tapausta).

Taulukko VII.24 Rangaistuksen pituuden keskiarvot iän ja rikoksen uusimisen mukaan, pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3; N=23)

	<i>Rangaistuslaji</i>		<i>Yhteensä</i>	<i>N</i>
	<i>Eton ka (kk)</i>	<i>Ehdl ka (kk)</i>		
<i>Nuoruus</i>				
Ei	13,2	9,0	10,3	22
Kyllä	-	2,0	2,0	1
<i>Uusiminen</i>				
Ei aik. vankeusrangaistuksia	11,0	8,5	8,6	17
Aikaisempia rangaistuksia	13,5	10,0	13,5	6
Uusiminen kov. perusteena	-	-	-	-

* Poislukien RL 7:6.

Mann-Whitney U -testi, nuori: ehdollinen (exact, $p=0,091$), vankeus yht. (exact, $p=0,071$); uusiminen: ehdoton (exact, $p=1,000$), ehdollinen (exact, $p=0,623$), vankeus yht. (exact, $p=0,113$).

Uusiminen tuntuu korottavan sekä ehdollisten että ehdottomien vankeusrangaistusten pituutta.

Taulukoissa VII.25 ja VII.26 on tiedot tekotavan, vamman ja keskirangaistusten yhteyksistä.

Taulukko VII.25 Rangaistuksen keskimääräinen pituus tekotavan sekä rangaistuslajin mukaan, pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3; N=27*)

<i>Tekotapa</i>	<i>Ehdollinen</i>			<i>Vankeus yht.</i>		
	<i>ka (kk)</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>ka (kk)</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
Ei mainintaa väkivallasta	16,0†	-	1	16,0	-	1
Riisuminen	12,0	-	1	12,0	-	1
Kiinni pitäminen	8,3	2,3	8	10,0	3,8	11
Käsiksi käyminen/retuuttaminen	7,0	2,5	11	7,3	2,5	13
Vapaudenriisto/-rajoittaminen	-	-	-	8,2	-	1
Lyöminen/kuristaminen	-	-	-	-	-	-
Pidempiaikainen lyöminen/muu väkivalta	-	-	-	-	-	-

* Poislukien RL 3:2, RL 7:6, LSH.

† Sisältää myös muita rikoksia.

Kruskal-Wallis H -testi, ehdollinen ($p=0,130$), vankeus yht. ($p=1,69$).

Taulukko VII.26 Rangaistuksen keskimääräinen pituus uhrin vammojen sekä rangaistuslajin mukaan raiskauksissa (RL 20:1; N=27*)

<i>Vammat</i>	<i>Ehdollinen</i>			<i>Vankeus yht.</i>		
	<i>ka (kk)</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>ka (kk)</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
Ei mainintaa vammasta	7,7	1,7	6	8,0	1,8	8
Pintavammat/pelkotila, ei mainintaa hoidosta	7,2	3,2	9	8,8	4,5	12
Hoitoa vaativat vamma- ja häittilanteet	10,0	3,1	6	10,1	3,3	7
<i>Vammat</i>						
Ei mainintaa vammasta	7,7	1,7	6	8,0	1,8	8
Pintavammat/mustelmat	6,4	3,1	4	8,3	4,5	6
Pelkotila, järkytys, unettomuus yms	8,0	4,6	3	10,3	5,9	4
Pintavammat ja pelkotila, ei tietoa hoidosta	7,5	2,1	2	7,5	2,1	2
Psykkiset seuraukset, lyhytkestoinen hoito	11,3	5,0	3	11,3	5,0	3
Psykkiset seuraukset, pitkäkestoinen hoito	-	-	-	-	-	-
Pintavammat ja lyhytkestoista hoitoa vaativat psykkiset seuraukset	8,7	1,5	3	9,3	1,7	4
Pintavammat ja pitkäkestoista hoitoa vaativat psykkiset seuraukset	-	-	-	-	-	-

* Poislukien RL 3:2, RL 7:6 ja LSH.

Kruskal-Wallis H -testi, vamma karkea luokitus: ehdollinen (p=0,329), vankeus yht. (p=0,471); vamma tarkka luokitus: ehdollinen (p=0,703), vankeus yht. (p=0,712).

Tekotapaa koskevat tulokset eivät kerro systemaattisista yhteyksistä. Vammojen osalta keskirangaistukset tuntuvat nousevan vamman asteen ja hoidon tarpeen mukaan.

Taulukko VII.27 Teonpiirteet sekä vankeusrangaistuksen pituus, pakottaminen sukupuolilyhteyteen (RL 20:1; N=27*)

<i>Teonpiirteet</i>	<i>Ehdollinen vankeus</i>			<i>Vankeus yhteensä</i>		
	<i>ka (kk)</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>ka (kk)</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
<i>Teon kesto</i>						
Yksittäinen teko	7,9	2,4	13	9,2	3,4	18
Pidempi kesto/useita tekoja	8,4	4,2	8	8,4	4,0	9
<i>Vapaudenriisto</i>						
Ei	8,2	3,3	19	9,1	3,7	24
Kyllä	7,0	0,0	2	7,4	0,7	3
<i>Kotirauhan rikkominen</i>						
Ei	-	-	-	-	-	-
Kyllä	-	-	-	-	-	-
<i>Suunnitelmallinen teko</i>						
Ei	7,7	2,6	20	8,6	3,3	26
Kyllä	16,0	-	1	16,0	-	1
<i>Puskaraiskaus</i>						
Ei	-	-	-	-	-	-
Kyllä	-	-	-	-	-	-
<i>Tekijöiden lukumäärä</i>						
Yksi	-	-	-	-	-	-
Useampi tekijä	-	-	-	-	-	-
<i>Uhrien lukumäärä</i>						
Yksi	-	-	-	-	-	-
Useita	-	-	-	-	-	-
<i>Uhrin vastarinta</i>						
Ei	8,7	3,5	7	8,7	3,5	7
Kyllä	7,8	3,0	14	9,0	3,7	20

* Poislukien RL 3:2, RL 7:6 ja LSH.

Mann-Whitney U -testi, kesto: ehdollinen (exact, $p=0,916$), vankeus yht. (exact, $p=0,495$); vapaudenriisto: ehdollinen (exact, $p=0,771$), vankeus yht. (exact, $p=0,483$); suunnitelmallinen: ehdollinen (exact, $p=0,095$), vankeus yht. (exact, $p=0,148$); uhrin vastarinta: ehdollinen (exact, $p=0,856$), vankeus yht. (exact, $p=0,607$).

Myös teon kesto ja uhrin vastustus heijastuvat keskirangaistuksissa.

Taulukko VII.28 Tekijän ja uhrin suhde sekä vankeusrangaistuksen pituus, pakottaminen sukupuolilyhteyteen (RL 20:3; N=27*)

<i>Tekijän ja uhrin suhde</i>	<i>Ehdollinen vankeus</i>			<i>Vankeus yhteensä</i>		
	<i>Ka (kk)</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>Ka (kk)</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
Puoliso/seurustelukumppani	8,3	3,2	10	8,6	2,9	13
Sukulainen	7,0	-	1	7,0	-	1
Tuttava/ystävä	10,2	2,0	5	11,5	3,5	8
Satunnainen tuttava	5,9	3,1	5	5,9	3,1	5
Tuntematon	-	-	-	-	-	-

* Poislukien RL 3:2, RL 7:6 ja LSH.

Kruskal-Wallis H -testi, ehdollinen ($p=0,101$), vankeus yht. ($p=0,041$).

Lievimmät rangaistukset on määrätty rikoksista, joissa tekijänä on ollut uhrin satunnainen tuttava.

4 Päätelmiä

Yksittäisten tunnusmerkistöjen tarkastelun tulokset vastaavat pääpiirteisään luvun V tunnusmerkistöjen yhtenäistarkastelun havaintoja. Tunnusmerkistöt yhteen kokoava tarkastelu tuotti kuitenkin olennaisesti johdonmukaisemman kuvan eri tekijöiden merkityksestä rangaistuslajin valinnassa ja mittaamisessa. Tämä koski etenkin tekotavan ja vammojen merkitystä. Myös muilla teonpiirteillä oli näkyvä vaikutus jo tunnusmerkistöjen sisällä, mutta tämäkin vaikutus vahvistui huomattavasti tunnusmerkistöt yhteen kokoavassa tarkastelussa.

Se, että rangaistusten vaihtelu eri tekoluokissa on rikosnimikkeiden sisällä pienempää, on tavallaan ymmärrettävää. Porrastuserusteiden tehtävänä on juuri typisoida ja vakioita törkeysarvostelussa vaikuttavia eri olosuhteita. Eli tapauspiirteet varioivat tunnusmerkistöjen sisällä vähemmän kuin tunnusmerkistöjen välillä, mikä myös heijastuu pienempinä eroina lopputuloksissa.

Mutta havaittua saattaa selittää osaksi myös tuomioistuinten erot tunnusmerkistön valinnassa. Jos esimerkiksi raja raiskauksen ja pakottamista sukupuoliyhteyteen koskevan tunnusmerkistön välillä tulkitaan kovin eri tavoin, eroavat tuon säännöksen nojalla tuomitut tapaukset ominaisuuksiltaan tavalla, joka heijastuu epäjohdonmukaisuutena mittaamistuloksissa. Eli jos tuomioistuin A rajaa tunnusmerkistön soveltamisen vain poikkeustapauksiin, mutta tuomioistuin B sijoittaa sinne raiskauksen normaalimuotoja lähellä olevia tapauksia, erot tapauspiirteiden välillä eivät välttämättä heijastu enää rangaistuksissa, koska pakottamisrikoksen ja raiskauksen tyyppirangaistusvyöhykkeet eroavat melko selvästi toisistaan.

VIII TAPAUSKUVAUKSIA VUOSILTA 2006–2009

Tähän lukuun on vielä koottu tapauskuvauksia eri törkeysastetta edustavista raiskausrikoksista. Ratkaisut ovat kaikki lainvoimaisia ja perustuvat joko käräjäoikeuden tuomioon tai – muutoksenhakutilanteessa – hovioikeuden päätökseen. Jotta mukaan saataisiin riittävästi ratkaisuja, joissa tunnusmerkistön valintaa tai mittaamista olisi nimenomaisesti perusteltu, tapausselostojen poiminta kohdistettiin koko perusaineistoon vuosilta 2006–2009 (299 rikosta). Annettavan kuvan selkeyttämiseksi aineistosta on jätetty pois nuorten henkilöiden sekä alentuneesti syyntakeisten tekemät rikokset, tapaukset jotka on arvioitu RL 7:6:n nojalla sekä laajat konkurrenssisarjat (näiden tekijöiden keskimääräisvaikutuksia tuomioon on kuvattu eri vaiheissa edeltävissä luvuissa).

1 Ryhmittely viiteen tasoon

Rikokset on seuraavassa ryhmitelty tunnusmerkistöittäin sekä tuomittujen rangaistusten mukaan viiteen (I–V) alaryhmään (-tasoon). Ne kattavat runsaat 90 % kaikista raiskausrikoksista. Kustakin alaryhmästä raportoidaan joukko esimerkkitapauksia. Tarkoitus on antaa mahdollisimman kattava kuva tapauspiirteiden ja rangaistusten hajonnasta. Mukaan on otettu myös tapauksia, jotka poikkeavat ”yleisestä linjasta.” Toisaalta pois on jätetty tapauksia, joiden esittely ei tuo lisäinformaatiota esimerkiksi puuttuvien tapautietojen vuoksi.

Tapauspiirteistä esitetään tiivistetyt tiedot tekijän ja uhrin välisestä suhteesta ja tekopaikasta, tekoa edeltävistä olosuhteista, tekotavasta ja teon seurauksista. Kunkin tiivistelmän alkuun on merkitty tieto tekijän taustasta (onko rikosrekisterissä merkintöjä tekoa edeltävältä viideltä vuodelta vai ei) sekä tuomitusta rangaistuksesta (ensimmäinen numero on tapauksen järjestysnumero ja seuraava tuomittujen vankeuskuukausien määrä, ks. myös selitteet taulukon lopussa).¹⁶ Tuomioon mahdollisesti sisältyneet muut rikokset on mainittu sulkeissa.

Tapausselosteen loppuun on merkitty suorina lainauksina tunnusmerkistön valintaan tai mittaamista koskevien perustelulausumien ydin, silloin kuin tuomioistuimien on asiaan ottanut kantaa. Perustelujen sisältöä tarkastel-

---

¹⁶ Myös Utrianen tutkimus sisältää laajan liitteen hovioikeuksissa 2000–2005 tuomitusta tapauksista (ks. Utrianen 2010, 304 ss). Sen pohjalta tehtäviä päätelmiä vaikeuttaa yksinomaan käräjäoikeuden ratkaisujen varaan jääneiden tapauksien karsituminen aineistosta.

laan laajemmin seuraavassa luvussa Helsingin hovioikeudesta kootun erillisaineiston avulla (luku IX alla).

Tapausselosteita on kaikkiaan 54 (eli vajaa viidennes kaikista tuomioista). Selosteiden määrä heijastaa karkeasti kunkin rangaistustasoryhmän suhteellista osuutta kaikista tuomioista, kuitenkin niin, että tunnusmerkistön soveltamisen rajoille sijoittuvia tapauksia on suhteellisesti hieman enemmän (ryhmät II ja V).

I. Pakottaminen sukupuoliyhteyteen: alle 10 kk

Ensimmäisen ryhmän (alle 10 kk) muodostavat raiskausrikosten lievimmien rangaistavat tekemuodot. Ryhmä kattaa 14 % kaikista raiskaustuomioista.¹⁷ Ryhmä kattaa samalla runsaat puolet pakottamisena rangaistusta teoista. Yleensä rangaistukset alkavat puolen vuoden vaiheilta, mutta aineistossa oli myös tätä lyhyempiä rangaistusta. 85 % rangaistuksista oli ehdollisia, ja lähes jokseenkin sama osuus rikosentekijöistä ensikertalaisia. Puolet rikoksista tapahtui puolisoiden/seurustelukumppaneiden, ja loput tuttavien tai satunnaisten tuttavien välillä. Tekotapana mainitaan tyypillisesti kiinni pitäminen, riisuminen sekä kaataminen sängylle.

1 EK, 3 kk ehdollinen (-)

- osapuolet parisuhteessa, uhrin asunto
- uhri oli yöllä ajanut mustasukkaisen tekijän ulos asunnosta, mutta kutsunut tämän tekstiviestillä sitten takaisin
- tekijä oli ollut uhrin estelyistä huolimatta suojatussa sukupuoliyhteydessä tämän kanssa
- Tunnusmerkistön valinta: Uhrin vastustelu oli jäänyt vähäiseksi, koska tämä ei tahtonut viereisessä huoneessa olevien lasten heräävän. ”Asianomistajan käytös on myöskin ollut jossain määrin ristiriitaista vastaajaan nähden siinä suhteessa, että asianomistaja on ensin ajanut vastaajan aamuyöllä kolmen aikaan asunnosta ja jälleen pyytänyt hänet tekstiviestillä takaisin. Tämä asianomistajan menettely on tietysti antanut jossain määrin ristiriitaista viestiä vastaajalle ja mahdollisesti edesauttanut vastaajan häiriökäyttäytymistä.”

2 EK, 6 kk ehdollinen (+pahoinpitely)

- puoliso/seurustelukumppani, puisto
- uhri ollut lenkillä, vastaaja juossut kiinni
- läpsinyt kasvoihin, repinyt hiuksista, kaatanut maahan
- oraalinen sp-yhteys, pintaruhjeita eri puolille kehoa
- Tunnusmerkistön valinta: ”Vastaaja on väkivallan uhalla ja väkivallalla murtanut vastaajan vastustustahdon.”

¹⁷ Esitetyt prosenttiluvut on laskettu kaikista vuosina 2006–2009 tuomituista raiskausrikoksista. Tuosta aineistosta vain osa koodattiin lähempää tarkastelua varten, kuten jaksossa I on esitetty.

3 EK, 7 kk ehdollinen (-)

- puoliso/seurustelukumppani, uhrin asunto
- tekijä tullut uhrin luokse käymään yöllä
- kaatanut sängylle painamalla olkapäästä, tarttunut ranteesta, riisunut yöpaidan ja pikkuhousut, pitänyt käsistä kiinni, painanut niskasta, riisunut uhrin yöpaidan ja pikkuhousut
- tehty sormin, pintaruhjeita, ahdistusta ja kärsimystä, käyntejä psykologilla

4 EK, 7 kk ehdollinen (-)

- tuttava/ystävä, tekijän asunto
- uhri tullut vastaajan luokse kylään ja ollut menossa suihkuun
- riisunut uhrin vaatteet, lukinnut kylpyhuoneen oven
- kertaluontoinen suojaamaton sp-yhteys
- Tunnusmerkistön valinta: "Käytetyn väkivallan vähäisyys huomioonottaen"

5 EK, 9 kk ehdollinen (-)

- satunnainen tuttava, tekijän asunto
- ravintolaillan jälkeen tekijän asunnossa
- olivat taksitolpalla sopineet, etteivät ole keskenään sukupuoliyhteydessä; taksissa vastaaja oli suudellut asianomistajaa ja asunnolle saavuttua vastaaja ryhtyi riisumaan asianomistajaa; asianomistaja piti aluksi vastaajan menettelyä leikkinä, mutta ryhtyi sitten vastustelemaan ja tönäisi vastaajan pois päältänsä sukupuoliyhteyden keskeytyessä tähän
- pintaruhjeita, masennusta, pelkotiloja käyntejä psykiatrisella poliklinikalla
- Tunnusmerkistön valinta: "Vastaajan asianomistajaa kohtaan käyttämä väkivalta on sukupuoliyhteyttä edeltävässä tilanteessa kuin myös sen aikana ollut vähäistä. Edellä selostettu sukupuoliyhteyttä edeltänyt tapahtumankulku ja raiskaukseen sisältynyt seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen määrä huomioon ottaen raiskaus on kokonaisuutena arvostellen katsottava lieventävien asianhaarojen vallitessa"

6 EK, 9 kk ehdollinen (-)

- puoliso/seurustelukumppani, uhrin asunto
- osapuolet olivat katsoneet yhdessä televisiota uhrin asunnossa
- kaatanut ensin lattialle ja sitten sohvalle, riisunut uhrin housut alas
- oraallinen ja vaginaalinen sp-yhteys, mustelmia, järkyttyneisyyttä
- Tunnusmerkistön valinta: "Ottaen huomioon, että vastaajan käyttämä väkivallan määrä ja uhkaukset ovat teon laatuun nähden olleet vähäiset ja olosuhteet muutoinkin ovat olleet sellaiset, ettei tekoa kokonaisuutena voida katsoa erityisen vakavaksi."

EK = ensikertalainen

RR = rikosrekisteri (aikaisempia ehdollinen, ehdoton tai YKP-tuomio edeltävältä 5 vuodelta)

YKP = yhdyskuntapalvelu

II. Pakottaminen sukupuoliyhteyteen 10 kk–1v 4 kk

Ryhmä sisältää pakottamistunnusmerkistön nojalla rangaistut vakavammat tekemuodot, joissa rangaistukset liukuvat osin jo raiskauksen perustunnusmerkistön tasolle. Ryhmä kattaa 8–9 % kaikista raiskaustuomioista ja

hieman alle puolet pakottamisena rangaistuista teoista. Myös tässä ryhmässä rikokset tapahtuivat yleensä joko puolisoitten tai seurustelukumppaneiden tai tuttavien välillä. Ehdollisen ja ehdottoman vankeuden jakauma oli jokseenkin sama kuin ryhmässä I.¹⁸

1 RR, Ykp 200 tuntia (+ pahoinpitely, huumausainerikos, laiton uhkaus)

- tuttava/ystävä, tekijän asunto
- osapuolet tulleet taksilla vastaajan asunnolle
- kaatanut sängylle, pitänyt käsivarsista kiinni, riisunut uhrin päälly- sekä alushousut
- kertaluontoinen sp-yhteys, mustelmia, ihorepeämä
- Tunnusmerkistön valinta: ”Väkivalta on ollut vähäistä. Huomioon ottaen myös tapahtumaolosuhteista esitetty selvitys oikeus katsoo, että raiskaus on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty.”

2 RR, 10 kk ehdoton (+ kotirauha)

- puoliso/seurustelukumppani, uhrin asunto
- uhri lähdössä töihin kotoaan, juossut karkuun vastaajaa
- läpsäissyt kasvoihin pari kertaa avokämmenellä, kaatanut sängylle repinyt uhrin huoneeseen rappukäytävästä, riisunut uhrin housut
- kertaluontoinen suojaamaton sp-yhteys
- Tunnusmerkistön valinta: ”Lain tarkoittama väkivalta on tapauksessa vähäistä ja tekoa kokonaisuutenakin arvostellen on pidettävä osittain lieventävien asianhaarojen vallitessa tehtynä.”

3 EK, 10 kk ehdollinen (-)

- tuttava/ystävä, uhrin asunto
- osapuolet jutelleet ja nauttineet alkoholia uhrin asunnolla
- painanut kurkusta nyrkillä
- kertaluontoinen sp-yhteys, mustelmia, pelkotiloja, käyntejä sairaalassa sekä raiskauskeskuksessa
- Tunnusmerkistön valinta: ”Väkivalta tilanteessa on ollut laadultaan vähäistä, vaikka se sinänsä onkin riittänyt murtamaan uhrin tahdon”

4 EK, 1 v ehdollinen (-)

- tuttava/ystävä, muu asunto
- katsoneet yhdessä pornoelokuvaa, uhri tullut vastaajan viereen nukkumaan
- pitänyt uhrin käsiä hänen päänsä yläpuolella
- kertaluontoinen sp-yhteys, ahdistusta
- Tunnusmerkistön valinta: ”Uhrin kertoman mukaan käsistä kiinni pitäminen ei ollut aiheuttanut kipua. Uhri on yhdessä vastaajan kanssa katsonut pornoelokuvaa. Vastaaja on vaihtanut ylleen silkisen pantterikuvioiden yöpaidan ja vapaa-

¹⁸ Tulokset eroavat molempien ryhmien osalta Utriaisien raportoimista. Hänen aineistossaan kaikki (14 kpl) vuosina 2000–2005 hovioikeuksissa pakottamisesta sukupuoliyhteyteen langetetut rangaistukset olivat ehdollisia vankeusrangaistuksia. Oikeusrekisterikeskuksen tietojen mukaan vuosina 2000–2005 pakottamisesta sukupuoliyhteyteen hovioikeuksissa tuomittiin kaikkiaan 26 rikoksentehtyä. Näistä 18 tuomittiin ehdollisen vankeusrangaistukseen ja 6 (23 %) ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

ehtoisesti mennyt nukkumaan vastaajan viereen samaan sänkyyn. Uhri ei ollut pyytänyt apua samassa asunnossa olleelta henkilöltä. Vastaaja ei ollut väkisin repinyt housuja uhrilta.”

5 RR, 1 v 2 kk ehdoton (-)

- tuttavat, asunto
- seurue nauttinut yhdessä alkoholia asunnossa
- väkivalloin riisunut uhrin ja fyysistä kokoaan hyväksi käyttäen ollut tämän kanssa sukupuoliyhteydessä
- Tunnusmerkistön valinta: ”Väkivallan vähäisyys ja muut rikokseen liittyvät seikat huomioon ottaen raiskaus ... on tehty lieventävien asianhaarojen vallitessa. Kokonaisarvioinnissa on otettu huomioon, että asianomistaja oli hakeutunut vastaajan seuraan oma-aloitteisesti. Lääkärintilauksesta ilmenee, ettei hän ole saanut mitään fyysisiä vammoja. A ei myöskään poistunut tapahtumapaikalta välittömästi raiskauksen jälkeen, vaikka hänellä olisi ollut siihen mahdollisuus. Hän on jäänyt asuntoon nauttimaan alkoholia useiden henkilöiden kanssa.”

6 EK, 1 v 3 kk ehdollinen (+ sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys)

- parisuhdekumppanit, yhteinen asunto
- uhrin käydessä nukkumaan vastaaja hyökännyt päälle ja olkapäistä kiinni pitäen työntänyt sormet uhrin sukupuolielimeen, yrittänyt samaa kolme päivää aikaisemmin samoissa olosuhteissa
- mustelmia ja pelkotiloja
- Tunnusmerkistön valinta: ”Vastaajan syyksi luettavat teot ovat vakavia. Tässä tapauksessa käytetty väkivalta ei kuitenkaan ollut voimakasta.”

7 EK, 1 v 4kk ehdollinen (+pakottaminen ja törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen)

- erovaiheessa olevat parisuhdekumppanit, yhteinen asunto
- vastaaja ehdotti saunomisen jälkeen seksiä, josta uhri kieltäytyi, vastaaja uhkasi uhrin väkivallalla ja kuristi lyhyen aikaa kaulasta pakottaen tämän jälkeen uhrin oraaliseen sukupuoliyhteyteen; edellisiltana vastaaja tullut yöllä uhrin sängyn viereen paljastettu puukko kädessä, mutta ei kuitenkaan varsinaisesti uhannut sitä käyttää
- Tunnusmerkistön valinta: ”Vastaajan menettely on ollut omiaan alentamaan uhrin kynnystä tuntea pelkoa vastaajaa kohtaan ... Vastaajan käyttämää väkivaltaa ja sillä uhkaamista voidaan edellä siitä selvitetty seikat huomioiden pitää vähäisinä. Kyseessä on vakiintuneessa parisuhteessa ilmeisen erokriisin aikana tehdystä teosta ... vastaajan on näytetty hakeutuneen viikkoa ennen tekoa lääkärin vastaanotolle masennuksen vuoksi.” Hänen katsotaan myös olleen ”tapahtumanaikana vakavasti masentunut, voimakkaan ahdistunut sekä myös itsetuhoisen käyttäytymisen ja ajatusten osalta ... oikeus katsoo teon kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehdyksi.”

EK = ensikertalainen

RR = rikosrekisteri (aikaisempia ehdollinen, ehdoton tai YKP-tuomio edeltävältä 5 vuodelta)

YKP = yhdyskuntapalvelu

III. Raiskauksen perustunnusmerkistö yli 1v–1v 6 kk

Tähän ryhmään kuului runsas 40 % raiskauksen perustunnusmerkistön mukaisista tapauksista ja kaikkiaan vajaa 30 % kaikista tuomituista rikoksista. Tässä ryhmässä vajaa puolet tuomittiin ehdolliseen vankeusrangaistukseen,

neljännes ehdollisen vankeuden sekä yhdyskuntapalvelun yhdistelmään ja 30 % vankilaan.

Ryhmän rikoksille on tunnusomaista, että ne tapahtuvat puolisoiden/seurustelukumppaneiden, satunnaisten tuttavien tai muutoin toisensa entuudestaan tunteneiden välillä. Uhrille ennestään tuntemattomien tekijöiden tekemiä rikoksia ryhmässä on noin joka kymmenes. Tyypillinen teko-tapa oli riisuminen, kiinni pitäminen sekä vähäisemmäksi luonnehdittava väkivalta. Vakavampi väkivalta (nyrkein lyöminen/potkiminen) oli verraten harvinaista. Rikosta edelsi yleensä jonkinlainen yhdessäolo esimerkiksi ravintolassa taikka asunnossa.

EHDOLLINEN VANKEUS

1 EK, 1 v 2 kk ehdollinen (-)

- satunnainen tuttava, asunnossa
- uhri humalansa vuoksi kykenemätön puolustamaan itseään
- työntänyt sormen uhrin sukuelimeen

2 EK, 1 v 3 kk ehdollinen (+ pahoinpitely)

- tuttava, uhrin asunto
- uhri ja tekijä tuttuja, uhri päästänyt vastaajan kotiinsa
- ennen tekoa riidan seurauksena uhria retuutettu ja kaadettu maahan, uhrin siirrettyä nukkumaan sohvalle, vastaaja tullut perässä ja aloittanut uhrista kiinni pitämällä yhdynnän
- kertaluontoinen suojaamaton sp-yhteys, pintaruhjeita

3 EK, 1 v 4 kk ehdollinen (-)

- seurustelukumppanit, asunnossa
- kiinni pitämällä ja kaulasta puristamalla kaatanut sängylle sekä sanallisesti uhkaamalla
- kertaluonteinen sukupuoliyhteys
- ”asianomistaja ja vastaaja ovat päässeet sopimukseen vahingonkorvauksista, mikä on otettu huomioon rangaistusta lieventävänä seikkana”

4 EK, 1 v 4 kk ehdollinen (pahoinpitely)

- avopuolisot, asunnossa
- työnsi uhrin sängylle, työnsi kädellä kurkusta
- työnsi sormen emättimeen + kertaluonteinen sukupuoliyhteys
- rangaistusta alentavina otettu huomioon: ”perheessä tapahtuma-aikana taloudellisia ongelmia, osapuolilla pyrkimystä suhteensa jälleenrakentamiseen, asianomistaja ei ole vaatinut rangaistusta tai korvauksia

5 EK, 1 v 6 kk ehdollinen (-)

- seurustelukumppanit, muu asunto
- useita lyöntejä takapuoleen, uhri kaadettiin sängylle ja riisuttiin väkisin
- kertaluontoinen sp-yhteys, masennusta, eristäytymistä
- Hovioikeus määräsi käräjäoikeuden tuomitseman ehdottoman vankeuden ehdol-

liseksi huomioon ottaen, että osapuolet olivat ”ennen nyt käsiteltävänä oleva tapahtumaa riidattomasti olleet vapaaehtoisessa sukupuolisessa kanssakäymisessä useita kertoja ja että vastaajaa ei ole aikaisemmin rikoksesta rekisteröity”.

6 RR, 1 v 6 kk ehdollinen (-)

- entiset aviopuolisot, asunto
- nostanut uhrin hametta ja repimällä pikkuhousut syrjään ollut sp-yhteydessä vastoin uhrin tahtoa
- ”...huolimatta rikoksen vakavuudesta ilmitulleet seikat kokonaisuutena ... mukaan lukien asianosaisten suhteet jälkeläisiinsä puoltavat rangaistuksen tuomitsemista ehdollisena”

7 EK, 1 v 6 kk ehdollinen (+ vahingonteko)

- puoliso/seurustelukumppani, uhrin asunto
- entinen pariskunta tapasi sattumalta baarissa
- uhrin päätä hakattiin ennen tekoa lattiaan ja huonekaluihin useamman kerran, uhria retuutettiin hiuksista useaan otteeseen
- saatettuaan uhrin pahoinpitelyllä tilaan, jossa hän ei ole uskaltanut puolustautua kolme anaalista sp-yhteyttä, pintaruhjeita
- teon ja väkivallan motiivina saattanut olla tekijän suuttuminen saamastaan tiedosta, että ”lapsi, jota on pidetty vastaajan lapsena, ei ole hänen.”

EHDOULLINEN VANKEUS JA YHDYSKUNTAPALVELU

8 EK, 1 v 4 kk ehdollinen +Ykp (-)

- satunnainen tuttava, tekijän asunto
- uhri ja tekijä tapasivat ravintolassa ja menivät yhdessä vastaajan asunnolle jatkoille
- uhri kaadettiin sängylle, uhria pidettiin voimakkaasti kiinni, liikuteltiin voimakeinoin ja riisuttiin väkisin
- tehty sormin, pintaruhjeita, pelkotiloja, ahdistusta

9 EK, 1 v 6 kk ehdollinen +Ykp 65 t (+ pahoinpitely, laitton uhkaus)

- puoliso/seurustelukumppani, tekijän asunto
- uhri oli ystävänsä kanssa viettänyt vapaaehtoisesti aikaa tekijän asunnolla, uhrin lähtiessä raiskaus tapahtui
- voimakeinoin estetty asunnosta poistuminen ja uhri riisuttu
- kertaluontoinen sp-yhteys, mustelmia, psykologilla käyntejä

10 EK, 1 v 6 kk ehdollinen + Ykp (-)

- tuttavat, vastaajan auto
- mennyt kuorma-autoon juomaan tarjottua olutta
- ollut sukupuoliyhteydessä väkisin käsistä ja jaloista kiinni pitäen
- kertaluontoinen sp-yhteys, mustelmia, stressireaktio
- ”Ehdollisen rangaistuksen tuomitsemista tukee se, että vastaajaa ei ole aikaisemmin rekisteröity rikoksesta. Hänellä on myös kaksi alaikäistä lasta, jotka asuvat hänen luonaan toisen vanhemman vammautumisen johdosta”

VANKILARANGAISTUS

11 RR, 1 v 3 kk ehdoton (-)

- tuttava/ystävä, juhlien jälkeen asunnossa
- tönäisi sohvalle ja löi uhria nyrkillä kasvoihin
- pakotti väkivallan uhalla oraaliseen sukupuoliyhteyteen
- otettu huomioon että ”väkivalta ei ollut voimakasta tai runsasta”

12 EK, 1 v 6 kk ehdoton (-)

- puolituttu, 16-vuotias uhri mennyt tekijän asunnolle
- yritettyään halailla uhria tekijä vei hänet väkivalloin vuoteella ja oli uhria aloillaan pitäen sukupuoliyhteydessä
- vaikkei tekijää ole aikaisemmin rangaistus ”rikoksen vakavuus ja tekijän syyllisyys edellyttävät ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemista”

13 RR, 1 v 6 kk ehdoton (-)

- tapasivat ravintolassa, uhrin asunto
- lyönyt kasvoihin, kaatanut sängylle, vetänyt rappukäytävään paenneen uhrin hiuksista repien takaisin sisälle
- kertaluonteinen sp-yhteys, pintaruhjeita, masennusta
- ”Teon vakavuuden vuoksi rangaistusta ei määrätä ehdollisena.”

14 RR, 1 v 6 kk ehdoton (-)

- tuttava/ystävä, muu asunto
- asianomistaja viettämässä iltaa veljensä luona, minne myös vastaaja oli kutsuttu, veljen poistuttua jäivät kahden
- vastaaja löi uhria nyrkillä olkapäähän, vastaaja painoi uhria voimakkaasti rintakehästä ja riisui uhrin
- kertaluontoinen sp-yhteys, pintaruhjeita
- aikaisempi rikollisuus esti ehdollisen käytön

15 RR, 1 v 6 kk ehdoton (-)

- satunnainen tuttava, tekijän asunto
- vastaaja houkutellut uhrin (ikä 17 v) asuntoonsa lupaamalla näyttää myytäviä vaatteita, kaadettiin sängylle, uhria pidetty kiinni ja riisuttiin väkisin
- kertaluontoinen suojattu sp-yhteys
- syyttäjä vaati rangaistusta pakottamisesta sukupuoliyhteyteen ja asianomistaja raiskauksesta. Oikeus tuomitsi raiskauksesta perusteluin todeten, että vaikka vastaajan käyttämän väkivalta oli jäänyt vähäiseksi, ”tekoa kokonaisuutena arvioidessa on kuitenkin kiinnitettävä huomiota myös siihen, että vastaaja on kohdistanut tekonsa alaikäiseen asianomistajaan. Lisäksi tekopäivän tapahtumista esitetty selvitys osoittaa, että vastaaja on suunnitelmallisesti houkutellut asianomistajan raiskauksen mahdollistavaan tilanteeseen. Käytetyn väkivallan vähäisyydestä huolimatta tekoa ei voida pitää lieventävien asianhaarojen vallitessa tehtynä”. Rangaistuksen mittaamisessa otettiin suunnitelmallisuuden ja tekijän nuoren iän ohella, että tekijä oli kuusi vuotta aikaisemmin tuomittu raiskauksesta ehdottomaan vankeuteen.

EK = ensikertalainen

RR = rikosrekisteri (aikaisempia ehdollinen, ehdoton tai YKP-tuomio edeltävältä 5 vuodelta)

YKP = yhdyskuntapalvelu

IV. Raiskauksen perustunnusmerkistö yli 1v 6 kk

Perustunnusmerkistön mukaisia vähintään 1 v 6 kk:n rangaistuksiin johtaneita tapauksia oli runsas kolmannes kaikista raiskausrikoksista annetuista tuomioista. Kolmelle neljästä tuomittiin vankilarangaistus. Kuudennes sai ehdollisen vankeusrangaistuksen ja loput tuomittiin ehdollisen vankeuden ja yhdyskuntapalvelun yhdistelmään.

Tämänkin ryhmän rikoksille on tunnusomaista, että niistä huomattava osa tapahtuu puolisoitten/seurustelukumppaneiden, satunnaisten tuttavien tai muutoin toisensa entuudestaan tunteneiden välillä. Uhrille ennestään tuntemattomien tekijöiden tekemiä rikoksia ryhmässä oli hieman edellistä ryhmää enemmän. Tekotapojen kuvauksissa toistuu uhrin ”retuuttaminen” ja väkivalloin aloillaan pitäminen. Joka kuudennessa tapauksessa mainittiin suoranaista nyrkillä lyöminen ja/tai potkiminen. Noin 10 %:ssa tekoon on sisältyvän pidempiaikainen vapaudenriisto. Tyypillisenä tekemuotona on kuitenkin ollut kertaluontoinen tavanomainen (vaginaalinen) sukupuoliyhteys (20/32). Osa rikoksista oli toteutettu myös sormin. Noin kolmanneksessa tapauksia edelsi yleensä jonkinlainen yhdessäolo joko ravintolassa taikka asunnossa. Ensikertalaiselle tuomittuja ehdottomia vankeusrangaistuksia on usein perusteltu viittaamalla teon vakavuuteen, joissain tapauksissa on viitattu myös uhrin nuoreen ikään (15 v).

EHDOLLINEN VANKEUS

1 EK, 1 v 8 kk ehdollinen (-)

- tuttavat, uhrin asunto
- kaato uhrin sängylle, pakotti uhrin hiuksista kiinni pitäen oraaliseen sp-yhteyteen
- oraalinen sp-yhteys, pintanaarmuja
- ”Teon vakavuus puoltaa ehdottoman vankeusrangaistuksen käyttämistä. Toisaalta vastaajaa ei ole aikaisemmin rangaistusta... väkivalta, joka on ollut riittävä murtamaa asianomistajan tahdon on aiheuttanut vain lieviä fyysisiä vammoja ... vankeus voidaan määrätä ehdolliseksi.”

2 EK, 2 v ehdollinen (törkeä rattijuopumus)

- kuljetti uhrin kotibileistä mopolla, vei syrjätielle
- nyrkein lyömällä ja kiinni pitäen yritti sp-yhteyttä siinä onnistumatta, pakotti uhrin oraaliseen sukupuoliyhteyteen, vei sitten asunnolle, jossa toistamiseen yritti sp-yhteyttä siinä onnistumatta
- oraalinen sp-yhteys ja kaksi sp-yhteyden yritystä, mustelmia ja hiertymiä
- oikeus pitää rikosta vakavana ”erityisesti sen pitkän keston vuoksi, tekoon liittyy myös uhrin vapauden menetys tältä ajalta.” Ehdollista puoltavana tuotiin esille, että vastaaja on ”täyttänyt 18 vuotta vain viikkoa teko aikaisemmin ... hänellä ei ole merkintöjä rikosrekisterissä ... eikä hänen epäillä syyllistyneen muihin rikoksiin...on tuotu esille vastaajan sairautteen saama lääkitys yhdessä alkoholin kanssa osasyynä kyseiseen tekoon.”

EHDOLLINEN JA YHDYSKUNTAPALVELU

3 RR, 1 v 8 kk ehdollinen + Ykp 90 tuntia (-)

- aviopuolisot, yhteinen asunto
- aloitti yhdynnän uhrin nukkuessa, heränneen uhrin pyydettyä lopettamaan jatkoi yhdyntää vastaajan kielloista huolimatta
- rangaistuksen pituuden määrittelyssä otettu huomioon "vastaajan käyttämän väkivalta ja se, että vastaajan alaikäiset lapset ovat olleet seuraamassa tapahutumaa; ehdotonta vankeutta puoltaisi vastaajan aikaisempi rikollisuus, joskin "rikkokset ovat suhteellisen vanhoja" ja osa tuomioista mitattu päivissä; ehdollista puoltaisivat "vastaajan henkilökohtaiset olot ja erityisesti se, osa puolilla on yhteisiä lapsia"; oikeudenmukaisena seuraamuksena on pidettävä ehdollista vankeutta "riittävän pitkän koeajoin" sekä sen lisänä yhdyskuntapalvelua "laissa säädetty enimmäismäärä."

4 EK, 1 v 11 kk ehdollinen +Ykp 80t + valvonta (+ pahoinpitely, 2 x lievä vahingonteko)

- puoliso/seurustelukumppani, uhrin asunto
- aluillaan oleva parisuhde, vietetty iltaa uhrin kotona kahdestaan
- uhria kuristettu kaulasta uhrin päällä on istuttu ja pidetty aloillaan
- saatettuaan uhrin pahoinpitelyllä tilaan, jossa hän ei ole uskaltanut puolustautua kertaluontoinen sp-yhteys sekä anaalinen sp-yhteys
- pintaruhjeita, pelkotiloja, painajaisia
- "Vastaaja on ollut teon tehdessään alle 21-vuotias (19 v), eikä häntä ole aikaisemmin rikoksista rekisteröity ... rangaistus voidaan tuomita ehdollisena ... Ehdollista vankeutta on pidettävä riittämättömänä, minkä vuoksi vastaaja tuomitaan ehdollisen vankeuden lisäksi yhdyskuntapalveluun. Ehdollisen vankeuden tehosteeksi vastaaja tuomitaan koeajaksi valvontaan, koska tätä on pidettävä perusteltuna vastaajan sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi".

VANKILARANGAISTUS

5 EK, 1 v 8 kk ehdoton (-)

- entiset seurustelukumppanit, vastaajan asunto
- uhri tullut tapaamaan vastaajaa
- kaatanut uhrin maahan, riisunut uhrin ja pitänyt käsillään kiinni, lyönyt kaksi kertaa avokämmenellä
- kertaluontoinen sp-yhteys, mustelmia, masennusta
- Ehdotonta puoltavat perusteet: "Vastaajan teko on ollut vakava. Vastaaja on useista kielloista ja vastustuksesta huolimatta täyttänyt tekonsa, mikä osoittaa korkeaa syyllisyyttä."

6 EK, 1 v 8 kk ehdoton (petos, vapaudenriisto)

- tuttavat, vastaajan asunto
- lyönyt, retuuttanut (heittänyt seinään) ja kaatunut sängylle, uhrin paettua porraskäytävään vetänyt tämän takaisin asuntoon
- tunkeutui sormin uhrin sukuelimiin
- mustelmia, naarmuja ja hankaumia
- piti asunnossa useamman tunnin ajan
- Ehdotonta puoltavat perusteet: "Raiskauksen ja vapaudenriiston vakavuus asianomistajan fyysiseen koskemattomuuteen kohdistuneina tekoina sekä raiskaukseen johtaneen ja sitä seuranneen väkivallan ja vapaudenriiston kesto."

7 EK, 1 v 10 kk ehdoton (-)

- tuttava/ystävä, tekijän asunto
- tekijä kutsunut uhrin kotiinsa juomaan viinaa, uhrilla ei muistikuvia sen jälkeisistä tapahtumista, mutta muistaa, ettei halunnut sukupuoliyhteyttä
- kertaluontoinen sp-yhteys, silmäkulmassa haava ja pintaruhjeita
- Ehdotonta puoltavat perusteet: ”Pitkissä vankeusrangaistuksissa täytyy löytyä erityisiä syitä ehdollisen vankeusrangaistuksen tueksi. Vastaajaa ei ole aikaisemmin rikoksesta rekisteröity. Tästä huolimatta vastaajan syyksi luetun raiskauksen vakavuus ja rikoksesta ilmenevä vastaajan syyllisyys edellyttävät vankeusrangaistuksen tuomitsemista ehdottomana.”

8 EK, 1 v 10 kk ehdoton (-)

- tuttavat, vastaajan asunto, molemmat vahvassa humalassa
- tullut uhrin asuntoon, kieltäytyi sukupuoliyhteydestä, ei muita muistikuvia tapahtuneesta
- kertaluontoinen sp-yhteys
- ”...vastaajalla ei rikostaustaa. Tästä huolimatta ... huomioon ottaen rikoksen vakavuusaste ... rangaistus on tuomittava ehdottomana vankeutena.”

9 EK, 1 v 10 kk ehdoton (-)

- tuntematon vastaaja lyöttäytyi seuraan, puisto
- kaatoi maahan, kiinni pitäen ja osin kuristaen
- kertaluontoinen sp-yhteys, mustelmia
- ”Vastaajaa ei ole aikaisemmin rekisteröity rikoksesta. Teon vakavuus ja teosta ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen vankeusrangaistus on määrätty ehdottomana.”

10 EK, 2 v ehdoton (-)

- satunnainen tuttava, puisto
- 16-vuotias uhri ollut kavereidensa kanssa puistossa viettämässä iltaa, ennalta tuntematon vastaaja liittynyt seurueeseen
- uhri painettu väkivalloin maahan ja riisuttu
- kertaluontoinen sp-yhteys, pintaruhjeita
- ”Raiskauksen uhrina on ollut tekohetkellä ainoastaan 16-vuotias henkilö. Osa-puolten humalatila sekä lyhyt tuttavuus hyväilyineen ja suutelemisineen eivät ole seikkoja, jotka näin vakavan henkilöön kohdistuvan rikoksen kohdalla kallistaisivat punnintaa lähtökohtaisen ehdottoman vankeuden sijasta ehdollisen vankeusrangaistuksen kannalle. Rikosrekisteritietojen mukaan aiemmin rikkeetön vastaaja on raiskaukseen syyllistyessään ollut 19-vuotias. Vastaajan nuori ikä on lähinnä tekijä, joka voisi puoltaa vankeusrangaistuksen tuomitsemista ehdollisena. Käräjäoikeus päätty rangaistuksen määräämistä koskevassa harjinnassaan siihen, että vastaaja tuomitaan noin kahden vuoden mittainen ehdoton vankeusrangaistus”

11 EK, 2 v ehdoton (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö)

- perhetuttu, syrjäinen kesämökki
- vastaaja houkutellut uhrin mukaan mökilleen ja tarjonnut alkoholia
- ollut kaksi kertaa sp-yhteydessä uhrista kiinni pitäen
- ”Vastaajan syyksi luettu teko on vakava. Se on kohdistunut juuri 15 vuotta täytäneeseen henkilöön. Teossa ei ole mitään lieventäviä asianhaaroja. Tekijän syyllisyys on erityisen suuri. ... Vastaajan teon vakavuus ja hänen syyllisyytensä huomioon ottaen teosta on tuomittava ehdoton vankeusrangaistus.”

12 Ei rekisteritietoja, 2 v ehdoton (-)

- tuttava, vastaajan asunto
- mennyt vastaajan asuntoon, jossa ehdotettu sukupuoliyhteyttä josta uhri kieltäytyi
- kaatoi lattialle, uhrista kiinni pitäen kaksi kertaa sukupuoliyhteydessä
- 2 x sp-yhteys, pelkotiloja
- ”Ehdollista rangaistusta ei ole pidettävä riittävänä huomioon ottaen rikoksen vakavuus ja muu asiassa ilmennyt.”

13 EK, 2 v 2 kk ehdoton (+ kotirauhan rikkominen, lievä vahingonteko)

- puoliso/seurustelukumppani, yhteinen asunto
- useita lyöntejä ympäri kehoa ja kasvoja, uhrin kuristettu, revitty hiuksista, retuuteltu ympäri asuntoa ja riisuttu väkisin
- sp-yhteyden yritys ja useita oraalisia sp-yhteyksiä, pintaruhjeita, unettomuutta
- Käräjäoikeus tuomitsi teosta 1 v 8 kk ehdollisena ja 70 tuntia yhdyskuntapalvelua. Hovioikeus määräsi rangaistukseksi 2 vuotta 2 kk ehdotonta ottaen huomioon ”vastaajan syyksi luettujen rikosten lukumäärän ja erityisesti raiskauksen vakavuuden sekä tekijän syyllisyyden”.

14 Ei rekisteritietoja, 2 v 2 kk ehdoton (-)

- tuttava, vastaajan asunto
- tuntematon hyökännyt pusikosta uhrin kimppuun, pusikossa
- kaatanut maahan ja pitänyt kiinni
- kertaluontoinen sp-yhteys, pelkotiloja
- ”Rangaistusta harkitessaan oikeus on ottanut huomioon, että teko on kohdistunut kadulla satunnaisesti valikoituneeseen henkilöön. Satunnaiseen henkilöön ilman uhrin omaa myötävaikutusta kohdistuneet vakavat väkivallanteot ovat ankarammin rangaistavia kuin teot, joissa uhrin on käytös on myötävaikuttanut tai edesauttanut tekoon.”

15 EK, 2 v 3 kk ehdoton (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö)

- tuttavat, asuntoa
- riisunut teko hetkellä 15-vuotiaan uhrin vasten tahtoa ja kiinni pitäen sukupuoliyhteydessä
- kertaluontoinen sp-yhteys
- ”Käräjäoikeus pitää vastaajan menettelyä, vaikka siinä ei ole näytetty käytetyn voimakasta väkivaltaa, vakavana vapauden loukkauksena. Teon kohteena on ollut lapsi. Nämä seikat puoltavat ankarahkoa vankeusrangaistusta.”

16 EK, 2 v 4 kk ehdoton (-)

- tuntematon, autossa/tiellä
- vastaaja ottanut uhrin yöllä kyytiin ja luvannut viedä kotiin
- uhrin kuristettu, uhrin revitty hiuksista, uhri kaadettu maahan, uhrin retuutettu ja pidetty aloillaan voimakkein ja riisuttu väkisin
- oraalinen ja anaalinen suojaamaton sp-yhteys, pintaruhjeita, traumaattinen stressireaktio
- ”Vastaajan rikos anaaliyhdyntään pakottamista koskevina teon kuvauksineen on ollut lähellä törkeän raiskauksen tunnusmerkistötekijänä tarkoitettua nöyryyttävää tekotapaa. Vastaajaa ei ole syytetty törkeästä raiskauksesta eikä vastaajan menettely kokonaisuutena arvostellen täytä kyseisen rikoksen tunnusmerkistöä, on vastaajan menettelyä pidettävä hyvin vakavana. Vastaajan teosta on osoitettu aiheutuneen asianomistajalle selkeitä psyykkisiä pitkäaikaista hoitoa vaativia

oireita. Nämä tekijät ovat rangaistuksen mittaamisessa ankaroitavia tekijöitä. Rangaistuksen mittaamisessa lieventävänä tekijänä voidaan pitää sitä, että vastoin tavanomaista, vastaaja on kuljettanut teon jälkeen autollaan asianomistajan kotiinsa. Tästä lieventävästä seikasta huolimatta käräjäoikeus katsoo vastaajan syyllisyyden ja rikoksen vaarallisuuden ja vahingollisuuden edellyttävän yli kahden vuoden vankeusrangaistuksen tuomitsemista. Mainittua lieventävä seikka on kuitenkin huomioitu rangaistuksen mittaamisessa. Oikeudenmukaisena rangaistuksena on edellä todettujen rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavien seikkojen nojalla pidettävä 2 vuoden 4 kuukauden mittaista vankeusrangaistusta.”

17 EK, 2 v 6 kk ehdoton (-)

- satunnainen tuttava, puisto
- tavanneet aamuyöstä Helsingin keskustassa ja lähteneet yhdessä bussilla
- uhri kaadettu maahan, uhattu tappamiselle, uhri retuutettu puistoon ja riisuttu väkisin
- kertaluontoinen suojaamaton sp-yhteys
- ”Vastaajaa, joka on tullut Suomeen turvapaikanhakijana vasta noin puoli vuotta sitten, ei ole sinänsä ainakaan Suomessa tuomittu koskaan vankeusrangaistukseen. Kysymys ei nyt ollut ollut sellaisesta tapauksesta, jossa vastaaja olisi hyökännyt hänelle entuudestaan tuntemattoman sivullisen öisen kulkijan kimpuun ja raiskannut tämän, vaan tilanteesta, jossa yksin liikkunut asianomistaja oli suostunut lähtemään vastaajan mukaan ja ollut tulossa vastaajan luo yöksi, mikä olosuhde ei luonnollisesti ole oikeuttanut vastaajaa väkisin suoritettuun seksuaaliseen tekoon, kuten jo aikaisemmin on mainittu. Sukupuoliyhteys oli nyt suoritettu pelottavissa olosuhteissa sekä asianomistajaa nöyryyttävällä ja epäilemättä syvästi järkyttäneellä tavalla kaatamalla asianomistaja maahan, repimällä tämän sukka- ja alushousut sekä pitämällä asianomistaja jäisessä maassa selällään ja suorittamalla suojaamaton emätinyhdyntä asianomistajaa sitä ennen tappamisella uhkaamalla.”

EK = ensikertalainen

RR = rikosrekisteri (aikaisempia ehdollinen, ehdoton tai YKP-tuomio edeltävältä 5 vuodelta)

YKP = yhdyskuntapalvelu

V. Törkeä raiskaus 2 v 8 kk – 5 v

Kaikkiaan törkeiden raiskausten osuus kattaa noin 10 % kaikista tuomituista tapauksista. Kaikki syytetyt tuomittiin vankilarangaistukseen. Rangaistusten pituus vaihteli rangaistusvyöhykkeiden hahmottelun pohjana olevassa aineistossa 2 vuoden 8 kuukaudesta 5 vuoteen (ja koko aineistossa vastaavasta kahdesta vuodesta 6,5 vuoteen).

Valtaosa ryhmän rikoksista oli uhrille ennestään tuntemattoman tekijän tekemä. Puolisoiden/seurustelukumppaneiden tekemiä oli vajaa kolmannes. Tekotapoihin sisältyy erimuotoista väkivaltaa, uhria on saatettu lyödä useita kertoja, kuristaa ja/tai retuuttaa. Joka kuudennessa tapauksessa on maininta teräaseen käytöstä. Yhtä useassa rikoksessa oli useampi tekijä. Lähes viidennekseen tapauksista liittyi useamman tunnin kestänyt vapaudenriisto. Valtaosassa rikoksia sukupuoliyhteys oli kestänyt huomattavan pitkään ja/tai se oli sisältänyt useampia yhdyntämuotoja.

1 RR, 2 v 8 kk ehdoton (-)

- satunnainen tuttava, tekijän asunto
- olivat yhdessä ryyppäämässä
- uhria kuristettu, uhri riisuttu väkisin, osin veitsellä uhaten ja vaatteita hajottaen
- kertaluontoinen sp-yhteys, mustelmia, kipua ja särkyä, unettomuutta, painajaisia sekä pelkotiloja
- ”Vastaajan menettely sukupuoliyhteyteen pääsemiseksi on ollut väkivaltaista ja erityisen nöyryyttävää. Kun raiskauksessa on käytetty teräasetta ja uhattu siten muutoinkin poikkeuksellisella ja vakavalla väkivallalla, raiskaus on kokonaisuutena arvostellen törkeä.” ... ”Kysymyksessä ei ole kuitenkaan ventovieraaseen henkilöön kohdistettu väkivalta eivätkä vakavat fyysiset vammat, mutta asianomistajalle on aiheutettu raiskausrikosten mukaista erityistä kärsimystä.”

2 EK, 2 v 10 kk ehdoton (-)

- satunnainen tuttava, tekijän asunto
- uhri ja tekijät tavanneet ravintolaillan päätteeksi
- kaadettu sängylle uhria pidetty voimakeinoin paikoillaan ja riisuttu
- suojaamaton sp-yhteys, pieni viilto vatsassa sekä mustelmia ja ruhjeita muualla kehossa, kipua ja särkyä, unettomuutta, itkuisuutta, alakuloisuutta
- ”Rikoksessa on ollut mukana kaksi henkilöä ja siinä on käytetty uhkana teräasetta. Rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä.”

3 EK, 3 v ehdoton (+ varkaus)

- tuntematon, puisto
- liikuntakyvyttöä pyörätuolissa olevaa uhria kuristettu, uhri riisuttu väkisin
- suojaamaton sp-yhteys, posttraumaattinen stressireaktio, masennusta, ahdistusta, terapiaa
- ”Teko on tehty erityisen julmalla ja nöyryyttävällä tavalla, koska se on kohdistunut jo lähtökohtaisesti täysin puolustuskyvyttömään henkilöön ja teossa on julmasti ja nöyryyttävästi käytetty hyväksi tätä puolustuskyvyttömyyttä.”

4 EK, 3 v ehdoton (+ vapaudenriisto)

- puoliso/seurustelukumppani, uhrin ja tekijän yhteinen asunto
- uhria lyöty metallisella kuivaimen varrella, useasti nyrkillä, uhria potkittu päähän ja eri puolelle kehoa, raahattu sisälle ja riisuttu väkisin, uhrin kädet ja jalat sidottu nippusiteillä
- kertaluontoinen anaalinen sp-yhteys, pinnallisia ruhjeita ympäri kehoa
- ”Raiskaus on tehty nöyryyttävällä tavalla, koska asianomistaja on ollut nippusiteillä käsistään ja jaloistaan sidottu ja koska vastaaja on pakottanut uhrin anaaliyhdyntään. Raiskauksen yhteydessä on käytetty teräasetta. Raiskauksen yhteydessä on uhattu vakavalla väkivallalla eli asianomistajan silpomiselle.”

5 RR, 3 v 8 kk ehdoton (+ 2 x pahoinpitely, vapaudenriisto)

- puoliso/seurustelukumppani, asunto
- uhri riisuttu ja väkisin retuuteltu eri paikkoihin, pidetty vankina yli yön
- useita sp-yhteyksiä, pintavammoja, sairaalassa käynti
- ”Raiskauksessa on käytetty ampuma-asetta ja uhattu vakavalla väkivallalla. Raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä ottaen huomioon teon suunnitelmallisuus ja se, että uhri on viety paikkaan, missä teko on voitu toteuttaa häiritsemättä, tekojen toistaminen ja tapahtuman ajallisen kesto.”

6 EK, 4 v ehdoton (+ raiskaus)

- tuntematon, ulkona
- 2 tekijää, uhri kaadettu maahan, raahattu pellolle ja riisuttu osittain uhrin housut
- molemmat tekijät sp-yhteydessä, mustelmia, unettomuutta, pelkotiloja ja masennusta, pelkoa liikkua ulkona, lääkitys
- ”Ottaen huomioon rikoksen tekotapa, missä yhteydessä uhri on tekijöiden toimesta väkivalloin raahattu paikkaan, missä sukupuoliyhteys on voitu toteuttaa, on rikosta myös kokonaisuudessaan pidettävä törkeänä.”

7 EK, 4 v ehdoton (+ 2 x pahoinpitely)

- tuntematon, tekijän asunto
- lyöty kerran nyrkillä kasvoihin, uhri riisuttu, uhrin kädet ja jalat sidottu sekä suu teipattu
- sp-yhteydessä useita kertoja, myös oraalinen sp-yhteys
- mustelma silmäkulmassa sekä muutama ruhje ympäri kehoa tilapäistä kipua
- ”Rikos on tehty erityisen julmalla ja nöyryyttävällä tavalla ja uhattu vakavalla väkivallalla ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.”

8 EK, 4 v 3 kk ehdoton (+ varkaus)

- tuntematon, tekijän asunto
- kolme tekijää, uhria lyöty useita kertoja nyrkillä ympäri kehoa ja päätä uhria kuristettu, uhri riisuttu, kun uhri yritti karata, hänet vedetty rappukäytävästä takaisin asuntoon
- useita suojaamattomia sp-yhteyksiä kaikkien kolmen tekijän tekemänä
- vasemman tärykalvon rikkouma sekä kymmeniä mustelmia ja ruhjeita ympäri kehoa ja kasvoja kipua ja särkyä posttraumaattinen stressireaktio ja masennusta, unettomuutta, terapiakäyntejä
- ”... teko on aiheuttanut asianomistajille paitsi erityisen tuntuvaan ruumiillista kärsimystä myös pitkäaikaista ja huomattavaa henkistä kärsimystä. Teon yhteydessä on käytetty saksia. Teko on toteutettu myös erityisen julmalla ja nöyryyttävällä tavalla. Raiskaukseen ovat osallistuneet useat henkilöt.”

9 EK, 5 v ehdoton (+ 2 x törkeän raiskauksen yritys, törkeä vapaudenriisto)

- tuntematon, autossa
- päihtynyt uhri tullut taksitolpalta auton kyytiin luullen autio taksiksi
- uhri painettu auton takapenkille, riisuttu väkisin, ajettu autolla tekopaikalle eikä päästetty autosta ulos, uhri jätetty talviseen metsään; samantyyppinen asetelman kahden muun uhrin osalta, mutta teko jäi yritykseksi
- kertaluontoinen suojattu sp-yhteys
- oikeaan reiteen ruhje, unettomuutta, pelkotiloja, menossa terapiaan
- ”Oikeus katsoo menettelyn täyttävän rikosten kvalifoidun muodon. On ollut täysin sattumanvaraista, että poliisipartio on ollut syrjäisellä paikalla liikkeellä ja löytänyt voimakkaassa humalatilassa olleen asianomistajan, joka ei ollut edes kyennyt heti kertomaan tullessa raiskatuksi.”

2 Kommentteja ja vertailuja

Ryhmien välinen vertailu osoittaa, että osa tapauksista olisi ollut luontevasti sijoitettavissa joko astetta ylemmälle tai astetta alemmalle tasolle. Niinpä tasolle V tapaus V.1 olisi *tapaustietojen perusteella* ollut hyvin sijoitettavissa myös tasolle IV. Vastaavasti tasolle I sijoitettu tapaus I.4 olisi hyvin voinut ajatella sijoittuvan tasolle II, tai jopa tasolle III. Ratkaisu III.13 olisi vuorostaan – annettujen tietojen perusteella – sijoittunut luultavasti paremmin tasolle IV kuin tälle tasolle sijoitettu tapaus IV.8, jne. Se, ovatko nämä poikkeamat todellisia ja näyttö tuomitsemistoiminnan epäyhtenäisyydestä ei ratkea saadun aineiston perusteella. On mahdollista, että tapauksiin liittyy tuomioihin kirjaamattomia piirteitä, jotka selittävät havaittuja epäjohdonmukaisuuksia. On myös mahdollista, ettei tällaisia tekijöitä tapauksiin liity. Luultavinta on, että totuus on näiden kahden oletuksen välimaastossa.

Perustelujen tarkastelu antaa myös lisävalaistusta ensi näkemältä poikkeavilta vaikuttaviin lopputuloksiin. Näin esimerkiksi rangaistuksen pituuden osalta tapauksissa I.1 ja II.4, tunnusmerkistön valinnan osalta tapauksissa I.7 ja ehdollisen rangaistuksen käytön osalta tapauksissa III.4, III.6 ja III.10, III.15, IV.2, IV.4, sekä yleisen törkeysarvostelun ja motiivien osalta ehkä myös tapauksessa III.7. Keskimääristä ankarampien rangaistusten käyttö tulee ymmärrettäväksi paitsi teonkuvausten, myös tuomioperustelujen pohjalta esim. tapauksissa IV.14, IV.16, IV.17 (sekä ryhmä V kokonaisuudessaan).

Mahdollisista yksittäisistä poikkeamista huolimatta, vyöhykejaottelu kertoo verraten johdonmukaisesta mittaamislinjasta. Rangaistukset ankaroituvat rikosten törkeysasteen kasvaessa. Merkittävin tarkennus yllä olevaan kuvaukseen koskee lapsiin kohdistuvia rikoksia. Nämä rikokset arvioidaan muita rikoksia helpommin törkeiksi raiskauksiksi. Vastaavasti uhrin nuori ikä kohottaa helposti teon seuraavalla törkeysportaalle. Uhrin iän vaikutus näkyy myös siinä, että alle 16-vuotiaisiin uhreihin kohdistuvia rikoksia ei ollut kahdessa lievimmässä rangaistuskategoriassa (I–II) lainkaan, seuraavassa luokassa III näitä oli 7 %, luokassa IV 25 % ja vakavimmassa luokassa V jo 34 %.

IX RAISKAUSRIKOSTEN TÖRKEYSARVOSTELUN PERUSTEISTA HELSINGIN HOVIOIKEUDESSA

Tiina-Liisa Autio ja Anna Karjala

1 Johdanto

Luvussa tarkastellaan raiskausrikosten törkeysarvostelussa vaikuttavia seikkoja sellaisina kuin ne näyttäytyvät Helsingin hovioikeuden oikeuskäytännön valossa. Kirjoitus pohjautuu Helsingin hovioikeuden ja Helsingin yliopiston yhteisen laatuhankeen 2011–2012 yhteydessä valmistuneeseen artikkeliin¹⁹.

Aineistona ovat olleet Helsingin hovioikeudessa 1.1.2007–31.12.2011 annetut raiskaustuomiot²⁰. Tuomioita on yhteensä tuona aikana annettu 107 kappaletta. Yleisimmät nimikkeet hovioikeudessa ovat olleet raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen. Törkeä raiskaus on ollut nimikkeenä harvinaisin. Valtaosassa tapauksista (noin 60 %) hovioikeus on pysyttänyt käräjäoikeuden ratkaisun. Noin 10 prosentissa tapauksista hovioikeus on lukenut vastaajan syyksi raiskausrikoksen tilanteessa, jossa käräjäoikeus oli hylännyt syytteen²¹. Hovioikeus on muuttanut tunnusmerkistöä yhteensä noin 10 prosentissa tapauksista, viidessä prosentissa ankarampaan ja viidessä prosentissa lievempään suuntaan. Rangaistukseen hovioikeus on puuttunut yhteensä reilussa 10 prosentissa tapauksista²².

Tarkastelun keskiössä ovat olleet ratkaisujen perustelut siltä osin kuin niissä otetaan kantaa teon törkeysarvosteluun. Usein – joskaan ei aina – tällöin on samalla kyse tunnusmerkistön valintaratkaisun perusteluista. Tämän ohella törkeysarvostelu voi vaikuttaa myös lajivalintaan ja mittaamiseen. Perustelujen avainkohdat on otettu selosteisiin mukaan suorina sitaateina, muilta osin tuomioiden sisältöä on selostettu esitystä jonkin verran tiivistäen.

Esityksen jäsenitys seurailee tässä raportissa aiemmin hahmoteltua rikosten törkeysarvostelussa vaikuttavien seikkojen jaottelua. Samalla asialla, esimerkiksi väkivallan määrällä, voidaan arvottaa tekoa sekä lievempään että ankarampaan suuntaan, mikä on otettu esitystavassa huomioon.

---

¹⁹ Tiina-Liisa Autio ja Anna Karjala: Lieventävistä ja ankaroittavista asianhaaroista raiskausrikoksissa. Helsingin hovioikeuden julkaisuja. Julkaistaneen syksyllä 2012.

²⁰ Helsingin hovioikeus on 10.11.2011 myöntänyt tutkimusluvan. Salauksen säilyttämissiksi tapauksista kerrotaan tunnistetietoina vain julkaisukuukausi ja -vuosi.

²¹ Päinvastaisia tilanteita eli tilanteita, joissa hovioikeus on hylännyt syytteen, vaikka käräjäoikeus on lukenut sen syyksi, on ollut noin 5 prosenttia.

²² Sisältää rangaistuksen alentamisen, lieventämisen, korottamisen ja koventamisen.

2 Väkivallan määrään liittyvät perustelut

Jos raiskaus, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksentehtyjä on tuomittava pakottamisesta sukupuoliyhteyteen. Aineistosta löytyy sekä tapauksia, joissa väkivallan vähäisyys on mainittu pakottamistunnusmerkistön soveltamisen perusteena, kuin myös tapauksia, joissa väkivallan vakavuus on sulkenut pois lievemmän tunnusmerkistön soveltamisen. Väkivallan vakavuuden ohella arvioitavaksi on tullut tilanteen uhkaavuus ja pelottavuus uhrille.

2.1 Vähäinen väkivalta

Vähäinen väkivalta on tapausaineiston perusteella yleisin perustelu lievemmän nimikkeen soveltamiselle. Esimerkiksi kiinniottaminen, käsistä tarttuminen, työntäminen, kaataminen ja kiinnipitäminen on oikeuskäytännössä katsottu sellaiseksi vähäiseksi väkivallaksi, että teko on luettu syyksi raiskauksen asemesta pakottamisena sukupuoliyhteyteen²³. Näin siitä huolimatta, että tekijällä on ollut mukanaan veitsi, jota hän on ”esitellyt” uhrille²⁴.

Syyttäjä, kärjäoikeus ja hovioikeus katsoivat teossa käytetyn väkivallan vähäinen määrä huomioiden vastaajan syyllistyneen pakottamiseen sukupuoliyhteyteen, kun vastaaja oli asunnossaan istunut uhrin jalkojen päällä, puristanut ja pitänyt uhrin voimakkaasti jaloillaan ja suorittanut yhdynnän takaapäin uhrin kielloista ja vastaan pyristelyistä huolimatta. Uhri oli kärjäoikeudessa vaatinut tekijälle rangaistusta raiskauksesta.²⁵

Kärjäoikeus tuomitsi tekijän raiskauksen sijasta pakottamisesta sukupuoliyhteyteen, kun käytetty väkivalta oli vähäistä (uhri oli pakotettu yhdyntään käsistä kiinni pitämällä) ja tapauksessa oli erityispiirteitä. Näitä erityispiirteitä ei ole tarkemmin yksilöity. Edempänä tuomiossa on selostettu, että pariskunta oli eronnut ja tekijä oli mahdollisesti loukkaantunut erosta ja siitä, että uhri oli torjunut hänen hellyydenosoituksensa. Hovioikeus alensi kärjäoikeuden yhden vuoden viiden kuukauden ehdollisen rangaistuksen yhteen vuoteen.²⁶

---

²³ Tuomiot 11/2010, 3/2011, 12/2011, 6/2010, 10/2007, 6/2007 ja 11/2007.

²⁴ Tuomio 3/2011.

²⁵ Tuomio 6/2010.

²⁶ Tuomio 12/2007.

Eräissä tapauksessa uhri ja eräs toinen naishenkilö olivat lähteneet saunomisen yhteydessä kävelemään kerrostaloasunnosta erään kaupungin keskustaa kohden kesäaamuna arviolta noin puoli kuuden aikaan pukeutuneena ainoastaan pyyhkeisiin²⁷. Tällä matkalla he olivat tavanneet tekijän. Myöhempien tapahtumien osalta hovioikeus on katsonut osapuolten kertomusten eroavan toisistaan ja jääneen selvittämättä, mitä on tapahtunut ennen uhrin ja tekijän saapumista kerrostalon rappukäytävään. Selvitetyksi on kuitenkin tullut, että tekijä on porraskäytävässä ahdistellut vain pyyhkeeseen verhoutunutta uhria työntämällä tahi painamalla tätä seinää vasten, puristellut uhria takamuksesta ja kosketellut tätä myös sukupuolielimestä. Uhri oli yrittänyt päästä tilanteesta irti ja myös huutanut apua, mutta tekijä oli seurannut uhrin pyristellessä irti otteesta ja jatkanut seinää vasten painamista. Sivullisen henkilön puuttuttua huudoillaan tilanteeseen tekijä on töytäissyt uhrin lattialle ja poistunut paikalta.

Hovioikeus on todennut, että tekijän suorittama ahdistelu ei ole kuitenkaan ollut erityisen voimakasta, mitä osoittaa esimerkiksi se, ettei hän ole saanut revityksi pyyhettä pois uhrin päältä, vaikka fyysisesti voimakkaampana hänellä olisi ollut siihen mahdollisuus. Uhri on kuvannut, ettei hän ollut saanut tilanteessa fyysisiä vammoja. Hovioikeus on vielä todennut, että teko on tapahtunut valoisaan aikaan kerrostalon rappukäytävässä useamman huoneiston ulko-oven välittömässä läheisyydessä. Nämä seikat huomioiden hovioikeus on katsonut jääneen näyttämättä, että tekijä olisi yrittänyt pakottaa uhrin sukupuoliyhteyteen. Syyte raiskauksen yrityksestä on hylätty.

Seksuaaliseen tekoon pakottamisen osalta hovioikeus on kuitenkin todennut, että tekijän on koskettelullaan näytetty selkeästi tavoitelleen seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Uhrin kuvaama painaminen seinää vasten ja hänen pyrkimyksensä päästä tilanteesta irti osoittaa, että tekijä on käyttänyt sellaista voimaa, joka täyttää rikoslain 20 luvun 4 §:ssä säädetyn väkivallan käytön edellytyksen. Uhrin 16 vuoden ikä, hänen huutonsa teon yhteydessä ja hänen teon jälkeinen järkytyksensä osoittavat, että tekijän menettely on ollut uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta lainkohdassa tarkoitettu tavoin olennaisesti loukkaavaa. Tekijä tuomittiin pakottamisesta seksuaaliseen tekoon neljän kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Käräjäoikeus oli tuominnut tekijän raiskauksen yrityksestä vuoden ehdottomaan vankeuteen. Käräjäoikeuden mukaan tekijän menettely oli selvästi tähdännyt sukupuoliyhteyteen.

---

²⁷ Tuomio 5/2009.

2.2 Väkivalta ei vähäistä

Osassa tapauksia tuomioistuin on suoraan todennut, ettei teossa käytettyä väkivaltaa voi pitää pakottamistunnusmerkistön tarkoittamana lievänä väkivaltana.

Rajanvedossa raiskauksen ja sukupuoliyhteyteen pakottamisen välillä hovioikeus ei pitänyt kiinni pitämistä ja uhrin jalkojen avaamista vähäisenä väkivaltana. Vastaaja oli sukupuoliyhteyteen päästäkseen käyttänyt väkivaltaa ainakin puristamalla asianomistajaa ranteista, painamalla tätä voimakkaasti lantiosta ja riisumalla asianomistajalta housut. Vastaaja oli lisäksi levittänyt asianomistajan jalkoja.

Käräjäoikeuden tuomion perustelujen mukaan asianosaiset olivat aamuyöstä ravintolaillan jälkeen yhdessä päättäneet lähteä vastaajan asunnolle. Heillä oli ollut yön suhteen erilaisia odotuksia eikä vastaaja ollut omiin odotuksiinsa nähden ottanut tosissaan tai kyennyt ymmärtämään asianomistajan seksin harjoittamisen suhteen pyristelyn ja sanallisten kieltojen muodossa antamia kielteisiä viestejä, jotka tilanteen alkuvaiheessa eivät olleet olleet kovin voimakkaita. Käräjäoikeus katsoi näihin seikkoihin nähden, että raiskaus oli tehty lieventävien asianhaarojen vallitessa ja tuomitsi vastaajan pakottamisesta sukupuoliyhteyteen.

Hovioikeus puolestaan katsoi, että ”vastaajan käyttämän fyysisen voiman määrä ja kesto on ollut sellaista, että se on murtanut asianomistajan tahdon.” Hovioikeuden mukaan vastaajan käyttämä väkivalta ja tekoolosuhteet kokonaisuutena huomioon ottaen teko ei ollut kokonaisuutena arvostellen tehty lieventävien asianhaarojen vallitessa. Hovioikeus tuomitsi vastaajan raiskauksesta.²⁸

Sekä käräjäoikeus että hovioikeus katsoivat, että kiinni pitämistä ja poistumisen estämistä tilanteessa, jossa vastaaja oli työntänyt kätensä asianomistajan housuihin ja sormen asianomistajan emättimeen, ei voitu pitää vähäisenä väkivaltana. Hovioikeus otti lisäksi huomioon, ettei rikosta voitu pitää lieventävien asianhaarojen vallitessa tehtynä, koska teko oli tapahtunut ”asianomistajan kannalta nöyryyttävällä tavalla ravintolassa, missä on ollut läsnä muita ihmisiä, ja teosta on asianomistajalle aiheutunut pitkäaikaista, voimakasta kipua sekä pelkotiloja.” Hovioikeus katsoi käräjäoikeuden tavoin vastaajan syyllistyneen raiskaukseen.²⁹

Hovioikeus tuomitsi tekijän raiskauksesta sukupuoliyhteyteen pakottamisen sijasta tapauksessa, jossa tekijä oli käynyt yllättäen asianomistajan kimppuun takaapäin ja pitänyt asianomistajaa vatsallaan teon aikana. Ho-

---

²⁸ Tuomio 12/2009.

²⁹ Tuomio 2/2011.

vioikeus totesi, että ”ottaen huomioon väkivallan käyttö ja raiskauksen suorittaminen sekä emätin- että anaalivydyntänä, tekoa ei voida kerrotuissa olosuhteissa kokonaisuutena arvostellen pitää lieventävien asianhaarojen vallitessa tehtynä.”³⁰

Myöskään katuun kaatamista sekä kasvojen ja vartalon painamista maahan ei pidetty vähäisenä väkivaltana ja vastaajan katsottiin syyllistyneen raiskaukseen³¹. Päällä makaamista, pikkuhousujen repimistä, käsistä kiinnipitämistä ja rintakehän päällä istumista ei pidetty vähäisenä väkivaltana³².

Toisin kuin käräjäoikeus, joka oli hylännyt raiskaussyytteen, hovioikeus tuomitsi tekijän raiskauksesta tapauksessa, jossa vastaajan ja asianomistajan kokoero oli suuri ja jossa vastaaja oli kädestä kiinni pitäen vienyt asianomistajan makuuhuoneeseen, kaatanut hänet sängylle ja vääntänyt hänen kätensä selän taakse ja ollut hänen kanssaan sukupuoliyhteydessä takaapäin niin, ettei asianomistaja ollut yrityksistään huolimatta päässyt irti tilanteesta. Ottaen huomioon ”vastaajan ja asianomistajan kokoero, tekotapa ja olosuhteet kokonaisuutena” hovioikeus katsoi, että ”vastaajan käyttämä väkivalta on ollut riittävää murtamaan asianomistajan vastarinnan” ja tuomitsi vastaajan raiskauksesta.³³

Käräjäoikeus ja hovioikeus katsoivat tekijän syyllistyneen raiskaukseen, kun tämä oli väkisin vienyt uhrin makuuhuoneeseen, työntänyt tämän sängylle selälleen, mennyt uhrin päälle siten, ettei tämä ollut päässyt liikkumaan, suudellut väkisin ja repinyt päälly- ja pikkuhousut pois ja työntänyt uhrin kielloista huolimatta useita kertoja usean sormen emättimeen aiheuttaen kipua sekä ottanut uhria käsistä kiinni ja levittänyt jaloillaan uhrin jalkoja siten, että tekijä oli päässyt työntämään siittimen uhrin emättimeen ja tekemään yhdyntäliikkeen, kunnes uhri oli saanut tekijän potkaistua päältään lattialle. Tekijä tuomittiin yhden vuoden kuuden kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen.³⁴

Tekijän katsottiin syyllistyneen raiskaukseen, kun tämä oli riisunut uhrin väkisin ja kaatanut hänet sohvalle sekä tunkenut siittimensä emättimeen. Käräjäoikeus totesi raiskauksen tunnusmerkistön täyttyvän käytetyn väkivallan perusteella. Uhrilla oli ollut käsissä ja jaloissa mustelmia. Kärä-

---

³⁰ Tuomio 8/2011.

³¹ Tuomio 12/2007.

³² Tuomio 3/2011.

³³ Tuomio 2/2009.

³⁴ Tuomio 5/2010.

jäoikeus on lisäksi todennut uhrin olleen tekijää selvästi pienikokoisempi. Hovioikeus ei äänestyksen jälkeen muuttanut kärjäjäoikeuden tuomiota.³⁵

Raiskauksen yritystä koskeneessa tapauksessa sekä kärjä- että hovioikeus katsoivat, että uhrille ennestään tuntematon tekijä oli kädestä vetänyt uhrin vastoin tämän tahtoa hyttiinsä ja siellä uhrin vastusteluista huolimatta pitämällä kättä hänen suunsa edessä sekä estämällä ruumiinpainollaan ja muutoinkin hänen liikkumisensa yrittänyt pakottaa uhrin sukupuoliyhteyteen. Hovioikeus totesi, että tekijän menettely hytin ulkopuolella oli tullut uhrille yllätyksenä eikä hän tuossa vaiheessa ollut ehtinyt voimallisesti vastustaa hytin sisälle vetämistä. Edellä kuvattu hytin sisällä suoritettu uhrin vastustelun lannistaminen oli suoritettu sellaisella vähäistä voimakkaamalla väkivallalla, jonka katsottiin täyttävän rangaistuksen tunnusmerkistön. Teko oli jäänyt yritykseen ainoastaan sen takia, että hytissä ollut eräs toinen henkilö oli puuttunut tilanteeseen. Tekijä tuomittiin hovioikeudessa-kin, koska aihetta kärjäjäoikeuden tuomitseman rangaistuksen alentamiseen ei ollut, teon olosuhteet ja tekijän menettely kokonaisuutena huomioon ottaen ehdottomaan yhden vuoden kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen, koska teolla oli lisäksi vakavasti loukattu uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja koska teko oli ollut varsin lähellä täytettyä raiskausta.³⁶

Väkivallan vakavuudella on perusteltu myös rajanvetoa raiskauksen ja törkeän raiskauksen välillä. Toisin kuin kärjäjäoikeus, hovioikeus katsoi vastaajan, joka oli uhannut asianomistajaa veitsellä sekä kuristanut ja lyönyt häntä useita kertoja pään alueelle, syyllistyneen törkeään raiskaukseen. Hovioikeus totesi, että teräaseella oli ollut asiassa oleellinen merkitys. Hovioikeuden mukaan vastaajan käyttämä muu väkivalta oli ollut vakavaa ja asianomistajalla oli ollut perusteltu syy olettaa olevansa hengenvaarassa.³⁷

2.3 Muita tilanteita

Yksin väkivallan vähäisyys ei riitä pakottamistunnusmerkistön soveltamiseen. Lisäksi edellytetään, että teko on kokonaisuutena arvostellen tehty lieventävien asianhaarojen vallitessa. Aineistosta löytyi ratkaisuja, joissa arvioitavina ovat olleet tällaiset muut tilanteeseen liittyvät seikat sekä näiden merkitys tekijän vastarinnan murtamisen kannalta.

Tapauksessa, jossa 62-vuotias tekijä oli kohdistanut tekonsa 15-vuotiaaseen lapseen, katsottiin raiskauksen tunnusmerkistön täyttyvän vä-

---

³⁵ Eri mieltä ollut hovioikeudenneuvos katsoi enemmän näytön puuttuessa tekijän syyllistyneen väkivaltaa käyttäen sukupuoliyhteyteen pakottamiseen. Tuomio 3/2007.

³⁶ Tuomio 2/2010.

³⁷ Tuomio 10/2007.

häisestä väkivallasta huolimatta. Tekijä oli juottanut uhrille väkevää alkoholia, riisunut hänet vastoin hänen tahtoaan ja tönäissyt sängylle, millä menettelyllä hovioikeus katsoi tekijän murtaneen kahdestaan hänen kanssaan asunnossa peloissaan ja humalassa olleen uhrin vastustustahdon. Käräjäoikeus oli tapauksessa päätyynyt samaan lopputulokseen.³⁸

Myös toisessa tapauksessa, jossa teko kohdistui alaikäiseen lapseen, käräjäoikeus katsoi asianomistajan vaatimuksen mukaisesti raiskauksen tunnusmerkistön täyttyvän vähäisestä väkivallasta huolimatta. Syyttäjä oli vaatinut vastaajalle rangaistusta pakottamisesta sukupuoliyhteyteen. Käräjäoikeuden mukaan ”tekoa kokonaisuutena arvioitaessa on kuitenkin kiinnitettävä huomiota myös siihen, että vastaaja on kohdistanut tekonsa alaikäiseen asianomistajaan. Lisäksi tekopäivän tapahtumista esitetty selvitys osoittaa, että vastaaja on suunnitelmallisesti houkutellut asianomistajan raiskauksen mahdollistavaan tilanteeseen. Käräjäoikeuden mukaan käytetyin väkivallan vähäisyydestä huolimatta tekoa ei voida pitää lieventävien asianhaarojen vallitessa tehtynä.” Hovioikeus hyväksyi käräjäoikeuden ratkaisun.³⁹

Eräässä tapauksessa, jossa vastaajan käyttämä väkivalta ei ollut ollut erityisen voimakasta, hovioikeus katsoi kuitenkin ”huomioon ottaen, että sitä on kuitenkin käytetty ja että vastaaja on vastoin asianomistajan tahtoa tunkeutunut asianomistajan kotiin ja siellä raiskannut asianomistajan”, että tekoa ei voitu pitää lieventävien asianhaarojen vallitessa tehtynä ja tuomitsi tekijän raiskauksesta.⁴⁰

Myös tilanteen uhkaavuudella voi olla arviossa merkitystä. Eräässä tapauksessa vastaaja oli kertonut asianomistajalle ensimmäisen tapaamisen yhteydessä muun muassa olleensa vankilassa. Hovioikeus katsoi kuitenkin sen, että asianomistaja oli itse päättänyt ottaa yhteyttä vastaajaan ja hakeutunut tämän seuraan sekä uskaltanut jäädä vieraaseen asuntoon vastaajan kanssa, osoittavan, ettei asianomistaja ollut ainakaan tuossa vaiheessa erityisesti pelännyt vastaajaa. Toisin kuin käräjäoikeus, joka oli tuominut vastaajan raiskauksesta, hovioikeus katsoi edellä mainitut seikat huomioon ottaen, että raiskaus oli tehty kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa ja tuomitsi vastaajan sukupuoliyhteyteen pakottamisesta.⁴¹

Teon vakavuusastetta arvioidessaan käräjäoikeus on eräässä tapauksessa todennut, että ”asianomistajan oma käyttäytyminen hänen lähtiessään

---

³⁸ Tuomio 2/2010.

³⁹ Tuomio 12/2008.

⁴⁰ Tuomio 3/2011.

⁴¹ Tuomio 11/2010.

yhdessä ystävänsä kanssa vapaaehtoisesti entuudestaan melkein tuntemattoman vastaajan asunnolle ja tekemiset siellä – yhdyntä toisten ihmisten nähden itseä huomattavasti vanhemman miehen kanssa, vaikkakin asianomistajan suostumuksesta – olivat epäilemättä katumisen ja häpeän tunteen muodossa olleet tosiasiallisesti paljolti vaikuttamassa aiheutuneisiin psyykkisiin tuntemuksiin.” Käräjäoikeus katsoi väkivallan vähäisyys ja muut seikat huomioon ottaen vastaajan syyllistyneen pakottamiseen sukupuoliyhteyteen, kuten syytteessä oli todettu. Asianomistajien rangaistusvaatimus raiskauksesta hylättiin.⁴²

3 Tekijän ja uhrin välinen kanssakäyminen ennen tekoa tai sen jälkeen

Tarkastelun kohteena olevissa Helsingin hovioikeuden ratkaisuissa osapuolten tekoa edeltävään kanssakäymiseen kiinnitettiin huomiota useammastakin eri näkökulmasta⁴³.

3.1 Kanssakäyminen ja syyksilukeminen

Osapuolten välisellä aiemmalla kanssakäymisellä on saattanut olla merkitystä arvioitaessa teon suostumuksenvastaisuutta ja tunnusmerkistönmuokaisuutta. Kyse on siis ensisijaisesti näytön arvioinnista.

Hovioikeus hylkäsi äänestyksen jälkeen syytteen pakottamisesta sukupuoliyhteyteen näytön puuttumisen vuoksi. Tapauksessa vastaaja oli syytteen mukaan pakottanut 17-vuotiaan asianomistajan sukupuoliyhteyteen kanssaan riisumalla rimpulle asianomistajan, kaatamalla tämän sängylle, makaamalla tämän päällä ja pitämällä tästä kiinni. Vastaaja ja asianomistaja olivat aiemmin samana päivänä tutustuneet internetin keskustelupalstalla, jossa vastaaja oli etsinyt seksiseuraa ja jossa he olivat sopineet tapaamisesta. Hovioikeuden enemmistön mukaan huomioon ottaen ”tapahtumaan johtaneiden asianosaisten välisten yhteydenottojen aihe ja asian-

---

⁴² Vastaaja valitti tuomiosta hovioikeuteen, mutta peruutti sittemmin valituksensa. Päätös 3/2007.

⁴³ Hahto (2004, 489–490) on kommentoinut tekijän ja uhrin välistä tekoa edeltänyttä kanssakäymistä. Hahto kirjoittaa Sulavuoren (1992) tutkimukseen vedoten, että viranomaisten mielestä uhrilla on tietty vastuu, jos hän lähtee tekijän kanssa jommankumman asunnolle. Viranomaiset pitävät myös aikaisempaa suostumusta tai väärin luulojen antamista lieventävinä asianhaaroina. Hahdon mukaan samanlaista asennetta osoittavat myös useat hänen oman tutkimuksensa kohteena olleet hovioikeustapaukset ajalta 1995–1999.

omistajan saapuminen hänelle entuudestaan tuntemattoman vastaajan seurassa asuntoon asianomistajan kertomusta ei pelkästään ilman sitä tukevaa muuta näyttöä voitu pitää riittävänä selvityksenä hänen kieltäytymisestään yhdynnästä.”

Eri mieltä olleen jäsenen mukaan sekä vastaajan että asianomistajan ”kertomuksista ilmenee yhtenevästi, että ennen asuntoon menoa seksistä ei ollut sovittu ja asianomistaja oli asunnon olohuoneessa useaan otteeseen kieltäytynyt seksistä sekä sanallisesti että estämällä vastaajaa riisumasta villatakkiaan.” Eri mieltä ollut jäsen totesi, että henkilöllä on milloin tahansa oikeus kieltäytyä sukupuoliyhteydestä etukäteen annetusta lupauksesta riippumatta. Eri mieltä ollut jäsen piti asianomistajan kertomusta uskottavampana ja tuomitsi vastaajan pakottamisesta sukupuoliyhteyteen.⁴⁴

Hovioikeus hylkäsi niin ikään äänestyksen jälkeen syytteen tapauksessa, jossa raiskaus oli syytteen mukaan tapahtunut ravintolaillan jälkeen ravintolan ulkopuolella. Hovioikeuden enemmistön mukaan ”asianomistaja oli valmis ja halukas poistumaan ravintolasta hänelle entuudestaan tuntemattomien miesten seurassa. Asianomistajan sanotunlainen käyttäytyminen on hyvinkin saattanut jättää vastaajan siihen käsitykseen, että asianomistaja ei ollut ehdottoman torjuvasti suhtautunut vastaajan ehdottamaan seksin harjoittamiseen.”

Eri mieltä olleen jäsenen mukaan ”syytteen kannalta ei ole merkitystä sillä, vaikka asianomistaja olisi itse antanut puhelinnumerosa vastaajalle. Aivan ilmeistä sitä paitsi on, että mahdollinen puhelinnumeron antaminen ei ole tapahtunut ainakaan tapahtuneen sukupuoliyhteyden jälkeen. Näytön jälkikäteisarvioinnissa ei luonnollisesti ole merkitystä myöskään sillä, miten asianomistaja on ennen tapahtumaa käyttäytynyt ravintolassa hänelle entuudestaan tuntematonta vastaajaa kohtaan. Ei tietysti sillekään, että asianomistaja olisi ilman todistajan estelyä ollut valmis poistumaan ravintolasta kolmen vieraan miehen seurueessa.”⁴⁵

3.2 Kanssakäyminen lieventävänä seikkana

Osapuolten välinen kanssakäyminen on mainittu myös yhtenä rangaistuksen määräämisessä vaikuttaneena seikkana.

Hovioikeus on eräässä tapauksessa perustellut ratkaisuaan tuomita ehdollista vankeutta ehdottoman vankeuden sijasta paitsi vastaajan ensikerta-

---

⁴⁴ Tuomio 9/2007.

⁴⁵ Tuomio 4/2010.

laisuudella myös sillä, että asianomistaja ja vastaaja olivat tapahtuman jälkeinkin olleet jossain määrin tekemisissä toistensa kanssa.⁴⁶

Hovioikeus katsoi rangaistuksen mittaamisen yhteydessä, että käräjäoikeuden raiskauksesta ja seitsemästä muusta rikoksesta tuomitsema yhteinen kolmen vuoden kuuden kuukauden vankeusrangaistus oli liian ankara ottaen huomioon tekijän menettely kokonaisuutena (tämä oli lannistanut uhrin vastarinnan omalla ruumiinpainollaan ja pitämällä uhrin käsistä voimakkaasti kiinni, ei muuta väkivaltaa) ”sekä hänen ja uhrin välinen keskenäinen kanssakäyminen raiskausta edeltävinä päivinä.” Hovioikeus alensi rangaistusta vuodella. Tekijä ja uhri olivat aiempina päivinä harrastaneet seksiä yhteisymmärryksessä – tosin uhrin kertoman mukaan tekijä oli pitänyt hänet jatkuvasti alkoholin vaikutuksen alaisena ja hän olisi jo aiemmin halunnut poistua tekijän luota.⁴⁷

3.3 Kanssakäymisellä ei merkitystä

Seuraavissa tapauksissa hovioikeus on katsonut, ettei osapuolten välisellä aiemmalla kanssakäymisellä tai suhteella ole merkitystä teon rikosoikeudellisessa arvioinnissa.

Asianosaisten välistä aiempaa seksuaalista kanssakäymistä ei tullut hovioikeuden mukaan ottaa kokonaisharkinnassa lieventävänä seikkana huomioon. Asianosaiset olivat harrastaneet tapahtumaa edeltävänä yönä suuseksiä. Hovioikeuden mukaan ”tekijän ja uhrin välistä kanssakäymistä edeltävänä yönä ei ollut pidettävä lieventävänä tekijänä teon kokonaisarvioinnissa.” Hovioikeuden mukaan ”vastaaja ei edeltävän yön tapahtumakokonaisuuden perusteella ole voinut perustellusti luulla asianomistajan haluavan aamulla yhdyntää, kun otetaan huomioon myös asianomistajan reagointi ja käyttäytyminen” (kieltäytyminen suusanallisesti ja rimpuilu).⁴⁸

Vastaavalla tavoin hovioikeus katsoi toisessa tapauksessa, ettei asianosaisten aiemmalla seksuaalisella kanssakäymisellä ollut merkitystä tilanteessa, jossa riidatonta oli, että asianomistaja oli useaan kertaan kieltäytynyt sukupuoliyhteydestä vastaajan kanssa. Hovioikeus totesi, että ”tekoa edeltävän yön tapahtumat, jotka olivat lisäksi selkeästi päättyneet, eivät myöskään osoita asianomistajan antaneen suostumustaan myöhemmin tapahtuvaan seksuaaliseen kanssakäymiseen eivätkä heikennä tai poista asianomistajan

---

⁴⁶ Tuomio 1/2009.

⁴⁷ Tuomio 2/2010.

⁴⁸ Tuomio 8/2011.

oikeutta kieltäytyä sellaisesta.”⁴⁹ Myöskään sitä, että asianosaiset olivat aiemmin illalla suudelleet, ei ollut hovioikeuden mukaan pidettävä lieventävänä seikkana teon kokonaisarvostelussa⁵⁰.

Sille, että asianosaiset ovat olleet naimisissa keskenään, ei ole annettu merkitystä ehdottoman ja ehdollisen vankeuden välistä harkintaa tehtäessä. Hovioikeuden mukaan tilanteessa, jossa tekijän syyksi luettiin muun ohella raiskaus ja jossa hovioikeus katsoi oikeudenmukaiseksi yhteiseksi rangaistukseksi kaksi vuotta vankeutta, tekijän ensikertalaisuuden ohella rangaistuksen ehdottomuutta vastaan olisi tullut olla harkintaan vaikuttavia ja varteen otettavia painavia lisäperusteita. Hovioikeuden tuomion perustelujen mukaan ”se, että asianomistaja ja vastaaja ovat tapahtumahetkellä olleet keskenään naimisissa, ei myöskään ole tällainen seikka.” Koska muitakaan perusteita ehdollisuudelle ei ollut todettu, hovioikeus päätyi tuomitsemaan vastaajan yhteiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen.⁵¹

Tapauksessa, jossa vastaaja oli pakottanut asianomistajan sukupuoliyhteyteen käyttämällä väkivaltaa ja uhkaamalla tappaa hänet, teon rangaistavuuden kannalta ei hovioikeuden mukaan merkitystä ollut sillä, oliko asianomistaja alun perin lähtenyt vastaajan mukaan ravintolasta vapaaehtoisesti.⁵²

Käräjäoikeus on katsonut, ettei sitä, että 17-vuotias uhri meni asunnolle vapaaehtoisesti tapaamaan tekijää, voida pitää tekoa lieventävänä asianhaarana⁵³.

4 Teon keston liittyviä perusteluja

4.1 Lyhyt kesto lievennysperusteena?

Korkein oikeus on ns. Kemin pikaraiskausta koskeneessa tapauksessa, 11/1998, jossa sovellettiin aiempaa lakia, todennut, ettei teon törkeysastetta arvioitaessa lieventävänä voitu pitää sitä, ettei väkisinmakaaminen ollut kestänyt pitkään. Toisaalta korkein oikeus totesi myös, että teon arvioimiseen tavanomaista törkeämmäksi voisi vaikuttaa muun muassa uhria alistaivan tilanteen pitkittäminen.

Tutkimuksen kohteena olleissa tapauksissa ei ole tuotu esiin teon lyhyttä kestoä lieventävänä seikkana.

---

⁴⁹ Tuomio 11/2007.

⁵⁰ Tuomio 3/2011.

⁵¹ Tuomio 10/2011.

⁵² Tuomio 12/2009.

⁵³ Tuomio 11/2008 (Vantaan KO tuomio 11/2007).

4.2 Kesto ja tekotapojen määrä (emätin, anaali, oraali) ankaroitavina seikkoina

Tekokokonaisuuden kesto, useat eri tekotavat ja raiskausten lukumäärä on oikeuskäytännössä otettu ankaroitavina seikkoina huomioon tehtäessä valintaa eri rikosnimikkeiden välillä⁵⁴.

Hovioikeus katsoi käräjäoikeuden tavoin vastaajan syyllistyneen törkeään raiskaukseen, kun teko oli kestänyt yhteensä kahdesta kolmeen tuntia ja vastaaja oli maannut asianomistajan väkisin useita kertoja⁵⁵. Edellä jo mainitussa tapauksessa hovioikeus tuomitsi tekijän raiskauksesta sukupuolilyhteyteen pakottamisen sijasta muun muassa sillä perusteella, että raiskaus oli suoritettu sekä emätin- että anaaliyhdyntänä⁵⁶.

Paitsi nimikkeen osalta myös rangaistuksen mittaamisessa tekokokonaisuuden pitkä kesto ja useat tekotavat on otettu ankaroitavina tekijöinä huomioon. Hovioikeuden mukaan teon moitittavuutta lisäsi eräässä tapauksessa se, että teko oli jatkunut noin kaksi tuntia, minkä aikana vastaaja oli raiskannut asianomistajan useaan kertaan ja usealla eri tavalla.⁵⁷

5 Nöyryyttävä tekotapa ja suusanallinen loukkaaminen

Nöyryyttävä tekotapa on mainittu laissa yhtenä törkeän raiskauksen kvalifiointiperusteena. Tekoon liittyvillä nöyryyttävillä piirteillä on ollut merkitystä törkeysarvostelussa myös perustunnusmerkistön sisällä pysyteltäessä.

Oikeuskäytännössä suusanallisen loukkaamisen on katsottu lisäävän raiskausrikoksen moitittavuutta. Esimerkiksi huoraksi haukkuminen on otettu huomioon rangaistuksen mittaamisessa tällaisena tekijänä⁵⁸.

Nöyryyttävänä tekotapana tai piirteenä oikeuskäytännössä on pidetty muun muassa raiskauksen tapahtumista ravintolassa, jossa on ollut läsnä useita muita ihmisiä⁵⁹.

---

⁵⁴ Tuomiot 8/2011, 6/2011, 5/2007 ja 11/2007. Viimeksi mainitussa pitkän keston ja raiskausten lukumäärän lisäksi myös se, että tekijöitä oli kaksi, teki hovioikeuden mukaan itsemääräämisoikeuden loukkauksesta vielä vakavamman ja ankarammin rangaistavan.

⁵⁵ Tuomio 6/2011.

⁵⁶ Tuomio 8/2011.

⁵⁷ Tuomio 4/2010.

⁵⁸ Tuomio 3/2011.

⁵⁹ Tuomio 2/2011.

Nöyryyttävänä on pidetty myös tekoa, jossa vastaaja oli muun muassa masturboinut asianomistajan edessä ja pakottanut asianomistajaa virtsaamaan yhdyntöjen välissä⁶⁰.

Hovioikeus piti tekoa, jossa vastaaja tunkeutui yllättäen asianomistajan peräaukkoon aiheuttaen asianomistajalle voimakasta kipua, nöyryyttävänä ja ihmisarvoa loukkaavana ja tuomitsi vastaajan ehdottomaan vankeuteen⁶¹.

Hovioikeuden mukaan yksistään se seikka, että asianomistajan ja tekijän yhteinen 2-vuotias lapsi oli nähnyt ensin pahoinpitelyn ja sen jälkeen tapahtuneen sukupuoliyhteyden, jonka yhteydessä ei ollut käytetty väkivaltaa, ei tehnyt raiskauksesta sellaista, että se voitaisiin katsoa tehdyn laissa tarkoitettulla erityisen nöyryyttävällä tavalla. Hovioikeus totesi kuitenkin, että lapsen läsnäolo oli mitä ilmeisimmin ollut asianomistajalle nöyryyttävä kokemus. Hovioikeus katsoi, toisin kuin käräjäoikeus, että raiskausta ei ollut pidettävänä törkeänä.⁶²

Teko on katsottu uhria loukkaavaksi ja nöyryyttäväksi myös, kun tekijä oli epäiltyään uhrin pettäneen häntä toisen miehen kanssa pakottanut uhrin näyttämään hänelle sukupuolielimensä. Tekijä on uhkaillut uhria silpomisella ja pahoinpitelemisellä siten, ettei kukaan enää huolisi häntä. Yhdynnän aikana tekijä on näyttänyt uhrista paikkoja, jotka hän leikkaisi pois, jos uhri jäisi kiinni pettämisestä. Tekijä oli sanonut säästävänsä uhrin toisen silmän, jotta tämä näkisi, millainen rampa hänestä on tullut.⁶³

6 Suunnitelmallisuus

Suunnitelmallisuus on yksi rikoslain 6 luvun 5 §:ssä säädetyistä koventamisperusteista.

Suunnitelmallisena raiskausta on pidetty muun muassa silloin, kun vastaaja oli ajanut autonsa rauhalliselle sivukadulle voidakseen toteuttaa tekonsa⁶⁴.

Rangaistuksen mittaamisessa huomioon otettua erityistä suunnitelmallisuutta katsottiin osoittavan tekojen, joissa vastaaja oli ottanut kuljettamansa auton kyytiin humalassa tai muuten avuttomassa taikka puolustuskyvyt-

---

⁶⁰ Tuomio 6/2011.

⁶¹ Tuomio 8/2011.

⁶² Tuomio 6/2010.

⁶³ Tuomio 3/2011.

⁶⁴ Tuomio 6/2010.

tömässä tilassa olleita naisia, kuljettanut nämä syrjäisiin paikkoihin ja raiskauksen jälkeen jättänyt naiset avuttomaan tilaan tapahtumapaikalle⁶⁵.

Suunnitelmallisuutta on katsottu osoittavan myös kolmeen eri henkilöön kohdistuneiden raiskausten yhdenmukaisuuden. Teot olivat kohdistuneet vastaajalle entuudestaan tuntemattomiin henkilöihin, jotka olivat matkustaneet vastaajan kanssa yöaikaan samalla linja-autolla. Vastaaja oli lähtenyt seuraamaan asianomistajia linja-autopysäkiltä syrjäisellä alueella, repinyt heidät syrjään yleisistä kulkuteistä ja yrittänyt hiljentää asianomistajien avunhuutoja.⁶⁶

Suunnitelmallisena on pidetty myös sitä, että vastaaja oli tarjonnut alaikäiselle asianomistajalle alkoholia niin, että tämä oli tullut humalaan. Vastaaja itse ei ollut nauttinut alkoholia eikä alkoholin antamiselle asianomistajalle ollut tullut esiin muuta syytä kuin humalaisen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.⁶⁷

7 Asianomistajaan liittyvät seikat (Asianomistajan nuori ikä ja tuntemattomat uhrin ja henkinen kärsimys tai erityinen vahingollisuus)

Seuraamusharkinnassa on oikeuskäytännössä otettu huomioon myös tiettyjä asianomistajaan liittyviä seikkoja.

7.1 Uhrin nuori ikä

Muun muassa asianomistajien nuoruus ja alaikäisyys on oikeuskäytännössä otettu sekä rangaistuslajin valinnassa⁶⁸ että rangaistusta mitattaessa koven-tavana seikkana huomioon⁶⁹.

Asianomistajan nuoruudella (15-vuotias) on perusteltu myös tunnus-merkistövalintaa: teon katsottiin täyttävän raiskauksen tunnusmerkistön,

---

⁶⁵ Tuomio 10/2009.

⁶⁶ Tuomio 9/2011. Syyttäjä on hovioikeudessa vastauksessaan viitannut suunnitelmallisuuden osalta myös siihen, että vastaaja oli jokaisella kerralla pukeutunut huppuun. Hovioikeus ei ole perusteluissaan ottanut tähän nimenomaisesti kantaa.

⁶⁷ Tuomio 2/2011. Myös tuomiossa 8/2008 on väkevien alkoholijuomien tarjoamisen alaikäiselle, juuri 16 vuotta täyttäneelle uhrille tekijän harjoittaman ravintolaliikkeen tiloissa katsottu osoittaneen tekijässä ”huomattavaa suunnitelmallisuutta”. Tekijä tuomittiin hovioikeudessa, kuten käräjäoikeudessakin, raiskauksesta sukupuolilyhteyteen pakottamisen sijasta.

⁶⁸ Tuomio 4/2008.

⁶⁹ Tuomiot 9/2011, 2/2011 ja 10/2008.

koska tekoa ei voitu katsoa tehdyn lieventävien asianhaarojen vallitessa uhrin iän vuoksi⁷⁰.

7.2 Teolla aiheutettu kärsimys ja teon seuraukset

Asianomistajalle aiheutunut henkinen kärsimys tai teon erityinen vahingollisuus on oikeuskäytännössä otettu huomioon teon törkeysarvostelussa tai rangaistusta mitattaessa.

Vastaajan katsottiin syyllistyneen törkeisiin raiskauksiin ottaen huomioon muun ohella poikkeuksellisen pelottavat tekoympäristöt ja -olosuhteet, jotka olivat aiheuttaneet asianomistajille erityisen tuntuvaan henkistä kärsimystä. Raiskaukset oli tehty yöllä asumattomissa, syrjäisissä ja asianomistajille tuntemattomissa paikoissa.⁷¹

Toisessa tapauksessa, jossa teot toteutettiin niin ikään syrjäisissä paikoissa yöaikaan, rangaistuksen mittaamisessa otettiin koventavana seikkana huomioon se, että uhreina olivat olleet nuoret naiset, jotka olivat teon johdosta joutuneet turvautumaan terapiaan tai muuhun keskusteluapuun. Tekojen vahingollisuus otettiin huomioon rangaistuksen mittaamisessa myös yritykseen jääneiden tekojen osalta. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomitsemaa rangaistusta, jota hovioikeuden mukaan oli pidettävä suhteellisen ankarana. Tekijä tuomittiin raiskauksesta ja kahdesta raiskauksen yrityksestä yhteiseen kolmen vuoden ja kahden kuukauden pituiseen vankeusrangaistukseen.⁷²

Myös tapauksessa, jossa kaksi tekijää (joista toinen jäi tuntemattomaksi) raiskasivat yhdessä heille entuudestaan tuntemattoman, humalassa olleen asianomistajan yöllä ulkona, teon katsottiin aiheuttaneen asianomistajalle huomattavaa henkistä kärsimystä, mikä otettiin rangaistusta mitattaessa koventavana seikkana huomioon. Hovioikeuden mukaan käräjäoikeuden törkeästä raiskauksesta ja raiskauksesta tuomitsema yhteinen kahden vuoden ja seitsemän kuukauden pituinen vankeusrangaistus oli liian alhainen. Hovioikeus tuomitsi tekijän yhteiseen neljän vuoden vankeusrangaistukseen.⁷³

---

⁷⁰ Vantaan KO tuomio 9/2009. Hovioikeudessa (tuomio 6/2010) oli kysymys enää rangaistuksen mittaamisesta.

⁷¹ Tuomio 10/2009.

⁷² Tuomio 9/2011.

⁷³ Tuomio 10/2008.

Uhrin psyykelle aiheutuneiden seurausten vuoksi kärjääoikeus on eräässä tapauksessa katsonut, ettei tekoa ollut tehty lieventävien asianhaarojen vallitessa⁷⁴.

Rangaistusta mitattaessa kärjääoikeus on myös eräässä toisessa tapauksessa huomionnut asianomistajille aiheutuneet pitkäaikaiset traumat⁷⁵.

Tapauksessa, jossa tekijä oli tunkeutunut asianomistajan asuntoon ja ensin pahoinpidellyt ja sen jälkeen raiskannut asianomistajan heidän yhteisen 2-vuotiaan lapsen nähden ja jossa tapahtumat asunnossa olivat kestäneet pitkän ajan, hovioikeus piti tekoa vakavana ja totesi, siitä aiheutuneen asianomistajalle tuntuva henkistä kärsimystä. Hovioikeuden mukaan asianomistajalle aiheutettua kärsimystä ei kuitenkaan sen tuntuvuudesta huolimatta voitu pitää laissa tarkoitettulla tavalla erityisen tuntuvana. Toisin kuin kärjääoikeus, hovioikeus ei pitänyt raiskausta törkeänä.⁷⁶

7.3 Muita tekotapaan/olosuhteisiin liittyviä raskauttavia piirteitä

Teon kohdistuminen täysin tuntemattomiin henkilöihin on mainittu rangaistusseuraamuksen perusteluissa⁷⁷.

Hovioikeus korotti eräässä tapauksessa kärjääoikeuden tuomitsemää rangaistusta yli vuodella kahteen vuoteen kuuteen kuukauteen. Hovioikeus perusteli ratkaisuaan sillä, että vastaaja oli käyttänyt hyväkseen ystävyyteen perustunutta luottamusasemaa ja uhri oli ollut noin viisivuotiaan kehitysasteella oleva kehitysvammainen lapsi. Huomioon oli lisäksi otettu se, että raiskaus ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö olivat olleet omiaan aiheuttamaan uhrille erityistä vahinkoa.⁷⁸

Luottamus- ja läheisyysuhteella on perusteltu myös ensikertalaisen tuomitsemista ehdottomaan yhden vuoden 10 kuukauden vankeusrangaistukseen raiskauksesta ja lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tilanteessa, jossa vastaaja oli kosketellut asianomistajan rintoja ja sukupuolielimiä sekä ollut hänen kanssaan sukupuoliyhteydessä työntämällä 1–2 sormeaa asianomistajan emättimeen. Kärjääoikeus on todennut, että teko on tapahtunut sen jälkeen, kun yksin vastaajan kanssa ollut asianomistaja oli nauttinut vastaajan hankkiman 0,75–1 litran pullon likööriä. Vastaaja oli väärinkäyt-

---

⁷⁴ Tuomio 11/2008 (Vantaan KO tuomio 11/2007).

⁷⁵ Tuomio 4/2011. Hovioikeus alensi kärjääoikeuden kahdesta raiskauksesta ja yhdestä vapaudenriistosta tuomitseman rangaistuksen, kaksi vuotta seitsemän kuukautta, kahdeksi vuodeksi kahdeksi kuukaudeksi.

⁷⁶ Tuomio 6/2010.

⁷⁷ Tuomiot 9/2011 ja 4/2010.

⁷⁸ Tuomio 5/2008.

tänyt voimakkaassa päihtymistilassa olleen ja puolustuskyvyttömän asianomistajan luottamusta läheiseen ihmiseen. Hovioikeus on hyväksynyt käräjäoikeuden ratkaisun rangaistusseuraamuksen osalta perusteluineen.⁷⁹

Tapauksessa, jossa tekijä oli tunkeutunut yöllä hänelle tuntemattoman naisen asuntoon ja raiskauksessa käytetty väkivalta oli ollut poikkeuksellisen voimakasta (mm. veitsellä viiltämistä) ja osittain myös hengenvaarallista (kuristamista), tekijän katsottiin syyllistyneen törkeään raiskaukseen ja rangaistuksen mittaamisessa otettiin huomioon rikoksen poikkeuksellisuus ja erityinen vahingollisuus. Tekijä tuomittiin törkeästä kotirauhan rikkomisesta, törkeästä raiskauksesta ja törkeästä pahoinpitelystä yhteiseen viiden vuoden kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen.⁸⁰

8 Useampi tekijä

Eräässä tapauksessa kahdelle vastaajalle vaadittiin käräjäoikeudessa rangaistusta törkeästä raiskauksesta sillä perusteella, että tekijöitä oli ollut kaksi. Käräjäoikeus totesi, ettei kyseisessä asiassa ollut ilmennyt, että uhrin kokeman kärsimyksen kannalta olisi ollut erityistä merkitystä sillä, että tekijöitä oli kaksi. Käräjäoikeus oli ensin todennut, että hallituksen esityksen (HE 6/1997 vp, 174) mukaan erityistä kärsimystä voi tyypillisesti aiheutua siitä, että joutuu useamman henkilön raiskaamaksi.⁸¹

Hovioikeus katsoi toisessa tapauksessa raiskauksen olleen törkeä muun muassa sillä perusteella, että tekijöitä oli kaksi. Hovioikeus totesi, että usean henkilön tekemän raiskauksen arvioiminen törkeäksi perustuu siihen, että tällaisen raiskauksen katsotaan aiheuttavan erityistä kärsimystä. Raiskaus voidaan katsoa törkeäksi silloinkin, kun vain yksi on ollut sukupuoliyhteydessä uhrin kanssa ja muut tekoon osallistuneet ovat vain osallistuneet teossa käytettyyn väkivaltaan ja sillä uhkaamiseen (HE 6/1997 vp, 174). Säännöksen sanamuoto tai sen tarkoitus eivät edellytä sitä, että tekijöitä olisi ollut useampi kuin kaksi.⁸²

---

⁷⁹ Tuomio 7/2009.

⁸⁰ Tuomio 2/2011.

⁸¹ Tuomio 2/2007 (Helsingin käräjäoikeus 10/2006).

⁸² Tuomio 11/2011.

9 Lopuksi

Raiskaustuomioiden perustelut ovat olleet aika ajoin vahvan julkisen mielenkiinnon ja keskustelun kohteena. Erityisen suurta huomiota ovat herättäneet ratkaisut, joissa tuomioita on hovioikeudessa lievennetty, tai joissa ratkaisusta käy ilmi myös lieventävään suuntaan vaikuttavia seikkoja. Tämän tutkimuksen alkuperäisenä tavoitteena oli selvittää, kuinka laajaa ja tavanomaista näiden lieventävien perusteiden esittely on, ja millaisista seikoista tällöin käytännössä olisi kysymys. Kävi kuitenkin ilmi, että tällaisia seikkoja esitteleviä tapauksia on huomattavan vähän, joten ainoa mielekäs tapa toteuttaa tutkimustehtävä oli laajentaa tarkastelu myös raskauttaviin ja seuraamusta ankaroittaviin perusteisiin.

Tutkimuksen kohteena olleita tapauksia on ollut kaiken kaikkiaan yli sata kappaletta. Johtopäätöksenä voidaan siis todeta, että ankaroittavien tai koventavien tekijöiden nimenomainen esiin tuominen tuomioiden perusteluissa on yleisempää. Lieventävään suuntaan vaikuttavista seikoista tavallisin oli väkivallan vähäisyys. Toisaalta väkivallan laadulla (ei-vähäinen) tai määrällä perustellaan usein myös ankarampaa nimikettä tai kovempaa rangaistusta. Tältä osin on todettava, ettei tapauksista ole johdettavissa selvää yhtenäistä linjaa sen suhteen, milloin tietty väkivalta tai käyttäytyminen on arvioitava vähäiseksi – ja teko täten pakottamiseksi sukupuoliyhteyden raiskauksen sijasta. Esimerkiksi käsistä tarttumista ja kiinni-/aloillaan pitämistä on voitu tapauksesta riippuen pitää vähäisenä tai ei-vähäisenä.

Tapauksista on pääteltävissä, että osapuolten aiempi kanssakäyminen tai suhde on joissakin tapauksissa mainittu syyksilukemiseen vaikuttavana seikkana, toisinaan myös perusteena kohtelun lieventämiseen. Toisaalta valtaosassa tapauksista on nimenomaisesti todettu, ettei aiempi seksuaalinen kanssakäyminen lievennä tekoa. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus on loukkaamaton eikä merkitystä mielestämme saisi antaa tekoa edeltävälle osapuolten kanssakäymiselle.

Julkisuudessa käydyn keskustelun perusteella voisi kuvitella, että teon lyhyellä kestolla perusteltaisiin usein tai säännöllisesti rangaistuksen alentamista. Näin ei kuitenkaan nyt käsiteltyjen tapausten valossa näytä olevan: teon kesto on päinvastoin mainittu tekoa ankaroittavana seikkana.

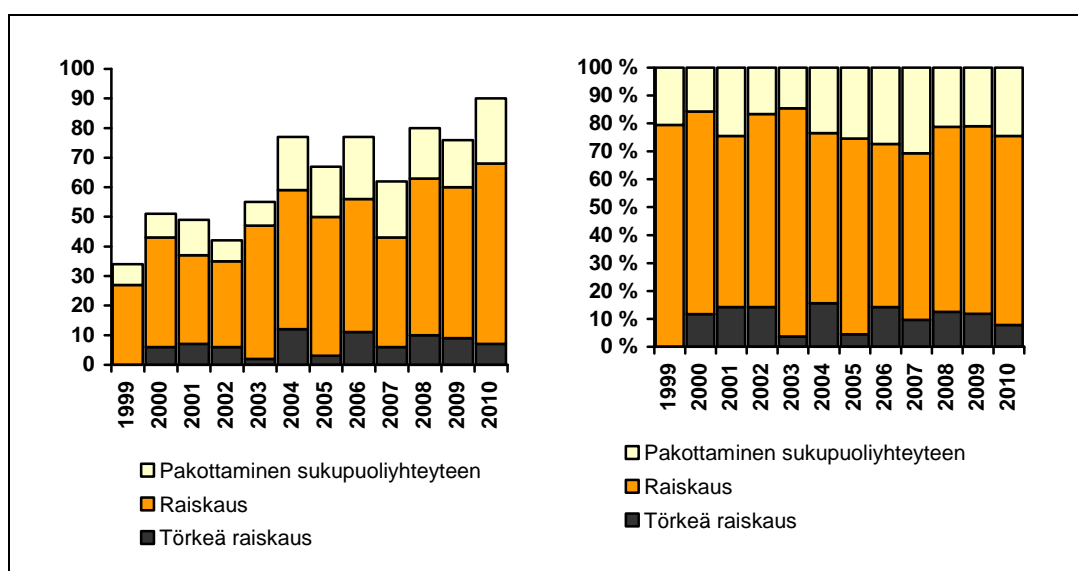
Ankaroittavien tai koventavien seikkojen voidaan todeta vastaavan ennako-oletuksia. Muun muassa raaka väkivalta, teon pitkä kesto, usea tekijä ja usea tekotapa ovat seikkoja, joiden saattoi jo ennakoita aavistaa johtavan teon ankarampaan arvosteluun.

X KOKONAISTRENDIT 1999–2010

Tässä luvussa tarkastellaan vielä rangaistuskäytännön kehitystä yhteenlasketuissa raiskausrikoksissa vuosina 1999–2010. Tarkasteluissa ovat siis mukana raiskaus (RL 20:1), törkeä raiskaus (RL 20:2) ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3).

1 Tunnusmerkistöjen soveltaminen

Kuvioon X.1 on merkitty päärikosperusteiset tuomiot tunnusmerkistöittäin vuosina 1999–2010. Kuviossa vasemmanpuoleinen kuvio kertoo tapusmäärät ja oikeanpuoleinen tunnusmerkistöjen suhteelliset soveltamisosuudet. Tilastoyksikkönä on kaikki syyksiluetut rikokset.

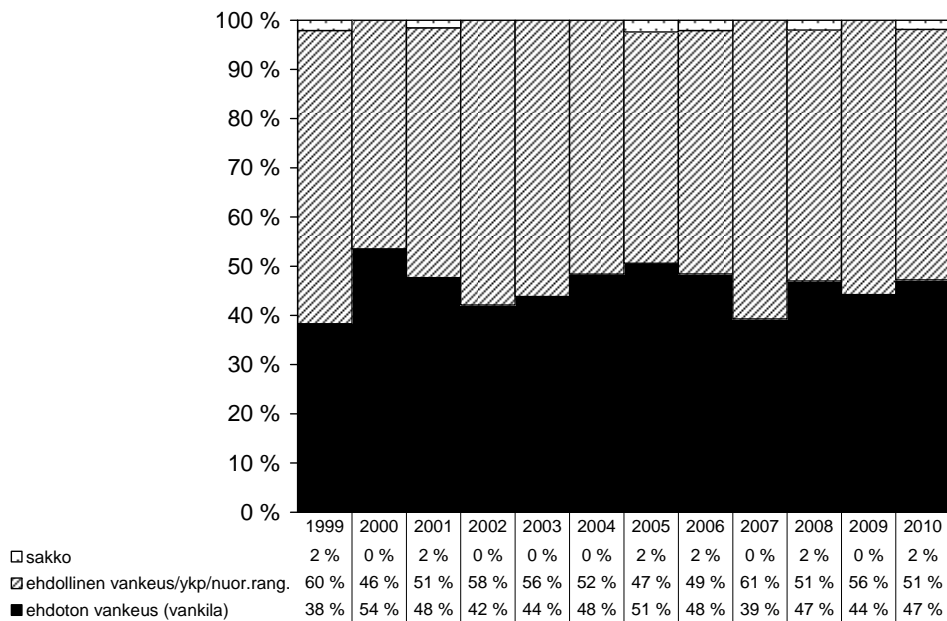

Kuvio X.1 Käräjäoikeuksissa tuomitut raiskausrikokset (RL 20:1–3) vuosina 1999–2009 tunnusmerkistöittäin (kaikki syyksiluetut rikokset)

Lähde: OPTL TLP-tietokanta

2 Rangaistuslajin valinta

Kuviossa X.2 esitetään rangaistuslajin valinta raiskausrikoksissa 1999–2010.

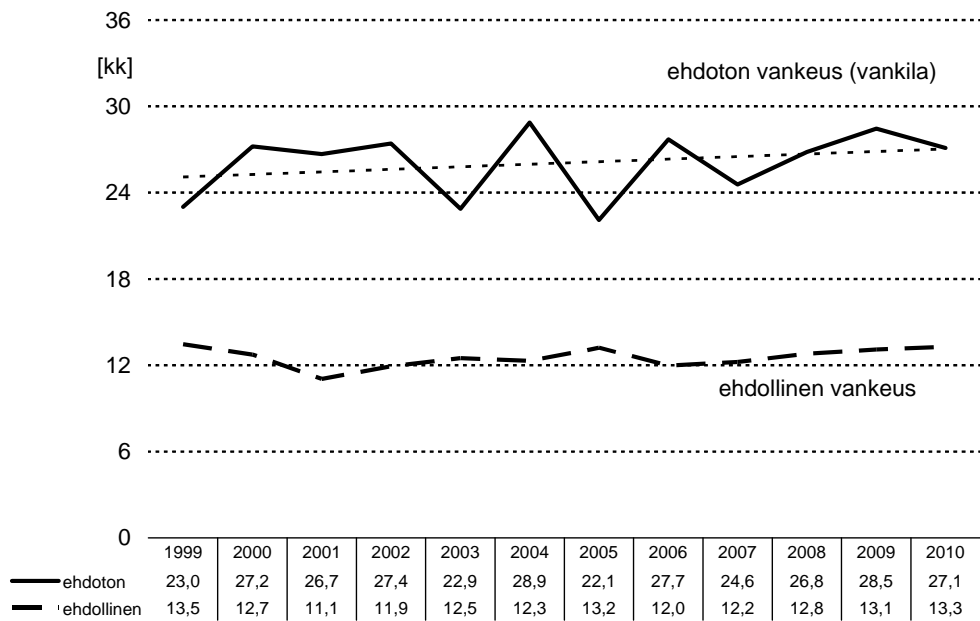
Kuvio X.2 Rangaistuslajin valinta raiskausrikoksissa 1999–2010 (viimeisen ratkaisupäivän mukaan; raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen sekä aikaisemman lain mukainen väkisinmakaaminen ja vapautta loukkaava haureus RL 20:2 2 mom; täytetyt rikokset ja yritykset)
Lähde: OPTL TLP-tietokanta

Lajinvalinnassa ei 2000-luvulla ole tapahtunut muutoksia (χ^2 -riippumattomuustesti: $p=0,115$; $n=1\ 717$). Noin puolet vastaajista tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

3 Rangaistuksen pituus

Kuviossa X.3 esitetään rangaistusten keskipituuden kehitys vuosina 1999–2010.

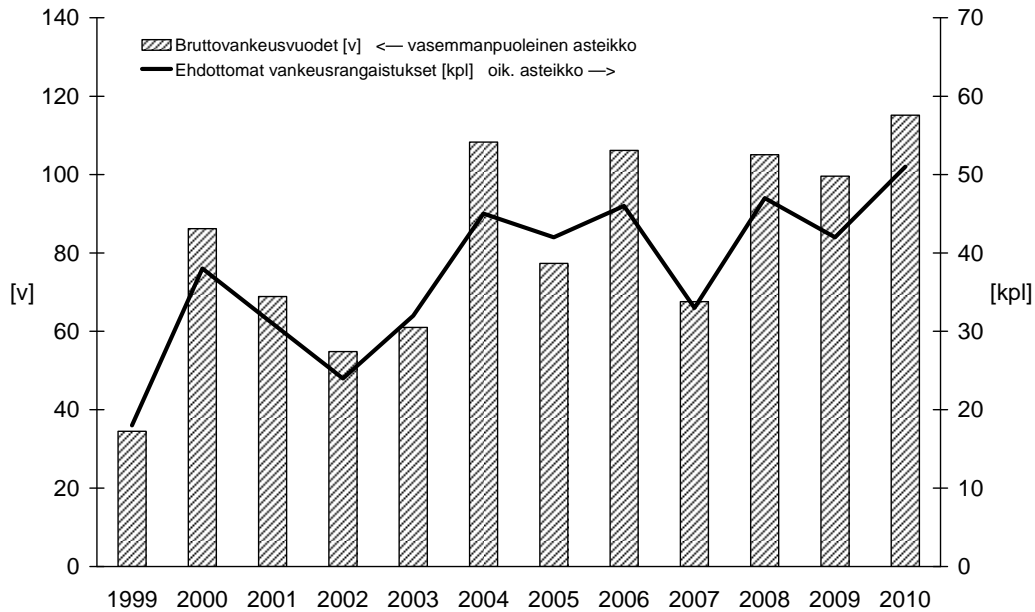

Kuvio X.3 Ehdollisen ja ehdottoman vankeuden keskipituus raiskausrikoksissa 1999–2010 (viimeisen ratkaisupäivän mukaan; raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen sekä aikaisemman lain mukainen väkisinmakaaminen ja vapautta loukkaava haureus RL 20:2 2 mom; täytetyt rikokset ja yritykset). Lähde: OPTL TLP-tietokanta

Myös rangaistusten pituudet ovat pysytelleet tarkastelujaksolla jokseenkin ennallaan. Kuvioon piirretty lineaarinen trendiviiva kertoo kuitenkin systemaattisesti noin 3 kuukauden lisäyksestä ehdottomiin vankeusrangaistuksiin. Vuonna 2010 ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on kaksi vuotta kolme kuukautta ja ehdollisten vankeusrangaistusten runsas vuosi.

4 Tuomitut vankilavuodet

Yhtenä rikosoikeudellisen kontrollin mittarina voidaan pitää rikoksista tuomitujen vankilavuosien kokonaismäärää (aiheesta tarkemmin Lappi-Seppälä 2006). Se kertoo yhdistelmä tiedon tuomitujen rikosten lukumäärästä ja rangaistusten kestosta.

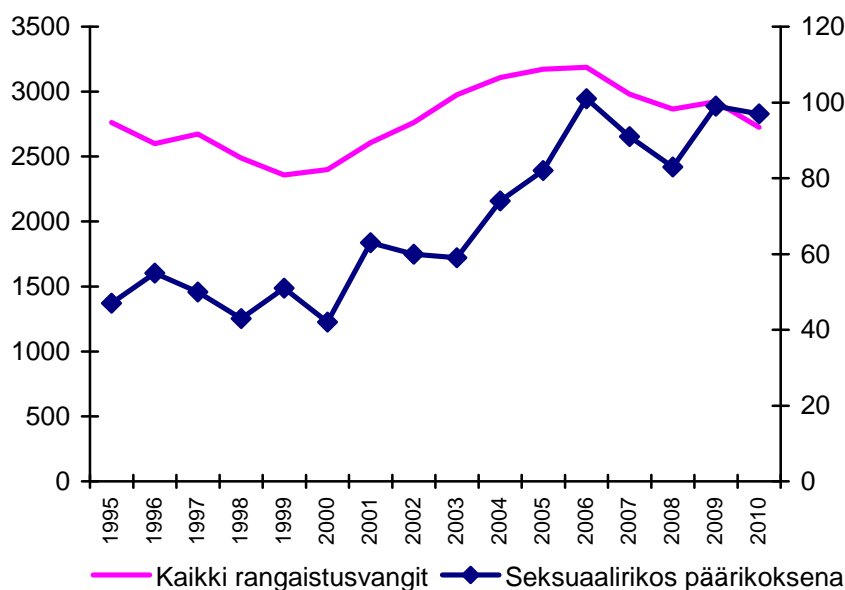

Kuvio X.4 Raiksausrikoksista tuomitut ehdottomat vankeusrangaistukset ja bruttovankeusvuodet 1999–2010 (vankilarangaistus, ei sisällä yhdyskuntapalvelua; viimeisen ratkaisupäivän mukaan; täytetyt rikokset ja yritykset).
Lähde: OPTL TLP-tietokanta

Raiksausrikoksista tuomitut vankeusvuodet ovat 2000-luvulla kasvaneet vajaasta 40 vankeusvuodesta noin 120 vuosittaiseen bruttovankeusvuoteen. Kasvu on alun hyppäystä lukuun ottamatta seurausta ennen kaikkea tapausmäärien kasvusta.

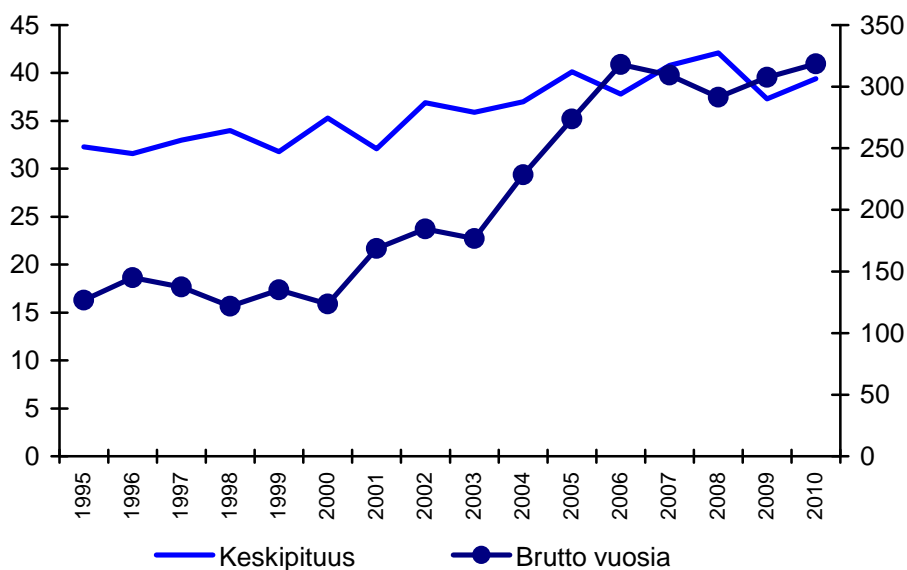
5 Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanotietoja

Seksuaalirikoksista tuomitujen rangaistuksissa tapahtuvia vaihteluita voidaan seurata myös vankeusrangaistuksen täytäntöönpanotilaston avulla. Tuo tilasto kertoo eri rikoksista (päärikoksena) vankeusrangaistustaan suorittavien lukumäärän. Tämän lisäksi tilasto kertoo odotettavissa olevan vankeusrangaistuksen keston.

Kuvio X.5 Seksuaalirikoksesta päärikoksena rangaistustaan suorittavien vankien lukumäärä 1995–2010

Seksuaalirikoksista rangaistustaan suorittavien vankien lukumäärä on 2000-luvulla kaksinkertaistunut vuosituhannen lopun tasosta. Viimeisen kolmen vuoden aikana ryhmän koko on pysytellyt sadan vangin paikkeilla. Runsaat viisi vuotta aiemmin näitä vankeja oli noin 50. Myös kokonaisvankimäärä on vaihdellut. Vuosituhannen alun nousua on seurannut lyhyt lasku. Kaiken kaikkiaan rangaistusvankien lukumäärä vuonna 2010 oli samalla tasolla kuin 15 vuotta aiemmin.

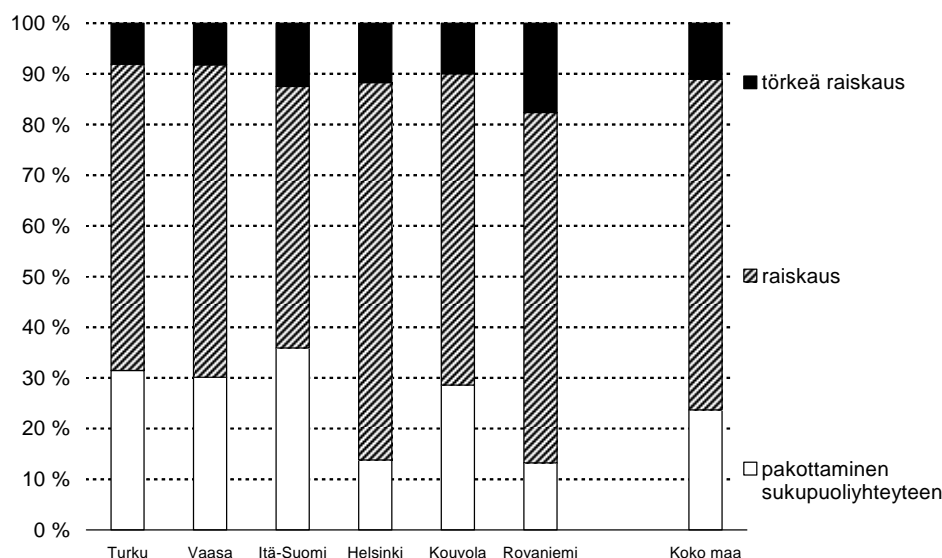

Kuvio X.6 Seksuaalirikoksesta päärikoksena rangaistustaan suorittavien vankien odotettavissa olevan rangaistusajan pituus sekä seksuaalirikoksista suoritettavien vankilavuosien kokonaismäärä 1995–2010

Seksuaalirikoksista rangaistustaan suorittavien vankien keskirangaistukset ovat niin ikään kohonneet runsaasta 30 kuukaudesta vajaaseen 40 kuukauteen. Tätäkin merkittävämpi muutos on tapahtunut suorittavana olevien vankilavuosien kokonaismäärässä. Tuo rangaistusvolyymi on kaksinkertaistunut 150 tasosta 300 vuosina 2000–2006. Kyse on rangaistusaikojen keston ja tuomittujen lukumäärien kasvun yhteisvaikutuksesta, jossa merkittävimpana tekijänä on rikoksesta tuomittujen lukumäärän kasvu.

XI TIETOJA RANGAISTUSKÄYTÄNNÖN ALUEELLISESTA YHTENÄISYYDESTÄ

Rangaistuskäytännön yhtenäisyyttä on tarkasteltu erikseen tutkimuksessa Lappi-Seppälä & Hinkkanen (2004). Ohessa esitettävät tiedot päivittävät vain keskeisempiä tuosta raportista luettavissa olevia tuloksia.

Kuvio XI.1 Rikosnimikkeen valinta hovioikeuspiireittäin 1999–2010
Lähde: OPTL TLP-tietokanta

Taulukko XI.1 Rikosnimikkeen valinta hovioikeuspiireittäin 1999–2010

Hovioikeuspiiri	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen %	Raiskaus %	Törkeä raiskaus %	Kaikki %	N
Turku	32	61	8	100	124
Vaasa	30	62	8	100	73
Itä-Suomi	36	52	13	100	64
Helsinki	14	75	12	100	188
Kouvola	29	61	10	100	70
Rovaniemi	13	69	18	100	68
Koko maa	24	65	11	100	587

Lähde: OPTL TLP-tietokanta

Rikosnimikkeen valinta. Taulukossa XI.1 esitetään rikosnimikkeen valinta hyväksikäyttörikoksissa hovioikeuspiireittäin.

Aikaisempi tulos toistuu (ks. Lappi-Seppälä & Hinkkanen 2004, 24–25): erot rikosnimikkeen valinnassa ovat tilastollisesti merkitseviä (χ^2 -riippumattomuustesti: $p=0,001$; $df=10$, $n=587$).

Rovaniemellä ja Helsingissä sovelletaan muuta maata vähemmän sukupuoliyhteyden pakottamista koskevaa säännöstä, toisaalta Rovaniemellä syyksi luetuista raiskausrikoksista suurempi osa otsikoidaan törkeiksi. Erot

voivat johtua joko poliisin tai syyttäjien poikkeavista käytännöistä, tapaus-
ten alueellisista eroista taikka eroista tuomioistuinten tulkintakäytännössä.

Lajinvalinta. Erot tunnusmerkistöjen soveltamiskäytännöissä eivät kuiten-
kaan heijastu tuomioiden lopputuloksiin eli määrättyjen rangaistusten an-
karuuteen. Taulukossa XI.2 tarkastellaan rangaistuslajin valintaa raiskaus-
rikoksissa hovioikeuspiireittäin.

Taulukko XI.2 Lajinvalinta hovioikeuspiireittäin 1999–2010

<i>Hovioikeuspiiri</i>	<i>Tuom. jätt. ja sakko</i>		<i>Ehdoton vankeus (sis. ykp)</i>		<i>Kaikki</i>	<i>N</i>
	<i>%</i>	<i>Ehdollinen vankeus %</i>	<i>%</i>	<i>%</i>		
Turku	1	52	47	100	125	
Vaasa	1	43	55	100	74	
Itä-Suomi	2	38	61	100	64	
Helsinki	3	46	52	100	191	
Kouvola	4	50	46	100	70	
Rovaniemi	3	43	54	100	68	
Koko maa	2	46	52	100	592	

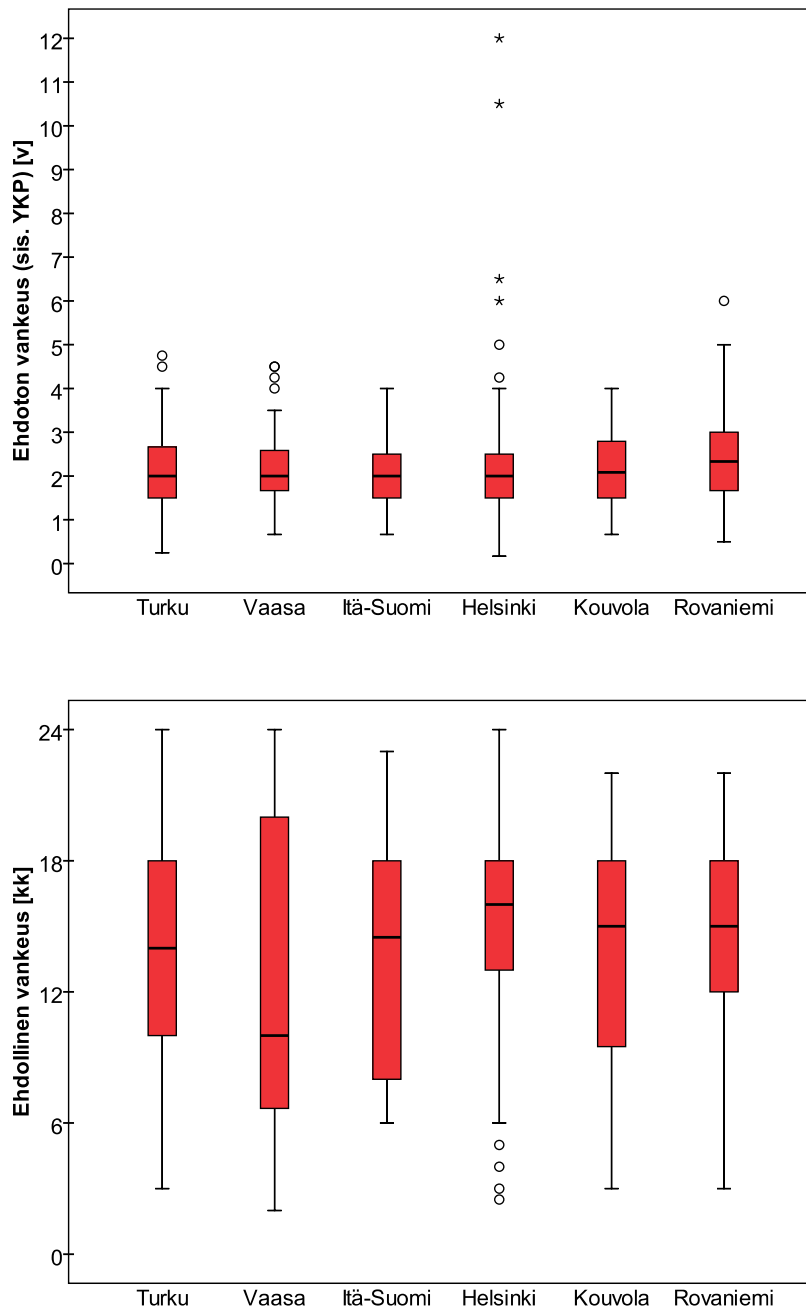
Lähde: OPTL TLP-tietokanta

Vaikka sovelletut rikosnimikkeet poikkeavat, ei rangaistuslajin valinnassa ole tilastollisesti merkitseviä eroja hovioikeuspiirien välillä (χ^2 -riippumattomuustesti: $p=0,731$). Ehdolliseen vankeuteen tuomitaan hieman alle puolet vastaajista, ehdottomaan vankeuteen hieman yli puolet. Tuomitsematta jättämisen ja sakkorangaistuksen osuus on kaksi prosenttia.

Rangaistuksen pituuden mittaaminen. Kuviossa XI.2 esitetään ehdottoman ja ehdollisen vankeuden pituus hovioikeuspiireittäin ns. laatikkokuviona (boxplot). Laatikon alareuna osoittaa hovioikeuspiirin rangaistusten alakvartiilin, yläreuna yläkvartiilin ja laatikon sisälle on merkitty rangaistusten mediaanipituus. Laatikon alueelle sijoittuvat siten keskimmäiset 50 % rangaistuksista (kvartiiliväli eli keskipuolikas). Laatikosta lähtevät ohuet viivat osoittavat havaintojen vaihteluvälin (lyhyin ja pisin rangaistus) ja ns. outlier-havainnot⁸³.

Keskirangaistusten eroja mittaava varianssianalyysi osoittaa, että myöskään erot vankeusrangaistusten keskipituuksissa eivät ole tilastollisesti merkitseviä (ANOVA: ehdoton vankeus $p=0,433$, $n=307$; ehdollinen vankeus $p=0,233$, $n=272$; kummatkin yhteensä $p=0,170$, $n=579$).

⁸³ Yli 1,5 kvartiilivälin päässä ylä- tai alakvartiilista.

Kuvio XI.2 Ehdottoman ja ehdollisen vankeuden pituus hovioikeuspiireittäin (1999–2010). Lähde: OPTL TLP-tietokanta

Johtopäätökset. Rangaistusten kokonaisankaruudessa ei esiinny alueellista epäyhtenäisyyttä. Toisin sanoen sillä, mikä tuomioistuin asian käsittelee, ei ole vaikutusta rangaistuksen ankaruuteen. Oikeuskäytäntö ei kuitenkaan ole täysin yhtenäistä. Rangaistusten ankaruuden asemesta eroja on siinä, mitä tunnusmerkistöjä rikoksiin sovelletaan.

XII VAHINGONKORVAUSKÄYTÄNTÖ

1 Vahingonkorvauksia koskeva sääntely

1.1 Lainsäädäntö

Vahingonkorvauslain (412/1974) 1 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan joka tahallisesti tai tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon, on velvollinen korvaamaan sen, jollei vahingonkorvauslaista muuta johdu. Henkilövahingon kärsineellä on oikeus korvaukseen muun muassa

- tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista
- ansionmenetyksestä
- kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta
- pysyvästä haitasta. (VahL 5:2.)

Lain mukaan *kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta* määrätään korvaus ottamalla huomioon erityisesti henkilövahingon laatu ja vaikeusaste, sen edellyttämän hoidon laatu ja kestoaika sekä haitan kestoaika (5:2 c.1).

Sillä, jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vakavasti loukattu, on oikeus korvaukseen myös *loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä* (VahL 5:6.1 3 k, L 509/2004). Esimerkiksi raiskaus on pääsääntöisesti tällainen vahingonkorvauslaissa tarkoitettu vakava loukkaus. Korvaus määrätään sen kärsimyksen perusteella, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan ottaen erityisesti huomioon loukkauksen laatu, loukatun asema, loukkaajan ja loukatun välinen suhde sekä loukkauksen julkisuus (2 mom.). Korvaus kivusta ja särystä sekä loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä maksetaan kertakorvauksena (VahL 5:7.2–3).

1.2 Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukset

Korvausten suuruuden määrittämistä ohjeistavat henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan vuonna 2011 vahvistamat suositukset.⁸⁴ Seuraavassa nor-

---

⁸⁴ Henkilövahinkoasiain neuvottelukunta (2011) Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia. Vahingonkorvauslain 5 luvun säännösten nojalla kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvästä haitasta sekä kärsimyksestä suoritettavien korvausten määrä (2. painos).

maalikorvausvyöhykkeet eräistä rikoslajin kannalta keskeisistä vahingoista henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksen mukaan:

A. Tilapäinen haitta

Kipu, johon ei liity kudonvauriota (ICD R52.0, R52.9)

- *Lyhytaikainen kivun tunne*. Ei havaittavissa olevia kudonvaurioita. Aiheutuu tuntoherkkään kehonalueeseen kohdistuvasta ärsykkeestä. 50–100 e
- *Voimakas lyhytaikainen kivun tunne*. Ei havaittavissa olevia tai aiheutuneeseen kipuun nähden olennaisia kudonvaurioita. Aiheutuu tuntoherkkään kehon alueeseen kohdistuvasta lyhytkestoisesta, mutta suhteellisen voimakkaasta ärsykkeestä. 100–400 e
- *Erittäin voimakas ja hetkellistä pitkäaikaisempi kivun tunne*. Ei havaittavissa olevia tai aiheutuneeseen kipuun nähden olennaisia kudonvaurioita. Aiheutuu tuntoherkkään kehon alueeseen kohdistuvasta suhteellisen pitkäkestoisesta ja voimakkaasta ärsytyksestä. 400–1 500 e

Akuutti stressireaktio (ICD F43.0). Ei vaadi sairaanhoidollisia toimenpiteitä. Aiheuttaa tilapäistä haittaa 1–3 vuorokauden ajan. Ei pysyvää haittaa. 300–1 000 e

Traumaperäinen stressihäiriö (ICD F43.1). Saattaa vaatia terveydenhuollon ammattihenkilön tai mielenterveysalan muun asiantuntijan antamaa apua tai hoitoa. Aiheuttaa tilapäistä haittaa 3–12 kuukauden ajan. Ei pysyvää haittaa. 1 500–7 500 e

B. Loukkauksen aiheuttama kärsimys

Raiskaus (törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen, RL 20:1–3)

- Käytettyä väkivaltaa tai uhkausta on pidettävä teon laatuun nähden vähäisenä. Tunkeutumista loukatun kehoon ei ole pidettävä erityisen nöyryyttävänä. Teko-olosuhteisiin ei liity erityisiä kärsimystä lisääviä piirteitä. 2 000–4 000 e
- Käytettyä väkivaltaa tai uhkausta ei voida pitää teon laatuun nähden vähäisenä, taikka tunkeutumista loukatun kehoon on pidettävä erityisen nöyryyttävänä, taikka teko-olosuhteisiin liittyy erityisiä kärsimystä lisääviä piirteitä. 4 000–7 000 e
- Käytettyä väkivaltaa tai uhkausta on pidettävä teon laatuun nähden vakavana. Tunkeutumista loukatun kehoon on pidettävä erityisen nöyryyttävänä. Teko-olosuhteisiin liittyy erityisiä kärsimystä lisääviä piirteitä. 7 000–16 000 e

Pakottaminen seksuaaliseen tekoon (RL 20:4)

- Käytettyä väkivaltaa tai uhkausta on pidettävä teon laatuun nähden vähäisenä. Seksuaalista tekoa ei ole pidettävä erityisen nöyryyttävänä. Teko-olosuhteisiin ei liity erityisiä kärsimystä lisääviä piirteitä. 800–2 000 e

Seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:5)

- *Seksuaalinen teko*. Tekoa ei ole pidettävä erityisen nöyryyttävänä. Teko-olosuhteisiin ei liity erityisiä kärsimystä lisääviä piirteitä. 1 000–2 000 e
- *Sukupuoliyhteys*. Teko voi olla erityisen nöyryyttävä, taikka teko-olosuhteisiin voi liittyä erityisiä kärsimystä lisääviä piirteitä. 2 000–5 000 e

Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksen perustana olevassa tutkimusaineistossa raiskauksesta tuomitut kärsimyskorvaukset vaihtelivat 610 eurosta 60 000 euroon. Keskiarvo oli 5 471 euroa (n=163, Q1–Md–

Q3: 2 440–3 660–6 100 euroa). (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunta 2011, 118.)

2 Korvauskäytännön kuvaus

2.1 Maksettavaksi määrätty korvaukset

Raiskausrikosten yhteydessä arvioitaviksi tulevat korvaukset fyysisestä ja psyykkisestäkin haitasta sekä rikoksella aiheutetusta kärsimyksestä. Korvausta myönnettiin seuraavasti:

Taulukko XII.1 Korvausten maksaminen fyysisestä vammasta, kaikki rikokset yhteensä (N=263)

	<i>Osuus kaikista tapauksista</i> %
Korvausta vaadittu	36,1
Määrätty korvausta fyysisestä vammasta	35,3

Painotettu aineisto.

Fyysisestä vammasta määrätään maksettavaksi korvausta kaikkiaan 35 % rikoksista. Korvausta vaadittiin maksettavaksi kaikkiaan 36 % rikoksista.

Taulukko XII.2 Korvausten maksaminen psyykkisestä haitasta ja kärsimyksestä, kaikki rikokset yhteensä (N=263)

	<i>Osuus kaikista tapauksista</i> %
Korvausta vaadittu psyykkisestä haitasta	31,6
Määrätty korvausta psyykkisestä haitasta	29,8
Vaadittu korvausta kärsimyksestä	85,1
Määrätty korvausta kärsimyksestä	84,8

Painotettu aineisto.

Psyykkisestä haitasta määrätään maksettavaksi korvausta kaikkiaan 30 % rikoksista. Korvausta vaadittiin maksettavaksi kaikkiaan 32 % rikoksista. Kärsimyksen osalta vastaavat luvut ovat: 85 % (määrättyjen korvausta osuus), 85 % (vaatimusten osuus).

2.2 Korvausten suuruus

Seuraavassa tarkemmat tiedot fyysisestä vammasta määrättyjen korvausten suuruudesta.

Taulukko XII.3 Fyysisestä haitasta tuomitut korvaukset (euroa)

	<i>minimi</i>		<i>Q1</i>	<i>mediaani</i>	<i>Q3</i>	<i>maksimi</i>		<i>N</i>
	0 %	5 %	25 %	50 %	75 %	95 %	100 %	
Pak. spy	100	100	175	450	700	3 000	3 000	10
Raiskaus	200	200	500	800	1 500	2 975	4 000	60
Törk. raisk.	100	145	1 000	1 000	2 000	14 150	20 000	28
Yhteensä	100	200	500	1 000	1 500	3 050	20 000	98

Keskimääräinen (mediaani) korvauksen suuruus tapauksissa joissa korvausta on määrätty on raiskausrikoksissa yhteen laskien 1 000 euroa. Yksittäisten tunnusmerkistöjen mukaan eritellyt mediaanikorvaukset olivat usein tätä alempia.

Taulukko XII.4 Psykkisestä haitasta tuomitut korvaukset (euroa)

	<i>minimi</i>		<i>Q1</i>	<i>mediaani</i>	<i>Q3</i>	<i>maksimi</i>		<i>N</i>
	0 %	5 %	25 %	50 %	75 %	95 %	100 %	
Pak. spy	300	300	900	1 500	2 250	3 500	3 500	9
Raiskaus	800	850	1 625	3 000	5 000	9 750	10 000	24
Törk. raisk.	1 000	1 000	3 000	14 500	25 000	25 000	25 000	10
Yhteensä	300	800	1 500	3 000	5 000	25 000	25 000	43

Psykkisestä haitasta määrätty keskimääräinen korvausmäärä raiskausrikoksissa on 3 000 euroa, mutta korvaukset vaihtelevat suuresti eri rikosryhmissä. Törkeässä raiskauksessa mediaanikorvaus on 14 500 euroa, raiskauksessa 3 000 ja pakottamisessa sukupuolilyhteyden 1 500 euroa.

Taulukko XII.5 Kärsimyksestä tuomitut korvaukset (euroa)

	<i>minimi</i>		<i>Q1</i>	<i>mediaani</i>	<i>Q3</i>	<i>maksimi</i>		<i>N</i>
	0 %	5 %	25 %	50 %	75 %	95 %	100 %	
Pak. spy	500	575	1 000	2 000	3 000	4 850	5 000	22
Raiskaus	500	1 000	3 000	4 000	6 000	8 000	10 000	79
Törk. raisk.	5 000	5 000	6 000	9 000	12 000	16 750	17 000	29
Yhteensä	500	1 000	3 000	4 000	6 000	12 000	17 000	130

Asetelma toistuu kärsimyskorvausten ryhmässä. Keskimääräinen korvausmäärä raiskausrikoksissa on nyt 4 000 euroa. Törkeässä raiskauksessa mediaanikorvaus on 9 000 euroa, raiskauksessa 4 000 ja pakottamisessa sukupuolilyhteyden 2 000 euroa.

Kärsimyskorvaukset vastaavat henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan tutkimustuloksia vuodelta 2011.

2.3 Korvausten kokonaismäärä

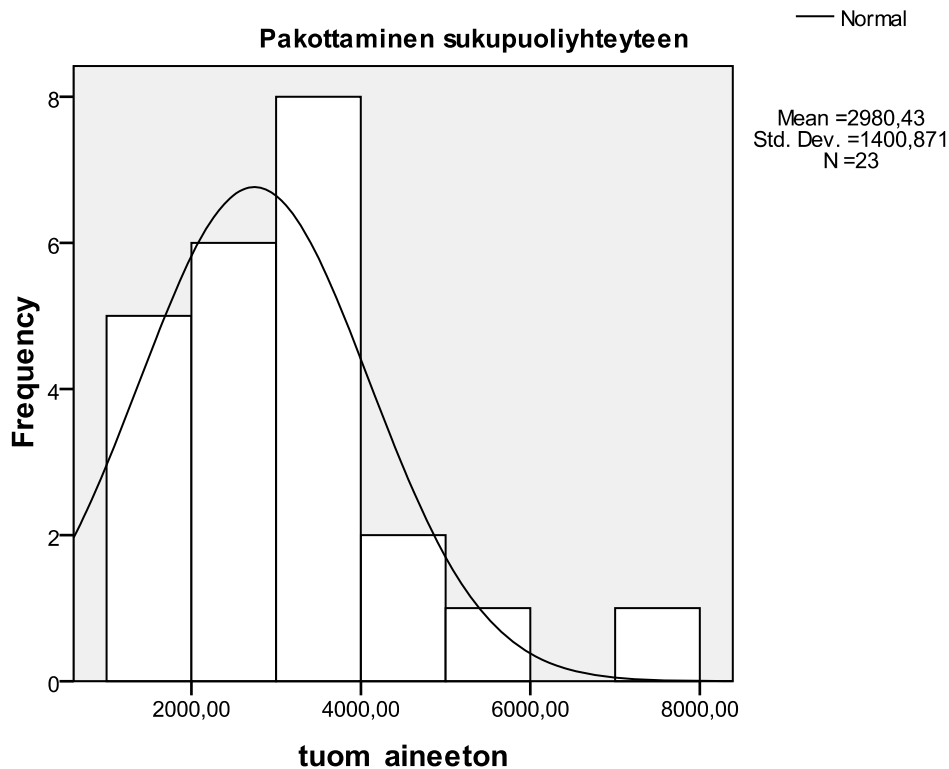
Usein korvattavaksi tulee useammanlaisia vahinkoja. Seuraavassa maksettavaksi määrätty korvaukset on laskettu yhteen.

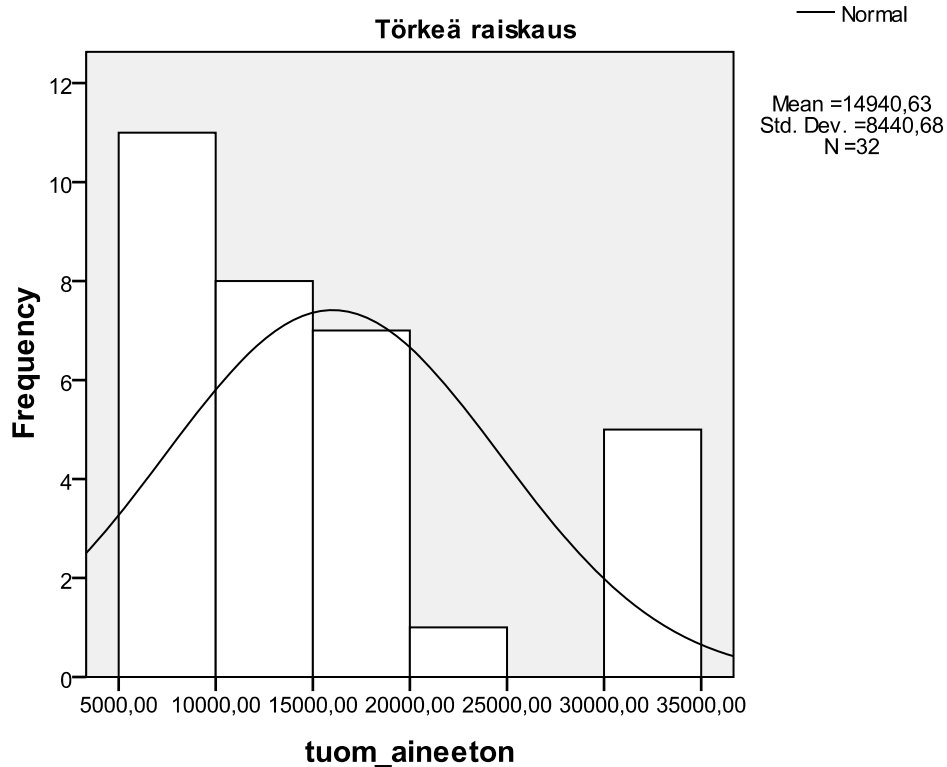
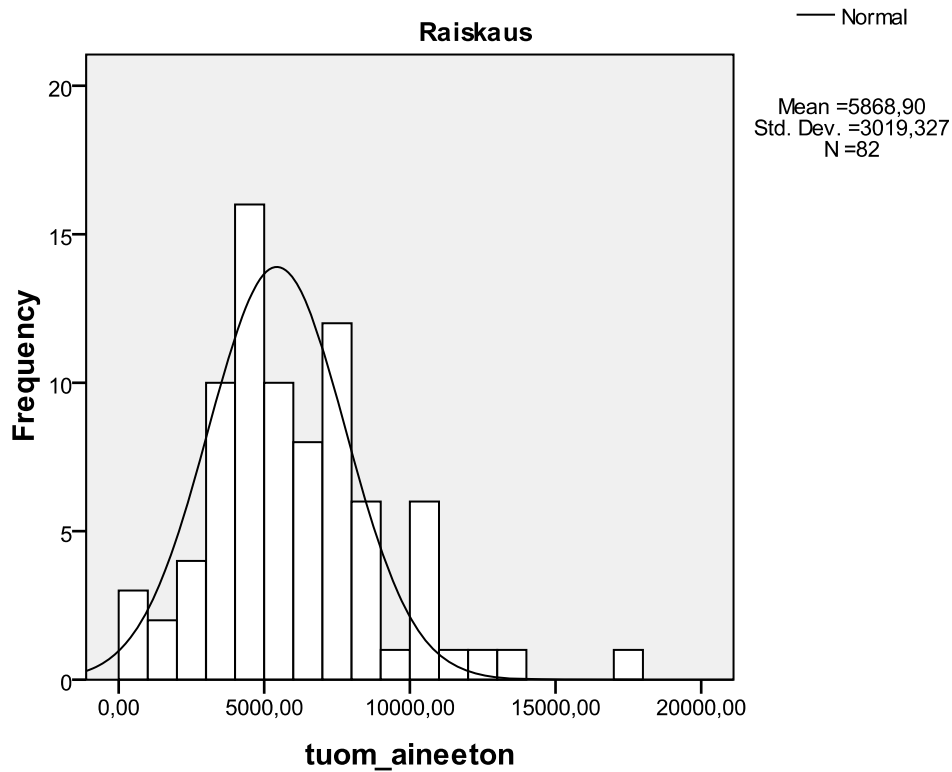
Taulukko XII.6 Maksettavaksi tuomitut korvaukset yhteensä (euroa)*

	<i>minimi</i>		<i>Q1</i>	<i>mediaani</i>	<i>Q3</i>		<i>maksimi</i>	<i>N</i>
	0 %	5 %	25 %	50 %	75 %	95 %	100 %	
Pak. spy	1 000	1 000	2 000	3 000	3 600	6 600	7 000	23
Raiskaus	500	1 245	4 000	5 100	7 550	11 562	17 700	82
Törk. raisk.	5 500	5 825	8 325	12 100	18 500	32 050	34 000	32
Yhteensä	500	1 180	3 600	6 000	9 000	19 300	34 000	137

* Yhteenlaskettu korvaus fyysisestä vammasta, psyykkisestä ja kosmeettisesta haitasta sekä kärsimyksestä.

Tekijän maksettavaksi tuomittujen korvausten yleinen mediaani on 6 000 euroa. Puolet korvauksista sijoittuu välille 3 600–9 000 euroa, neljännes ylittää 900 euroa ja neljännes alittaa 3 600 euroa. Maksettavat korvaukset suurin piirtein kaksinkertaistuvat tunnusmerkistöstä törkeysasteen mukaan. Sukupuoliyhteyteen pakottamisesta maksettavaksi määrätty keskimääräis-korvaus on 3 000 euroa (suurin 7 000 euroa), raiskauksesta runsaat 5 000 euroa (suurin 1 700 euroa) ja törkeästä raiskauksesta runsaat 12 000 euroa (suurin 34 000 euroa). Korvaussummia havainnollistetaan vielä oheisilla histogrammeilla.

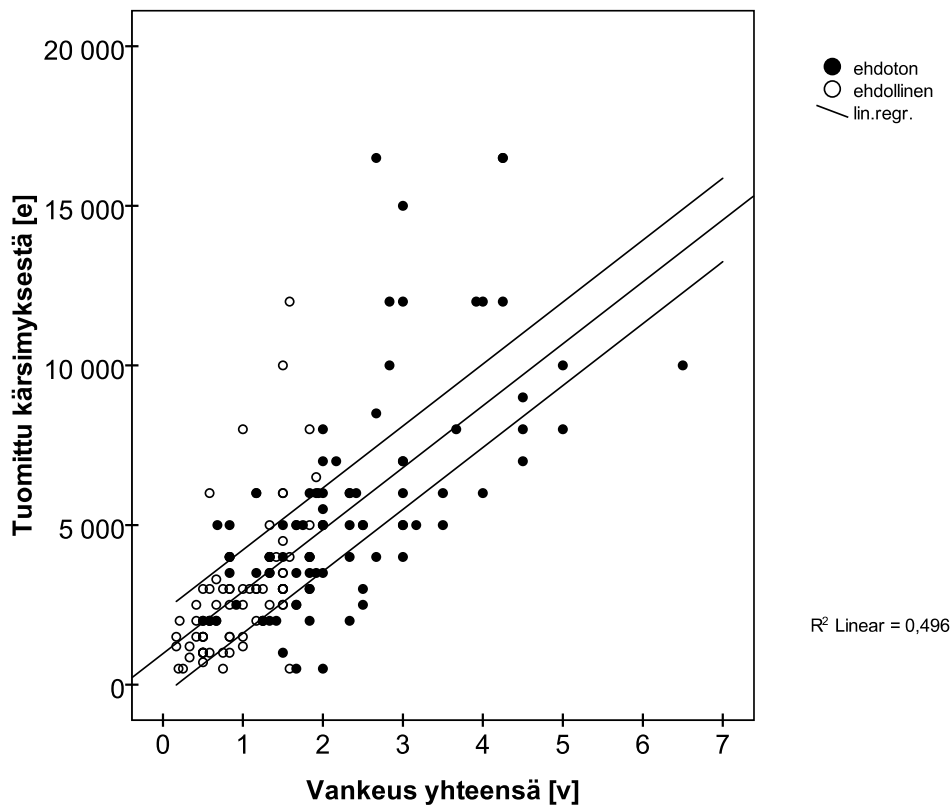
Kuvio XII.1 Raiskausrikoksista (RL 20:1–3) maksettavaksi tuomitut korvaukset (ai-
neeton vahinko yhteenlaskettuna)

2.4 Korvausten suuruuteen vaikuttavat tekijät

Taulukko XII.7 Korvausten suuruus rikoslajin ja vamman laadun mukaan, raiskausrikokset (RL 20:1–3)

<i>Rikoslaji/vamma</i>	<i>ka</i>	<i>med</i>	<i>SD</i>	<i>min</i>	<i>max</i>	<i>N</i>	<i>Ei korv.</i>
<i>Pakottaminen sukupuoliyhteyteen</i>							
Ei mainintaa vammasta	2333	1000	2309	1000	5000	3	5
Pintavammat/pelkotila, ei mainintaa hoidosta	2700	2600	1019	1000	4600	13	2
Hoitoa vaativat vamma- ja häittilanteet	3779	3500	1489	2500	7000	7	-
Yhteensä	2980	3000	1401	1000	7000	23	7
<i>Raiskaus</i>							
Ei mainintaa vammasta	5885	5500	3150	1500	12000	13	4
Pintavammat/pelkotila, ei mainintaa hoidosta	5461	4650	3142	500	17700	36	6
Hoitoa vaativat vamma- ja häittilanteet	6308	6800	2859	600	13500	33	-
Yhteensä	5869	5100	3019	500	17700	82	6
<i>Törkeä raiskaus</i>							
Ei mainintaa vammasta	13250	13250	6010	9000	17500	2	-
Pintavammat/pelkotila, ei mainintaa hoidosta	10900	10000	3116	8000	16500	10	-
Hoitoa vaativat vamma- ja häittilanteet	17130	16150	9803	5500	34000	20	-
Yhteensä	14941	12100	8440	5500	34000	32	-

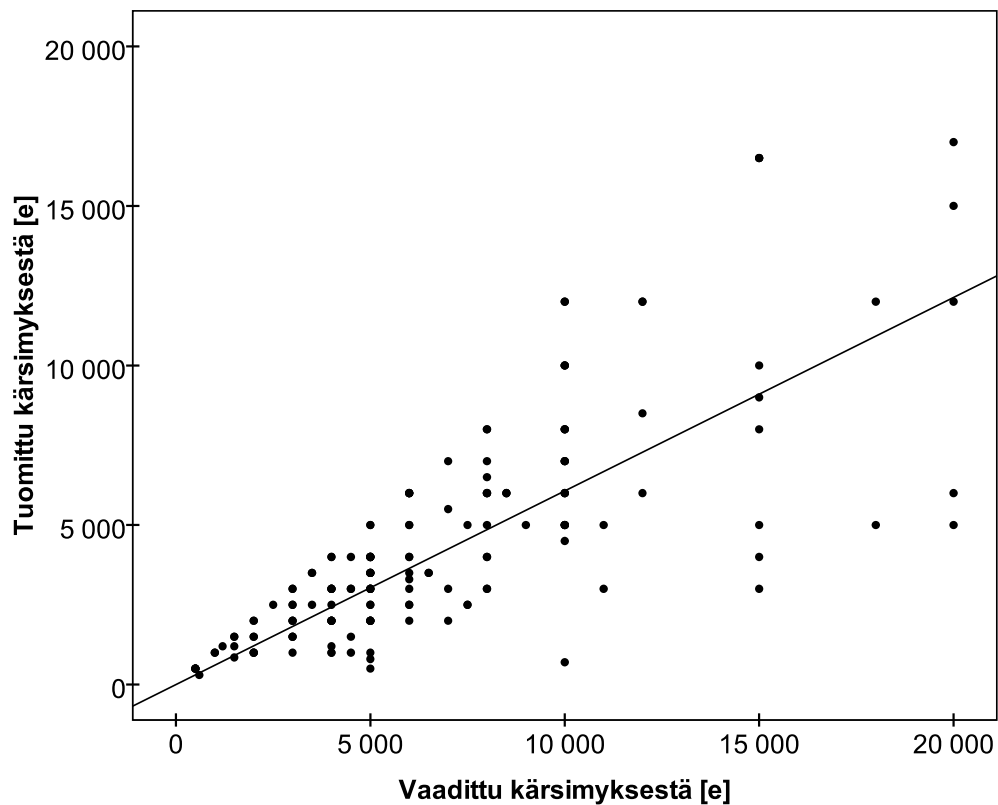
Korvausten määräämisessä huomioitavat seikat on tiivistetty Henkilövahinkoasian neuvottelukunnan suosituksiin (Henkilövahinkoasiain neuvottelukunta 2011). Aineiston tapausten ja suositusten vertaaminen viittaa siihen, että suosituksia myös varsin hyvin noudatetaan. Suositukset luokittelevat vammat niiden vaikeusasteen mukaan. Myös rangaistukset jyvittyivät osaksi teon seurausten mukaan. Tuomittujen rangaistusten ja korvausten vertaaminen osoittaaakin, että näiden välillä on vahva yhteys.

Kuvio XII.2 Kärsimyskorvaus rangaistuksen pituuden mukaan (50 %:n ennusteväli eli laskennallinen keskipuolikas)

Kuviosta XII.2 käy ilmi, että kärsimyksestä tuomitut vahingonkorvaukset ovat jokseenkin suoraviivaisessa yhteydessä rangaistuksen pituuteen ($R^2=0,496$). Kuviossa vaaka-akselilla on tuomitun rangaistuksen pituus, pystyakselilla kärsimyksestä tuomittu vahingonkorvaus. Jokainen lisävuosi vankeutta kasvattaa korvaussummaa noin 2 000 eurolla.

Lopuksi tarkastellaan vielä tuomittujen ja vaadittujen korvausten suhdetta.

Kuvio XII.3 Tuomittu kärsimyskorvaus asianomistajan vaatiman korvauksen mukaan

Kuviossa XII.3 esitetään tuomioistuimen tuomitsema kärsimyskorvaus sen mukaan, kuinka suurta korvausta asianomistaja on vaatinut. Vaatimusta ei tyypillisesti hyväksytä kokonaan: keskimäärin korvausta tuomitaan noin 57 prosenttia vaaditusta määrästä.

Siltä osin kuin korvauksia ei saada rikoksen tekijältä, ne suoritetaan uh-rille valtion varoista. Valtionkonttorin korvauskäytäntö ei kuitenkaan vält-tämättä seuraa tuomioistuimen vahvistamia linjoja. Tuon kysymyksen sel-vittäminen ei kuitenkaan enää kuulunut tämän tutkimuksen tehtäviin.

XIII RIKOSTEN VÄLISTÄ VERTAILUA

Seuraavassa verrataan keskenään eri rikoksista tuomittujen rangaistusten perustunnuslukuja. Mukaan on otettu joukko keskeisiä rikoksia lievimmät (sakolla rangaistavat) rikokset pois lukien. Tunnuslukuina ilmoitetaan rangaistukseen tuomittujen lukumäärä, vankilarangaistusten osuus kaikista rangaistuksista, vankeuden keskipituus, mediaani sekä ala- ja yläkvartiilit (q1 ja q3). Näiden väliin jää puolet teoista tuomituista vankilarangaistuksista. Satunnaisvaihteluiden eliminoimiseksi tiedot on laskettu kolmelta vuodelta. Rikokset on lueteltu taulukossa vankilarangaistuksen käyttöosuuden mukaan raskaimmasta lievimpään.

Taulukko XIII.1 Kärjääoikeuksissa eri rikoksista tuomitut 2007–2009

<i>RIKOS</i>	<i>Tuomitut</i>	<i>Vankila %</i>	<i>Ka</i>	<i>Med</i>	<i>q1</i>	<i>q3</i>
21:2§1 Murha	46	100,0	Elinkausi			
21:1§1 Tappo	174	99,4	112,6	114,0	108,0	121,3
21:1§2 Tapon yritys	288	97,9	46,7	44,0	39,3	52,7
20:2§1 Törkeä raiskaus	33	97,0	48,5	46,0	36,0	59,0
31:2§1 Törkeä ryöstö	192	90,1	36,3	32,7	27,3	40,3
50:2§ Törkeä huumausainerikos	945	76,9	42,8	32,7	21,3	58,7
20:1§1–2 Raiskaus	176	59,1	24,4	23,3	19,3	28,2
21:6§1 Törkeä pahoinpitely	1895	57,0	24,5	20,7	16,0	29,0
31:1§1 Ryöstö	1215	52,1	12,3	10,0	6,3	16,0
28:2§1 Törkeä varkaus	1309	51,4	13,7	10,8	7,0	17,3
34:3§1 Törkeä tuhotyö	2	50,0	12,0	12,0	12,0	12,0
33:2§1 Törkeä väärennys	19	42,1	23,9	23,7	17,3	28,3
25:2§ Törkeä vapaudenriisto	32	40,6	17,6	16,2	12,7	21,8
21:9§ Törkeä kuolemantuottamus	75	38,7	27,1	30,0	16,3	38,0
34:1§1–2 Tuhotyö	161	31,1	19,9	21,3	11,3	25,3
30:9a§ Törkeä kirjanpitorikos	736	28,3	20,7	19,3	10,7	28,0
36:2§1 Törkeä petos	860	25,1	16,6	13,0	7,7	23,2
29:2§ Törkeä veropetos	625	24,8	19,0	18,8	11,3	25,7
28:1§1 Varkaus	10298	21,5	3,0	2,1	1,2	3,5
20:3§1–2 Pakottaminen SPY	57	15,8	15,3	15,0	12,5	18,0
25:1§ Vapaudenriisto	108	13,9	5,2	4,0	2,8	7,2
23:4§ Törkeä rattijuopumus	36480	13,6	3,8	3,0	2,3	4,6
50:1§ Huumausainerikos	6979	11,7	4,7	3,3	2,0	6,3
33:1§1 Väärennys	2042	11,6	3,2	2,3	1,3	3,5
36:1§1–2 Petos	5002	10,7	4,1	2,8	1,6	5,3
20:5§1–2 Seksuaalinen hyväksikäyttö	229	9,6	11,4	10,6	6,7	15,5
28:5§1 Törkeä kavallus	327	8,6	14,0	10,2	5,5	20,0
21:5§1 Pahoinpitely	26087	8,2	4,4	3,0	2,0	6,0
39:1§ Velallisen epärehellisyys	66	6,1	1,6	1,2	0,7	2,9
21:8§ Kuolemantuottamus	258	3,5	9,1	9,3	6,3	11,7
23:3§ Rattijuopumus	27280	3,5	1,7	1,4	1,0	2,0
20:4§1 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	39	2,6	1,3	1,3	1,3	1,3
30:9§ Kirjanpitorikos	619	2,3	2,5	2,2	1,2	3,7
39:3§ Törkeä velallisen petos	49	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
28:4§1–3 Kavallus	746	1,5	3,3	2,0	1,0	5,6
29:1§ Veropetos	582	0,9	1,7	2,0	1,0	2,0
39:2§1 Velallisen petos	37	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Lähde: Tilastokeskus

Täytetyt henkirikokset ovat odotetusti listan kärjessä. Murhasta seuraa 85 % tapauksista elinkautinen vankeusrangaistus (määräaikaisen vankeuden käyttö on mahdollista lähinnä nuoren iän tai alentuneen syyntakeisuuden perusteella). Taposta tuomitaan niin ikään ehdotonta vankeutta. Keskipituus 113 ja mediaani 114 kuukautta (noin 9,5 vuotta).

Täytettyjen henkirikosten jälkeen listalla seuraavat tapon yritys ja törkeä raiskaus. Lähes yksinomaisena seuraamuksena on vankeus ja keskipi-

tuus 47–49 kk:n vaiheilla. Näistä törkeän raiskauksen normaalirangaistusvyöhyke on hieman korkeammalla (46–59 kk).

Kolmantena ryhmänä erottuvat törkeä ryöstö ja törkeä huumausainerikos. Vankilan osuus on noin 80–90 %:n vaiheilla ja keskirangaistukset 40 kuukauden molemmin puolin.

Neljänteen törkeysluokkaan sijoittuvat raiskaus ja törkeä pahoinpitely. Vankilan osuus on 60 prosentin liepeillä ja keskirangaistus kahden vuoden vaiheilla.

Viidentenä ryhmänä erottuvat ryöstö ja törkeä varkaus. Molemmista hieman yli puolet tekijöistä tuomitaan vankilaan. Vankeuden keskipituus on molemmissa rikoksissa vuoden vaiheilla.

Tästä eteenpäin rikosten ryhmittely käy vähemmän selkeäksi. Omaksi ryhmäkseen erottuvat kuitenkin vakavat talousrikokset. Törkeä kirjanpitorikos, törkeä petos ja törkeä veropetos, joista tuomitaan vankeutta n. 25–30 %:ssa tapauksia keskirangaistusten vaihdella 17–20 kuukauden vaiheilla.

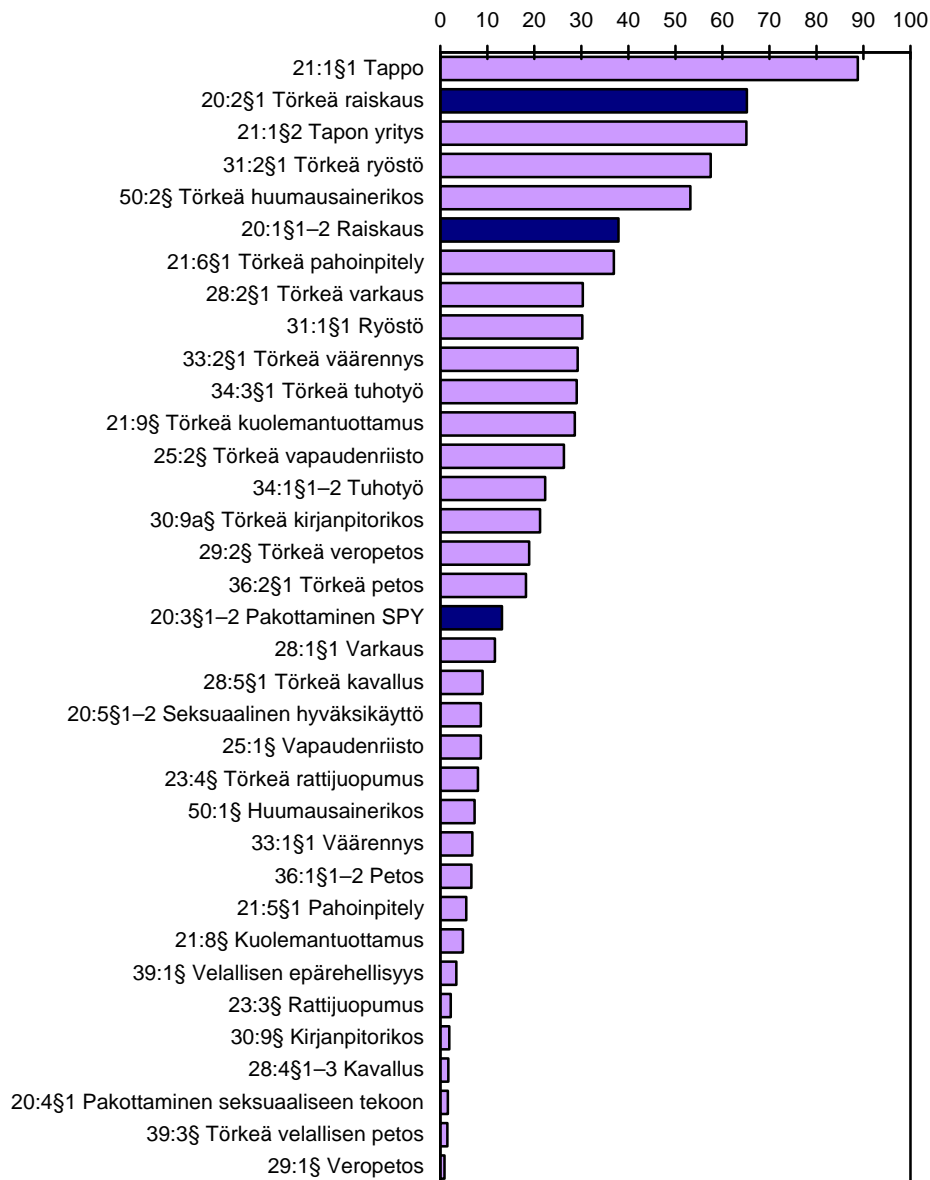
Muita käytännön kannalta keskeisiä rikoksia listassa ovat varkaus (vankeutta noin viidenneksessä tapauksista, normaalirangaistusvyöhyke 1,2–3,5 kk), törkeä rattijuopumus (vankeutta 14 %, normaalirangaistusvyöhyke 2,3–4,6 kk) ja pahoinpitely (vankeutta 8 %, normaalirangaistusvyöhyke 2,0–6,0 kk).

Tarkasteltavista seksuaalirikoksista pakottaminen sukupuoliyhteyteen rinnastuu ehdottoman vankeuden käyttöosuuden kannalta varkauden, vapaudenriiston ja törkeän rattijuopumuksen vaiheille. Vankeusrangaistuksen pituuden osalta tuo rikos rinnastuu taas pikemminkin törkeiden talousrikosten tasolle ja jonkin verran ryöstön ja törkeän varkauden yläpuolelle.

Kokonaisvertailussa olisi otettava huomioon sekä vankeuden laji ja määrä. Muiden kuin törkeiden tekemuotojen rangaistuskäytännön vertailu edellyttäisi lisäksi myös muiden rangaistulajien käyttöosuuksien selvittelyä. Se ei kuitenkaan kuulu tämän raportin tehtäviin. Oheen on kuitenkin tiivistetty rikosten järjestys vankilan käyttöosuuden ja rangaistusten keston perusteella muodostetun rangaistusten ankaruusindeksin mukaan.⁸⁵

---

⁸⁵ Indeksi osia ovat (A) Vankeusrangaistuksen käyttöprosentti [100, 0] sekä (B) Vankeusrangaistuksen keskimääräinen pituus [12 vuotta=100, 14 päivää=0]. Molemmat ovat indeksissä mukana samalla painolla. Indeksien arvo on siis $A+B/2$, jolloin 0=ei lainkaan vankeutta, 100=kaikista tuomitaan vankeutta, jonka keskimääräinen pituus on 12 vuotta.

Kuvio XIII.1 Yleisen rangaistusindeksiin perustuva 35 rikoksen raskausjärjestys (van-
kilan käyttösuuden ja keston mukaan)

Asetelman ulkopuolelle on jätetty murha, josta tuomitaan pääsääntöisesti elinkautisia vankeusrangaistuksia. Taulukon järjestys säilyy pääosin. Nyt törkeä raiskaus asettuu kuitenkin tapon jälkeen vakavimmaksi rikokseksi, ollen kuitenkin jokseenkin samalla tasolla tapon yrityksen kanssa. Raiskaus seuraa törkeän ryöstön ja törkeän huumausainerikoksen jälkeen (sijalla 6), hieman ennen törkeätä pahoinpitelyä. Pakottaminen sukupuoliyhteyteen jää talousrikosten törkeiden tekemuotojen taakse (sijalle 18), mutta ennen omaisuusrikosten perusmuotoja.

XIV KANSAINVÄLISTÄ VERTAILUA

1 Vertailun mahdollisuuksista

Julkisessa keskustelussa kaivataan yhä enemmän vertailevaa tietoa rikoksista tuomituista rangaistuksista. Tutkimukseen perustuvaa luotettavaa vertailutietoa on kuitenkin saatavilla valitettavan niukasti. Yhtenä syynä ovat vertailun vaikeudet. Ainakin seuraavat riskitekijät on tämänkaltaisissa vertailuissa tiedostettava:

- *Rikostunnusmerkistöt* vaihtelevat. Sama nimike ei välttämättä tarkoita samaa asiaa. Merkittävä vertailuihin vaikuttava seikka on esimerkiksi sukupuoliyhteyden määrittely sekä tapa, jolla tiedottomaan uhriin kohdistuvat rikokset luokitetaan. Jos rikos on jaettu eri törkeysasteisiin, näiden soveltamisalat voivat nimikkeiden samankaltaisuudesta huolimatta poiketa eri maissa huomattavastikin.
- *Lain systematiikka ja rakenne* vaihtelevat. Esimerkiksi lapsiin kohdistuvat raiskausrikokset luetaan joissain maissa raiskaustunnusmerkistön alle, toisissa taas niille on laissa omat tunnusmerkistönsä.
- *Teonpiirteet* vaihtelevat. Rikosten ilmenemismuodoissa voi olla mm. kulttuurisidonnaisia eroja. Raiskausrikoksissa erot voivat ilmetä vaikka käytetyn väkivallan määrän sekä tekijän ja uhrin välisen suhteen osalta.
- *Kontrollin teho ja soveltamiskäytännöt* vaihtelevat. Tämä koskee etenkin tapausten karsintaa rikosprosessin eri vaiheissa. Joissain maissa karsinta voi olla kovempaa, toisissa lievempää. Karsintaan voivat vaikuttaa myös tapauspiirteet; jotkin rikostyyppit karsiutuvat joissain maissa toisia maita jyrkemmin. Tuomioille päätyvät teot voivat siten eri maissa vaihdella niin törkeysasteeltaan kuin tekoprofiililtaan.
- *Seuraamusjärjestelmät* vaihtelevat. Joissain maissa voi olla käytössä muille tuntemattomia seuraamuksia. Raiskausrikosten osalta on erityisesti huomattava meille tuntemattomien hoidollisten seuraamusten, ehdottoman vankeuden ja muiden yhdyskuntaseuraamusten yhdistelmät sekä nuorille ja nuorille aikuisille suunnatut erityisseuraamukset.
- *Tilastointitavat ja konkurrenssijärjestelmät* vaihtelevat. Joissain tilastointiperusteena on yhtenäisrangaistus ja päärikos, joissain kerrotaan tarkempia yksikkötietoja. Myös yritysten sisällyttäminen tilastoon vaihtelee.

Euroopan Neuvoston aloitteesta perustetun projektin piirissä laadittu koodikirja pyrkii tarjoamaan välineitä vertailujen suorittamiseksi. Valitettavasti

nämäkin välineet rajoittuvat yrityksiin saattaa vertailuun otetut tunnusmerkkiset pääosiltaan yhteismitallisiksi. Kontrollin tehon, valikoitumisen, ja tapauspiirteiden erojen merkityksen huomioonottaminen edellyttäisi muunlaisia välineitä, joita ei tällä hetkellä kuitenkaan ole tarjolla. Näillä varauksilla ohkeen on liitetty eräitä Pohjoismaiden ja Saksan liittotasavallan rangaistustilastoista saatavia tietoja.

2 Rangaistuskäytäntöä vertailumaissa

2.1 Ruotsi

Rikoslaki erittelee raiskauksen kolmeen törkeysportaaseen. Lisäksi erotetaan erikseen lapsiin kohdistuneet raiskaukset, jotka on jaettu kahteen törkeysportaaseen. Perusmuoto ”våldtäkt mot barn” (BrB 6:4.1) kattaa myös väkivaltaa sisältämättömän sukupuoliyhteyden alle 15-vuotiaan kanssa. Jos teossa käytetään väkivaltaa, teko rangaistaan törkeänä lapsenraiskauksena (BrB 6:4.2). Seuraavassa vertailussa on jätetty pois perusmuodon mukaiset teot, koska ne sijoittuisivat lähinnä Suomen lapseen kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön perusmuodon piiriin (joskaan eivät välttämättä kaikilta osin).

Ruotsin rangaistusjärjestelmä sisältää kymmenkunta raiskausrikoksissa sovellettaviksi tulevaa seuraamusvaihtoehtoa.

Taulukko XIV.1 Rangaistukset tunnusmerkistöittäin Ruotsissa vuonna 2010

	Våldtäkt (1 §)	Grov våldtäkt (1,4 §)	Sexuellt tvång (2 §)	Grov våldtäkt mot barn (4 §) ¹⁰	Yht (1–4 §) %	N	Keski- arvot (kk) eri yhdistel- missä
Ruotsi 2010							
Vankila	157	14	9	7	81,7	187	1+1,4+4 §
Suljettu nuorisohoito	3	2	-	2	3,1	7	= 30,6 kk
Mielenterveyshoito	9	-	-	-	3,9	9	
Suojeluvonta yksin	3	-	3	-	2,6	6	1+1,4+2 §
SV+vank	3	-	-	-	1,3	3	= 27,6 kk
SV+sopH	3	-	1	-	1,7	4	
Ehdl/Suojeluval +ykp	1	1	3	-	2,2	5	1+1,4 §
Nuorisohoito	1	-	-	-	0,4	1	= 28,7 kk
Nuorisopalvelu	7	-	-	-	3,1	7	
Kaikki	187	17	16	9	100,0	229	
Ehdoton vankeus ka	26,5	52,9	8,1	79,1	29,6		

Lähde: Brå

Käytetyin rangaistus on ehdoton vankeus (fängelse), jota tuomitaan 82 % tapauksista. Kaikista raiskausrikoksista langetettujen vankeusrangaistusten

keskipituus on 30 kuukautta. Raiskauksen perusmuodon keskirangaistus on 26,5 ja törkeän raiskauksen 52,9 kk. Viimeiseen sarakkeeseen on kerätty keskirangaistustiedot eri yhdistelmistä (vrt. myös liitetaulukko).

Ruotsissa ehdollinen vankeusrangaistus on suureksi osaksi korvattu valvontaseuraamuksella (skyddstilsyn), jota voidaan tuomita joko sellaisenaan tai yhdistettynä muihin seuraamuksiin. Näiden osuus raiskausrangaistuksista on 7–8 %:n luokkaa.

Toisen ryhmän muodostavat erilaiset nuorisoseuraamukset. Niihin kuuluu sekä vapaudessa täytäntöön pantavia lastensuojeluohjelmia, että laitoshoidoa. Ne kattavat 7 % raiskausrangaistuksista.

Kolmannen ryhmän muodostavat hoitoseuraamukset. Noin 4 % raiskausrikoksiin syyllisiksi todetuista ohjataan mielenterveyspalvelujen piiriin. Lähtökohtaisesti kyse on laitoshoidosta, jonka kesto on kuitenkin meikäläistä lyhyempiä ja johon liittyy yleensä velvoitteellinen avohoito.

2.2 Tanska

Myös Tanskan rangaistusjärjestelmä sisältää kymmenkunta raiskausrikoksissa sovellettaviksi tulevaa seuraamusvaihtoehtoa. Julkaistu rangaistustilasto erittelee lapsen kohdistuvat rikokset erikseen, ei sen sijaan raiskauksen eri törkeysasteita.

Taulukko XIV.2 Rangaistukset Tanskassa vuosina 2007–2010

<i>Seuraamus</i>	<i>Raiskaukset</i>		<i>Lapsiin kohdistuvat (222,2 §)</i>		<i>Yht.</i>	
	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>
Ehdoton	71,5	178	53,8	99	64,0	277
Ehdoton ja ehdollinen	4,8	12	6,0	11	5,3	23
Ehdoton, ehdollinen ja ykp	1,6	4	0,0	0	0,9	4
Ehdoton ja sakko	1,6	4	0,0	0	0,9	4
Turvaamiseristäminen	1,2	3	0,5	1	0,9	4
Hoitoseuraamukset	12,0	30	12,0	22	12,0	52
Nuorisoseuraamus	0,8	2	0,0	0	0,5	2
Ehdollinen yksin	4,0	10	22,8	42	12,0	52
Ehdollinen ja ykp	1,2	3	2,7	5	1,8	8
Syyttämättä jättäminen eri ehdoin	1,2	3	2,2	4	1,6	7
Kaikki	100,0	249	100,0	184	100,0	433
Ehdoton vankeus keskiarvo kk		21,4		14,4		18,9

Käytetyin on ehdoton vankeus (fängelse), jota tuomitaan yksinään runsaat 70 % tapauksista ja 64 %, jos mukaan otetaan lapsiin kohdistuneet rikokset (jolloin mukana on myös väkivaltaa sisältämätön sukupuoliyhteys alle 12-

vuotiaan kanssa, mikä selittänee ehdollisten rangaistusten osuuden kasvun). Raiskauksista langetettujen vankeusrangaistusten keskipituus on 22 kuukautta (ja 19 kuukautta kun mukana ovat lapsiin kohdistuneet rikokset).

Laki tuntee myös yhdistelmä-rangaistuksen ehdollinen + ehdoton. Tätä käytetään vajaassa kymmenesosassa tapauksia. Hoitoseuraamuksiin tuomittiin 12 %. Kyse on yleensä mielenterveyden häiriöistä kärsiville tarkoitettua laitoshoidosta, johon liittyy yleensä velvoitteellinen avohoito. Yhdyskuntasuraamusten osuus vaihteli laskutavasta riippuen 5–15 %:n välillä.

2.3 Norja

Norjan rangaistusjärjestelmä on vertailumaiden yksinkertaisin. Se sisältää kolme raiskausrikoksissa sovellettaviksi tulevaa seuraamusvaihtoehtoa. Julkaistu rangaistustilasto ei erittele tapauksia eri tunnusmerkistöjen mukaan.

Taulukko XIV.3 Rangaistukset Norjassa vuonna 2008–2009 (Raiskaus)

LAJIT	N	%
vankeus	125	71,4
vankeus ja ehdollinen	39	22,3
muu	11	6,3
Yhteensä	175	100,0
KESKIRANGAISTUKSET		
pelkkä ehdoton	36,6	
pelkkä ehdoton ja yhdistelmä ehdollinen ja ehdoton	30,7	

Käytetyin on ehdoton vankeus (fängelse), jota tuomitaan yksinään n. 73 % tapauksista. Tällöin langetettujen vankeusrangaistusten keskipituus on 37 kuukautta. Myös Norjan laki tuntee yhdistelmä-rangaistuksen ehdollinen + ehdoton. Tätä käytetään noin 22 % tapauksista. Kaikkien ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus oli 31 kk. Muita seuraamuksia (mukaan lukien yhdyskuntarangaistus) määrätään vuosittain 6 %:ssa tapauksia.

2.4 Saksan liittotasavalta

Taulukko XIV.4 Tietoon tulleet ja tuomitut rikokset Saksassa vuonna 2008

Tietoon tulleet (raiskaus ja pakottaminen)	14 317
Päärikostuomitut (myös nuorisorikosoikeudessa)	2 025
Osuus %	14,9
Rikoksia/100 000	17,6
Tuomioita/100 000	2,5

Väkiluku 2008 = 81 757 000

Saksan liittotasavallan järjestelmä jakaantuu aikuisia ja nuoria koskeviin osajärjestelmiin. Aikuisrikosoikeuden piirissä käytössä on kaksi peruseuraamusta, ehdollinen ja ehdoton vankeus. Lisäksi noin viidennes raiskausrikoksista tuomitaan nuorisoriikosoikeuden piirissä. Täällä käytössä on sekä laitosrangaistuksia että vapaudessa täytäntöön pantavia nuorisoseuraamuksia. Taulukossa XIV.5 nuoriin sovellettavat laitosrangaistukset on luettu ehdottomiin vankeusrangaistuksiin. Muuta nuorisoseuraamukset on ryhmitetty omaksi ryhmäkseen. Lisäksi tulevat sovellettaviksi muut hoitoseuraamukset.

Taulukko XIV.5 Rangaistukset Saksassa vuonna 2008

	<i>Kaikki tekemuodot</i>		<i>Raiskaus ja törkeä raiskaus</i>	
	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>
Ehdoton	35,9	727	50,6	572
Ehdollinen	50,6	1 025	40,1	454
Muut nuorisoseuraamukset	6,8	137	3,4	39
Hoitoon määrääminen	3,3	67	2,8	32
Päihdehoito	2,1	42	2,8	32
Sakko	0,8	17	0,0	-
Muut	0,5	10	0,2	2
Kaikki	100,0	2 025	100,0	1 131

Lähde: Yhdistetty tilastosta: Statistisches Bundesamt, Fachserie 10, R 3, 2008

Kaikista raiskausrikoksista ehdottomaan vankeuteen tuomitaan 36 %, ehdolliseen vankeuteen 51 % ja vapaudessa täytäntöön pantaviin nuorisoseuraamuksiin 7 %. Raiskauksissa ja törkeissä raiskauksissa vastaavat luvut olivat 51 %, 40 % ja 3 %.

Lisäksi sovellettaviksi tulevat erilaiset hoitoseuraamukset, joiden osuus molemmissa ryhmissä on 5–6 %:n luokkaa.

Tarkempi kuva ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen käytöstä tunnusmerkistöittäin ilmenee taulukosta XIV.6. On huomattava, että taulukon ulkopuolelle jää se noin 15 %:n osuus tapauksista, joihin tulevat sovellettaviksi muut seuraamukset. Näiden mukaan ottaminen alentaisi sekä ehdottomien että ehdollisten vankeusrangaistusten käyttöosuuksia.

Taulukko XIV.6 Rangaistukset Saksassa tunnusmerkistöittäin vuonna 2008

<i>KAIKKI IKÄRYHMÄT</i>		<i>N</i>	<i>%</i>	<i>ka</i>
<i>Ehdoton ja ehdollinen vankeus</i>				
I. 177 Abs.1 Pakottaminen Sexuelle Nötigung	Ehdoton	155	21,3	27,8
	Ehdollinen	571	78,7	13,9
	Yhteensä	726		
II. 177 Abs.2 Nr.1 Raiskaus Vergewaltigung	Ehdoton	408	50,4	42,5
	Ehdollinen	402	49,6	16,7
	Yhteensä	810		
III. 177 Abs.2 Nr.2, Abs. 3,4, 178 Törkeät tekemuodot (ml. kuolemaan johtaneet)	Ehdoton	164	75,9	58,3
	Ehdollinen	52	24,1	16,1
	Yhteensä	216		
Kaikki I+II+III	Ehdoton	727	41,5	43,0
	Ehdollinen	1025	58,5	15,1
	Yhteensä	1725		

Lähde: Yhdistetty ja laskettu tilastosta: Statistisches Bundesamt, Fachserie 10, R 3, 2008

Lievimmän tunnusmerkistön (Sexuelle Nötigung) mukaisista teoista lante-
tetuista vankeusrangaistuksista neljä viidestä tuomitaan ehdollisena ja noin
viidennes ehdottomana. Ehdottoman vankeuden keskipituus on tällöin 28
kuukautta.

Raiskauksen perusmuodon mukaisista teoista ehdottomia ja ehdollisia
molempia on noin puolet. Ehdottoman keskipituus on 43 kk. Tarkemmassa
analyysissä selvisi, että noin puolet rikoksen perusmuodon mukaisista ran-
gaistuksista jää pituudeltaan alle rikoksesta laissa vahvistetun kahden vuo-
den minimirangaistuksen. Saadun tiedon mukaan (prof. Frieder Dünkel,
sähköposti 7.3.2010) tämä selittyy erilaisten vähentämisperusteiden sovel-
tamisella.

Törkeistä raiskauksista kolme neljästä tuomitaan ehdottomaan (keskipi-
tuus 58 kk) ja neljännes ehdolliseen.

Kaikki tekemuodot yhteen laskien vankeusrangaistuksista hieman yli
40 % on ehdottomia (keskipituus 43 kk) ja vajaa 60 % ehdollisia (keskipi-
tuus 15 kk).

3 Eurooppalaisia seuraamustilastoja

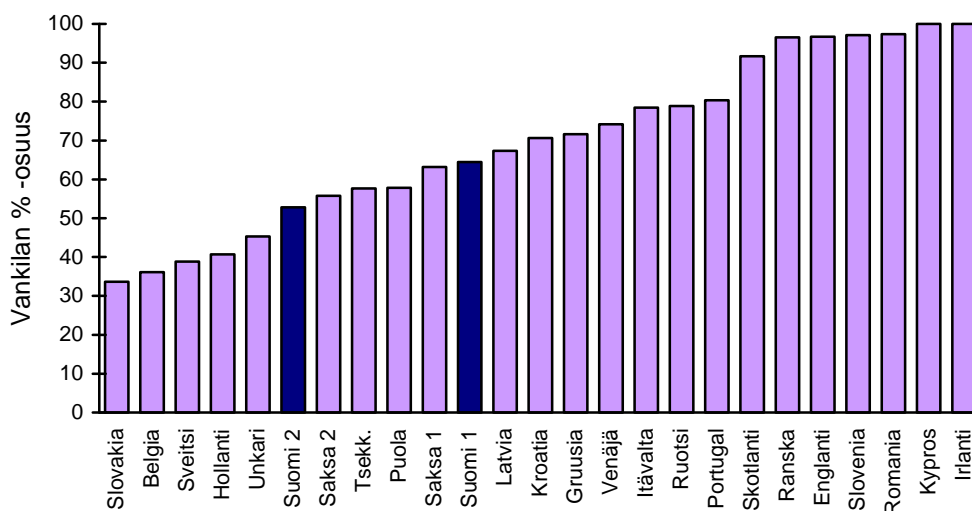
Euroopan Neuvoston aloitteesta koottu asiantuntijaryhmä on määrävälein julkaissut tilastokatsauksia eri maiden rikollisuudesta ja rangaistuksista. Tilastokatsauksen neljäs painos julkaistiin vuonna 2010 (European Sourcebook 2010). Tiedot ovat vuodelta 2006. Käytetty rikosmäärittely sisältää täytetyt teot ja yritykset. Lisäksi mukaan lasketaan lapsen kohdistuvista rikoksista ne, joihin on sisältynyt väkivaltaa. Nämä tapaukset tuomitaan Suomessa, joko raiskauksina (jolloin lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö sisältyy raiskaukseen), tai milloin rikoksen törkeysaste sitä edellyttää, törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, jolloin hyväksikäyttö on päärikos. Tilastoon on kerätty vain aikuisia koskevat tiedot. Seikalla on merkitystä lähinnä maissa, joissa on käytössä laaja nuorisorikosoikeuden järjestelmä, kuten ennen kaikkea Saksassa.

Ohessa esitetään perustiedot ehdottomien vankeusrangaistusten osuudesta raiskausrikoksissa vuonna 2006. Koska eri rangaistuslajien käyttöosuudet voivat vuositasolla poiketa suurestikin, Suomen tiedot on päivitetty ja ulotettu koskemaan vuosia 2005–2010.⁸⁶ Vertailun vuoksi Saksan (Saksa 1) osalta mukaan on liitetty myös nuorisorikosoikeuden mukaan määrätyt seuraamukset edeltävän taulukon pohjalta (Saksa 2, koskee siis vuotta 2008). Saksan luvuista (Saksa 2, mutta luultavasti myös Saksa 1) on jätetty pois lievimmän tunnusmerkistön (pakottaminen) mukaiset teot (niiden mukaan otto lieventäisi Saksan käytäntöä kuvaavia lukuja).⁸⁷

---

⁸⁶ Käytetty määrittely edellyttäisi, että mukaan lasketaan myös lapsiin kohdistuneet pakottamista sisältävät rikokset. Niiden nimikointi on Suomessa jossain määrin epäselvää. On ilmeistä, että osa lapsiin kohdistuvista raiskausrikoksista tuomitaan törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä (näiden osuus tunnusmerkistön mukaisista teoista oli erillisselvityksen mukaan 12 %, ks. Hinkkanen 2009, 45 ja liitetäulukko). Jos tämä lisättäisiin tilastoon, nostaisi se ehdottomien vankeusrangaistusten osuutta Suomen luvuissa. Tapauksista on poistettu nuoria henkilöitä koskevat ratkaisut ja päivitetty tiedot vastaamaan vuosien 2005–2010 tilannetta (kuuden vuoden yhteinen keskiarvo). Suomen osalta ilmoitetaan lisäksi erikseen vain raiskauksia ja törkeitä raiskauksia koskeva yhteinen tieto (Suomi 1) sekä myös pakottamisen sisältävät luvut (Suomi 2, jälkimmäisen tekoryhmän sisältyminen eri maiden tilastoihin näyttää jossain määrin epävarmalta).

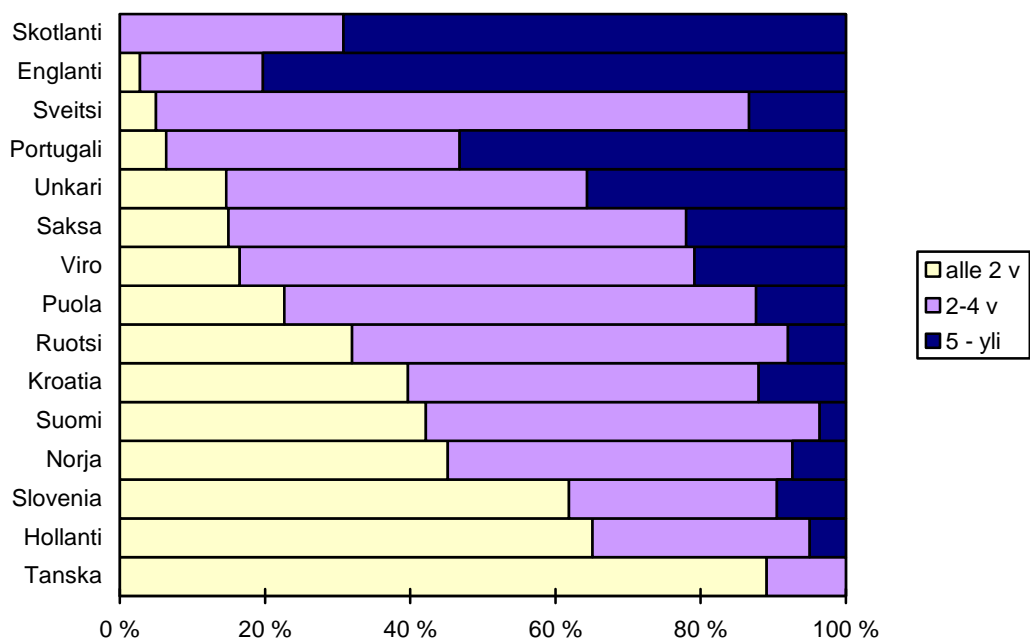
⁸⁷ Niiden sisällyttäminen olisi laskenut Saksan luvun 42 %:iin (ks. taulukko tekstissä).

Kuvio XIV.1 Ehdottoman vankeuden osuus raiskausrangaistuksista 2006 (Suomi 2005–2010). 23 Euroopan maan vertailu. Täytetyt rikokset ja yritykset. Lähde: European Sourcebook 2010, Statistische Bundesamt, OPTL

Suomi sijoittuu ehdottoman vankeusrangaistuksen käyttöön perustuvassa Eurooppa-vertailussa hieman puolivälin alapuolelle (64/53 %). Ehdottoman vankeuden käyttöosuus on korkein Anglosaksisissa maissa, Ranskassa, Romaniassa, Sloveniassa ja Kyproksella (lähes 100 %). Se on vastavasti keskimääräistä alempi Slovakiassa, Belgiassa, Sveitsissä, Hollannissa ja Unkarissa (30–40 %). Suomen kanssa samalla tasolla ovat Tsekin tasavalta, Puola, Saksa ja Latvia.

Vuonna 2003 julkaistun tilastoraportin kolmas painos sisälsi tietoja myös tuomittujen vankeusrangaistusten pituuksista (vuoden 2010 raportin tätä koskevat tiedot olivat pahasti puutteelliset). Eri maissa käytettyjen luokitusten erojen johdosta tilaston tulokset voidaan esittää vain kolmiluokkaisina (alle 2 v, 2v–alle 5 v, 5v ja yli). Tiedot ovat jo vuodelta 1999, mikä tulee ottaa huomioon maiden vertailussa. Maat ovat lyhimmän rangaistusluokan käytön mukaisessa järjestyksessä.

Kuvio XIV.2 Raiskauksesta tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistuksen luokitettu pituus eri maissa (European Sourcebook 2003)

Lyhimpien (alle 2 vuotta) rangaistusten osuus on suurin Tanskassa, Hollannissa ja Sloveniassa (yli 60 %). Suomi asettuu Norjan, Kroatian ja Ruotsin tasolle. Selvästi pisimmät rangaistukset tuomitaan Anglosaksisen oikeuskulttuurin maissa, joita tässä asetelmassa edustavat Englanti ja Skotlanti.

Luokitetun aineiston ongelmista kertoo se, että tässä vertailussa Suomen vankeusrangaistukset näyttäytyvät korkeammilta kuin Norjan, vaikka tarkemmassa vertailussa (ks. jäljempänä) tilanne on päinvastainen. Eri maiden asemassa on myös saattanut tapahtua muutoksia vuoden 1999 jälkeen. Paitsi, että keskirangaistukset ovat kohonneet Suomessa, vastaavia muutoksia on tapahtunut ennen kaikkea Norjassa ja myös Tanskassa. Suomen osalta taulukosta puuttuvat myös törkeät lapsiin kohdistuvat rikokset, joista määrätään pitkiä vankeusrangaistuksia. Taulukon perusviestinä onkin, ettei tämän rikoksen osalta ole mahdollista puhua tietystä Eurooppalaisesta linjasta. Käytännöt vaihtelevat hyvinkin jyrkästi eri maiden välillä.

4 Tarkempia vertailuja: Pohjoismaat ja Saksan liittotasavalta

Ehdottoman vankeuden osuuden ja keston ohella kontrollijärjestelmän toimintaa voidaan kuvata myös muilla mittareilla muun muassa laskemalla

kuinka suuri osa rikoksista johtaa tuomioon, paljonko tuomioita langetetaan suhteessa väestöön, mikä on tuomittujen vankilavuosien määrä suhteessa tietoon tullessiin rikoksiin, tuomittuihin tapauksiin tai väestön kokonaismääriin.⁸⁸ Seuraavassa edellä saatua kuvaa tarkennetaan eräillä täydentävillä vertailuilla.

4.1 Rangaistuslajit ja keskipituudet

Taulukko XIV.7 Pohjoismaat ja Saksan liittotasavalta vertailussa

	<i>Suomi</i> 2008–2009		<i>Ruotsi</i> 2010		<i>Tanska*</i> 2007–2010	<i>Norja*</i> 2008–2009	<i>Saksa</i> 2008	
	<i>Rais-</i> <i>kaukset</i>	<i>Myös</i> <i>pakott.</i>	<i>Rais-</i> <i>kaukset</i>	<i>Myös</i> <i>pakott.</i>	<i>Raiskaukset</i>	<i>Raiskaukset</i>	<i>Rais-</i> <i>kaukset</i>	<i>Myös</i> <i>pakott.</i>
<i>A. Ehdottoman vankeuden käyttöosuus ja keskipituus**</i>								
1a. Ehdoton %	66 %	56 %	83 %	83 %	73 %	71 %	56 %	42 %
1b. Osittain ehdoton %	..	..	1 %	..	8 %	22 %	..	..
2. Vankilatuomion keskipituus	36–31kk		31–28 kk		21 kk	37 / 31 kk***	47 kk	42 kk
<i>B. Vankilatuomiot: lukumäärä ja suhteessa väestöön tietoon tullessiin rikoksiin ja väestöön</i>								
3. Vankilatuomiot/v	57	60	181	190	50/46***	82/63***	572	727
4. Vankilatuomiot % rikoksista	7,3	7,7	3,3	3,5	10,5/9,6***	8,7/6,7***	7,6	5,1
5. Vankilatuomiot/100 000 h	1,1	1,1	1,9	2,0	,09/0,8***	1,8/1,3***	,07	,09
Väestö (1000)	5356		9340		5534	4681	81757	

Jos tilasto perustuu useamman vuoden lukuihin, lukumäärätiedot on muunnettua yhden vuoden tietoja vastaaviksi

* Ei tietoa pakottamistunnusmerkistön sisällymisestä rangaistusilastoon

** Suomi, Norja ja Saksa: vain täytetyt rikokset (Tanska epävarma). Suomen ja Ruotsin rangaistushaarukka vaihtelee tilastoon sisällytettyjen tunnusmerkistöjen mukaan ja siitä riippuen luetaanko mukaan myös lapsiin kohdistuvat rikokset (ks tarkemmin taulukko XIV.1 ja liitetäulukko).

*** Norja ja Tanska: ensimmäinen luku viittaa puhtaisiin vankilarangaistuksiin, jälkimmäinen yhdistelmiin ehdoton ja ehdollinen. Tanskan vankeusosuuteen on laskettu myös turvallisuuseristämisen (forvaring).

A. Ehdottoman vankeuden osuus ja keskipituus. Raiskausrikoksissa ehdottomien osuus vaihtelee Saksan 56 %:sta Ruotsin 85 %:iin. Suomen luku on 66 %. Jos mukaan otetaan myös osittain ehdottomat vankeusrangaistukset, korkein käyttöosuus on Norjassa 93 %.⁸⁹

Jos mukaan otetaan pakottaminen sukupuolilyhteyteen, Saksan osuus laskee 42 %:iin ja Suomen osuus 56 %:iin. Ruotsin osuus pysyy samalla tasolla. Tanskan ja Norjan tilastoon kuuluvien rikosten ala on jossain määrin epäselvä. Luultavinta on, että tilasto sisältää myös meillä pakottamistunnusmerkistön mukaan arvioitavia vastaavia tekoja.

⁸⁸ Tekstissä käytetyistä kontrollijärjestelmien vertailumenetelmistä ks. Michael Tonry & David Farrington, *Crime and Punishment in Western Countries 1980–1999*. Crime and Justice, A Review of Research. Vol 33, The University of Chicago Press, 2005.

⁸⁹ Luvut poikkeavat kuvion XIV.2 vastaavista, koska yritykset on jätetty pois (ks. taulukon selite).

Raiskausrikoksista tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus vaihtelee Tanskan 21 kuukaudesta Saksan 47 kuukauteen. Suomen rangaistushaarukka on 31–36 kuukautta ja Ruotsin 28–31 kuukautta. Norjan keskirangaistustietona ilmoitetaan erikseen pelkän ehdottomat vankeusrangaistukset (37 kk) sekä pelkkien ehdottomien ja yhdistelmä-rangaistusten sisältämien vankilarangaistusten yhteinen keskipituus (31 kk).

Jos mukaan otetaan pakottaminen sukupuoliyhteyteen, Saksan keskirangaistus laskee 41 kuukauteen. Suomen keskirangaistus on 34 kuukautta ja Ruotsin 30 kuukautta.

B. Vankilatuomioiden lukumäärä. Vankilatuomioiden lukumäärä voidaan suhteuttaa myös tietoon tulleisiin rikoksiin sekä väestöön. Ensin mainitussa vertailussa (rivi 4) Suomi asettuu Saksan tasolle, Ruotsin yläpuolelle, mutta hieman Tanskan ja Norjan alapuolelle. Väestöön suhteutettujen vankilatuomioiden määrä on Suomessa samalla tasolla Tanskan ja Saksan kanssa, mutta Norjan ja Ruotsin alapuolella.

4.2 Tuomitut ja tietoon tulleet rikostapaukset

Tuomittujen %-osuus tietoon tulleista kertoo myös järjestelmän tehokkuudesta sekä kontrollin tiukkuudesta. Mitä suurempi osuus tietoon tulleista rikoksista päättyy tuomioon, sitä tehokkaammin järjestelmän voi olettaa toimivan.

Taulukko XIV.8 Pohjoismaat ja Saksan liittotasavalta vertailussa

	<i>Suomi</i> 2008–2009		<i>Ruotsi</i> 2010	<i>Tanska*</i> 2007–2010	<i>Norja*</i> 2008–2009	<i>Saksa</i> 2008	
	<i>Rais-</i> <i>kaukset</i>	<i>Myös</i> <i>pakott.</i>	<i>Rais-</i> <i>kaukset</i>	<i>Rais-</i> <i>kaukset</i>	<i>Rais-</i> <i>kaukset</i>	<i>Rais-</i> <i>kaukset</i>	<i>Myös</i> <i>pakott.</i>
<i>II Tuomittujen ja tietoon tulleiden tapausten määriin perustuvat vertailut</i>							
1. Päärikostuomitut	94	118	229	63	88	1131	2025
2. Päärikostuomitut/100 000 as.	1,8	2,2	2,5	1,0	1,9	1,4	2,5
3. Ilmoitetut rikokset	827		5500	520	944	7511	14317
4. Ilmoitetut rikokset/100 000 as.	17,1		59,6	8,7	20,0		17,5
5. Seks. häirintää kokeneet 1989–00	6,2 %		6,0 %	5,2 %	5,4 %		7,3 %
6. Päärikostuomitut % ilmoitetuista rikoksista	11 %	14 %	4 %	12 %	11 %	15 %	14 %
Väestö (1000)	5356		9340	5534	4681	81757	

* Ei tietoa pakottamistunnusmerkistön sisällymisestä rangaistustilastoon

Jos tilasto perustuu kahden vuoden lukuihin, lukumäärätiedot on muunnettua yhden vuoden tietoja vastaaviksi

Päärikostuomittuja suhteessa asukaslukuun on eniten Ruotsissa ja vähiten Tanskassa. Muut maat sijoittuvat tälle välille. Väestöön suhteutettujen ilmoitettujen rikosten määrä on Ruotsissa muihin maihin nähden moninker-

tainen määrä. Tanskassa tapauksia on vain puolet Suomen, Norjan ja Saksan tasosta. Erot ilmoitettujen rikosten määrissä ovat pitkälti teknisiä. Kansainvälisten uhritutkimusten mukaan seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutuneiden osuus haastattelua edeltäneiden 5 vuoden aikana on vertailumaisissa kutakuinkin samaa luokkaa (rivi 5).

Taulukon pääkysymys koskee tuomittujen ja tietoon tulleiden tapausten välistä suhdetta. Tässä Ruotsin muista selvästi poikkeava ilmoitus- ja kirjaamiskäytäntö estää vertailun muihin maihin. Muita maita koskevana vertailu lienee kohtuullisen luotettavalla pohjalla. Havaitaan (rivi 6), että tuomittujen prosentiosuus ilmoitetuista rikoksista vaihtelee Norjan 10 %:sta Suomen ja Saksan 15 %:iin. Näyttäisi siltä, että Suomen kontrollijärjestelmä toimii naapurimaita hieman tehokkaammin (ja on samalla tasolla Saksan kanssa). Tulos vastaa aiempaa kuvaa, jonka mukaan rikosten selvitysprosentti on Suomessa yleisesti muita pohjoismaita korkeampi.

4.3 Tuomitut vankilavuodet

Kolmas tapa vertailla eri järjestelmiä on muuntaa rangaistuskäytäntö vankilavuodeksi. Sen etu rangaistuskäytännön kuvaajana on siinä, että se ottaa samanaikaisesti huomioon vankeuden käyttöosuuden ja rangaistuksen pituuden. Se mahdollistaa myös suhteutukset eri kohteisiin. Suhteutus väkilukuun antaa karkean mitan sille, kuinka paljon kukin maa investoi vankilakapasiteettia tämän rikosongelman hoitamiseksi. Suhteuttamalla vankilavuodet tietoon tulleisiin rikoksiin, voidaan vähentää esimerkiksi rikosten karsiutumisen olevien erojen vaikutuksia vertailutuloksiin.

Taulukko XIV.9 Pohjoismaat ja Saksan liittotasavalta vertailussa

	<i>Suomi</i> 2008–2009 <i>Rais- Myös</i> <i>kaukset pakott.</i>		<i>Ruotsi</i> 2010 <i>Rais- kaukset</i>	<i>Tanska*</i> 2007–2010 <i>Rais- kaukset</i>	<i>Norja*</i> 2008–2009 <i>Rais- kaukset</i>	<i>Saksa</i> 2008 <i>Rais- Myös</i> <i>kaukset pakott.</i>	
<i>Vankilavuosiin perustuvat vertailut</i>							
1. Tuomitut vankilavuodet	162	169	422	93	210	2245	2514
2. Vankilavuodet / päärikostuomitut	1,7	1,4	1,8	1,5	2,4	2,0	1,2
3. Vankilavuodet / tietoon tulleet rikokset	..	0,20	0,07	0,18	0,22	0,30	0,18
4. Vankilavuodet / väestö	3,0	3,2	4,5	1,7	4,4	2,7	3,1
Väestö (1000)	5356		9340	5534	4681	81757	

* Ei tietoa pakottamistunnusmerkistön sisällymisestä rangaistustilastoon

Jos tilasto perustuu kahden vuoden lukuihin, lukumäärätiedot on muunnettava yhden vuoden tietoja vastaaviksi

Suhteutus päärikostuomioihin (rivi 2) kertoo vankilavuosien määrän vaihtelevan olevan pakottamisrikokset mukaan lukevassa vertailussa Saksan 1,2 vuodesta Norjan 2,0:een. Suomi, Ruotsi ja Tanska ovat samalla tasolla.

Suhteessa tietoon tulleisiin rikoksiin (rivi 3) Suomi, Norja ja Tanska tuomitsevat saman verran vankilavuosia. Ruotsin luku on muita merkittävästi alhaisempi (syynä jälleen ennen kaikkea Ruotsin korkeat rikosten kirjaamisluvut).

Olettaen, ettei raiskausrikosten määrissä ole olennaisia eroja eri maiden välillä (kuten uhritutkimusten mukaan näyttäisi olevan lupa olettaa, ks. edellinen taulukko rivi 5), suhteutus väkilukuun kertoo selvimmin sen, kuinka laajasti kukin maa käyttää ankarinta sen käytössä olevaa rangaistusta osana tämän rikostyyppin kontrollia. Suomi sijoittuu tässä vertailussa keskivaiheille. Näin mitattu vankeuden käyttöaste on korkein Ruotsissa ja Norjassa ja matalin Tanskassa. Suomi on Saksan tasolla.

Vankilan käyttöosuus tuomituista tapauksista on Suomessa muita pohjoismaita alempi, mutta samalla tasolla Saksan kanssa. Vankeusrangaistusten keskipituus on Suomessa korkeampi kuin Tanskassa ja hieman korkeampi kuin Ruotsissa, samaa tasoa Norjan kanssa, mutta matalampi kuin Saksassa. Väestöön suhteutettuja vankilavuosia tuomitaan Suomessa enemmän kuin Tanskassa, mutta vähemmän kuin Ruotsissa ja Norjassa. Vankituomioiden osuus kaikista tietoon tulleista rikoksista on sen sijaan jokseenkin samaa luokkaa vertailumaissa (Ruotsia lukuun ottamatta).

LÄHTEET

- European Sourcebook 2010. European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2010. 4th edition. Den Haag: Boom Juridische uitgevers. Ministry of Justice, Research and Documentation centre (WODC) 2010.
- Hahto, Vilja 2004. Uhrin myötävaikutus ja rikosentekijän vastuu. Edita publishing. Helsinki 2004.
- HE 6/1997. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi
- HE 282/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 283/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.
- Henkilövahinkoasiain neuvottelukunta 2011. Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia. Vahingonkorvauslain 5 luvun säännösten nojalla kivusta ja säystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvästä haitasta sekä kärsimyksestä suoritettavien korvausten määrä (2. painos). Saatavilla osoitteesta: <http://www.om.fi/1302672702993> (viitattu 24.11.2011).
- Honkatukia, Päivi 2001. ”Ilmoitti tulleen raiskatuksi”. Tutkimus poliisin tietoon vuonna 1998 tulleista raiskausrikoksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 180. Helsinki 2001.
- Humppi, Sanna-Mari & Ellonen, Noora 2010. Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 40/2010.
- Kainulainen, Heini 2004. Raiskattu? Tutkimus raaskausten käsittelemisestä rikosprosessissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 212.
- Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi 2009. Raiskaus. Rikollisuustilanne 2009. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 250. Helsinki 2010.
- Kangaspunta, Kristiina 2000. Secondary analysis of integrated sources of data. teoksessa Alvazzi del Frate et al (toim), Surveying Crime: A global perspective. Rome: UNICRI/ISTAT.
- Lappi-Seppälä, Tapio 1987. Rangaistuksen määräämisestä I – Teoria ja yleinen osa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 173. Vammala 1987. LII + 693 s. Väitöskirja.
- Lappi-Seppälä, Tapio 1992. Yhtenäisrangaistuksen mittaamisesta. Lakimies 5/1992, 648–680.
- Lappi-Seppälä, Tapio 2000. Rikosten seuraamukset. WSLT 2000. Porvoo.
- Lappi-Seppälä, Tapio 2006. Rangaistuskäytännön hinta. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII Raimo Lahdelle 2006 omistettu (toim. Pekka Koskinen & Martti Majanen). Vammala 2006.
- Lappi-Seppälä, Tapio & Ville Hinkkanen 2004. Selvityksiä raiskausrangaistuksista ja rangaistuskäytännön yhtenäisyydestä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 61. Helsinki 2004.
- Niemi, Hannu 2011. Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset. Rikollisuustilanne 2010. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 258. Helsinki 2011.

- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen Juha & Sirén Reino 2006. Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Helsinki 2006.
- Tonry, Michael & Farrington, David 2005. Crime and Punishment in Western Countries 1980–1999. Crime and Justice, A Review of Research. Vol 33, The University of Chicago Press, 2005.
- Utriainen, Terttu 2010. Raiskaus rikosoikeudellisena ongelmana. Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta. Rovaniemi 2010.
- van Dijk, Jan 2008. The World of Crime. Sage publications 2008.

LIITTEET

Vankeusrangaistuksen pituuteen vaikuttavat tekijät (lineaarinen regressioanalyysi)

Petri Danielsson

Alla esitellään lineaarisen regressioanalyysiin perustuvat vankeusrangaistuksen pituuteen vaikuttavat tekijät. Tulokset kertovat sen, kuinka paljon selitettävän muuttujan arvo (tässä tapauksessa vankeusrangaistuksen pituus kuukausina) muuttuu, kun selittävän muuttujan arvo muuttuu yhdellä yksiköllä, muiden mallissa olevien muuttujien vaikutuksen ollessa vakioitu. Aineistona ovat kaikki raiskausrikokset (RL 20:1–3), jotka on painotettu niiden todellisella esiintymistiheydellä.

Mallissa ”pohjarangaistuksena” (vakioterminä) oli teko, jossa uhri ei ollut puolustuskyvytön, teko ei sisältänyt uhkausta eikä fyysistä väkivaltaa, uhrille ei koitunut psyykkisiä tai fyysisiä vammoja, tekijä toimi yksin, tekijä oli tuttu, teko oli lyhykestoinen, uhreja oli vain yksi, eikä teko sisältänyt vapaudenriistoa, kotirauhan rikkomista eikä suunnitelmallisia piirteitä. Lisäksi malliin otettiin mukaan muut rangaistukseen vaikuttavat seikat; tekijän nuoruus, rangaistuksen kohtuullistaminen (RL 6:7), aikaisempi rikollisuus sekä se, sisältykö teko lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä.

Analyysin tulokset vahvistavat tässä raportissa esitettävien yksisuuntaisten varianssianalyysien tulokset. Keskeiset rangaistuksen pituuteen vaikuttavat tekijät ovat aseellisen väkivallan käyttö sekä uhrille aiheutuneet pinnallisia vammoja vakavammat fyysiset vammat, jotka nostavat vankeusrangaistusta yli vuodella. Uhrin tiedottomuus sekä (aseeton) tappouhkaus nostavat myös rangaistusta. Uhrille aiheutuneet psyykkiset seuraukset nostavat rangaistuksen pituutta noin neljällä kuukaudella. Muiden teonpiirteiden osalta rangaistusta korottavat tilastollisesti merkitsevästi teon suunnitelmallisuus, useiden tekijöiden osallistuminen raiskaukseen sekä se, onko tekijä ollut uhrille tuntematon. Tuomiota lieventävänä seikkana nousee esille tekijän nuori ikä, tuomiota korottavana puolestaan tekijän aikaisempi rikollisuus. Muut yhteydet eivät aineiston pienestä koosta johtuen saavuta tilastollista merkitsevyyttä, mutta kertoimien etumerkki antaa viitteitä siitä, mihin suuntaan ko. teonpiirre on rangaistuksen pituutta määrättäessä vaikuttanut. Mallin selitysaste on suhteellisen korkea, ja analyysissa käytetyt selittävät muuttujat selittävät yli puolet aineistossa havaitusta vaihtelusta.

Liitetaulukko 1 Vankeusrangaistuksen pituus (ehdollinen ja ehdoton) lineaarisella regressiolla, raiskausrikokset (RL 20:1–3)

	vaikutus vankeuden pituuteen (regressiokerroin)	keski- virhe [kk]	
”Pohjarangaistus” (vakiotermi)	9 kk	(4,3)	*
Puolustuskyvyttömyys			
ei puolustuskyvytön (ref.)	±0 kk		
uhri tiedoton, ei uhkausta tai väkivaltaa	+10 kk	(5,6)	†
uhri saatettu pelkotilaan	+1 kk	(6,4)	
Uhkaus			
ei uhkausta (ref.)	±0 kk		
aseeton uhkaus, ei tappouhkaus	+4 kk	(2,7)	
aseellinen uhkaus, ei tappouhkaus	+2 kk	(3,5)	
aseeton tappouhkaus	+7 kk	(4,0)	†
aseellinen tappouhkaus	+5 kk	(3,7)	
Fyysinen väkivalta			
ei ruumiillista väkivaltaa (ref.)	±0 kk		
käsiksi käyminen/kaataminen	+1 kk	(3,6)	
lyöminen tai vakavampi aseeton väkivalta	+3 kk	(3,7)	
aseellinen väkivalta	+17 kk	(7,3)	*
Fyysiset vammat			
ei tunnistettu vammoja (ref.)	±0 kk		
pinnallisia vammoja	+2 kk	(1,5)	
muita vammoja	+13 kk	(4,8)	**
Psyykkiset seuraukset			
Ei mainintaa psyykkisistä haitoista (ref.)	±0 kk		
Psyykinen haitta, ei hoitoa	+4 kk	(1,7)	*
Psyykinen haitta, hoidon tarve	+4 kk	(1,6)	**
Useita tekijöitä	+6 kk	(2,1)	**
Tuntematon tekijä tai puskaraiskaus	+5 kk	(1,8)	**
Vapaudenriisto tai avunsaannin estäm.	–4 kk	(2,3)	†
Kotirauhan rikkominen	+3 kk	(3,2)	
Suunnitelmallisia piirteitä	+10 kk	(3,1)	**
Kaksi tai useampia uhreja	+4 kk/uhri ⁹⁰	(2,5)	
Rikoksen kesto			
yksittäinen teko (ref.)	±0 kk		
useita tai kesto vähintään tunnin	±0 kk	(1,7)	
Tuomion kohtuullistaminen tai ankaroittaminen			
Nuori tekijä	–7 kk	(3,3)	*
Kohtuullistettu (RL 6:7)	–4 kk	(2,5)	
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	+4 kk	(2,0)	†
Aikaisempia rikoksia	+4 kk	(1,5)	**
mallin vapausasteet (df)	24		***
tapausten lukumäärä (n)	148		
mallin selitysaste (R ²)	52,9 %		
ennusteen keskivirhe	7,4 kk		

† p<0,1   * p<0,05   ** p<0,01   *** p<0,001

⁹⁰ Lisäksi oletettu keskirangaistuksen mukainen rangaistus näistä muista rikoksista, ottaen huomioon yhteiseen rangaistukseen liittyvä vähennys.

Liitetaulukko 2 Raiskausrikoksia koskevat rikoslain säännökset

–31.12.1998	1.1.1999–31.5.2011	1.6.2011–
<p>20 luku. Siveellisyysrikoksista.</p> <p>1 § [Väkisinmakaaminen] (15.1.1971/16)</p> <p>Joka pakottaa naisen sukupuoliyhteyteen väkivallalla taikka sellaisella uhkauksella, jossa pakottava vaara on tarjona, on tuomittava <i>väkisinmakaamisesta</i> vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi tai, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsotaan naisen saattaminen tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään. (29.4.1994/316)</p> <p>Yritys on rangaistava.</p>	<p>20 luku. Seksuaalirikoksista (24.7.1998/563)</p> <p>1 § Raiskaus (24.7.1998/563)</p> <p>Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.</p> <p>Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka saatettuaan toisen tiedottomaksi taikka pelkotilaan tai muuhun sellaiseen tilaan, jossa hän on kykenemätön puolustamaan itseään, käyttämällä puolustuskyvyttömyyttä hyväkseen on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p> <p>2 § Törkeä raiskaus (24.7.1998/563)</p> <p>Jos raiskauksessa</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä, 3) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai 4) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla <p>ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteekijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p>	<p>20 luku. Seksuaalirikoksista (24.7.1998/563)</p> <p>1 § Raiskaus (24.7.1998/563)</p> <p>Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.</p> <p>Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. (13.5.2011/495)</p> <p>Yritys on rangaistava.</p> <p>2 § Törkeä raiskaus (24.7.1998/563)</p> <p>Jos raiskauksessa</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä, 3) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai 4) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla <p>ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteekijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p>

<p>2 § [Vapautta loukkaava haureus] (15.1.1971/16)</p> <p>(1 mom.) Joka muussa kuin 1 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun haureuteen, on tuomittava <i>vapautta loukkaavasta haureudesta</i> vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi tai sakkoon. Väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsotaan toisen henkilön saattaminen tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään. (29.4.1994/316)</p> <p>— —</p> <p>(3 mom.) Yritys on rangaistava.</p>	<p>3 § Pakottaminen sukupuoliyhteyteen (24.7.1998/563)</p> <p>Jos raiskaus, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asiahaarojen vallitessa tehty, rikoksentekijä on tuomittava pakottamisesta sukupuoliyhteyteen vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.</p> <p>Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tuomitaan myös se, joka muulla kuin 1 §:n 1 momentissa mainitulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p> <p>4 § Pakottaminen seksuaaliseen tekoon (24.7.1998/563)</p> <p>Joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava <i>pakottamisesta seksuaaliseen tekoon</i> sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p>	<p>3 § Pakottaminen sukupuoliyhteyteen (24.7.1998/563)</p> <p>Jos raiskaus, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asiahaarojen vallitessa tehty, rikoksentekijä on tuomittava pakottamisesta sukupuoliyhteyteen vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.</p> <p>Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tuomitaan myös se, joka muulla kuin 1 §:n 1 momentissa mainitulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p> <p>4 § Pakottaminen seksuaaliseen tekoon (24.7.1998/563)</p> <p>Joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava <i>pakottamisesta seksuaaliseen tekoon</i> sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.</p> <p>Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, saa hänet ryhtymään 1 momentissa tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. (13.5.2011/495)</p> <p>Yritys on rangaistava.</p>
--	--	--

<p>2 § [Vapautta loukkaava haureus] (15.1.1971/16)</p> <p>— —</p> <p>(2 mom.) Joka on sukupuoliyhteydessä tai harjoittaa muuta haureutta toisen henkilön kanssa käyttämällä hyväkseen sitä, että tämä on tunnettomassa tilassa tai vammaisuus, sairauden tai muun heikkoudentilan tähden kykenemätön puolustamaan itseään tai ymmärtämään teon merkitystä, taikka käyttämällä törkeästi väärin henkilön riippuvuussuhdetta tekijästä tai hyväkseen tämän turvattomuutta tai hädänalaista asemaa, on tuomittava niin kuin 1 momentissa säädetään. (29.4.1994/316)</p> <p>(3 mom.) Yritys on rangaistava.</p> <p>5 § [Nuoreen henkilöön kohdistuva haureus] (15.1.1971/16)</p> <p>Joka asemaansa hyväksikäyttäen on sukupuoliyhteydessä kuusitoista, mutta ei kahdeksatoista vuotta täyttäneen henkilön kanssa, joka on hänen huollettavanaan taikka koulussa, muussa laitoksessa tai muuten hänen käskyvaltansa tai valvontansa alainen, taikka harjoittaa sellaisen toista sukupuolta olevan henkilön kanssa muuta, sukupuoliyhteyteen verrattavissa olevaa haureutta, on tuomittava <i>nuoreen henkilöön kohdistuvasta haureudesta</i> [joko kuritushuoneeseen tai] vankeuteen, enintään kolmeksi vuodeksi. Laki on sama, jos mainitunlainen teko tapahtuu käyttämällä hyväksi nuoren henkilön muuta sellaista riippuvuussuhdetta tekijästä.</p> <p>Jos kahdeksantoista vuotta</p>	<p>5 § Seksuaalinen hyväksikäyttö (24.7.1998/563)</p> <p>Joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi</p> <p>1) kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen, 2) kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsymättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsymättömyyttä, 3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, tai 4) henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä,</p> <p>on tuomittava <i>seksuaalisesta hyväksikäytöstä</i> sakkoon tai vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.</p> <p>Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväksi sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan</p>	<p>5 § Seksuaalinen hyväksikäyttö (24.7.1998/563)</p> <p>Joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi</p> <p>1) kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen, 2) kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsymättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsymättömyyttä, 3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, tai 4) henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä,</p> <p>on tuomittava <i>seksuaalisesta hyväksikäytöstä</i> sakkoon tai vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.</p>
---	--	--

<p>täyttänyt henkilö harjoittaa sukupuoliyhteyden verrattavissa olevaa haureutta samaa sukupuolta olevan kuusitoista, mutta ei kahdeksatoista vuotta täyttäneen henkilön kanssa tai edellä 1 momentissa tarkoitetuissa olosuhteissa kuusitoista, mutta ei kahtakymmentäyhtä vuotta täyttäneen samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa, on tekijä tuomittava niin kuin 1 momentissa on säädetty.</p>	<p>tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan tai saa hänet ryhtymään muuhun hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi.</p> <p>Yritys on rangaistava.</p>	<p>Yritys on rangaistava.</p>
---	---	-------------------------------

Liitetaulukko 3 Poliisin tietoon tulleet ja tuomitut tapaukset (raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen)

	<i>Poliisin tietoon tulleet rikokset</i>	<i>Syyttäjäille ilmoitetut</i>	<i>Pää-rikoksena tuomitut</i>	<i>Kaikki tuomitut rikokset</i>	<i>Pää-rikoksena tuomitut, % tietoon tulleista</i>	<i>Kaikki tuomitut rikokset, % tietoon tulleista</i>	<i>Rikoksia/100 000 henkeä</i>	<i>Tuomiota/100 000 henkeä</i>
1990	381	173	53				7,6	1,1
1991	378	186	63		16,5		7,5	1,3
1992	369	135	56		14,8		7,3	1,1
1993	365	147	67	83	18,2	22,5	7,2	1,3
1994	387	153	64	71	17,5	19,5	7,6	1,3
1995	446	167	52	58	13,4	15,0	8,7	1,0
1996	395	144	50	56	11,2	12,6	7,7	1,0
1997	468	188	46	54	11,6	13,7	9,1	,9
1998	463	185	43	45	9,2	9,6	9,0	,8
1999	514	274	50	71	10,8	15,3	9,9	1,0
2000	579	292	60	72	11,7	14,0	11,2	1,2
2001	459	246	76	100	13,1	17,3	8,8	1,5
2002	551	313	75	89	16,3	19,4	10,6	1,4
2003	573	337	67	90	12,2	16,3	11,0	1,3
2004	595	391	99	127	17,3	22,2	11,4	1,9
2005	593	327	98	123	16,5	20,7	11,3	1,9
2006	613	357	92	105	15,5	17,7	11,7	1,8
2007	739	425	104	135	17,0	22,0	14,0	2,0
2008	915	574	110	142	14,9	19,2	17,3	2,1
2009	660	448	119	154	13,0	16,8		
2010	818	528						

Liitetaulukko 4 Raiskausrikoksista (RL 20:1–3) päärikoksena tuomitut vuosina 2008–2009

		Vank N	Vank %	Vank kk	Kaikki tuomiot	Bruttovuodet / v
RL 20:1–3, myös yritykset 2008–2009						
20:1§1–2 Raiskaus	2008	28	58,3	24,2	48	
	2009	39	56,5	25,6	69	
20:1§3 Raiskauksen yritys	2008	7	33,3	15,7	21	
	2009	4	28,6	18,3	14	
20:2§1 Törkeä raiskaus	2008	13	100,0	44,8	13	
	2009	14	93,3	62,0	15	
20:2§2 Törkeän raiskauksen yritys	2008	1	100,0	12,0	1	
	2009	-			-	
20:3§1–2 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	2008	4	19,0	18,3	21	
	2009	1	5,6	16,0	18	
20:3§3 Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys	2008	-		-	6	
	2009	-		-	3	
Kaikki 2008–2009		111	48,5	30,7	229	
Raiskauksen sisältävät törkeät LSH-tapaukset*		8		71,0	7	
Yhteensä		119	50,4	34,1	236	169,1
RL 20:1–3, vain täytetyt 2008–2009						
20:1§1–2 Raiskaus	2008	28	58,3	24,2	48	
	2009	39	56,5	25,6	69	
20:2§1 Törkeä raiskaus	2008	13	100,0	44,8	13	
	2009	14	93,3	62,0	15	
20:3§1–2 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	2008	4	19,0	18,3	21	
	2009	1	5,6	16,0	18	
Kaikki 2008–2009		99	53,8	32,5	184	
Raiskauksen sisältävät törkeät LSH-tapaukset*		8		71,0	7	
Yhteensä		107	56,0	35,4	191	157,8
RL 20:1–2, myös yritykset 2008–2009						
20:1§1–2 Raiskaus	2008	28	58,3	24,2	48	
	2009	39	56,5	25,6	69	
20:1§3 Raiskauksen yritys	2008	7	33,3	15,7	21	
	2009	4	28,6	18,3	14	
20:2§1 Törkeä raiskaus	2008	13	100,0	44,8	13	
	2009	14	93,3	62,0	15	
20:2§2 Törkeän raiskauksen yritys	2008	1	100,0	12,0	1	
	2009	-			-	
Kaikki 2008–2009		106	58,6	30,7	181	
Raiskauksen sisältävät törkeät LSH-tapaukset*		8		71,0	7	
Yhteensä		114	60,6	34,1	188	162,0
RL 20:1–2, vain täytetyt 2008–2009						
20:1§1–2 Raiskaus	2008	28	58,3	24,2	48	
	2009	39	56,5	25,6	69	
20:2§1 Törkeä raiskaus	2008	13	100,0	44,8	13	
	2009	14	93,3	62,0	15	
Kaikki 2008–2009		94	64,8	33,3	145	
Raiskauksen sisältävät törkeät LSH-tapaukset*		8		71,0	7	
Yhteensä		102	67,1	36,2	152	153,9
Lähde: Tilastokeskus						
* 12 % v. 2008–2009 tuomituista RL 20:7:n mukaisista päärikoksista, keskipituus 71 kk, ks. Hinkkanen 2009, 45						

LYHENTEET

ANOVA	yksisuuntainen varianssianalyysi
BO	Business Objects
ehdl	ehdollinen vankeus
eton	ehdoton vankeus
HE	hallituksen esitys
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
lv	luottamusväli
Med	mediaani
n	havaintojen/tapausten lukumäärä
p	havaittu merkitsevyystaso
RL	rikoslaki (39/1889)
SD	keskihajonta (<i>standard deviation</i>)
TLP/RAR	tuomiolauselmajärjestelmän rikosasiainrekisteri
ykp	yhdyskuntapalvelu

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7059
ISBN 978-952-259-185-2 (nid.)
ISBN 978-952-259-186-9 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUSVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi